

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

SMYSL ŽIVOTA, NEZDOLNOST A ZÁVISLOST NA ALKOHOLU

Meaning of life, sense of coherence and alcohol addiction

Disertační práce

Autor práce: PhDr. Mgr. Martin Slabý

Školitel: prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

Olomouc
2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „Smysl života, nezdolnost a závislost na alkoholu“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího disertační práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 1.6. 2015

Podpis

Děkuji mému školiteli prof. PhDr. Stanislavu Kratochvílovi, CSc. za je jeho podporující lidský přístup, cenné rady a podněty k zamyšlení. Dále děkuji všem respondentům výzkumu a manželce za podporu.

Obsah

Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. Existenciální pohled na smysl života u osob se závislostí na alkoholu.....	12
1.1 Předpoklady vzniku závislosti.....	13
1.1.1 Jednání vytvářející závislost.....	13
1.1.1.1 Pasivita v uskutečňování přání	13
1.1.1.2 Vyvarování se utrpení.....	14
1.1.2 Existenciální nedostatkové syndromy.....	14
1.1.2.1 Nedostatek a ztráta smyslu.....	14
1.1.2.2 Závislost je neautentická a nejistá základní hodnota	14
1.2. Člověk a závislost.....	15
1.3 Vztah potřeby a závislosti.....	15
2. Existenciální analýza v pojetí Alfreda Längleho.....	17
2.1 Alfred Längle.....	17
2.2 Rozchod s Franklem.....	17
2.3 Osobnost, její identita a vztah k existenciální skutečnosti.....	18
2.3.1 Pojetí osobnosti.....	18
2.3.2 Identita a její zdroje.....	19
2.3.2.1 Tělo.....	19
2.3.2.2 Pocit.....	19
2.3.2.3 Odlišnost člověka.....	19
2.3.2.4 Jednání.....	19
2.3.3 Vztah člověka a existenciální skutečnosti.....	20
2.4 Teorie emocí.....	21
2.4.1 Pocity v užším slova smyslu.....	21
2.4.1.1 Pud.....	21
2.4.1.2 Afekt.....	21
2.4.1.3 Emoce.....	21
2.4.1.4 Nálada.....	22
2.4.1.5 Nálada ve smyslu rozmaru.....	22
2.4.1.6 Pocit.....	22
2.4.1.7 Dojem.....	22
2.4.1.8 Dráždění.....	22
2.4.1.9 Současné pocity.....	22
2.4.1.10 Záměrné pocity.....	23
2.4.2 Primární a integrované emoce.....	23
2.4.3 Terapeutická práce s emocemi.....	23
2.5 Teorie motivace.....	24
2.5.1 První základní osobní motivace (dále jen ZOM).....	25
2.5.2 Druhá ZOM.....	26
2.5.3 Třetí ZOM.....	26
2.5.4 Čtvrtá ZOM.....	26
2.5.5 Využití ZOM v psychoterapii.....	27
2.5.6 Shrnutí ZOM.....	27

2.6 Smysl života.....	28
2.6.1 Existenciální smysl.....	28
2.6.2 Základní otázka „Pro co žít?“.....	28
2.6.3 Následky osobního přetížení.....	29
2.6.4 Vztah smyslu a jedinečného okamžiku.....	29
2.6.5 Rozhodování k uskutečňování smyslu.....	30
2.6.6 Smysl jako projev svobody člověka.....	30
2.6.7 Vztah svobody a odpovědnosti ve smyslu.....	31
2.6.8 Vztah smyslu a účelu.....	32
2.6.9 Zaměření naší existence.....	32
2.6.10 Smysl jako podmínka naplňující existence.....	32
2.6.11 Smysl je jedinečný s každým člověkem.....	33
2.6.12 Smysluplně žít.....	33
2.6.13 Vztah smyslu a společnosti.....	35
3. Hlavní koncepty psychické nezdolnosti.....	36
3.1 Nezdolnost v pojetí resilience.....	36
3.2 Nezdolnost v pojetí koherence.....	37
3.3 Nezdolnost v pojetí hardiness.....	37
4. Výzkumy prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti.....	39
4.1 Výzkumy prožívání smysluplnosti.....	39
4.1.1 Výzkum M. Štěpánkové.....	39
4.1.2 Výzkum M. Rainera.....	39
4.1.3 Výzkum M. Pazderové.....	40
4.1.4 Výzkum M. Bolka.....	41
4.1.5 Výzkum M. Halamy a Timuľáka.....	41
4.1.6 Výzkum N. N. Tumpachové.....	41
4.1.7 Výzkum T. Sýkorové.....	42
4.1.8 Výzkum P. Doležalové.....	42
4.1.9 Výzkum E. Kubáčkové.....	43
4.1.10 Výzkum V. Kavenské.....	43
4.1.11 Výzkumy M. Slabého.....	43
4.1.12 Výzkum M. Markové.....	45
4.1.13 Výzkum D. Samkové.....	45
4.1.14 Výzkum M. Doležalové.....	45
4.1.15 Výzkum A. Staňkové.....	46
4.2 Výzkumy osobní nezdolnosti.....	47
4.2.1 Výzkumy osobní nezdolnosti u osob se závislostí na alkoholu.....	47
4.2.1.1 Výzkum B. Neunera a kol.....	47
4.2.1.2 Výzkum K. W. Nilssona a kol.....	47
4.2.1.3 Výzkum E. Pippia a kol.....	47
4.2.1.4 Výzkum G. Chena.....	48
4.2.1.5 Výzkum L. T. Midanika a kol.....	48
4.2.1.6 Výzkum Ch. Lina a kol.....	49
4.2.1.7 Výzkum R. Zúbra.....	49
4.2.1.8 Výzkum L. Machové.....	49
4.2.1.9 Výzkum H. Noskové.....	50
4.2.1.10 Výzkum D. Grevensteina a kol.....	51

4.2.2 Výzkumy osobní nezdolnosti u osob, kteří neměli závislost na alkoholu.....	52
4.2.2.1 Výzkum J. Křivohlavého.....	52
4.2.2.2 Výzkum S. Stranga a kol.....	52
4.2.2.3 Výzkum S. Pelcáka.....	53
4.2.2.4 Výzkum M. Kupky a kol.....	55
4.2.2.5 Výzkum E. Vinceové.....	55
4.2.2.6 Výzkum W. Gasmanna a kol.....	56
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	57
1. Cíl výzkumu a výzkumný design.....	58
1.1 Cíl výzkumu.....	58
1.2 Výzkumný design.....	59
2. Výzkumné otázky a hypotézy.....	60
2.1 Hypotézy pro kvantitativní část výzkumu.....	60
2.2 Výzkumné otázky pro kvalitativní část výzkumu.....	63
3. Výzkumný soubor.....	64
3.1 Charakteristika celého výzkumného souboru.....	64
3.2 Charakteristika respondentů pro kvalitativní analýzu.....	66
3.3 Strategie výběru vzorku.....	68
4. Etika výzkumu.....	69
5. Podmínky výzkumu.....	70
6. Metody získávání dat.....	72
6.1 Kvantitativní metody.....	72
6.1.1 Osobní dotazník.....	72
6.1.2 Existenciální škála.....	72
6.1.2.1 Administrace ESK.....	73
6.1.2.2 Vyhodnocení ESK.....	73
6.1.2.2.1 Hodnocení odhadem.....	73
6.1.2.2.2 Obsahové hodnocení jednotlivých položek.....	73
6.1.2.2.3 Porovnání na úrovni jednotlivých stupnic.....	73
6.1.2.2.4 Porovnání výsledného skóru s příslušnými normami.....	73
6.1.2.3 Stručný kvalitativní popis základních stupnic.....	74
6.1.2.3.1 Sebeodstup (SO).....	74
6.1.2.3.2 Sebepřesah (SP).....	74
6.1.2.3.3 Svoboda (SV).....	74
6.1.2.3.4 Odpovědnost (OD).....	74
6.1.2.4 Stručný kvalitativní popis složených stupnic.....	74
6.1.2.4.1 Personalita (P).....	74
6.1.2.4.2 Existencialita (E).....	75
6.1.2.4.3 Celkový skór (CS).....	75
6.1.3 Dotazník závislosti AUDIT.....	75
6.1.3.1 Škály.....	75
6.1.3.1.1 První škála.....	75
6.1.3.1.2 Druhá škála.....	76

6.1.3.1.3 Třetí škála.....	76
6.1.3.2 Standardizace.....	76
6.1.3.3 Vyhodnocení.....	76
6.1.4 Dotazník SOC 29.....	77
6.1.4.1 Dimenze.....	77
6.1.4.1.1 Srozumitelnost.....	77
6.1.4.1.2 Smysluplnost.....	78
6.1.4.1.3 Zvládnutelnost.....	78
6.1.4.2 Vyhodnocení dotazníku.....	78
6.2. Kvalitativní metody.....	80
6.2.1 Test čáry života.....	80
6.2.2 Polostrukturovaný rozhovor.....	80
6.2.3 Numerická posuzovací škála.....	82
7. Metody zpracování dat.....	83
7.1 Kvantitativní zpracování.....	83
7.2 Kvalitativní zpracování.....	84
7.2.1 Fixace dat.....	84
7.2.2 Příprava dat pro analýzu.....	84
7.2.3 Analýza výzkumných dat.....	85
8. Výsledky výzkumu.....	89
8.1 Výsledky kvantitativního výzkumu.....	89
8.2. Výsledky kvalitativního výzkumu.....	96
8.2.1 Kasuistika č. 1 pan Radim, 41 let.....	96
8.2.2 Kasuistika č. 2 pan Vojtěch, 28 let.....	104
8.2.3 Kasuistika č. 3 pan Jan, 55 let.....	113
8.2.4 Kasuistika č. 4 pan Lukáš, 39 let.....	121
8.2.5 Kasuistika č. 5 pan Jakub, věk 40 let.....	130
8.2.6 Kasuistika č. 6 pan Lumír, 39 let.....	137
8.2.7 Kasuistika č. 7 paní Jana, 41 let.....	146
8.2.8 Kasuistika č. 8 pan Jiří, 28 let.....	155
8.2.9 Kasuistika č. 9 pan Kamil, 62 let.....	163
8.2.10 Kasuistika č. 10 pan Dušan, 58 let.....	171
8.2.11 Kasuistika č. 11 pan Pavel, 55 let.....	180
8.2.12 Kasuistika č. 12 pan Vladan, 50 let.....	188
8.2.13 Kasuistika č. 13 paní Zuzana, 29 let.....	197
8.2.14 Kasuistika č. 14 pan Leoš, 21 let.....	207
8.2.15 Kasuistika č. 15 pan Petr, 44 let.....	215
8.2.16 Kasuistika č. 16 paní Ivona, 22 let.....	222
8.2.17 Kasuistika č. 17 pan Tibor, 38 let.....	230
8.2.18 Kasuistika č. 18 pan Roman, 50 let.....	239
8.3 Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu.....	246
8.3.1 Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?.....	246
8.3.1.1 Analýza čáry života.....	246
8.3.1.2 Analýza důležitých a smysluplnějších období, vztah abusu a období.....	246
8.3.2 Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost a nezdolnost?.....	248
8.3.3 Jaký má respondent hodnotový systém?.....	248
8.3.4 Jak se daří respondentovi zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat život smysluplností?.....	249

8.3.5	Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?...	250
8.3.6	Jaká je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?.....	251
8.3.7	Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?.....	252
8.3.8	Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?.....	253
8.3.9	Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost.....	255
8.3.10	Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?.....	255
8.3.11	Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?.....	256
8.3.12	V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolností?.....	257
9.	Diskuse.....	260
10.	Závěry.....	272
11.	Souhrn.....	274
	Použitá literatura.....	281
	Seznam příloh.....	287

Úvod

Cílem disertační práce je porozumět vztahu mezi smysluplností v existenciálním pojetí A.Längleho, smyslem pro osobní integritu v pojetí A. Antonovského a mírou závislosti alkoholu podle mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT u osob léčících se ze závislosti na alkoholu v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži.

Zajímalo nás, zda se potvrdí závěry diplomové práce (Slabý, 2007) a rigorózní práce (Slabý, 2009) na větším souboru respondentů v novém kontextu osobní integrity.

V **diplomové práci** (Slabý, 2007) se potvrdily hypotézy o narušení zejména roviny svoboda a odpovědnost u osob se závislostí na alkoholu v porovnání s hodnotami dosaženými běžnou populací. S rostoucí subjektivní mírou závislosti na alkoholu klesala míra prožívání smysluplnosti. Osoby s nařízenou ústavní formou léčby dosahovaly nižší míry prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními respondenty léčícími se ze závislosti na alkoholu.

V **rigorózní práci** (Slabý, 2009) jsme kvalitativní analýzou šesti polostrukturovaných rozhovorů zjistili, že všichni respondenti výzkumu vnímali bohatou šíři hodnot důležitých v jejich životě, jako např. různou podobu vztahů mezi lidmi, význam práce nebo pomoci ostatním lidem. Celkově respondenti hodnotili svůj život jako smysluplný a stejně naplňující v porovnání s ostatními lidmi. Na druhé straně všichni respondenti popisovali vnitřní prázdnotu a pocit bezsmyslnosti v důsledku pro ně vysoké míry konzumace alkoholu. Dva respondenti k tomu uvedli, že malé množství alkoholu jim pomáhalo, aby byl jejich život smysluplnější. U většiny respondentů byla shoda mezi výpovědí ve formě polostrukturovaného rozhovoru, vlastním posouzením na numerické posuzovací škále a výpovědí zachycenou standardizovanými diagnostickými metodami Existenciální škály a Dotazníku závislosti AUDIT.

Předpokládali jsme, že s rostoucí mírou závislosti na alkoholu bude narušeno nejenom prožívání smysluplnosti, ale také osobní nezdolnost v pojetí smyslu pro osobní integritu. Vycházeli jsme z předpokladu českých i zahraničních výzkumů, že nezdolný člověk odolává působení životních nesnází a zachovává si vyšší míru adaptace na podmínky sociálního prostředí.

Výstupem z našeho výzkumu jsou témata, která se týkají prožívání smysluplnosti, osobní nezdolnosti v kontextu celého života a konzumace alkoholu. Dílčím cílem práce bylo také zjistit, která témata se v této souvislosti objevují, která témata považují respondenti za důležitá a jak spolu vzájemně souvisí.

Na realizovaný výzkum bychom rádi dále navázali dalším zkoumáním účinků psychoterapie u osob se závislostí na alkoholu se změřením na posilování smysluplnosti života a nezdolnosti v pojetí koherence.

V disertační práci jsme využili některé části, které jsme již publikovali. Konkrétně v teoretické části se jedná o kapitoly č. 1, 2, které vyšly v rigorózní práci (Slabý, 2007, 2009). V kapitole č. 4 jsme publikovaný přehled výzkumů (Slabý, 2007, 2009) aktualizovali o nové české i zahraniční výzkumy smysluplnosti a osobní nezdolnosti. Ve výzkumné části jsme použili publikovaný popis výzkumných metod Existenciální škály a Dotazníku závislosti AUDIT a způsob kvalitativního zpracování výzkumných dat (Slabý, 2007, 2009). Využití výše uvedených částí již publikovaných autorem jsme udělali z toho důvodu, že tyto části byly již komplexně dobře zpracované, a raději jsme se chtěli zaměřit na výzkumnou část práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Existenciální pohled na závislost na alkoholu

Existenciální přístup se v kontextu závislosti na alkoholu zaměřuje na problematiku smysluplnosti prožívání. Ta se v holistickém bio-psycho-socio-spirituálním pohledu na člověka projevuje ve spirituální rovině. Alkoholová závislost sužuje současnou společnost v celosvětovém měřítku. Podle Längleho (1997a) se současná západní společnost vyznačuje ztrátou tradičních vztahů a hodnot, které přispívaly ke stabilnímu vztahu k sobě samému i k okolnímu světu. Pro svět je příznačná náboženská prázdnota a vymizení prapůvodní schopnosti člověka vycítit smysl udávající směr života, díky kterému by mohl porozumět smysluplným souvislostem. Existenciální prázdnota a duchovní nouze připravují živnou půdu pro vznik závislosti např. na návykových látkách, na sektářském způsobu života, na módních trendech nebo na bezvýhradné politické příslušnosti. Člověk se postupně odcizuje sám sobě. Závislost v tomto pohledu vzniká jako následek dynamické interakce mezi společností, jednotlivcem a účinkem látky a projevuje se nejasností vlastního chtění a neosobním chováním. Jiný pohled na závislost nabízí Heitger (in Längle, 1997a). Podle něho závislost představuje zoufalý pokus osvobodit se z tíživé situace odvrácením se od světa. Dotyčný se snaží dosáhnout vytčených cílů¹ zkrácenou cestou pomocí drog. Drogy žádoucí pocity pouze zprostředkují s vyloučením reality. Závislý sleduje pouze svůj cíl, což skutečný život redukuje a zbavuje skutečné hodnoty. Zabývá se výhradně vlastním účinkem látky, bez které by nemohl dosáhnout požadovaného stavu.

Závislost definuje Wanke (cit dle Guth, in Längle, 1997a, s. 64) jako „... *neodolatelnou touhu po určitém prožitkovém stavu.*“ Člověk se stává podřízený síle této touhy a jeho osobnost se tak nemůže přirozeně rozvíjet. Dále dochází ke zničení sociálních vztahů a k omezení možností sociálního uplatnění.

Podle Längleho (1997a) je závislost jako následek škodlivého užívání charakterizovaná následujícími dvěma body:

- 1) prožívání přitažlivosti, které není možné odolat. Člověk je ovládán cizí mocí, která určuje jeho počínání.
- 2) deficitní život spočívající v nedostatečném množství sil bránících se rostoucí závislosti a v potřebě neustálého přísunu psychoaktivních látek.

Dále je přítomen strach ze snížení kvality života, pokud by si dotyčný drogu odepřel. Vzniká tak začarovaný kruh neustálého opakování konzumace látky. Následkem je naprostá

¹ Jako je např. úspěch, přijetí nebo zvýšení vlastní sebehodnoty.

bezmoc postavit se tomuto stavu, což může vyústit až v suicidální pokus. U osob se závislostí na alkoholu se podle Gutha (in Längle, 1997a) vyskytují 8 až 75 krát vyšší sebevražedné tendence než u ostatního obyvatelstva.

1.1 Předpoklady vzniku závislosti

Smyslem života u předmětné skupiny osob se začala zabývat logoterapie. Podle Frankla lidé daleko častěji trpí ztrátou životního smyslu než sexuální frustrací podle Freuda nebo pocity méněcennosti dle učení Adlera. Na vzniku závislosti na psychoaktivních látkách se výrazně podílí v pojetí Frankla (1999) existenciální prázdnota. V této souvislosti odkazuje na výzkum Annemarie von Forstmayerové. Ta zjistila, že 90% těžkých alkoholiků prožívá hluboký pocit bezsmyslnosti. Lidé také sahají k návykovým látkám jako k prostředku k dosažení libých pocitů, které tak zaměňují za skutečný pocit štěstí. Podle Gutha (in Längle, 1997a) takováto snaha odpovídá Franklem popsané neurotické motivaci vznikající následkem neuspokojení vůle ke smyslu. Štěstí není možné touto cestou dosáhnout, protože samo vzniká až jako následek naplnění smysluplných cílů. Prožívání libých pocitů tak naopak zatemňuje a omezuje realizování smysluplných možností. Člověk následně prožívá svůj život jako smysluprázdný, smysluzbavený a nesnesitelný. Není schopen vnímat hodnoty kolem sebe, které by měl uskutečňovat. Další příčinou závislosti je časté napětí mezi tím, co je, a tím, co by mělo být. Člověk není schopen snášet tento emoční stav, a proto sahá k návykovým látkám, aby mu ulevily.

Závislost v existenciálně analytickém pohledu spočívá ve ztrátě svobody a jejích následcích. Člověk, který není schopen bytí v duchovní rovině, nemůže svůj život ani smysluplně utvářet. Pro vznik závislosti jsou z existenciálního pohledu (Längle, 1997a) podstatné kromě formálních podmínek² čtyři skutečnosti skládající se ze dvou existenciálních jednání a dvou existenciálních nedostatkových syndromů.

1.1.1 Jednání vytvářející závislost

1.1.1.1 Pasivita v uskutečňování přání

Dotyčný žije v nerealistickém a nedosažitelném světě přání. Myslí si, že dosáhne toho, co si přeje, bez vlastního přičinění. Terapeuticky se pracuje na objasnění, co je a co není realistické. Klient je veden k osobnímu nasazení ve věcech, které je možné realisticky získat.

² Jakou jsou osobnostní vlastnosti a patologie, vzájemné působení mezi jedincem, společností (ve významu ekonomicko-socio-kulturním prostředí) a psychoaktivní látkou.

1.1.1.2 Vyvarování se utrpení

V pozadí každé závislosti stojí snaha o vyhnutí se možnému utrpení. Pro dotyčné je utrpení něco nehodnotného. Nejsou schopni si uvědomit, že utrpení může člověku přinést nový, lepší život. Terapeut se snaží klientovi vysvětlit, že utrpení i dokonce ztroskotání patří nerozlučně k životu. Klient by měl být veden k tomu, aby tento pro něj nepříjemný stav dokázal vydržet a na překonání naopak nahlížel jako na něco, co mu může výrazně pomoci v jeho životě. Dále je velice důležité, aby klient dokázal rozlišit mezi psychickou a duchovní rovinou, mezi příjemným a smysluplným.

1.1.2 Existenciální nedostatkové syndromy

1.1.2.1 Nedostatek a ztráta smyslu

Dotyční trpí nedostatkem vnímání hodnot. Nepocitují je vůbec, nebo jen povrchně. Postupně se rozvíjí touha po životě, která má spíše podobu „hladu po životě“, za kterým stojí hodnotová deprivace. Vzniklé psychodynamické napětí blokuje přirozené prožívání hodnot. Terapeuticky se pracuje na opětovném vnímání jedinečných hodnot a jejich následné restrukturaaci.

1.1.2.2 Závislost je neautentická a nejistá základní hodnota

Dotyčný prožívá vnitřní napětí, protože podstata jeho bytí je svobodná, což je v rozporu se závislostí. Z tohoto stavu vyvěrá negativní sebehodnocení a nejistota, zda má rád svůj vlastní život. Terapeut pokládá klientovi otázky, aby se dokázal osvobodit ze závislosti nebo aby byl schopen zacházet se vzniklou situací.³

Podle Längleho (1997a) není člověk fixován na jeden trvalý stav, ale prostřednictvím především vztahů a výměny s okolním světem se neustále mění. Kromě osobní pohotovosti k závislosti rozeznává existenciální analýza další následující významné faktory mající vliv na rozvoj závislosti:

1. faktory vyvolávající závislost na návykových látkách (např. zklamání nebo hluboké konflikty)
2. faktory udržující závislost (např. dlouhodobé vystavení stresu, dlouhodobé konflikty, účinek látek)
3. faktory podporující závislost (např. určité povolání nebo působení vzorů ve svém okolí)

³ Podle Längleho (1997a, s. 24-25) mohou být položeny např. následující otázky: „Věříš, že je dobré, že jsi?“ „Je díky drogám Tvůj život lepší?“ „Chceš skutečně žít s drogami?“ „Mohl bys žít bez drog?“

V rámci existenciálních předpokladů vzniku závislostí je známá Gebsattelova teorie (Längle, 1997a). Podle ní závislost vzniká následkem nesnesitelné prázdnoty a projeveného impulsu ke sebezničení, který je přítomen v každém člověku. Dále Gebsattel rozlišuje mezi osobní a neosobní rovinou závislosti. Neosobní dimenze spočívá v biologických dějích v organismu. Oproti tomu osobní dimenze vychází ze struktury chování a prožívání. V rámci tohoto modelu rozeznává rovinu somatickou, psychickou a osobní. K somatické rovině řadí kromě obecných biologických pochodů i genetické faktory. Psychickou rovinu tvoří např. pudové napětí, pocity radosti a nelibosti. Osobní rovina se projevuje zejména v rozhodování, v jednání, v zaujmutí stanoviska nebo v zacházení s odpovědností.

1.2 Člověk a závislost

Člověk, který není závislý na psychoaktivních látkách, vnímá podle Längleho (1997a) předmětnou závislost jako něco cizího, co ohrožuje jeho existenci. Cítí, že to není jeho vůle, a že závislost je spojena se silnou mocí. Proto se rozhodne nejít touto cestou. Oproti němu závislý není schopen přesně rozlišit hranici vlastního a cizího přání. Snažení prožívá jako své a zároveň jako cizí. Závislost ovládne jeho emoční a kognitivní část osobnosti do té míry, že chtění a povinnost spolu vzájemně splývají.⁴ Tento stav je způsoben tím, že cizí závislost člověku na první pohled poskytuje uvolnění, umožňuje mu, aby cítil příjemné pocity, jako např. radost ze života nebo odvalu. Tyto pocity si snaží dotyčný opětovně vyvolat a rozvíjí se jeho závislost.

Rozvoj závislosti z pohledu existenciální analýzy dále výrazně souvisí s vnitřním napětím z existenciální prázdnoty, z neurotického konfliktu nebo z poruchy osobnosti a psychického jednání. Míra závislého chování je nejnižší u mírné existenciální prázdnoty, častěji se projevuje u neurotického prožívání, stále častěji u poruch osobnosti a nejčastěji u psychotických klientů. Längle (1997a) uvádí, že podle výzkumů Schwaba psychiatrické onemocnění zdvojnásobuje riziko rozvoje alkoholismu a čtyřnásobně zvyšuje riziko škodlivého užívání ostatních drog.

1.3 Vztah potřeby a závislosti

Touha, resp. závislost vzniká z nedostatku, kterou závislý prožívá jako nenaplněnou potřebu. Netrpí tak nadbytkem, ale napětím z mnoha nedostatků. Längle (1997a) si v této souvislosti pokládá otázku, proč není alkoholik na stejné úrovni s hladovějícím. Rozdíl podle něj spočívá v odlišném jednání a v povaze předmětu snažení. Hladový se rozhoduje oproti alkoholikovi na základě svobodné vůle. Hladovému jde zejména o jídlo jako biologickou

⁴ Chce pít a zároveň musí pít.

potřebu, kterou chce utišit. Závislý na psychoaktivních látkách je oproti tomu orientován na prožívání v psychologické rovině. Výše popsané vnitřní napětí je interpretováno jako psychická nouze.

Dalším výrazným znakem je, že předměty závislosti, jako je např. alkohol, ostatní návykové látky, sex nebo práce ztrácejí svou jedinečnou hodnotu a kvalitu. Dotyčnému jde zejména o příjemný účinek a tím jsou tyto objekty degradovány na pouhou látku. Proto jde především o pouhé množství zkonsumovaného alkoholu a ne o hodnotu projevující se v kvalitě nápoje. Závislost je podle Längleho (1997a, s. 85) „*neosobní, bez vztahu, slepá k hodnotám a ke světu.*“ Následkem toho člověk žije pouze sám se sebou a zajímá se pouze o účinek látky na sobě.

Představa, že návykovou látkou uspokojím vlčí hlad po příjemných prožitcích, není správná. Touto cestou mohou nenaplněnou potřebu pouze ukonejšit, ale nikdy naplnit. Droga v existenciálně analytickém pohledu nepřináší požitek, ale jen účinek. Po odeznění účinku vzniká opětovná touha po nových slastech. Protože pozornost nebyla během požívání zaměřena na svůj předmět, ale pouze na příjemný pocit, chybí důležitá vzpomínka na samotný předmět. Proto nemá konzumace návykové látky trvalý účinek a vymizí po odeznění účinků. To nutí dotyčného k opakovanému chování. Postupně se tak vytváří návyk a závislost. Dotyčný potřebuje neustálý přísun nových podnětů, protože s utichajícím účinkem látek se neobnovují vlastní síly.

Längle (1997a) uvádí, že závislý potřebuje intenzivně vnímat a zakusit, že život je dobrý. Jak jsme výše uvedli, závislost představuje hlubokou touhu více žít, která byla dříve delší dobu frustrována. Člověk nadměrnou stimulací pomocí návykových látek vznáší přehnané nároky na život. Od sebe ovšem neočekává vůbec nic.

2. Existenciální analýza v pojetí Alfreda Längleho

2.1 Alfred Längle

Alfried Längle se narodil 27. března 1951 v rakouském Hohenems. Po absolvování gymnázia studoval medicínu a psychologii na univerzitě v Innsbrucku, navštěvoval univerzitu v Římě, Toulouse a ve Vídni. V roce 1978 promoval ve Vídni jako doktor medicíny a roku 1981 jako doktor filozofie (obor psychologie). V roce 1978 se oženil a začal pracovat jako praktický lékař a posléze jako psychiatr v několika zdravotnických zařízeních ve Vídni. V letech 1976-1983 absolvoval psychoterapeutický výcvik u Viktora Emanuela Frankla. Od roku 1983 pracuje samostatně jako psychoterapeut, účastní se zakládání výcvikových skupin v logoterapii a existenciální analýze. V roce 1985 založil Gesellschaft für Logotherapie und Existenzanalyse⁵ (dále jen GLE), ve které je dodnes jejím předsedou. V letech 1984-1986 působí jako Franklův přednáškový asistent. V roce 1991 se Frankl s jeho pojetím rozchází na základě Längleho rozpracování logoterapie.

V současné době přednáší na univerzitě ve Vídni, Innsbrucku, Moskvě a Buenos Aires. Vedle toho pracuje jako výcvikový lektor v GLE. Je spoluzakladatelem a předsedou Mezinárodní společnosti pro logoterapii a existenciální analýzu se sídlem ve Vídni, vydává časopis Existenciální analýza a je generálním sekretářem Mezinárodní společnosti pro psychoterapii (IFP). Za svůj život vydal mnoho knih, které našly své čtenáře i mimo Evropu, zejména v Rusku.

2.2 Rozchod s Franklem

Längle původně vychází z Franklovy logoterapie, některá témata přejímá, jiná nově rozpracovává nebo přepracovává. V roce 1991 se ovšem Frankl rozchází s nově vznikajícím uceleným teoretickým Längleho pojetím a vzdává se čestného členství v GLA.

Jak jsme se zmínili výše, jedním z hlavních principů Franklovy logoterapie je sebeodstup. Člověk by měl místo sebezpozorování zaměřit pozornost od sebe ke světu, tedy k hodnotám, které přesahují jeho existenci. Längle se naproti tomu přiklání k analýze subjektivního prožívání jedince. Základem terapeutické práce je zaměření na emoční prožívání člověka. Dále klade důraz na analýzu pozitivních i negativních podmínek, které ovlivňují život člověka. Existenciální analýza se snaží, aby se měl člověk rád sám o sobě, prožíval se jako hodnotný. Tento stav pak považuje jako výchozí pro sebezpřesah ke světu.

⁵ Společnost pro logoterapii a existenciální analýzu.

Tomuto Längleho přístupu je vytýkáno, že zaměřením pozornosti na svou vlastní existenci oslabuje schopnost vnímat okolní svět v jeho jedinečném okamžiku. Člověk tak ve stavu pohroužení do sebe není schopen rozpoznat a uskutečňovat hodnoty a žít tak smysluplný život.⁶ Längle se nedrží vytvořených logoterapeutických technik dereflexe a paradoxní intence, modulace postoje a sokratovského dotazování a rozvíjí vlastní metody, např. metodu osobní existenciální analýzy, která se snaží najít soulad mezi vnitřním a vnějším světem. Frankl se naopak ve vztahu mezi člověkem a situací zabývá zaujetím svobodného postoje k danostem a nejde mu o vytvoření souladu. Dalším teoretickým základem existenciální analýzy je teorie motivace. Podle Längleho je člověk motivován čtyřmi hlavními osobními motivy - ano ke světu, ano ke svému životu, ano k vlastní osobě a ano ke smyslu. Pro Frankla je základní motivace zejména poslední jmenovaná, a to vůle ke smyslu. Budoucnost pojímá Längle jako otevřenou, která se neustále vytváří. Frankl se spíše zabývá osudem a vnitřními a vnějšími danostmi. Existenciální analýza se v biografické práci zabývá také minulostí klienta. Tímto se liší od Frankla, jehož logoterapie se zaměřuje na současnost i budoucnost a biografii považuje za pouhé odvádění pozornosti od přítomnosti. Od roku 1991 existují dva paralelní samostatné směry, Franklova logoterapie, v současné době reprezentovaná zejména jeho žákyní E. Lukasovou, a Längleho existenciální analýza. Längle vnímá logoterapii spíše jako poradenskou metodu orientovanou na životní smysl. Naproti tomu existenciální analýza vzniká rozšířením logoterapie jako samostatná psychoterapeutická metoda. Logoterapie je v Längleho pojetí pojímána jako speciální oblast existenciální analýzy (Wagenknecht, 2007).

2.3 Osobnost, její identita a vztah k existenciální skutečnosti

2.3.1 Pojetí osobnosti

Längle (1997b) vychází z Franklovy dimenzionální ontologie, která člověka vnímá jako jednotu tří navzájem propojených odlišných způsobů existence. V člověku se setkává rovina tělesná, psychická a duchovní. Tyto roviny nejsou oddělené, ale jsou ve vzájemném vztahu. Jednota člověka podle existenciální analýzy vzniká tím, jak se duchovní dimenze vyrovnává s psychofyzickou. Zároveň každá rovina vytváří vlastní dynamiku projevující se prostřednictvím motivačních sil (viz. kapitola 2.5). Z nezávislosti výše uvedených rovin vychází existenciálně-analytický princip slasti a reality. Co je slastné a příjemné v jedné rovině, nemusí být tak vnímáno v rovině jiné.⁷ Existenciální analýza dále vychází i z Franklova pohledu na duchovní

⁶ Je odvedena pozornost od transcendentální podstaty člověka.

⁷ V této souvislosti Längle (1997b) uvádí příklad, kdy se duševně nemocný člověk spíše zaměřuje na to, co vnímá jako příjemné, bez ohledu na to, zda je to smysluplné nebo ne. Oproti tomu duševně zdravý člověk je orientován smysluplností svého života.

dimenzi. Osoba je v ní pojmána jako svobodná, odpovědná, s vůli ke smyslu a k hodnotám, se schopností ke sebetranscendenci a sebedistanci. Existenciální analýza rozšiřuje dialogické pojetí osoby. Podle Längleho (1993) pokud člověk mluví k sobě, vytváří vnitřní svět sebedistancí. Pokud mluví k ostatním, vzniká vnější svět sebetranscendencí. Osoba není oproti Franklově pohledu otevřená a vztažená nejen k okolnímu světu, ale také sama k sobě. Längle tak k požadavku situace přidává požadavek osoby. Podrobněji tento koncept rozvádí v teorii osobní existenciální analýzy. Osobnost úzce souvisí s termínem existence. Längle (2000b) existenci pojmá jako schopnost člověka vystoupit ze sebe a setkat se nejen sám se sebou, ale i se světem. Existenci nevytváří to, co je, ale napětí mezi tím, čím může být, čím se může stát.

2.3.2 Identita a její zdroje

Existenciální analýza pojmá osobu jako celek, snaží se uchopit podstatu její identity. Podle Längleho (1999a) jsou zdrojem lidské identity následující čtyři skutečnosti:

2.3.2.1 **Tělo**

Skutečnost vlastního těla člověku umožňuje bytí a vytváří pojítko mezi ním a okolním světem. Velice důležité je si uvědomit, že tělo představuje určitou konstantu. Až do své smrti jej mohou vidět a cítit. Povaha zůstává zachována, ačkoliv se věci okolo neustále mění. Nejdůležitější je vědomá zkušenost, že moje tělo je vždy pouze moje. V této skutečnosti je ukotveno bytí člověka.

2.3.2.2 **Pocit**

Druhým zdrojem identity je skutečnost, že prožíváme vlastní citový život. Člověk prožívá každý okamžik své existence. Zažívá různé pocity např. při četbě knihy, jízdě na kole, ale i pokud nic nekoná. I přestože se pocity neustále mění, jsou naše vlastní.

2.3.2.3 **Odlíšnost člověka**

Tento zdroj vychází z odlišného prožívání člověka. Díky neurčité síle může vyjádřit nesouhlas, pokud to podle něj není správné, nebo naopak souhlasit za předpokladu, že je s tím srozuměn. Touto silou se člověk otevírá nebo ohraničuje od okolního světa.

2.3.2.4 **Jednání**

Posledním zdrojem je možnost jednání zapříčiňující účinek, ať vědomý nebo nevědomý. Člověk se zažívá centrem činností. Jednání potvrzuje člověka v jeho podstatě.

Podle existenciální analýzy by měl člověk ke všem čtyřem zdrojům identity zaujmout vztah, začít se o ně starat a následně všechny roviny prožívat. V opačném případě dochází ke ztrátě identity a jednostrannost může vést k neautentickému životu.

2.3.3 Vztah člověka a existenciální skutečnosti

Závěrem si povězte o vztahu člověka a existenciální skutečnosti. Jedním ze základních aspektů osobnosti a její existence je podle Längleho (2000b) existenciální skutečnost spočívající v možnosti bytí na tomto světě. Podle existenciální skutečnosti se člověk orientuje ve svých rozhodnutích a životním utváření. Längle tak vychází z Franklovy koncepce objektivní reality. Podle něj člověk realitu nevytváří, pouze ji nalézá, neboť je mu již stanovena. Z tohoto vyplývá požadavek nalézání smyslu jako objektivního nároku konkrétního okamžiku. Existenciální analýza se oproti tomu více zaměřuje na působení reality na člověka a na spolupůsobení objektivní a subjektivní skutečnosti. Skutečnost popisuje jako „*celek skládající se z představ, myšlenkových, pocitových a vnímacích obsahů, které určují život a jednání individua*“ (Längle, 2000b, s. 48). Ústředním tématem je to, co klient v současném okamžiku shledává jako aktuální, čím se zabývá. Je veden k tomu, aby k vnímané skutečnosti zaujal postoj. To může být první krok pro jeho případnou změnu. V pozdější fázi terapie jde o sladění klientova jednání se stanovenou realitou.⁸

⁸ Jde o vyjádření vztahu mezi objektivní realitou a subjektivní skutečností.

2.4 Teorie emocí

Existenciální analýza oproti logoterapii klade zvýšený důraz na subjektivní prožívání člověka, na jeho emoční stránku. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.2, s tímto ostře nesouhlasil Frankl. Domníval se totiž, že zaměření na sebe člověka odvádí od vlastního sebepřesahu a sebeodstupu. I přes tento nesouhlas Längle rozpracoval svou vlastní teorii emocí.

Podle Längleho (2003b) se pocity v širším smyslu slova rozdělují podle předmětu vnímání na

1. pocit něčeho (v užším slova smyslu) a
2. cit pro něco.

Pocit něčeho je pojímán jako bližší pocit. Oproti tomu cit pro něco představuje komplexnější vzdálenější pocit vztahující se k jedinečnosti objektu.

2.4.1 Pocity v užším smyslu slova

V rámci teorie motivace Längle (2003b) rozvádí následující pocity:

2.4.1.1 **Pud**

Pud je projevem vitálních sil člověka a souvisí s přežitím člověka ve světě. Vyskytuje se v rovině tělesných a psychických potřeb.⁹ Člověk jej vnímá jako pocit nedostatku, naplnění nebo přebytku. Často je spojen s pocitem napětí mezi potřebou a současným stavem. Každý pud má svou hodnotu, a to hodnotu přežití.

2.4.1.2 **Afekt**

Afekt¹⁰ je psychofyzickou odpovědí na způsobené podráždění. Jeho trvání je omezeno pouze po dobu stimulace, který určuje psychickou reakci. Každý afekt má svůj obsah vnímání a působí na energetický základ člověka a na jeho vztah k životu. Každý podnět z bezprostředního kontaktu vede k mobilizaci mnoha pocitů a následných reakcí.

2.4.1.3 **Emoce**

Längle (2003b, s. 187) emoci definuje jako „*volnou, osobní, nedeterminující, pocitovanou odpověď*.“ Emoce¹¹ představují širokou paletu pocitů, které se vztahují k osobním hodnotám. Jsou subjektivní kvalitou prožívání. Určují, jakou člověk bude mít náladu, stejně jako aktivaci vnitřních sil. Jejich obsah může být dán vnímáním, představami, myšlením nebo

⁹ Jde např. o potřebu spánku, jídla, pití, sexuality.

¹⁰ Příkladem afektu může být např. nezvládnutá agresivní reakce v podobě hněvu, zlosti a nenávisti.

¹¹ Příkladem emoce může být pocit radosti, lásky, štěstí, ale i smutku.

prožitím určitého stavu. Emoce mají vztah k základní hodnotě, ze které pramení. Každá emoce je vnitřně svobodná, má základ, ale žádnou příčinu nebo podnět. Základem emoce je hodnota. Na základě vnitřních pochodů člověk nalézá hodnoty, které následně prožívá.

2.4.1.4 **Nálada**

Za náladu¹² by se dal označit déle trvající pocit, který odráží současné bytí ve světě. Nálada¹³ je podle Längleho (2003b) ovlivněna množstvím vlivů – osobnostní strukturou, poznáním, vnějšími podněty, tělesným stavem, průběhem života, emoční činností.

2.4.1.5 **Nálada ve smyslu rozmaru**

Rozmar je spojen s krátkodobou změnou podnětu, jehož následkem je impulzivní jednání. Základní charakteristikou je svévolnost a povrchnost.

2.4.1.6 **Pocit**

Längle (2003b) uvádí, že pocit¹⁴ je jasné vnímání, ohmatávání emocí vzhledem k jejich obsahu. V popředí tak stojí snaha po objektivním pocitu.

2.4.1.7 **Dojem**

Člověka se při něm znenadání zmocní určitý pocit, který vzniká v souvislosti s určitou situací, ve které se nachází. Při utváření dojmu¹⁵ mají značný vliv asociace a fantazie.

2.4.1.8 **Dráždění**

Jde o prvotní pocit při probouzení vnitřní energie. Můžeme je např. prožívat při sledování napínavého filmu v televizi.¹⁶

2.4.1.9 **Současné pocity**

Tato skupina pocitů zahrnuje vnímání aktuálních zdravotních pochodů v organismu.¹⁷

¹² Člověk může zažívat např. veselou nebo smutnou náladu.

¹³ Z rozmaru si člověk může např. koupit nepotřebnou věc, kterou po čase stejně vyhodí

¹⁴ Abychom zjistili, co člověk pociťuje, můžeme mu např. položit otázku „*Co při tom cítíš?*“

¹⁵ Neznámý člověk nám např. na první dojem může připomínat blízkou osobu.

¹⁶ Lidově řečeno „*šimrání nervů*“.

¹⁷ Člověk prožívá např. únavu, bolest, napětí, úzkost nebo nevolnost.

2.4.1.10 Záměrné pocity

Záměrné pocity se vztahují k objektům ve světě. Člověk zažívá např. radost z práce, lásku k manželce, smutek z úmrtí blízké osoby.

2.4.2 Primární a integrované emoce

V existenciální analýze se přičítá významná úloha primárním a integrovaným emocím. Jako **primární emoce** jsou podle Längleho (2003b) označovány původní, často nevědomé, potlačené, neodrážené pocity. Jsou vyvolány událostmi vnitřního nebo vnějšího světa případně cítěním nebo vnímáním objektů.¹⁸ Bývají pocíťovány jako prospěšné nebo jako škodlivé ve vztahu k životu. Primární emoce představují základ pro celkové ukotvení existence.

Oproti primárním emocím je **integrovaná emoce** dle Längleho (2003b) z bezprostředního dojmu uvolněná emoce, která je sladěna s celkovou strukturou všech významných vztahů k hodnotám. Integrovaná emoce vzniká spojováním primárních emocí cestou vnímání, hodnocení, zaujmutím postoje, rozhodnutím a smysluplným jednáním.

2.4.3 Terapeutická práce s emocemi

S oběma typy emocí se pracuje v rámci osobní existenciální analýzy. Podle Längleho (2003a) se v rámci terapie začíná se samostatnou emocí. Postupně se odkrývají afekty a mobilizují se pocity. Konkrétní postup je zvolen podle příslušného onemocnění. Při psychózách se spíše doporučuje zdrženlivost v práci s emocemi. Na druhé straně u neuróz těžiště práce spočívá v rozhýbání emocí. Místo neustálého vyhýbání se potlačeným emocím a pouhého přežívání ve světě je cílem přivést klienta ke smysluplnému naplnění vlastní existence.

¹⁸ Skládají se tak z impulsu a následného afektu.

2.5 Teorie motivace

Existenciální analýza vychází podle Wagenknechta (2003) z Franklova pohledu na člověka. Tomu jsou neustále v konkrétní situaci pokládány otázky, na které se snaží odpovědět. Dalším teoretickým východiskem je předpoklad, že člověk má schopnost sebeodstupu.¹⁹ Längle tuto koncepci dále rozvíjí o subjektivní prožívání člověka. Prvotně se zaměřuje na předpoklady vlastní existence z pohledu motivačních sil.

Podle Längleho (1999b) mnohé z nich pohánějí člověka v životě. Uspokojování nenaplněných potřeb a pudů (např. pití, jídla, spaní, sexuální stimulace) nutí člověka k činnosti a vytváří předpoklady pro jeho vitální přežití ve světě. Jejich uspokojení ovšem nepřináší pocit životního naplnění. Längle v tomto vychází z Frankla. Ten v díle *Psychoterapie pro laiky* (1998, s. 180) k tomuto napsal: „*Nikdy bych nebyl ochoten žít jen pro své reakce a už vůbec ne zemřít pro své obranné mechanismy.*“

Základní motivační silou zůstává Franklova vůle ke smyslu jako nejhlubší motivace člověka. Podle Längleho vůli ke smyslu předcházejí tři základní osobní motivace, které vytvářejí její předpoklady. Existenciální analýza tak přichází se čtyřmi základními osobními motivacemi tvořícími podmínky plné existence. Naplnění každé z nich je vnitřním přitakáním k životu.

Längle (1999b) uvádí, že základní motivace představuje duchovní otevřenost ve třech oblastech:

1. otevřenost ke světu – jako hledání možností k bytí zde
2. schopnost hledat hodnoty – prostředkem k nacházení hodnot je emoční otevřenost a schopnost dotýkat se svého prostředí
3. otevřenost k sobě samému – představující konkrétní podstatu vlastního života, díky které existujeme

Dále se Längle (1999b) podrobněji zabývá vývojem této otevřenosti od dětství. Samotný porod je podle něj projevem přitakání k životu. Člověk je uznán ve své povaze a pohlaví. Symbolem základních motivací je jeho jedinečné zplazení, porod a jméno. Člověk je vrozen do určité rodiny, společenských tradic a specifické kultury, ve kterých se sociálně vyvíjí. Základní motivy jsou strukturovány podle vývojových období. Pro nejmenší děti hraje rozhodující úlohu rodinné prostředí představující jeho svět. Pro rozvoj duševního zdraví je důležité, aby dítě mělo dostatek prostoru pro vyjádření přirozených, spontánních citů, svých plánů, cílů, přání a názorů. Zároveň by mu nemělo být bráněno v projevení i negativních emocí, jako je např. strach nebo lítost. Rozhodující je získání základní zkušenosti, že může žít a že je přijímáno.²⁰ Na významu

¹⁹ Schopnost člověka oprostít se sám od sebe.

²⁰ Jedná se o základní potřebu svého bytí.

nabývají postupně vztahy v rodině. V dospívání se začíná otevírat okolní svět. Mezi ústřední témata následujících období patří - v pubertě hledání a nalezení sebe sama, v mladé dospělosti zase smysluplné životní uspořádání. Mezi patnáctým a dvacátým rokem života stojí v popředí zabezpečení jistoty svého životního prostoru. Od 15 do 30 (35) let je kladen důraz na vztah k práci. Oproti tomu je mezi 30 až 45 (50) rokem patrná snaha o hlubší nalezení sebe sama. Později se člověk více zaobírá životním smyslem.

Existenciální analýza se podrobněji zabývá mládím. V tomto období je podle ní více patrný vývoj člověka a jeho existenciální snažení. Základní motivace mládí rozvíjí Längle ve svém článku „*Was bewegt den Menschen? Die existentielle Motivation der Person.*“ Längle (1999b).

Podívejme se nyní blíže na jednotlivé základní osobní motivace (dále jen ZOM).

2.5.1 První ZOM - Ano světu. Přijmout život jako prostor.

První existenciálně osobní rovina je podle Längleho (1999b, s. 22) ontologickou rovinou našeho života. Představuje počátek veškeré pravdy. Na této rovině si člověk pokládá otázku „*Mohu zde být?*“ Pokud odpoví kladně, představuje pro něj svět pozitivní prostor, kde může být. Je to půda bytí. Ano světu znamená přijmout svůj život ve světě, který byl dán před narozením. Důležitá je takováto vlastní zkušenost a ne pouhá reflexe současného stavu.

Svět vytváří prostor svobody, možnosti realizovat se. Zároveň ale také člověka omezuje, vytváří hranice, za které už nemůže proniknout. Staví překážky, které musí překonat, aby mohl existovat. Bytí je tak spojeno s podmínkami.²¹

Podle existenciální analýzy existuje vztah mezi životním prostorem a úzkostí, strachem, depresí a lítostí. Jsou chvíle, kdy člověka tyto pocity tíží a je přirozené, že se jich chce zbavit. Používá k tomu různé prostředky jako jsou např. drogy, alkohol nebo léky. Další možností je agresivní odreagování. V pozadí takového jednání je obava, že s takovými negativními pocity nemůže žít. Längle (1999b) vychází z předpokladu, že všechno, co nechceme přijmout, musíme nejprve přeci jenom přijmout, aby případná změna byla vůbec možná. Dále se vychází z toho, že pokud má člověk alespoň kousek země k životu, nechá být sebe i ostatní. Z takového stavu vycházejí dvě duchovní lidské schopnosti, a to mírumilovnost a pravdy milovnost.²² Agresivní chování, stejně jako lhaní mohou být reakcí na nedostatek osobního prostoru nebo na tlak na jeho odejmutí.

²¹ Skutečné bytí znamená žít s podmínkami.

²² Pokud člověk říká pravdu, dává věcem jejich prostor a nechává je tak takovými, jaké jsou.

Pokud člověk na položenou otázku „*Mohu zde být?*“ odpoví kladně, přijímá tak vlastní existenci a důvěřuje ve svůj život v daném prostoru.

2.5.2 Druhá ZOM – **Ano svému životu. Usilování o životní hodnoty.**

Tato druhá rovina je podle Wagenknechta (2003) axiologická a souvisí s emocionální kvalitou života. Člověk hledá odpověď na otázku „*Chci zde být?*“ Aby byl schopen kladně odpovědět, musí zažívat svůj život jako hodnotný. Dosahuje toho zejména v prožívání lásky, blízkosti a náklonnosti. Důležité je, aby se od ostatních dozvěděl, že je dobré, že je. Díky této náklonnosti může získat pocit lásky sám k sobě.

Pro Längleho (1999b) je v této rovině stěžejní láska. Vnímá ji jako zdroj energie, která pohybuje celým člověkem. O lásce hovoří ve dvou úrovních. Poloha Ty je vyjádřena vztahem ke světu, osobám a věcem. Polohu Já charakterizuje vztah k sobě samému.²³ Prožitek lásky potvrzuje naši vlastní hodnotu. Aby mohl člověk zažívat lásku, musí být naplněna první ZOM, tedy základní důvěra v sebe sama a v okolní svět. Zároveň musí být člověk schopen se otevřít a vystoupit ze sebe směrem ke druhým lidem.

2.5.3 Třetí ZOM – **Ano vlastní osobě. Právo na život.**

Třetí základní osobní motivace se váže na rovinu etickou. Člověk si pokládá otázku „*Smím být takový?*“ Podle Längleho (1999b) jde o uznání celkového způsobu života, jedinečného prožívání, myšlení, cítění a jednání. Každý člověk si chce zachovat důstojnost sám před sebou i před ostatními lidmi. Být člověkem vyžaduje ohraničit se vůči okolí, aby si mohl zachovat svoji jedinečnost. Aby člověk mohl být sám sebou, musí se přijmout takový, jaký je a zaujmout postoj k tomu, co udělal a čím se stal.

Výrazem této třetí motivace je zodpovědnost a zadostiučinění vlastního života. V této souvislosti je pro člověka důležité stanovení hranic. Při ohraničování vůči okolí si vytváří schopnost tolerance vůči ostatním.²⁴

Při kladné odpovědi na položenou otázku „*Smím být takový?*“ si člověk sám sebe cení, vnímá své bytí jako hodnotné, nezávislé a autentické.

2.5.4 Čtvrtá ZOM – **Ano smyslu.**

Výše uvedené tři motivační roviny se vztahovaly k osobě. Oproti tomu čtvrtá rovina se vztahuje k vnějšimu světu v podobě hodnot a smyslu. Člověk si pokládá otázku, **zda chce smysl.**

²³ Z tohoto vyplývá, že vztah je jedním ze základů našeho bytí.

²⁴ Člověk tak uznává jedinečnost a důstojnost ostatních, aniž by se vzdal svého já.

Smysl přesahuje bytí jednotlivého člověka a je vnímán jako výzva k uskutečnění hodnot v konkrétní situaci. Více k tomuto v kapitole 2.6.

2.5.5 Využití ZOM v psychoterapii

Podle Wagenknechta (2003) se v průběhu psychoterapie zjišťuje, do jaké míry jsou u člověka naplněny potřeby v podobě důležitých duchovních obsahů jednotlivých rovin motivace. Cílem terapie je, aby člověk naplnil všechny čtyři ZOM. Pokud je určitá základní motivace nerozvinuta nebo jí je bráněno v rozvoji, dochází k omezení vlastního bytí. Míra nenaplnění některé ze ZOM je ukazatelem závažnosti poruchy.

Základní typy onemocnění u jednotlivých ZOM jsou:

1. strach - nedostatečné naplnění ZOM 1
2. deprese - nedostatečné naplnění ZOM 2
3. hysterie - nedostatečné naplnění ZOM 3
4. smysluprázdnost - nedostatečné naplnění ZOM 4

2.5.6 Shrnutí ZOM

První rovina ZOM vytváří půdu, prostor pro možnosti bytí zde. Na ni navazuje druhá ZOM, která tuto možnost bytí zde obohacuje o vztah k životu. Podstata třetí roviny ZOM spočívá v uvědomění si vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti, hodnotnosti a autentičnosti. Poslední čtvrtá rovina ZOM ukazuje člověku směr realizace a naplňování svého života uskutečňováním hodnot konkrétního okamžiku.

2.6 Smysl života

2.6.1 Existenciální smysl

Smysl je ústředním tématem existenciální analýzy, protože je považován za základ lidské existence. Při rozmýšlení nad smyslem čerpá Längle z Frankla a smysl vnímá jako „*určitý způsob utváření existence*.“ (2002b, s. 11) nebo „*jako možnost, která se otevírá na pozadí skutečnosti*“ (2002b, s. 29).

Längle v knize *Smysluplně žít* dále rozvíjí svou představu existenciálního smyslu a hovoří o něm jako o rovnici, ve které se nacházejí dvě proměnné, a to:

1. podmínky nebo možnosti, které nám nabízí konkrétní okamžik,
2. jedinečné vlastnosti, schopnosti, dovednosti a vlohy člověka, který se nachází v tomto momentu.

K těmto prvkům existenciální analýza přidává ještě třetí, a tím je významnost. Ta je v popředí každého vztahu. Längle (2002b, s. 30) o ní píše „*Vidět v něčem smysl znamená, že člověku na tom záleží, že k tomu, popřípadě i ke druhému člověku, má nějaký vztah.*“

2.6.2 Základní otázka – „Pro co žít?“

Podstata člověka je dle Längleho (2002c, s. 13) spatřována v otázce „Pro co žít?“, na kterou právě smysl dokáže odpovědět. Z této základní otázky vyvěrají další otázky jako např. „*K čemu je to dobré?*“ „*Kam míří má cesta?*“ „*Jak se mám v dané situaci zachovat?*“ Tázání se po smyslu je známkou lidství v člověku. Člověk se díky ní dokáže odpoutat sám od sebe a navázat vztah k ostatním lidem a k okolnímu světu a najít zpětně vztah k sobě.

Otázky zabývající se smyslem vytvářejí elipsu, která má dvě těžiště, a to konkrétnost a obecnost. Obecnost spatřuje v otázkách týkajících se prostoru mimo člověka.²⁵ Naproti tomu konkrétnost se týká jedinečnosti každého člověka.²⁶ Člověk by tak měl myslet v celkové rovině, ale jednat už konkrétně dle situace, ve které se nachází.

Otázkou „Pro co žít?“ se zabýval již Frankl, který navázal na slavnou větu Nietzscheho „*Kdo má ve svém životě nějaké proč, snese každé jak.*“ Pokud si člověk nedokáže odpovědět na tuto základní otázku nebo pochybuje o smyslu, ocitá se v existenciální krizi. Ta může vést až ke ztrátě smyslu. Člověk si nedokáže pro sebe odpovědět, k čemu je to všechno dobré.

²⁵ Na obecnost se člověk ptá otázkami např. „*K čemu jsem na světě?*“ „*Proč se mám snažit?*“

²⁶ Konkrétnost Längle spatřuje v otázkách např. „*K čemu je dobrá má snaha?*“ „*Proč na sebe vzít lítost?*“

2.6.3 Následky osobního přetížení

Stejně jako Frankl i Längle (2002c) si pokládá otázku, proč se vlastně ptát po smyslu života. Längle došel ke stejnému závěru jako Frankl, a to, že současná doba se vyznačuje ztrátou instinktů a tradic, které již člověku neříkají, jak by se měl zachovat. Člověk je tak odkázán pouze na sebe, na své cítění, vnímání, rozhodnutí a na svou odpovědnost. Každý je tak vystaven vysokým požadavkům, což může vést k osobnímu přetížení. Následkem toho se v člověku projevuje „*masová psychologická obranná reakce*.“ Ta spočívá v tom, že člověk nechce sám nadále nést tíhu své svobody rozhodování a následné odpovědnosti. Chce si od tohoto odlehčit a tak část této podstaty své existence přesune na větší celek. Což ve vyhraněné podobě může vést až ke konformismu,²⁷ nebo případně až k totalitarismu.²⁸

2.6.4 Vztah smyslu a jedinečného okamžiku

Důležitost smyslu pro člověka vyplývá podle Längleho (2002b) ze tří jeho základních zkušeností:

1. zkušenost, že se v situacích svobodně rozhodují mezi možnostmi
2. zkušenost, že se rozhodují, kterou hodnotu skutečným
3. zkušenost, že situace jsou jedinečné a mění se v čase

Längle (1999a) vychází z Franklovy koncepce, že smysl jsme schopni nalézt, pokud si necháme klást otázky a jsme otevřeni tomu, co nám každá situace nabízí a co si po nás zároveň žádá. Smysl je tedy představován otázkou, která je nám položena konkrétní každodenní situací. Je na nás, abychom byli schopni na ni odpovědět celou naší osobností a uskutečnit tak nejhodnotnější možnost, která je nám danou přítomností nabízena.

Podle Längleho (2002c) každý okamžik v sobě skrývá něco dobrého a zároveň i určitou nenaplněnou potřebu. Člověk by měl jedinečné situaci vyjít v ústrety, nechat se jí oslovit, vnímat ji, zajímat se o ni, cítit ji a porozumět jí, čím je pro nás důležitá. Pokud se člověk dokáže plně věnovat přítomnému okamžiku, využívá při tom své vlohy, schopnosti, nadání a naplňuje tak svůj život smysluplnou existencí.

²⁷ Konformismus se v běžném životě projevuje tím, že se člověk zřídá své vlastní vůli a jak se říká „*plave s proudem*.“ Za své jednání není ochoten převzít zodpovědnost, vymlouvá se např. na většinové postoje společnosti nebo na „*nezměnitelnost*“ okamžiku.

²⁸ Totalitarismem se míní zaujmutí pasivního způsobu života projevujícího se opět ztrátou své vlastní vůli. Člověk ospravedlňuje svůj postoj nátlakem okolí, se kterým se podle něj nedá nic dělat.

2.6.5 Rozhodování k uskutečňování smyslu

Jak je uvedeno výše, člověk v každé situaci svobodně volí mezi možnostmi.²⁹ Při tomto rozhodování je nutné se podle něčeho orientovat. Podle Längleho (2002b, s. 27) „*smysl svobody spočívá v hledání a nacházení důvodů, které teprve umožní opravdové rozhodnutí.*“ Aby se mohl člověk takto „opravdově rozhodnout“, měl by získat nejprve dostatečné množství informací, ze kterých mu bude jasné, mezi kterými možnostmi a o čem se rozhoduje. Zjištěné údaje se dále hodnotí na základě vzájemného srovnávání podle vlastní, případně užitné hodnoty a významu. Z informací a z jejich hodnocení by měla vyplynout věcně zaměřená orientace, která může pomoci v rozhodování.

Aby se tedy člověk mohl rozhodnout, musí nejprve rozlišit mezi možnostmi a vybrat tu, která je pro něj v určitém okamžiku tou nejlepší. Ze všech možných hodnot zpravidla krystalizuje jedinečná příležitost. Tu je třeba následovat a realizovat ji. Stejně jako Frankl i Längle rozlišuje mezi třemi základními hodnotami.³⁰

2.6.6 Smysl jako projev svobody člověka

Tázání se po smyslu života je dle existenciální analýzy projevem svobody člověka. Tímto se vymezuje zejména vůči psychoanalýze. Freud se domníval, že pokud si člověk pokládá takovéto otázky, jedná se o příznak onemocnění.

V knize *Smysluplně žít* (2002b) Längle rozvádí, proč někteří lidé neprožívají život svobodně. Příčinu vidí ve vytvořených představách, jak by měl vypadat „skutečný“ život. Člověk je jimi často tak pohlcen, že jej celého ovládají a není pak tak schopen vnímat jedinečnost každého okamžiku.

Někteří lidé mají zcela neurčitou, nepopsatelnou mlhavou představu o životě. Tento vnitřní stav se projevuje neutuchající touhou po stále nových zážitcích. Člověk ji ovšem nemůže uspokojit, protože sám neví, po čem touží. Jeho touha ho ovšem činí nesvobodným, protože řídí jeho život. Je v pozici pouhého čekatele a není schopen svůj život smysluplně vytvářet.

Zcela jiný případ nastane, pokud si člověk vytvoří jasnou představu o šťastném životě. Svou vlastní existenci tak redukuje pouze na uskutečňování vysněných cílů, které se často projevují jako nároky. Naplnění svého života je tak odkládáno až do doby, než se mu splní jeho přání. Říká si např. „*Budu opravdu šťastný, až si koupím nové auto.*“ „*Až dosáhnu vyššího pracovního postavení, budou si mě lidé konečně více vážit.*“ Současný život je tedy vnímán jako provizorní stav. Je pouhou přípravou na ten „skutečný“, který teprve přijde.

²⁹ Možnosti se mění dle situací, díky nim získává každá situace svůj vlastní jedinečný neopakovatelný ráz.

³⁰ Hodnoty zážitkové, tvůrčí a postojové.

Dítě v mateřské školce si může říkat: „*Tady ve školce je strašná nuda. Po obědě musím chodit spát, vychovatelky mi pořád jen něco nařizují a zakazují. Ale až začnu chodit do základní školy, všechno bude jiné. Učitelé se mnou budou zacházet jako s velkým klukem, budu dostávat odměny za pěkné známky a konečně se taky už něco naučím.*“ Na základní škole to pak pokračuje: „*Nebaví mě sedět na nudných hodinách, spolužáci jsou příšerní, ale až se dostanu na gymnázium, tam to bude všechno jiné.*“ Na střední škole si dospívající říká: „*Nebaví mě chodit na předměty, které mě nezajímají. Až se dostanu na vysokou školu, tak konečně budu moci dělat, co mě skutečně zajímá.*“ Na vysoké škole je také nespokojen. „*Potřeboval bych si vydělat nějaké peníze a místo toho celý den jenom sedím v lavici. Už abych začal pracovat.*“ V práci si dál říká: „*Jsem z toho všeho hodně unavený, už abych byl v důchodu, tam si konečně pořádně odpočinu.*“ Pokud se dožije důchodu tak si říká: „*Všchno mě bolí, už abych umřel.*“

Člověk tak může celý život jen čekat až nastanou lepší okolní podmínky, aby mohl být konečně šťastnější, místo toho, aby sám utvářel svou vlastní existenci. Jeho život není svobodný, protože je závislý na vnějších okolnostech, tedy na splnění svých představ a snů.

Podle Längleho (2002a) je člověk tím více nemocnější, slabší, chudý, čím více si vytváří podmínek na život.³¹

2.6.7 Vztah svobody a odpovědnosti ve smyslu

Podle Längleho (2002b, s. 67) „*smysl svobody spočívá v odpovědnosti.*“ Člověk se svobodně rozhoduje a jedná, pokud si je vědom, oč jde a do čeho se pouští. Svobodné jednání je činí každý sám za sebe a nikdo jiný tak nemůže být odpovědný za následky. Odpovědnost je tedy následkem dobrovolného jednání, které záleží na samotném člověku.³² Svobodné jednání vždy odpovědnost předchází a zároveň ji zahrnuje. Stejně jako Frankl i Längle si pokládá otázku, před čím je člověk v konečném důsledku odpovědný. Längle přejímá Franklův názor, že člověk je odpovědný před nejvyšší hodnotou ve svém životě.

Odpovědnost je dále v existenciální analýze vnímána jako odpověď člověka na smysl konkrétní situace, která je v souladu s nejvyšší hodnotou daného člověka. Odpovědnost vyjadřuje vztah k předmětu našeho snažení. Rozsah odpovědnosti je ukazatelem hodnoty, kterou předmětu přisuzujeme. Pokud je člověk odpovědný, znamená to, že se věnuje své činnosti. Stejně jako logoterapie, tak i existenciální analýza se snaží dovést člověka k jeho osobní odpovědnosti. Aby ji byl schopen převzít, je nutné vzít v úvahu kladené nároky i schopnost jim

³¹ Člověk si stanovuje podmínky zejména pokud se setká s nějakou potřebou, aby mu to umožnilo přežít.

³² Z toho vyplývá, že předpokladem zodpovědnosti je svoboda.

dostát. Existenciální odpovědnost tedy předpokládá schopnost zvládnutí daného úkolu obsaženého v konkrétním okamžiku.

Odpovědnost má také vztah k budoucnosti. V každém okamžiku se člověk rozhoduje, kterou z nabízených možností uskuteční a ostatní tak odsoudí k nebytí. Určitou hodnotu uskuteční, jinou promarní. V každé chvíli člověk nese odpovědnost za tu příští, protože budoucnost závisí na současném rozhodnutí.

2.6.8 Vztah smyslu a účelu

Podle Längleho (2002c) smysl a účel představují dva životní styly.

Účel je v existenciální analýze pojímán jako cíl, kterého se snaží člověk dosáhnout. Účelově orientované jednání se vyznačuje funkčností a snahou po úspěchu. Cíl si stanovuje člověk sám na základě svých přání a představ. Účel je potom projektem vnitřních konstrukcí.

Smysl oproti účelu není zaměřen na dosažení cíle, ale na otevřenosti vůči světu, k jeho hodnotám. Není ho možné tak jednoduše sám stanovit jako cíl. Musí být teprve nalezen v konkrétním okamžiku a následně přijat za vlastní. Nejde přednostně o prosazení cíle, ale o zachování jedinečnosti sebe i okolí. Životu orientovanému na realizaci hodnot nejde o funkčnost, ale o setkávání se s druhými a o respektování životních stylů. Úspěch není cílem, ale vedlejším produktem realizace vlastní existence a hodnot v životě.

2.6.9 Zaměření naší existence

Längle (2002b) rozlišuje mezi dvěma povahami našeho zaměření. Jedni lidé mohou být orientováni na vlastnictví, něco v životě mít. Tento modus bytí ovšem člověku často přináší neustálý pocit ohrožení, že je někdo nebo něco připraví o jejich vlastnictví.³³

Oproti tomu člověk, který je zaměřený na svou cestu, žije v očekávání, co mu nového život přinese. Svůj život se snaží spoluvytvářet a zaujímat svůj vlastní postoj.

Tímto tématem se blíže zabývá Erich Fromm ve své knize „*Mít, nebo být?*“ (2001). Autor se snaží zejména vysvětlit v čem spočívá rozdíl mezi „*mít*“ a „*být*“, jak se projevuje vlastnění a bytí v každodenní zkušenosti. V poslední části knihy autor popisuje svoji představu nového člověka a nové společnosti.

2.6.10 Smysl jako podmínka naplňující existence

Längle (1999a) uvádí, že pokud by nám scházel smysl, tak bychom život vnímali jako prázdný a nemohli bychom se v něm zorientovat. Smysl ovšem podle něho také „není všechno“

³³ Což se samozřejmě nejpozději smrtí nakonec vyplní.

a sám o sobě nevytváří naši existenci. Je jedním ze čtyř základních předpokladů lidského bytí. Další tři jsou:

1. moci být³⁴ v určitém dostatečném prostoru a mít při tom oporu v životě
2. mít bližší vztahy³⁵ k lidem a věcem
3. smět být³⁶ takový jaký jsem, být autentický ve své jedinečnosti a nezastupitelnosti.

Pokud by smysl převládal nad výše uvedenými podmínkami, jde spíše o jejich kompenzaci.

2.6.11 Smysl je jedinečný u každého člověka

Podle Längleho (2002c) si otázku po smyslu zpravidla nepokládá ten, kdo je smyslem naplňován, stejně tak jako ten, kdo je nezávislý. Smysl je důležitý pro každého jednotlivého člověka. Umožňuje mu porozumět svému okolí, ve kterém se nachází. Smysl mu také nabízí směr, kterým se může vydat. Každý člověk je nadán vlastní vnímavostí k intuitivnímu porozumění tomu, co je smysluplné.

Smysl může ovšem také znepokojovat. Längle (2002c) to vysvětluje tím, že smysl je vždy otevřený dokud žijeme. Odvolává se tak na Frankla, který napsal, že až do posledního nadechnutí si nemůžeme být jisti, zda jsme uskutečnili konkrétní smysl, nebo jsme byli šálení nesmyslem. Na světě tak neexistuje žádná jistota v rozpoznání smyslu.

2.6.12 Smysluplně žít

Längle (2002b) vnímá smysl jako kompas, který člověku ukazuje, zda žije dobrý život. V této souvislosti se zabývá otázkou, jak žít smysluplně. Vychází při tom z Franklovy logoterapie. Své závěry shrnul v následujících devíti bodech.

1. Smysluplně žít znamená plnit tu úlohu, která před námi právě stojí v konkrétním okamžiku.

Člověk by měl rozpoznat nejvyšší hodnotu dané situace a uskutečnit ji. Jedná se o takovou hodnotu, kterou považuje v určitém okamžiku za nejlepší. Smysl je ukryt v podobě výzvy ke splnění konkrétního úkolu. Tu člověk uskuteční svým jednáním.

³⁴ V originále „sein-können“

³⁵ V originále „Beziehungen“

³⁶ V originále „so sein dürfen“

2. Smysl není možné dát ani nařídít, musí být samotným člověkem rozpoznán a nalezen.

Pouze člověk sám je schopen svůj vlastní smysl vycítit a uchopit. Pravý smysl nikoho nenutí, neříká, co se musí udělat. Pokud člověk smysl jednou pozná, už nemůže popřít jeho existenci, i když se rozhodne, že jej neuskuteční.

3. Co může člověk rozpoznat a nalézt, musí tu být již předem.

Podle Längleho je smysl „*možností mezi řádky skutečnosti*“. V člověku vzbuzuje niternou emoční reakci v podobě úžasu, fascinace, obdivu. „Mezi řádky“ je uložen úkol pro konkrétního člověka. Vlastním jednáním se pouhá možnost stává skutečností. Čím tíživější jsou životní situace, tím hlouběji je ukryt skutečný smysl.³⁷ Smysl je pojímán jako dvojí nárok: oslovující a vyžadující. Patřičnou odpovědí se tento nárok stává součástí nás samotných.

4. Vnímat smysl znamená uchopit celek.

Při vnímání smyslu je zapotřebí dát nesouvislostem nové souvislosti, aby vznikl vztah k okamžiku, k věci i k člověku. Smysl je v konečném důsledku ukotvením našeho bytí. Pro objevování smyslu je důležité si uvědomit, že jsme schopni porozumět pouze souvislostem. Není důležité, zda je člověk spatřuje ve svém vztahu k Bohu anebo v něčem jiném.³⁸

5. Smysluplný život spočívá v jiné rovině, než je pohodlí, kariéra a blahobyť.

Smysl přesahuje rovinu pouhých prostředků. Ty nemohou být samy o sobě konečným cílem. Smysl je pro člověka směrem, kudy se na určitý čas vydá. Nepředstavuje bezpečí ani pohodlí a člověk se na cestě může setkat s překvapením i s možným utrpením.

6. Nejsme schopni uchopit smysl všeho.

Smysl svého života nemůžeme nikdy vlastnit, protože se mění s každou změnou okamžiku. Jsme schopni pouze uchopit konkrétní možnost a uskutečnit ji. Ke smysluplnému životu je zapotřebí pružnosti ve vnímání hodnot. Smysl tedy spočívá v konkrétní situaci u každého jednotlivého člověka.

³⁷ Takový případem je lidské utrpení a naplňování postojových hodnot.

³⁸ Např. ve společenství nebo ve vytvořené představě.

7. Poznání, co je v daném okamžiku nutné vykovat, je málo závislé na inteligenčním kvocientu.

Smysl se nedá vymyslet. V určitých případech se i přemýšlení o něm může stát překážkou v jeho nalezení. Stane se tak, pokud je smysl využit pouze jako obranný mechanismus. Podle Längleho (2002b, s. 48) „*Co je smyslem, to mě úplně uchopí, to vycítím dřív, než si to pomalu uvědomím.*“ Smysl konkrétní situace tak nebývá uchopen přemýšlením, ale spíše intuitivně a spontánně vycítěn.

8. Pokud je člověk schopen činit rozhodnutí, může nalézt smysl.

Orgánem smyslu je naše svědomí, které nám dává pocítit, co je správné. Jednat v souladu s naším svědomím nebo proti němu je schopen každý člověk bez ohledu na svůj věk, pohlaví, vzdělání, národnost nebo vyznání. Ty vytvářejí pouze podmínky, možnosti v nalézání smyslu u konkrétního člověka v daném okamžiku.

9. Smysl má mnoho podob

Smysl může člověku ukázat, jakou cestu se vydat k naplněnému a zdařilému životu.

Smysl by měl člověk nacházet v konkrétní situaci a následně jej realizovat.

Smysl spočívá v hodnotě věci, o kterou se jedná.

Smysluplný život spočívá v otevřeném postoji k otázkám.

Být, znamená být dotazován. Žít, znamená odpovídat celou svou vlastní existencí na konkrétní otázky přítomného okamžiku. Ty pokládá sám život. Člověk tím, že je otevřený k životu a tedy i ke smyslu, naplňuje svoje bytí.

2.6.13 Vztah smyslu a společnosti

Posledním tématem této části je sociologické pozadí smyslu. Podle Längleho (2002c) se na předpokladech k nalézání smyslu podílejí kromě člověka samotného také společenské prostředí, duch času a umění. Důležité je, jak se člověk dívá na svět, jak mu rozumí a jak s ním zachází. Současná postmoderní doba je charakteristická důrazem na individualitu, myšlení je orientováno spíše technicky věcně než vztahově. Jde daleko více o systémové vztahy než o osobitost člověka, jeho odpovědnost a starost o hodnoty. V takovém prostředí není jednoduché zaujmout vlastní postoj k životu a k realizaci hodnot.

3. Hlavní koncepty psychické nezdolnosti

V souvislosti se závislostí na návykových látkách nás často zajímá otázka, jaké osobnostní charakteristiky mohou mít vliv na vznik a udržování abusu. Některé z nich značně souvisí s tím, jak dotyčný zvládá působení dlouhodobého nebo intenzivního stresu nad míru běžné přirozené zátěže. Zvládáním zátěžových situací se věnoval Lazarus, který zvládání definoval takto: *„Zvládáním se rozumí proces řízení vnějších i vnitřních faktorů, které jsou člověkem v distresu hodnoceny jako ohrožující jeho zdroje. Jádrem zvládání je využívání snah (jak intrapsychických, tak typu určité aktivity) řídit (monitorovat, ovládnout, minimalizovat, zmenšovat, tolerovat) vnitřní či vnější požadavky, které těžce doléhají na člověka (a konflikty mezi nimi).“* (in Křivohlavý, 2002, s. 98)

Při zvládání se uplatňují zejména dvě proměnné, a to osobnostní výbava jedince (schopnosti, dovednosti, znalosti), a podmínky prostředí, které na člověka klade určité požadavky. Z osobnostní výbavy jsou v tomto kontextu podstatní tzv. protektivní činitele, které umožňují se lépe vyrovnat se stresovou situací. Řada autorů (např. Křivohlavý, 2001 nebo Kebza a Šolcová, 2008) k nim řadí zejména nezdolnost³⁹ v pojetí resilience, koherence a hardiness. Dále také Rotterův koncept místa kontroly (Locus of control - LOC), Banderovo sebeuplatnění (self-efficacy) na myšlení, chování a prožívání člověka, Seligmanovu koncepci naučené bezmocnosti (hopeless- helplessness) a Friedmanovu a Rosenmanovu koncepci chování A a B.

3.1 Nezdolnost v pojetí resilience

Termín resilience znamená pružnost (např. elasticnost, houževnatost, schopnost se rychle vzpamatovat). Podle Křivohlavého (2001) byl výzkum resilience spojen s vývojovou psycholožkou Emmy Wernerovou, která zkoumala děti na ostrově Kauai. I přes nuzné poměry se podařilo třetině dětí dospět v jedince, kteří byli schopni zvládat těžké životní situace. Dalšími výzkumy se zjistilo, že tyto děti měly vysoké sebehodnocení (self-esteem), dokázaly si říci o pomoc druhým lidem i v těžkých situacích, v mládí si našly zálibu, která jim přinášela radost a měly dobře rozvinuté komunikační schopnosti. I přesto, že nebyly nejchytřejší ve třídě, věřili ve své schopnosti a byly emočně citlivější.

Rozhodujícím faktorem ve výzkumu se ukázal vztah alespoň k jednomu pečujícímu člověku. Pro chlapce byla nejdůležitější existence dobrého vzoru „muže“, který se vyznačoval přesnými pravidly a podporoval jejich projevy emocí. Pro dívky byl zase nejdůležitější

³⁹ Obecný termín „nezdolnost“ by se dal vyjádřit chováním např. „nevzdat se a bojovat s těžkostmi a nepřízní osudu.“

model „ženy“, která se o ně s láskou starala a mohly se na ni spolehnout. K resilienci přispívali také učitelé ve škole, pokud dětem důvěřovali a vedli je k novým věcem. Ve výzkumu se také ukázalo, že míra resilience nemusí být ve všech oblastech stejná.

3.2 Nezdolnost v pojetí koherence

Křivohlavý (1990) ve své přehledové studii o nezdolnosti v pojetí koherence uvádí, že se A. Antonovský ve svých prvních pracích věnoval sociálním vlivům na vznik nemoci a udržení dobrého zdravotního stavu. Zaměřil se na hledání faktorů posilujících zdravotní stav.⁴⁰ Na zdraví a nemoc se nedíval dichotomicky, ale jako na kontinuum. Antonovský (1979) se zaměřil na sledování, jak stres, vnitřní napětí a další stresory mají vliv na toto zdravotní kontinuum. Snažil se najít zdroje opory ve zdraví.

V devadesátých letech došel ke zjištění, že výrazným protektivním faktorem je přesvědčení člověka, že okolní svět je smysluplný ve smyslu důvěry v to, že dění v okolním i vnitřním světě je předvídatelné a existuje tak vysoká pravděpodobnost naplnění očekávání. Tento ustálený náhled člověka na svět a možnost spoluúčasti na okolním dění nazval Antonovský koherencí – smyslem pro integritu (sense of coherence, SOC).

Tuto osobnostní charakteristiku nazvanou koherencí tvoří podle Antonovského tři základní dimenze, a to srozumitelnost situace, smysluplnost angažování se a zvládnutelnost úkolů. Všechny tři složky koherence chápe Antonovský jako dimenze, které mají kladné a záporné póly. Podrobněji ve výzkumné kapitole 6.1.4.

3.3 Nezdolnost v pojetí hardiness

Souběžně s Antonovským se snažila najít jiná skupina psychologů Kobasa, Maddi a Khan odlišnou teorii odolnosti (Kobasa, 1979). Susanne Kobasa zkoumala vedoucí pracovníky střední sociální třídy v souvislosti vlivu stresu na nemoc. Vycházela z existenciální psychologie chápající život jako proměnlivý a dynamický.

Nezdolnost v pojetí hardiness – osobnostní tvrdost je dle autorky projevem schopnosti tvrdě a usilovně bojovat svými schopnostmi se všemi obtížemi, se kterými se člověk v životě potká. Tato osobnostní tvrdost se skládá ze tří dílčích charakteristik, a to:

- a) výzva (challenge) – vědomí toho, že život je proměnlivý a změna je přirozená součást života. Změna je vnímána jako výzva a člověk je tak otevřený novým zkušenostem a zážitkům.
- b) angažovanost (commitment) – míra, s jakou se člověk ztotožňuje s tím, co dělá. Vychází z přesvědčení o vlastní hodnotě a ze zaměření na cíl. Důraz je kladen na vlastní aktivitu a na

⁴⁰ Tzv. salutogenese.

vědomí, proč člověk dělá to, co dělá. Velkou roli hraje i odpovědnost za přijatý úkol. Stejně důležitá je také schopnost přehodnotit svoje priority.

c) kontrola (kontrol) – přesvědčení člověka, že je schopný řídit a kontrolovat okolní dění. Základem této dílčí charakteristiky je víra, že dotyčný může mít vliv na události ve svém životě. Život je tak předvídatelný a zvládnutelný s možností ovlivňovat prostředí, které ho obklopuje.

4. Výzkumy prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti

4.1 Výzkumy prožívání smysluplnosti

Níže uvedeným výzkumům se budeme věnovat podrobněji s ohledem na výzkumnou metodu ESK, kterou jsme také použili v doktorském výzkumu.

4.1.1 Výzkum M. Štěpánkové

M. Štěpánková (1995) prováděla začátkem roku 1995 výzkum na protialkoholním oddělení PL Černovice v Brně, v MO AT v Brně a v klubu AA v Brně a v Bratislavě. Výzkumný vzorek tvořilo 82 osob, z toho 54 mužů a 28 žen. Probandi byli rozděleni do 4 skupin (pacienti dobrovolně léčící se, pacienti s nařízenou ústavní léčbou, pacienti léčící se ambulantně, členové klubu anonymních alkoholiků). Výzkum byl prováděn pomocí LOGO-testu od E.S. Lukasové a PIL-testu od J.C. Crumbaugh a L.T. Maholicka.

Ve výzkumu bylo zjištěno, že probandi všech skupin prožívali smysl života méně intenzivně v porovnání s normami běžné populace. V obou testech v porovnání s normami běžné populace celkem 31 probandů (38%) projevilo snížení naplnění smyslu, 45 probandů (55%) skórovalo v mezích průměrného naplnění smyslu a pouze u 6 probandů (7%) byly výsledky naplnění smyslu nadprůměrné. Při porovnávání skupin výzkumného vzorku se ukázalo, že skupina anonymních alkoholiků vykazovala větší míru prožívané smysluplnosti než ostatní skupiny. S rostoucím věkem hodnotili probandi svůj život jako více smysluplný. Rozdíl mezi muži a ženami nebyl signifikantně významný. Pouze ženy v porovnání s muži vyjadřovaly, že mají více vztahů, které jim působí radost. Dále se prokázalo, že nezaměstnanost představuje pozitivní faktor pro vznik existenciální frustrace.

4.1.2 Výzkum M. Rainera

M. Rainer (in Längle, 1997a) v článku „Existenciální stránka alkoholismu“ popisuje výzkum, který byl proveden v USA ve státě Connecticut ve dvou zařízeních zabývajících se odvykací protialkoholovou léčbou. Účastnilo se jej 46 pacientů, z toho 33 mužů s věkovým průměrem 46 let a 13 žen s věkovým průměrem 38,5 let po absolvování jednoho až dvou týdnů detoxifikační fáze léčby. Potřebná data byla získána na základě strukturovaného rozhovoru, vyplněného anamnestického dotazníku (EFA) a Existenciální škály (ESK). Provedený výzkum potvrdil hypotézu, že jednu z hlavních příčin závislosti na alkoholu představuje existenciální prázdnota. Na položenou otázku, jaký je motiv pití, uvedlo 17 mužů (51,5%) a 8 žen (61,5%)

vnitřní prázdnotu a pocit bezsmyslnosti. Mezi další nejčastější příčiny patřily rodinné nebo partnerské problémy, sociální problémy, vnitřní napětí a vnější zátěže.

Existenciální škálou bylo zjištěno, že dotazovaní vnímají své osobní schopnosti ke smysluplnému utváření vlastního života jako výrazně méně rozvinuté oproti průměru standardizačního souboru. Základní škály sebeodstup, sebezpřesah, svoboda a odpovědnost vykázaly výrazně nižší střední hodnoty než věkem a vzděláním odpovídající skupiny, které se účastnily standardizace. Výrazný rozdíl je patrný i u složených stupnic personalita, existencialista a také u celkového skóre. Ženy oproti mužům projevily větší míru prožívané smysluplnosti.

Tab. č. 1. Porovnání hodnot osob léčících se ze závislosti na alkoholu, n=46 a standardizačního souboru, n=1024.

	Muži n=33	Ženy n=13	SH SS	Směrodatná odchylka SS
SO SH	21,36	25,38	35,31	6,8
SP SH	44,63	51,23	71,22	10,2
SV SH	31,72	35,38	50,50	9,6
OD SH	37,75	35,07	57,09	11,1
Skór P SH	66	70,46	106,53	15,6
Skór E SH	69,48	70,46	107,7	19,7
SH	135,48	147,07	214,18	33,0

Legenda:

SO – sebeodstup OD - odpovědnost SH – střední hodnota
 SP – sebezpřesah P – personalita SS – standardizační soubor
 SV – svoboda E – existencialista

4.1.3 Výzkum M. Pazderové

M. Pazderová (2000) uskutečnila v roce 2000 výzkum v psychiatrických léčebnách v Opavě, Bílé Vodě a Šternberku, kterého se účastnilo celkem 52 osob. Ti byli rozděleni do dvou skupin. První tvořilo 26 respondentů s diagnózou závislosti na návykových látkách. Druhou skupinu tvořil kontrolní vzorek, který byl vybrán náhodně.

Cílem výzkumu bylo stanovit rozdílné osobnostní charakteristiky těch, kteří se léčí ze závislosti na nealkoholových drogách v porovnání se vzorkem populace. Konkrétně se mělo zjistit, zda u osob léčících se ze závislosti převažuje určitý kognitivní styl a zda je tato skupina osob více frustrována pocitem životního smyslu.

Pro sběr dat byl použit Test životního smyslu (PIL) zjišťující míru existenciální frustrace, I-E škála sloužící k měření vnitřního a vnějšího místa kontroly a Freiburský osobnostní dotazník (FOD) zjišťující devět základních dimenzí osobnosti.

M. Pazderová zjistila, že většina probandů léčící se ze závislosti na alkoholu prožívá pocity vnitřní prázdnoty, bezcíllosti života, nudy a ztráty vlastní sebeúcty oproti kontrolní

skupině, kde ztrátu životního smyslu uvedla pouze jedna pětina. Více naplňujícím životem žili probandi, kteří měli vnitřní místo kontroly. Dále bylo zjištěno zvyšující se prožívání smysluplnosti života v průběhu léčby.

4.1.4 Výzkum T. Bolka

Bolek (2001) zjišťoval, zda dochází během léčby klientů závislých na návykových látkách navštěvujících terapeutické komunity k růstu míry smysluplnosti. Výzkum byl realizován v šesti terapeutických komunitách a pěti doléčovacích centrech v celé ČR a zúčastnilo se ho celkem 86 respondentů.

Míra prožívání smysluplnosti byla zjišťována pomocí Testu neodynamiky vytvořeného polským psychologem K. Popielskim a přeloženým V. Smékalem v roce 1995. Výzkum prokázal u probandů signifikantně vyšší míru prožívání smysluplnosti na konci léčby v porovnání s jejím počátkem. Na druhou stranu autor konstatoval, že tento růst smysluplnosti nebyl tak výrazný, jako tomu bylo ve výzkumech uskutečněných v krátkodobých programech.

4.1.5 Výzkum P. Halamy a L. Timuľáka

Peter Halama a Ladislav Timuľák (2004) popisují výzkum, kterého se zúčastnilo šest klientů resocializačního pobytu Retest zařízení v letech 2001 až 2003 a dokončili jej úspěšně. K získání potřebných dat byl využit polostrukturovaný dotazník zabývající se různými tématickými okruhy. Jedním z nich byl smysl života. Respondenti vypověděli, že v průběhu užívání drogy pociťovali vnitřní prázdnotu, bezcílnost, vnímali málo radosti v životě. Všechno podřizovali pouze droze. Změna nastala v průběhu resocializace. Podle klientů došlo k rozšíření jejich hodnotové oblasti, začali zažívat prožitek naplnění a přitažlivosti určitou aktivitou nebo hodnotou, kterou následně realizovali. Patrná je podle autorů změna postojů projevující se nejen otevřeností novým hodnotám a cílům, ale i smysluplnou interpretací minulosti. Terapeuticky je velice cenné zjištění, že někteří klienti vnímali nově vytvářený smysl jako ne příliš pevný a stabilní.

4.1.6 Výzkum Naděždy Nath Tumpachové

Tumpachová (2005) realizovala výzkum s cílem zjistit, zda hraje smysl života a životní hodnoty významnou roli v léčbě a následné rehabilitaci klientů závislých na návykových látkách, a zda se liší prožívání smysluplnosti u osob se závislosti na alkoholu od závislosti na jiných psychoaktivních návykových látkách.

Výzkum byl realizován na oddělení závislostí Psychiatrické kliniky FN v Plzni a zúčastnilo se jej 40 pacientů, z toho 20 osob se závislostí na alkoholu s věkovým průměrem 38,7 let a 20 klientů závislých na ostatních návykových látkách s věkovým průměrem 26,9 let.

Na začátku a na konci šestitýdenní léčby respondenti vyplnili dotazník LOGO-TEST Elisabezth S. Lukasové, dotazník PIL – test smysluplnosti života Crumbaugh a Maholicka a dotazník POI – dotazník osobnostní orientace Everetta L. Shostroma. Statistické zpracování dat a testování hypotéz bylo provedeno dvoufaktorovým modelem analýzy rozptylu s opakováním. Sledovány byly dva faktory, a to druh drogy⁴¹ a efekt léčby.⁴² U obou souborů bylo potvrzeno zlepšení prožívání smysluplnosti na konci léčby. Naproti tomu ani v jednom ze zkoumaných skupin nebyl prokázán předpoklad existenciální frustrace. Zejména celkový skóre v Logo-testu se signifikantně nelišil od hodnot standardizačního souboru.

4.1.7 Výzkum T. Sýkorové

Sýkorová (2005) realizovala kvalitativní výzkum mapující prožívání smysluplnosti a životní spokojenosti klientů kontaktních center, psychiatrických léčeben a doléčovacích programů. Data byla získána pomocí semistrukturovaného interview, narativního rozhovoru, časové přímky a dotazníku.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 18 respondentů, z toho 8 žen a 10 mužů. Všichni byli závislí na nealkoholové droze, nejčastěji na pervitinu a dále na marihuaně. Analýzou hodnot bylo zjištěno, že respondenti zaujímali 3 typy postojů k realizaci hodnot – kladný postoj k realizovaným hodnotám, odmítání možnosti realizovat hodnoty a rezignace na realizování hodnot. Sýkorová dále dospěla k pěti modelům vyjadřující postoj k realizaci daných hodnot, a to model „*výkonné dítě*“, „*automedikace*“, „*prázdnost*“ a „*oběť osudu*“. Byly i zjištěny rozdíly u klientů kontaktních center, psychiatrických léčeben a doléčovacích programů v interpretaci událostí, se kterými se v životě setkali. Např. respondenti navštěvující kontaktní centra vnímali menší míru vlastního vlivu na události ve svém životě. Respondenti z řad pacientů léčebny zdůrazňovali vybudovaný pevný vztah k rodině a respondenti využívající doléčovací programy projevovali nejčastěji spokojenost s aktuální situací.

4.1.8 Výzkum P. Doležalové

Doležalová (2006) se zabývá studií zjišťující subjektivní vnímání kvality života osob závislých na nealkoholových drogách. Výzkumu se zúčastnilo 256 respondentů, z toho

⁴¹ Alkohol nebo jiná psychoaktivní návyková látka.

⁴² Porovnání naměřených hodnot na začátku a na konci léčby.

podsubor A tvořilo 128 klientů terapeutických komunit a podsubor B se skládal ze 128 členů kontrolního souboru. Respondenti v průběhu roku 2002 vyplnili sebeposuzovací dotazník SQUALA. Z nasbíraných dat bylo zjištěno, že celkový index kvality života se statisticky významně neliší u obou porovnávaných souborů. Statisticky signifikantní rozdíl byl patrný pouze u jednotlivých dílčích spokojeností v životě.

4.1.9 Výzkum E. Kubáčkové

Kubáčková (2007) výzkumně zjišťovala míru existenciální frustrace a možnosti uplatnění principů logoterapie a existenciální analýzy při sociální práci s klienty závislími na psychoaktivních látkách v Psychiatrické léčebně v Kroměříži. Výzkum byl realizován kvalitativním způsobem pomocí upraveného LOGO-testu E. Lukasové, polostrukturovaným rozhovorem a analýzou interních materiálů.

Výzkumem byl prokázán u 17 respondentů léčící se ze závislosti na alkoholu nadprůměrný výskyt existenciální frustrace oproti běžné populaci. Konkrétně téměř polovina respondentů uvedla výrazné snížení smysluplnosti v porovnání s ¼ lidí existenciální frustrace u běžné populace. Polostrukturovaným rozhovorem s pracovníky léčebny a analýzou interních materiálů byly dále zjišťovány možnosti uplatňování existenciálního přístupu v kontextu péče o klienty drogově závislé.

4.1.10 Výzkum V. Kavenské

Kavenská (2007) se ve svém výzkumu také zabývala otázkou, do jaké míry prožívají lidé léčící se ze závislosti na alkoholu pocit smysluplnosti v porovnání s běžnou populací a zda se tento pocit v průběhu léčby mění. Výzkumu se účastnilo celkem 62 respondentů, kteří se léčili ze závislosti na alkoholu ve vybraných psychiatrických léčebnách v České a Slovenské republice. Data byla získána LOGO-testem.

Oproti předchozím výzkumům Kavenská zjistila, že účastníci výzkumu se na počátku léčby významně nelišili od běžné populace v míře prožívání smysluplnosti. Statisticky signifikantní rozdíl v míře prožívání smysluplnosti se ovšem projevil při srovnání výsledků na počátku a na konci léčby. V průběhu léčby bylo u 39% respondentů zjištěno zlepšení prožívání smysluplnosti, 48% zůstalo beze změny a u 13% došlo ke zhoršení stavu.

4.1.11 Výzkumy M. Slabého

Slabý (2007) se snažil na vzorku 53 pacientů léčících se ze závislosti na alkoholu v psychiatrických léčebnách v Kroměříži a ve Šternberku pomocí sebeposuzujících dotazníků

Existenciální škály a dotazníku závislosti AUDIT zjistit, jaký má u této skupiny osob vliv míra závislosti na alkoholu na prožívání smysluplnosti. Vzorek tvořilo 32 mužů a 16 žen dobrovolně se léčících a 5 mužů s nařízenou ústavní léčbou.

Korelační analýza potvrdila vzájemnou závislost mezi jednotlivými škálami ESK a mírou závislosti na alkoholu. Ze všech škál ESK nejvíce korelovala s mírou závislosti na alkoholu škála hrubý celkový skór (-0,303). Byl potvrzen předpoklad, podle kterého čím vyšší je subjektivní míra závislosti na alkoholu, tím nižší je podle vlastního sebezpouzení schopnost smysluplně utvářet svoji existenci. Dále se výzkum zabýval otázkou, jak se liší prožívání smysluplnosti osob léčící se dobrovolně ze závislosti oproti skupině s nařízenou ústavní léčbou. Bylo zjištěno, že pacienti, kteří se léčili dobrovolně, dosahovali vyšší hodnoty hrubého celkového skóru ESK než většina pacientů, kteří měli nařízenou ústavní léčbu.

Dále se výzkum zabýval otázkou, zda se liší prožívání smysluplnosti u skupiny žen a mužů závislých na alkoholu. Nebyl ovšem prokázán statistický významný rozdíl ve vnímání života jako smysluplného mezi těmito dvěma skupinami.

Celkově byla potvrzena hypotéza, že respondenti výzkumu léčící se ze závislosti na alkoholu dosahují ve všech škálách ESK nižší hodnoty v porovnání se standardizačním souborem.

Tab. č. 2. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek standardizačního souboru a respondentů výzkumu, n=53 (Slabý, 2007, s. 86).

	SO	SP	SV	OD	P	E	C
Standardizační soubor							
Střední hodnota:	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
Směrodatná odchylka	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03
Respondenti výzkumu							
Střední hodnota:	31	57	41	46	86	85	173
Směrodatná odchylka	7,42	9,30	8,73	9,20	13,37	15,85	25,94
Rozdíl	4,31	14,22	9,59	11,09	20,53	22,65	41,18

Legenda:

SO - sebeodstup
P - personalita

OD - odpovědnost
SV - svoboda

C - celkový skór
E - existencialita
SP - sebezpřesah

Slabý (2009) dále kvalitativní analýzou šesti polostrukturovaných rozhovorů zjistil, že všichni respondenti výzkumu vnímali bohatou širší hodnot důležitých v jejich životě jako např. různou podobu vztahů mezi lidmi, význam práce nebo pomoci ostatním lidem. Celkově respondenti vnímali svůj život jako smysluplný a stejně naplňující v porovnání s ostatními lidmi. Na druhé straně všichni respondenti popisovali vnitřní prázdnotu a pocit bezsmyslnosti v důsledku pro ně vysoké míry konzumace alkoholu. Dva respondenti k tomu uvedli, že malé

množství alkoholu jim pomáhalo, aby byl jejich život smysluplnější. U většiny respondentů byla shoda mezi výpovědí ve formě polostrukturovaného rozhovoru, vlastním posouzením na numerické posuzovací škále a výpovědí zachycenou standardizovanými diagnostickými metodami Existenciální škály a Dotazníku závislosti AUDIT.

4.1.12 Výzkum N. Markové

Marková (2011) se zabývala zkoumáním protektivních a oslabujících faktorů u 15 lidí závislých na alkoholu pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Ve výzkumu se projevily jako nejvíce ohrožující faktory pro vznik závislosti na alkoholu psychický stav, negativní vliv sociální skupiny, dysfunkční rodina v dětství, zaměstnání (nekreativní zaměstnání, vysoká míra odpovědnosti, stravování). Za hlavní protektivní faktor se ukázala touha žít pro někoho druhého (partner a děti).

4.1.13 Výzkum D. Samkové

Samková (2012) zkoumala v roce 2011 u 21 mužů závislých na alkoholu léčící se v Psychiatrické nemocnici v Bohnicích, jak prožívají smysl života lidé pouze se závislostí na alkoholu oproti závislým na alkoholu, kteří mají další přidruženou závislost. Dále zjišťovala životní spokojenost, osobnostní faktory a existenciální schopnosti. Využila k tomu Demografický dotazník, Logo-test, Dotazník životní spokojenosti, NEO pětifaktorový osobnostní inventář, Existenciální škálu a Deník vývoje smyslu života.

Samková zjistila, že obě zkoumané skupiny se vzájemně neliší v osobnostních faktorech, existenciální schopnosti a životní spokojenosti. Naproti tomu se potvrdily předpoklady autorky, že celkový soubor se v těchto charakteristikách významně lišil oproti populačním normám. Nelišil se pouze ve škálách: otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost, svědomitost a sex. Ve výzkumu se zjistilo, že většina respondentů pouze se závislostí na alkoholu vede průměrný smysluplný život. Naproti tomu lidé s další přidruženou závislostí prožívali intenzivněji existenciální neurózu a měli nižší prožívání smysluplnosti. V kvalitativní části výzkumu zjistila významnou roli rodiny jako smyslu života. Během léčby se respondenti více zaměřovali na zlepšení rodinných vztahů, na abstinenci a na přehodnocování toho, co je pro ně smysluplné.

4.1.14 Výzkum K. Doležalové

Doležalová (2014) zkoumala hodnoty a smysl života u uživatelů drog v prostředí nízkoprahových adiktologických služeb v Kontaktním centru v Olomouci pomocí Dotazníku hodnotových portrétů Shaloma Schwarze, Logo-testu a polostrukturovaného rozhovoru. V deseti

případových studií zjistila, že pro většinu byla nejdůležitější hodnotou stimulace a nejméně důležitou hodnotou moc, a že respondenti neprožívají svůj život smysluplně v porovnání se standardizačními normami. Doležalová dále zjistila, že pro respondenty byly nejdůležitější hodnoty bydlení, práce a partnerské vztahy. Oproti tomu respondenti vnímali původní rodinu jako nejméně důležitou.

4.1.15 Výzkum A. Staňkové

Staňková (2014) se ve svém výzkumu v rámci rigorózní práce věnovala zjišťování kvality života abstinujících závislých na alkoholu s absolvovanou KBT léčbou. Výzkumný soubor tvořilo 10 respondentů a autorka využila kvalitativní design a kombinovala polostrukturovaný rozhovor, čáru života a dotazník kvality života SQUALA. Většina respondentů měla naplněné významné životní hodnoty jako je oblast práce, svoboda, pravda a děti. Vyšší kvalitu života hodnotili v oblasti fyzické soběstačnosti a péče o sebe sama. Naproti tomu nespokojenost většina pocítovala v zájmu o politiku a víru. U většiny převažovala křivka života v podobě „členité křivky s vybočujícími událostmi“, ve které znázorňovali své životní pády a vzlety. Častou silnou motivací pro léčbu byl pro respondenty tlak rodiny, případně trestný čin. Jednotlivý respondenti kladně hodnotili skupinovou psychoterapii, dále léčebný řád. Za nejvíc ohrožující vnímali respondenti riziko oslav a naopak protektivně působila důvěra rodiny.

4.2 Výzkumy osobní nezdolnosti (sense of coherence - SOC)

4.2.1 Výzkumy osobní nezdolnosti u osob se závislostí na alkoholu

4.2.1.1 Výzkum B. Neunera a kol.

Neuner a kol. (2006) zjišťoval u 1833 respondentů, kteří byli hospitalizováni na pohotovostním oddělení a malým traumatem, jak souvisí SOC a návykové látky. K tomu využil SOC L9 (zkrácená verze Leipzig short scale), screening na užívání alkoholu, ilegálních látek a tabáku, a dále dotazník na zjištění socioekonomického postavení. Průměrný věk respondentů byl 34 let s rozpětím +/- 12 let. Muži tvořili 62% respondentů. Procentuální rozdělení návykových látek bylo následující: 23% alkohol, 23% drogy, 46% tabák. Průměrná hodnota SOC L9 byla 48,9 bodu s rozpětím +/- 8,6 bodu. Nebyly rozdíly mezi pohlavími. Signifikantní negativní korelace byla prokázána pouze mezi SOC L9 a užíváním alkoholu. Obecně platilo, že nižší hodnoty SOC L9 byly spojené s nižším ekonomickým statusem (plat, vzdělání) a vyšší mírou užívání alkoholu, drog a tabáku.

Tyto výsledky podporují koncept Antonovského, že osoby závislé na alkoholu mají i snížené SOC.

4.2.1.2 Výzkum K. W. Nilssona a kol.

Nilsson a kol. (2007) se zabýval zkoumáním vztahu mezi SOC a problémy způsobené alkoholem u adolescentů. Výzkumu se zúčastnilo od listopadu 1997 do února 1998 celkem 4 305 studentů na základních a středních školách ve věku 16 a 19 let. Byl jim administrován 13-ti položkový SOC, otázky na problémy způsobené alkoholem (rvaní, nehody, ztráta peněz, zničené oblečení, vztahy s rodiči, s přáteli, s učiteli, výkon ve škole, nechtěný sex, sex bez ochrany, řízení v opilosti a problémy s policií) na škále - nikdy, 1x, 2x, 3x a víc krát. Dále zjišťovali míru intoxikace alkoholem pomocí testu ESPAD – otázky na konzumaci alkoholu na 6 bodové škále.

Byl zjištěn statisticky významný vztah mezi SOC a problémy způsobenými alkoholem u chlapců i dívek. Konkrétně vyšlo, že zvyšování SOC bylo spojeno s nižší konzumací alkoholu a vyšší problémy způsobené alkoholem s vyšší konzumací alkoholu a nižším SOC.

4.2.1.3 Výzkum E. Poppia a kol.

Poppius a kol. (2008) zkoumal souvislost mezi SOC a nebezpečím zranění, rolí alkoholu a povolání. Předpokládal, že jedinci s vysokým SOC mají sníženou pravděpodobnost, že budou mít méně zranění. Zajímalo ho, jakou roli v tom hraje alkohol a povolání. Výzkumný soubor

tvořilo 4405 finských mužů ve střední dospělosti. Studie trvala 5 let a zjišťovala se míra různých poranění (např. dopravení nehody, otrávení, pořezání). Průměr SOC 29 všech respondentů byl 143,5. U dělníků bylo signifikantně nižší SOC a častější užívání alkoholu. Na výsledky SOC nehrál roli věk ani kouření.

Během pěti let bylo zaznamenáno 292 zranění u 4405 lidí. Vyšší počet zranění byl zaznamenán u nízkého SOC. Mezi střední a vyšší SOC nebyl rozdíl v počtu zranění. Signifikantní snížení počtu zranění bylo prokázáno u vyššího SOC dělníků. U úředníků se tento vztah signifikantně neprokázal. Byla signifikantně prokázána kombinace nízkého SOC a užívání alkoholu a predispozice zranění. Zároveň nejméně zranění bylo v kombinaci vysokého SOC a absence alkoholu.

4.2.1.4 Výzkum G. Chena

Chen (2009) zjišťoval genderové rozdíly mezi kriminálním chováním a užíváním návykových látek, abstinencí a osobnostními charakteristikami a emocemi. Výzkum proběhl jednorázově v roce 2006. Cílovou skupinu tvořilo 119 respondentů v Izraeli (65 mužů a 54 žen), kteří byli ve výkonu trestu a byly závislí na návykových látkách. Chen zkoumal vztah SOC, úzkostí, hostilitou a demografickými údaji. Výzkumnými metodami byly SOC, STAI (Spielbergův inventář úzkosti), BDHI (Buss-Durkee inventář) – na hostilitu a agresivitu, socioodemografický dotazník na věk, rodinu, užívání drog, kriminální historii, motivaci k abstinenci.

Ačkoliv může být vězeňské prostředí zničující, tak trvání abstinence může u mužů snížit negativní emoce a zvýšit SOC. U žen tento vztah ale nebyl statisticky významně potvrzen. Bylo to dáno zřejmě tím, že ženy častěji zažily sexuální zneužití a nebyly schopny se s tím vyrovnat. Ve vězení častěji pokračovaly v konzumaci návykových látek, aby traumatické zážitky díky nim vytěsnily.

4.2.1.5 Výzkum L. T. Midanika a kol.

Midanik a kol. (2009) se zabýval SOC jako ukazatelem vyšší pravděpodobnosti negativních jevů v důsledku alkoholu. Výzkumnými metodami byla zkrácená tří položková škála SOC a 15 položkovou škálu sociálního dopadu. Výzkumu se zúčastnilo 7612 respondentů formou telefonních rozhovorů v letech 1999-2000. Celkem výzkumníci volali 13 069 lidem. Byl zjištěn statisticky významný vztah mezi vysokým SOC a pravděpodobností, že člověk nebude zažívat negativní důsledky závislosti na alkoholu. Výsledky byly stejné u mužů i žen. Nejsilnější negativní propojení SOC a alkoholu bylo u černochů a minorit populace.

4.2.1.6 Výzkum Ch. Lina a kol.

Lin a kol. (2009) zkoumal strukturu devíti a třinácti položkového SOC u respondentů závislých na alkoholu a drogách. Výzkumu se zúčastnilo 406 respondentů ze 7 terapeutických komunit v USA, kde se léčili ze závislostí na návykové látce.

Byla potvrzena vnitřní konzistence testu SOC 9 i SOC 13. Výsledky byly konzistentní i s předchozími studiemi. Obě dvě zkrácené verze SOC mají dobrou schopnost pro stručné měření u respondentů se závislostí na návykových látkách. Tento výzkum podporuje teorii jednodimenziálního faktoru SOC (výsledné SOC) oproti 3 faktorové struktuře (srozumitelnost, smysluplnost a zvládnutelnost).

4.2.1.7 Výzkum R. Zúbra

Zúber (2011) se ve svém výzkumu zaměřil na schopnosti a strategie zvládat náročné situace v situacích stresu a zátěže u závislých na alkoholu. Dále autor zkoumal rozdíl používaných zvládacích strategií mezi abstinujícími a neabstinujícími závislými. Výzkumu se zúčastnilo 89 mužů a 6 žen, kteří navštěvovali terapeutickou komunitu, domy na půl cesty a Lotos Brno, o.s. Autor využil dotazník Strategie zvládání stresu SVF-78. Zjistil, že jsou rozdíly mezi abstinujícími a neabstinujícími závislými a to: v devalvaci stresu, využívání strategií vyhýbání se stresu a úniku a strategie kontroly situace a sebe v situacích stresu.

4.2.1.8 Výzkum L. Machové

Machová (2011) zjišťovala, jaké jsou copingové strategie ve vztahu k osobnostním charakteristikám u pacientů léčící se ze závislosti. Konkrétně zkoumala úroveň frustrační tolerance, strategie způsobů zvládání stresových situací a specifických osobnostních stylů, které mohou být rizikem rozvoje závislosti. Výzkumný soubor se skládal ze 32 osob, z toho 26 mužů a 6 žen s věkovým rozmezím mezi 17 a 63 let, kteří se léčili v Psychiatrické nemocnici v Jihlavě. Výzkumné metody tvořily Beechův Dotazník frustrační tolerance, Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti PSSI autorů Julia Kuhla a Miguela Kazéna, dotazník pro zjišťování strategií zvládání stresu SVF 78 Wilhelma Jankeho a Gisely Erdmannové. Machová zjistila, že většina ve výzkumném souboru měla sníženou schopnost zvládat běžné životní obtíže. U osob léčících se ze závislosti oproti kontrolní skupině se vyskytovaly statisticky významně častěji tyto osobnostní styly: nedůvěřivý, sebekritický, intuitivní, kritický, loajální, impulzivní a pasivní. Dále se u výzkumného vzorku statisticky častěji projevovaly tyto strategie zvládání: podhodnocení, náhradní uspokojení, vyhýbání se, únikové tendence, rezignace a sebeobviňování. Protože se dle

autorky jednalo o pozitivní i negativní strategie zvládnání stresu, zamítla hypotézu, že se u této skupiny lidí častěji vyskytují maladaptivní strategie zvládnání stresu.

4.2.1.9 Výzkum H. Noskové

Nosková (2014) zkoumala úlohu smyslu pro integritu u klientů léčících se z různých závislostí v Psychiatrické nemocnici v Bohnicích na začátku a na konci léčby. Výzkumný soubor tvořilo 32 mužů, kdy polovina navštěvovala hagioterapii a druhá nikoliv. Věkové rozmezí bylo od 19 do 53 let. Rozložení závislosti u mužů bylo následovné: 9 alkoholismus, 7 toxikomanie, 4 gamblerství, 12 vícečetná závislost (6 alkoholismus a toxikomanie, 3 alkoholismus a gamblerství, 1 gamblerství a toxikomanie a 2 alkoholismus, toxikomanie a gamblerství). Výzkumnou baterii tvořily demografické údaje, SOC-29 a zkrácená verze Brzozowského škály hodnot Scheler Values Scale (SVS). Nosková zjistila:

- 1) respondenti měli nižší míru osobní nezdolnosti oproti normalizačnímu souboru české populace. Na konci léčby byla mírně vyšší míra osobní nezdolnosti. Rozdíl ale nebyl signifikantně významný.
- 2) nebyl prokázán statisticky významný rozdíl v hodnotách SOC před a po léčbě mezi skupinou účastníků se a neúčastníků se hagioterapie.
- 3) nebyl prokázán statisticky významný rozdíl v odpovědích na některé položky dotazníku SOC před a po psychoterapeutické intervenci.
- 4) ve středním věkovém pásmu (tj. 28-37 let) se nacházely největší rozdíly změn SOC před a po léčbě i nejvyšší hodnoty SOC oproti pásmu 19-27 let a 38 a více let. Toto zjištění odporuje předpokladu Antonovského, že SOC se po 30 roce již nemění. Další zjištění bylo u rodinného stavu, kdy ženatí muži dosáhli před i po léčbě nejvyšší průměr SOC. Skupina rozvedených dosáhla nejvyššího rozdílu hodnot SOC před a po léčbě. Nejvyššího průměru SOC dosáhli vysokoškoláci (před léčbou i po léčbě). Naproti tomu nejvyšší rozdíl mezi hodnotou SOC před začátkem a koncem léčby se projevil u středoškoláků. Nosková dále zjistila, že na začátku léčby dosahovali alkoholicí nejvyšší průměrné SOC oproti zbývajícím skupinám (gambleři, toxikomani, vícečetné závislosti). Nejvyšší rozdíl mezi hodnotou SOC na začátku a konci léčby se projevil u skupiny s vícečetnou závislostí. Věřící respondenti dosahovali před začátkem léčby nižší průměrnou hodnotu SOC oproti nevěřícím. Na konci léčby už SOC bylo vyšší u věřících oproti nevěřícím.
- 5) hodnoty respondentů podle dotazníku SVS – nejméně důležité hodnoty představovaly: Bůh, věčný život a spása. Naproti tomu za nejdůležitější hodnoty respondenti považovali upřímnost, čest, poctivost a pravdomluvnost.

4.2.1.10 Výzkum D. Grevensteina a kol.

Grevenstein (2014) prováděl v Německu longitudinální výzkum u 318 adolescentů (154 mužů a 164 žen), zda změny v SOC predikují užívání návykových látek a případně zda změny v užívání návykových látek se projeví ve změnách v SOC. Na začátku výzkumu měli respondenti 14-15 let a výzkum probíhal 10 let. Byli vybráni studenti všech studijních oborů. Výzkumníci využili SOC 13 a polostrukturovaný rozhovor, ve kterém zjišťovali míru užívání alkoholu, marihuany a tabáku na sedmibodové škále.

Výzkum nedokončilo 134 respondentů (42,1%). Ve výzkumu byl prokázán malý vztah mezi SOC a závislostí na alkoholu. Signifikantní negativní vztah se zjistil mezi SOC a užíváním marihuany a mezi užíváním marihuany a SOC. Dále bylo zjištěno, že změny v SOC nepredikují míru zneužívání návykových látek. Ve výzkumném souboru dosahovali muži vyšší SOC než ženy. Hodnoty SOC se neměnily v adolescenci a SOC se vyvíjí nezávisle na užívání návykových látek.

4.2.2 Výzkumy osobní nezdolnosti u osob, které neměli závislost na alkoholu

4.2.2.1 Výzkum J. Křivohlavého

Křivohlavý (1990) prováděl na území tehdejší ČSR v letech 1988-1989 orientační průzkum hodnot SOC. Zjišťoval, jak se od sebe odlišují různé skupiny lidí. Dotazník administroval skupině statistiků (N = 22, r = 143), lékařů (N = 22, r = 145), úředníkům (N = 26, r = 145), psychologkám (N = 29, r = 146), energetikům (N = 25, r = 147) a dvěma skupinám psychologů (N = 13, r = 147 a N = 26, r = 152). V další části výzkumu porovnával rozdělení hodnot SOC u onkologických pacientů a lidí normálně zdravých s následujícími výsledky:

Tab. č. 3. Porovnání rozložení SOC u onkologických pacientů a normální populace (Křivohlavý, 1990).

	N	Min	25	50	75	Max(steny)
Onkologičtí pacienti	17	96	111	117	121	138
Normální populace	153	102	133	145	157	183

4.2.2.2 Výzkum S. Stranga a kol.

Strang a kol. (2001) zjišťoval, jak spolu souvisí SOC a duchovní rovina prožívání u pacientů s nádorem v mozku a jejich partnery. Výzkumný soubor tvořilo 20 pacientů a 16 partnerů. Jednalo se o kvalitativní analýzu audiorozhovorů. Zjistili, že smysl života respondenti vytvářeli vlastními teoriemi za využití aktivního hledání informací, soc. opory a pozitivní reinterpretace celé situace. Dimenze SOC smysluplnost byla centrální pro kvalitu života a byla spojena s vírou. Výše SOC byla dále výrazně ovlivněna vírou pacientů, že mohou aktivně bojovat s onemocněním. Jen 3 pacienti byli věřící a důvěra v Boha byla u ostatních nahrazena vírou v sebe, ve vědu, pozitivní myšlení a víru v přírodu.

Kvalitativní analýzou byla zjištěna následující náplň jednotlivých dimenzí SOC:

A) srozumitelnost – biologické vysvětlení pro porozumění příčině onemocnění (zranění hlavy, kouření), ale partneři pacientů vysvětlovali onemocnění i narušenou psychikou nemocných. Někteří respondenti si nebyli jisti svým výkladem příčiny onemocnění. Nikdo za příčinu nepovažoval trest od Boha. Někteří se odvolávali na nespravedlnost.

B) zvládnutelnost – respondenti nejčastěji spoléhali na vlastní sílu, aktivně hledali informace a sami se snažili o pozitivní převyprávění svého života. Důležitá byla naděje a copingové strategie – racionalizace, kontrola, humor, odstup a popření.

C) smysluplnost – svůj smysl většinou respondenti viděli ve vztahu k dětem a rodině. Již vytvořené dobré vztahy se zlepšily a horší vztahy vymizely. Snížil se počet vztahů, ale ty přetrvávající se zintenzivnily. Na významu získala hudba, práce a koníčky.

4.2.2.3 Výzkum S. Pelcáka

Pelcák (2008) se ve své disertační práci zabýval smyslem pro soudržnost A. Antonovského v prevenci, léčbě a podpoře zdraví. V průběhu let 2001-2006 administroval českou verzi dotazníku SOC u těchto skupin české populace (n=2758):

- a) exponované profese (n=1603): hasiči-záchranáři, zdravotníci-záchranáři, kynologové, policisté, zdravotníci a profesionální vojáci
- b) studenti prvních ročníků všeobecného lékařství, stomatologie a farmacie (n=511) – studenti Fakulty vojenského zdravotnictví UO v Hradci Králové
- c) kontrolní soubor (n=372) – zdravá populace, účastníci studie Genetika závislosti
- d) klinická populace (n=325) – pacienti FN Hradec Králové, převážně gerontometabolické kliniky, interního oddělení a stomatologie

Pelcák použil tyto výzkumné metody na zjištění vzájemného vztahu:

- a) Dotazník nezdolnosti SOC – 29 položek
- b) Subjektivní posuzovací škála SUPOS 7 – k měření změn aktuálního psychického stavu v závislosti na působení situačních proměnných
- c) Sebeposuzovací škála SCL-90 – ke zjišťování výskytu psychopatologických symptomů
- d) Sebeposuzovací stupnice deprese SDS – depresi posuzuje podle projevů nálady, somatiky, psychomotoriky a psychologie
- e) Bernský dotazník subjektivní spokojenosti BSW-A – zjišťující míru osobní pohody skládající se z kognitivní a afektivní složky, osobnostních dispozic, přechodných vlivů, vědomí sebe a sebe prezentace
- f) Dotazník psychického vyhoření BM – zjišťující míru fyzického, emocionálního a psychického vyčerpání
- g) Dotazník PSSS – zjišťující míru subjektivně vnímané sociální opory

Tab. č. 4. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).

	SOC	Srozumitelnost	Smysluplnost	Zvládnutelnost
Průměr	145,60	4,40	5,30	5,51
Medián	146	4,45	5,40	5,63
SD	18,584	0,738	0,791	0,835
Min	57	1,09	1,60	1,25
Max	195	6,80	7,00	7,00

Pelcák dále sestavil tento přehled jednotlivých profesí se statistickými hodnotami SOC:

Tab. č. 5. Průměrné hodnoty SOC u vybraných skupin populace ČR, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).

Soubor/proměnná	SOC	Srozumitelnost	Smysluplnost	Zvládnutelnost
Soubor celek (n=2757)	145,60	4,40	5,30	5,51
Kontrolní soubor zdravá populace (n=372)	147,76	4,50	5,35	5,57
Medik, studenti medicíny (n=511)	140,77	4,19	5,16	5,38
Lékaři (n=101)	147,43	4,41	5,34	5,74
Zdravotní sestry (n=78)	146,90	4,57	5,22	5,05
Zdravotníci záchranného systému (n=93)	148,76	4,53	5,39	5,61
Kynologové – záchranáři (n=79)	152,10	4,51	5,63	5,70
Hasiči-záchranáři (n=753)	147,45	4,48	5,39	5,54
Polici AČR (n=237)	154,78	4,69	5,68	5,80
Profesionálové AČR (n=61)	152,15	4,50	5,72	5,65
Policie ČR (n=101)	149,80	4,50	5,44	5,75
Policisté-specialisté (n=85)	147,35	4,56	5,31	5,49
Policie URNA (n=42)	161,93	5,01	5,91	5,97
Studenti neučitelských oborů PdF (n=104)	144,38	4,28	5,23	5,62
Poskytovatelé soc. péče (n=76)	139,18	4,52	4,92	5,03
Pacienti s DM I. a II. typu (n=125)	132,76	3,99	4,79	5,10
Pacientky opakovaně Selhávající při redukci Hmotnosti (n=121)	145,77	4,36	5,19	5,73
Pacienti s dg. stomatodynie (n=42)	124,12	3,67	4,55	4,76
Pacienti rizikového chování (n=37)	137,42	4,04	5,07	5,33
Těhotné ženy (n=44)	145,42	4,18	5,30	5,83

Kromě výše uvedených hodnot SOC bylo ve výzkumu zjištěno:

- a) vztah mezi SOC a psychosomatickými symptomy – potvrzena statisticky signifikantní záporné korelace mezi SOC a somatizací, depresí, úzkostí, neuroticismem. Byla tak zjištěna salutoprotektivní povaha SOC.
- b) vztah mezi SOC a subjektivně vnímanou sociální oporou – potvrzena statisticky signifikantní kladná korelace.
- c) vztah mezi SOC a vybranými koreláty zdraví – potvrzena statisticky signifikantní záporná korelace mezi SOC a psychickým nepokojem, depresivním prožíváním, úzkostným očekáváním.

d) subjektivně prožívaný distres u vybraných skupin populace – zjištěna vyšší míra subjektivně prožívaného distresu u mediků, lékařů, hasičů-záchranářů, zdravotníků-záchranářů a policistů-specialistů.

4.2.2.4 Výzkum M. Kupky a kol.

Kupka a kol. (2009) se pokusili vytvořit orientační normy dotazníků SOC 29 a PVS 50. Sběr dat proběhl od března do prosince 2008. Výzkumu se zúčastnilo 718 respondentů (333 mužů a 385 žen) s věkovým rozpětím 16-78 let, věkovým průměrem 31 let. Podle autorů byli respondenti členové relativně zdravé části populace. Většina respondentů spadala do věkového pásma 21-40 let. Z předmětného výzkumu stanovili níže uvedené orientační normy SOC 29:

Tab. č. 6. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=718 (Kupka, 2009).

Tabulka 1	skupina	n	SOC Celková		SOC Srozumitelnost		SOC Zvládnutelnost		SOC Smysluplnost	
			průměr	sm. odch.	průměr	sm. odch.	průměr	sm. odch.	průměr	sm. odch.
	M <21	52	133,29	17,49	43,37	7,21	49,13	7,77	40,79	6,90
	Z <21	68	136,43	18,03	43,12	7,92	49,69	7,78	43,62	6,08
	M 21-30	150	141,39	19,66	47,22	8,62	51,42	7,14	42,75	7,45
	Z 21-30	153	141,44	19,69	45,08	8,61	51,35	7,86	45,01	6,49
	M 31-40	61	142,30	18,34	48,90	7,32	50,85	6,83	42,54	7,33
	Z 31-40	91	143,10	18,57	47,44	7,83	51,20	7,21	44,46	6,77
	M 41-50	45	147,71	18,77	50,78	7,83	53,24	6,91	43,69	7,38
	Z 41-50	53	137,92	22,94	46,17	10,46	48,57	8,54	43,19	6,34
	Z 51-60	13	140,15	23,37	48,15	10,20	49,38	7,73	42,62	7,72
	M 51-60	15	152,60	22,00	50,60	12,05	54,40	9,19	47,60	4,21
	M >60	10	139,70	26,68	48,40	11,60	47,40	8,67	43,90	7,48
	Z >60	7	142,71	15,36	47,86	10,02	51,29	5,71	43,57	5,38
	Muži	333	141,60	19,73	47,59	8,59	51,22	7,40	42,78	7,30
	Ženy	385	140,44	19,72	45,59	8,76	50,57	7,78	44,28	6,50
	Vš.skup.	718	140,98	19,72	46,52	8,73	50,87	7,61	43,58	6,91

4.2.2.5 Výzkum E. Vinceové

Vinceová (2012) zkoumala pomocí dotazníku SOC 29 osobní nezdolnost u osob s poruchou příjmu potravy. Výzkumu se zúčastnilo 22 žen ve věku 15 až 39 let trpící mentální anorexií a mentální bulimií a 51 žen ve stejném věkovém rozpětí v kontrolní skupině bez těchto diagnóz.

Tab. č. 7. Hodnoty SOC 29 u žen s PPP, n=22 a bez PPP, n=51 (Vinceová, 2012).

PPP n=22	srozumitelnost	zvládnutelnost	Smysluplnost	Celkový skór
Průměr	36,3	39,0	36,0	111,4
Medián	34,5	40,0	38,0	107,0
Směrodatná odchylka	11,8	7,7	8,3	23,0
Bez PPP n=51	srozumitelnost	zvládnutelnost	Smysluplnost	Celkový skór
Průměr	48,3	52,7	45,2	146,1
Medián	50,0	52,5	44,5	146,0
Směrodatná odchylka	7,5	6,3	6,1	15,4

Z výše uvedené tabulky je patrné, že ženy ve výzkumném souboru s mentální anorexií a mentální bulimii měly nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s kontrolním souborem. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl v naměřených hodnotách v podskupinách adolescence (15-20 let) a mladou dospělostí (21-39).

4.2.2.6 Výzkum W. Gassmanna a kol.

Gassmann a kol. (2013) se zaměřil na vliv SOC a rodinné edukace na schizofrenické pacienty v kontextu jejich vnímání kvality života. Jednalo se o dlouhodobou kvalitativní studii 46 respondentů se schizofrenií a jejich rodiny. Respondenti byli rozděleni na 2 skupiny. Jedna skupina navštěvovala a druhá nechodila na edukaci. Všichni respondenti byli ambulantními pacienty. Výchozím předpokladem bylo tvrzení, že SOC stejně jako edukace má pozitivní vliv na zvyšování kvality života lidí s tímto onemocněním. Respondenti byli zkoumáni 6 měsíců a skupiny se scházely 1x týdně na dvě hodiny.

Administrován byl dotazník kvality života WHOQOL-BREF, globální inventář funkčnosti GAF, pozitivní a negativní škála schizofrenie (PANSS) a SOC 29. Výše SOC byla rozdělena na dvě pásma, nízké (od 125 dolů) a vysoké (od 125 nahoru). Průměr SOC byl u nízkého pásma 102,13 bodů a u vysokého pásma 147,74 bodů.

Bylo zjištěno, že před intervencí pacienti s vyšší SOC měli vyšší hodnoty GAF a WHOQOL a nízký PANSS. Nejsilnější pozitivní vztah byl mezi SOC a kvalitou života WHOQOL. Dále bylo zjištěno, že kdo absolvoval edukaci, tak měl zvýšené hodnoty WHOQOL více než kontrolní skupina. Pokud měli respondenti na začátku výzkumu vyšší SOC, tak zaznamenali i nejlepší posun v WHOQOL.

Celkově se ukázalo, že vyšší SOC je dobrým předpokladem pro vyšší kvalitu života. Výše SOC měla vyšší vliv na kvalitu života než edukace. Největší zisky z edukace měli respondenti s vyšším SOC.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

1. Cíl výzkumu a výzkumný design

1.1 Cíl výzkumu

Z výzkumů provedených zejména v České republice vyplývá, že se prožívání smysluplnosti a nezdolnosti v pojetí SOC u osob se závislostí na návykové látce věnuje stále větší pozornost a každým rokem přibývá zejména magisterských a rigorózních prací.

Cílem naší disertační práce je porozumět vztahu mezi smysluplností (existenciální pojetí A. Längleho), smyslem pro osobní integritu (v pojetí A. Antonovského) a mírou závislosti na alkoholu (podle mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT) u osob léčících se v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži ze závislosti na alkoholu.

Do výzkumu byli zahrnuti respondenti, kteří udávali závislost na alkoholu i respondenti s přidruženými psychiatrickými problémy. Vyloučení byli pouze respondenti s psychotickým onemocněním s ohledem na často narušený vztah vnímání sebe sama, a dále pacienti s výrazným kognitivním deficitem vzhledem k náročnosti porozumění dotazníkovým metodám.

Domníváme se, že s rostoucí mírou závislosti na alkoholu bude narušeno nejenom prožívání smysluplnosti, ale také osobní nezdolnost v pojetí smyslu pro osobní integritu. Podle našeho názoru by mohlo obecně platit, že nezdolný člověk odolává působení životních nesnází a zachovává si vyšší míru adaptace na podmínky sociálního prostředí.

Předpokládáme, že se tak potvrdí závěry diplomové (Slabý, 2007) i rigorózní práce (Slabý, 2009) na větším souboru respondentů, a že zároveň další proměnná v podobě osobní nezdolnosti přinese nový pohled a témata týkající se prožívání smysluplnosti, osobní nezdolnosti v kontextu celého života a konzumace alkoholu. Dílčím cílem práce je také zjistit, která témata se v této souvislosti objevují, která témata považují respondenti za důležitá a jak spolu vzájemně souvisí.

Všechny výzkumy, které jsme k tomuto tématu prostudovali, jsou zpracované kvantitativním nebo kvalitativním způsobem. Chyběly nám především výzkumy se smíšeným designem využívající výhody obou přístupů k objevení nových vztahů a souvislostí. Z našeho pohledu kvantitativním výzkumem dokážeme ověřit hypotézy na větším vzorku respondentů a kvalitativním výzkumem můžeme porozumět prožívání konkrétního vybraného respondenta.

1.2 Design výzkumu

Design výzkumu je smíšený a je rozdělen do dvou dílčích substudií.

1. studie – kvantitativní výzkum

První část výzkumu jsme realizovali kvantitativním způsobem skupinovou administrací standardizovaných dotazníků Existenciální škála (dále jen ESK), dotazníku Sense of coherence s 29 otázkami (dále jen SOC) a Dotazníku závislosti (dále jen AUDIT), u 111 respondentů léčících se ze závislosti na alkoholu v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži.

2. studie – kvalitativní výzkum

Ze 111 respondentů jsme požádali 18 respondentů o podrobnější rozhovor. Vybráni byli vždy dva respondenti, kteří dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední skóry v ESK, SOC a AUDIT. Chtěli jsme získat co možná nejpestřejší a kontrastní lidské příběhy. Využili jsme modifikaci techniky „čáry života“, polostrukturovaný rozhovor a posuzovací stupnice.

S ohledem na povahu vzorku 18 respondentů jsme zvolili jako typ kvalitativního výzkumu **případovou studii**, konkrétně vícepřípadovou studii. Podle Miovského (2006) se jedná o podrobnou studii určité osoby, ve které se zaměřujeme na konkrétní oblasti jejího života s co možná nejširšími souvislostmi.

2. Výzkumné otázky a hypotézy

Stanovili jsme si tuto **hlavní výzkumnou otázku**:

Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu, prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

2.1 Hypotézy pro kvantitativní část výzkumu

U všech respondentů jsme kvantitativně zjišťovali, zda platí následující hypotézy:

H1 Sebeodstup (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože se domníváme, že rozvinutá schopnost vytvořit si patřičný odstup vůči sobě samému je v souladu i s přesvědčením, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme kladnou korelaci mezi stupnicí sebeodstup ESK a celkovým skórem SOC.

H2 Sebeopřesah (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože se domníváme, že schopnost zaujmout vztah k hodnotám daného okamžiku je v souladu i s přesvědčením, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme kladnou korelaci mezi stupnicí sebeopřesah ESK a celkovým skórem SOC.

H3 Svoboda (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože se domníváme, že schopnost svobodně se rozhodovat mezi možnostmi je v souladu i s přesvědčením, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme kladnou korelaci mezi stupnicí svoboda ESK a celkovým skórem SOC.

H4 Odpovědnost (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože předpokládáme, že schopnost vnímat svou odpovědnost za realizování úkolů a za naplňování hodnot a smyslu je v souladu i s přesvědčením, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme kladnou korelaci mezi stupnicí odpovědnost ESK a celkovým skórem SOC.

H5 Celkový skór ESK koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože předpokládáme, že vnímání svého života jako smysluplného je v souladu s přesvědčením, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme kladnou korelaci mezi celkovou nezdolností ESK a celkovým skórem SOC.

H6 Celkový skór ESK koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože se domníváme, že se míra závislosti na alkoholu negativně projevuje na prožívání smysluplné osobní existence.

- očekáváme zápornou korelaci mezi celkovým skórem ESK a celkovým skórem AUDITU.

H7 Celková nezdolnost (SOC) koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

- tuto hypotézu jsme si zvolili, protože se domníváme, že se míra závislosti na alkoholu negativně projevuje na přesvědčení, že dotyčný má schopnosti vypořádat se s těžkostmi života.

- očekáváme zápornou korelaci mezi celkovým skórem ESK a celkovým skórem AUDITU.

Následující tři hypotézy jsme si zvolili, protože se domníváme, že všichni respondenti se potýkají se závislostí na alkoholu a uvedení, případně neuvedení primárních nebo sekundárních potíží nebude vyjadřovat statisticky významný rozdíl mezi všemi skupinami.

H8 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře prožívané smysluplnosti (celkový skór ESK) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

H9 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře nezdolnosti (celkový skór SOC) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

H10 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře závislosti na alkoholu (celkový skór AUDIT) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

Poslední dvě hypotézy jsme si zvolili, protože v četných výzkumech českých – např. Štěpánková (1995), Pazderová (2000), i zahraničních – např. Neuener (2006) byla zjištěna snížená míra prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti u uživatelů návykových látek v porovnání s běžnou populací.

Očekáváme zápornou signifikantní hodnotu z-testu mezi průměrem všech dimenzí ESK a SOC všech respondentů oproti průměru a směrodatné odchylce standardizačního/orientačního souboru.

H11 Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích ESK než uváděné příslušné hodnoty standardizačního souboru.

H12 Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích SOC než uváděné příslušné hodnoty orientačního souboru.

2.2 Výzkumné otázky pro kvalitativní část výzkumu

U 18 vybraných respondentů (vždy dva respondenti, kteří dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední hodnoty v ESK, SOC a AUDIT) jsme se snažili kvalitativně najít odpovědi na následující dílčí výzkumné otázky:

- 1. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?**
- 2. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost a nezdolnost?**
- 3. Jaký má respondent hodnotový systém?**
- 4. Jak se daří respondentovi zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?**
- 5. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?**
- 6. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?**
- 7. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?**
- 8. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolnosti?**
- 9. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?**
- 10. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?**
- 11. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?**
- 12. V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolnosti?**
- 13. Jak by se daly výsledky výzkumu využít v psychoterapii?**

3. Výzkumný soubor

3.1 Charakteristika celého výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří 111 respondentů, kteří byli hospitalizováni v lednu 2015 v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži s diagnózou závislost na alkoholu. Z výzkumu byli vyloučeni tito pacienti:

- a) pacienti s psychotickým onemocněním – předpokládáme, že tito pacienti mají narušené vztahování se k sobě samým i k druhým lidem a proto je vyšší riziko zkreslení odpovědí na použité dotazníkové metody
- b) pacienti s výrazným kognitivním deficitem – předpokládáme, že pro tyto pacienty je náročné porozumět standardizovaným instrukcím u kvantitativní části výzkumu
- c) pacienti v průběhu prvního týdne léčby – předpokládáme sníženou orientaci v důsledku změny prostředí
- d) pacienti pod vlivem návykové látky – předpokládáme negativní vliv změny vnímání v důsledku návykové látky na vlastní introspekci

Výzkumu se zúčastnili pacienti hospitalizovaní v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži na oddělení 8B, 10A, 15, 16, 17B, 18B a 20. Ze 111 respondentů bylo 80 mužů a 31 žen. Vyjádřeno procentuálně je to 72% mužů a 28% žen.

Všichni respondenti se nacházejí ve věkovém rozmezí mezi 21. a 68. rokem, průměrný věk celé skupiny je 41,3. Podle dosaženého vzdělání jsou respondenti rozděleni do tří kategorií – základní škola, střední škola s maturitou a vysoká škola.

Většina respondentů bydlí ve městě, je bezdětná, svobodná, nezaměstnaná s dluhy, nevěřící, se střední školou s maturitou, se sebevražednými myšlenkami a bez sebevražedných pokusů.

Tab. č. 8. Demografické a socioekonomické údaje celkového souboru respondentů, n=111.

	Muži	Ženy
Bydlení		
Město	53	21
Vesnice	27	10
Počet dětí		
bez dětí	35	6
jedno dítě	18	8
dvě děti	22	12
tři a více dětí	5	5

Stav		
Svobodní	47	10
Rozvedení	22	6
ženatí/vdané	11	15
Dluhy		
bez dluhů	26	16
s dluhy	54	15
Zaměstnání		
se zaměstnaní	21	10
bez zaměstnaní	59	21
Víra		
Věřící	29	9
Nevěřící	51	22
Vzdělání		
ZŠ	12	3
SŠ	57	27
VŠ	11	1
Sui myšlenky		
se sui myšlenkami	43	13
bez sui myšlenek	37	18
Sui pokusy		
bez sui pokusů	42	26
1 sui pokus	12	1
2 a více sui pokusů	26	4

Tab. č. 9. Stav pacientů léčících se ze závislosti na alkoholu na jednotlivých vybraných odděleních Psychiatrické nemocnice v Kroměříži v lednu 2015.

	Celkový stav	Výzkumný soubor	Zkoumaný vzorek	Procentuální účast ve výzkumu
Oddělení 8B	36	29	15	51,7
Oddělení 10A	27	23	10	43,5
Oddělení 15	39	35	28	80,0
Oddělení 16	44	23	14	60,9
Oddělení 17B	23	16	14	87,5
Oddělení 18B	23	15	11	73,3
Oddělení 20	53	28	19	67,8
Celkem	245	169	111	65,7

Legenda:

Celkový stav – udává celkový počet pacientů na jednotlivých oddělení

Výzkumný soubor – udává počet pacientů, kteří by se výzkumu mohli zúčastnit

Zkoumaný vzorek – počet respondentů

Procentuální účast na výzkumu – udává procentuální podíl respondentů ze zkoumaného vzorku

Výsledky výzkumného souboru jsou srovnávány v jednotlivých dimenzích ESK se souborem 1028 osob vybraných z téměř všech spolkových zemí Rakouska, a to z měst i z venkova. (Längle, 2001)

Tab. č. 10. Střední hodnoty a směrodatné odchytky standardizačního souboru, n = 1028 (Längle, 2001).

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO – sebeodstup OD - odpovědnost SH – střední hodnota
 SP – sebezpřesah P – personalita S – směrodatná odchytky
 SV – svoboda E – existencialita

Výsledky výzkumného souboru jsme srovnávali v jednotlivých dimenzích SOC se souborem 2757 osob z české populace. (Pelcák, 2008)

Tab. č. 11. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).

	SOC	Srozumitelnost	Smysluplnost	Zvládnutelnost
Průměr	145,60	4,40	5,30	5,51
Medián	146	4,45	5,40	5,63
SD	18,584	0,738	0,791	0,835
Min	57	1,09	1,60	1,25
Max	195	6,80	7,00	7,00

Legenda:

Průměr – průměrná hodnota souboru SOC – celkový skór SOC
 Medián – střední hodnota souboru srozumitelnost – dimenze SOC
 SD – směrodatná odchytky smysluplnost - dimenze SOC
 Min – minimální zjištěná hodnota zvládnutelnost – dimenze SOC
 Max – maximální zjištěná hodnota

3.2 Charakteristika respondentů pro kvalitativní analýzu

Ze 111 respondentů jsme požádali 18 respondentů o podrobnější rozhovor. Vybráni byli vždy dva respondenti, kteří dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední skóry v ESK, SOC a AUDIT. Chtěli jsme získat co možná nejpestřejší a kontrastní lidské příběhy. Všichni oslovení respondenti souhlasili s následným rozhovorem.

Výzkumu se zúčastnilo 15 mužů a 3 ženy. Všichni respondenti se nacházejí ve věkovém rozmezí mezi 21. a 62. rokem a většina dosáhla střední školy s maturitou.

Tab. č. 12. Přehled dosažený skóreů jednotlivých respondentů v ESK, SOC a AUDIT.

	Celkový skóre ESK	Celkový skóre SOC	Celkový skóre AUDIT
1. Pan Radim	259 (nejvyšší skóre)	162	33
2. Pan Vojtěch	246 (nejvyšší skóre)	165	8
3. Pan Jan	264	186 (nejvyšší skóre)	16
4. Pan Lukáš	221	183 (nejvyšší skóre)	26
5. Pan Jakub	108	113	37 (nejvyšší skóre)
6. Pan Lumír	143	99	37 (nejvyšší skóre)
7. Paní Jana	79 (nejnižší skóre)	86	30
8. Pan Jiří	92 (nejnižší skóre)	99	33
9. Pan Kamil	75	60 (nejnižší skóre)	29
10. Pan Dušan	148	68 (nejnižší skóre)	18
11. Pan Pavel	147	105	5 (nejnižší skóre)
12. Pan Vladan	132	125	5 (nejnižší skóre)
13. Paní Zuzana	171 (střední skóre)	93	18
14. Pan Leoš	171 (střední skóre)	115	26
15. Pan Petr	188	121 (střední skóre)	12
16. Paní Ivona	194	121 (střední skóre)	22
17. Pan Tibor	218	136	24 (střední skóre)
18. Pan Roman	194	117	24 (střední skóre)

Tab. č. 13. Základní charakteristika jednotlivých respondentů.

	Věk	Počet dětí	Stav	vzdělání	Práce	dluhy	Počet hospital.	Délka závislosti	Sui myš./ pokusy
1. Pan Radim	41	1	R	S	N	A	3	5	N/0
2. Pan Vojtěch	28	0	S	S	N	A	1	4	N/0
3. Pan Jan	55	5	Vd	S	N	A	1	30	N/0
4. Pan Lukáš	39	2	Ž	VŠ	A	A	1	2	N/0
5. Pan Jakub	40	0	S	ZŠ	N	A	3	30	A/1
6. Pan Lumír	39	0	S	S	N	A	3	8	A/5
7. Paní Jana	41	3	R	S	N	A	2	7	A/1
8. Pan Jiří	28	1	S	S	N	A	10	10	A/0
9. Pan Kamil	62	2	R	ZŠ	N	A	3	10	A/1
10. Pan Dušan	58	2	R	S	N	A	1	1	N/0
11. Pan Pavel	55	3	Ž	VŠ	A	A	1	8	N/0
12. Pan Vladan	50	2	S	S	N	A	6	3	A/2
13. Paní Zuzana	29	0	S	S	N	A	1	3	A/0
14. Pan Leoš	21	0	S	ZŠ	N	A	1	4	A/2
15. Pan Petr	44	2	S	VŠ	N	N	3	20	N/0
16. Paní Ivona	22	0	S	S	A	A	1	6	A/2
17. Pan Tibor	38	1	S	S	N	A	1	10	A/0
18. Pan Roman	50	0	S	S	N	A	42	20	N/0

Legenda:

Stav: R – rozvedený
 S – svobodný
 V – vdaná
 Ž - ženatý

Vzdělání: ZŠ – základní škola
 S – středoškolské s maturitou
 VŠ – vysokoškolské

A - ano
 N - ne

3.3 Strategie výběru vzorku

Pro výběr celého výzkumného souboru jsme použili nepravděpodobnostní metodu výběru výzkumného souboru, konkrétně metodu **záměrného (účelového) výběru**. Hlavní výhodou tohoto postupu je celková dostupnost výzkumného souboru. K pacientům léčícím se ze závislosti na alkoholu v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži máme přístup díky pracovnímu úvazku v tomto zařízení. Nevýhodou zvoleného postupu je omezení na úzkou skupinu respondentů, kteří byli hospitalizováni na sedmi odděleních nemocnice. Miovský (2006) upozorňuje na výrazné nedostatky tohoto výběru spočívající v pouze omezeném části spektra cílové skupiny, která je zpravidla daleko širší než pouze vybraný vzorek respondentů určitého zařízení.

Výběr osmnácti respondentů pro kvalitativní analýzu proběhl na základě metody **záměrného (účelového) výběru**. Patton (in Miovský, 2006) uvádí, že se tato metoda používá, pokud cíleně vyhledáváme pouze ty jednotlivce, kteří splňují předem stanovená kritéria a jsou současně ochotni se zapojit do výzkumu.

Z jednotlivých strategií **záměrných výběrů** jsme vybrali **metodu záměrného (účelového) výběru přes instituce**. V našem výzkumu se jednalo o pacienty hospitalizované na sedmi odděleních Psychiatrické nemocnice v Kroměříži vybraných podle výsledků v dotaznících ESK, SOC a AUDIT.

Jsme si vědomi toho, že výsledky tohoto výzkumu není možné zobecňovat na všechny osoby s alkoholovou závislostí bez ohledu na to, zda se léčí ústavní, případně ambulantní formou nebo i na závislé nevyužívající ani jednu z výše uvedených možností.

4. Etika výzkumu

Před začátkem výzkumu jsme s každým respondentem podepsali informovaný souhlas, jehož kopie je uvedena v příloze práce.

V informovaném souhlasu jsou podrobně popsány podmínky, za kterých výzkum probíhá a které jsou výzkumníkem zaručeny. Podmínky výzkumu jsou následující: závazek dobrovolné účasti respondenta na výzkumu, možnost kdykoliv od výzkumu odstoupit, zachování anonymity respondenta (informace získané od respondenta mohou být uveřejněny pouze pod pseudonymem), použití informací pouze k vědeckým účelům, zaznamenání pouze takových informací výzkumníkem, které se vztahují ke zkoumanému tématu, pořízení případné audio nahrávky rozhovoru pouze za účelem přepisu rozhovoru do textové podoby s tím, že po přepsání bude záznam vymazán, právo respondenta po ukončení zkoumání na informace týkající se výzkumu, pokud nejsou v rozporu s právy a povinnostmi ostatních účastníků.

Všichni respondenti souhlasili s těmito podmínkami. Nikdo neměl připomínky nebo otázky vztahující se k jejich informovanému souhlasu.

Otázkou je, zda etické bylo realizovat výzkum na oddělení 18B a 20, kde současně pracuji jako psycholog a kde došlo ke střetu rolí výzkumníka a ošetřujícího personálu. Odpověď se pokusíme rozvinout v závěrečné diskuzi.

5. Podmínky výzkumu

V **první části výzkumu** proběhla skupinová administrace dotazníkových metod u pacientů léčících se ze závislosti na alkoholu na 7 odděleních Psychiatrické nemocnice v Kroměříži po telefonické dohodě s ošetřujícím personálem v období 5.1. – 16.1. 2015. Snažili jsme se co nejrychleji získat výzkumná data, abychom mohli oslovit vybrané respondenty s žádostí o podrobnější rozhovor ještě po dobu hospitalizace na oddělení.

Vybrali jsme všechna oddělení, na kterých se v daný okamžik léčili pacienti se závislostí na alkoholu. Jednalo se o odd. 8B, 10A, 15, 16, 17B, 18B a 20. Na posledních dvou uvedených jsem pracoval jako klinický psycholog na částečný úvazek 0,8 a pacienty jsem se znal.

Administrace probíhala vždy jednotnou formou. Podle zdravotnické dokumentace jsme vybrali ty pacienty, kteří se léčili na oddělení ze závislosti na alkoholu. Skupinově jsme respondenty seznámili s podmínkami, za kterých výzkum probíhá a které jsou výzkumníky zaručeny (informovaný souhlas). Dále jsme je informovali podle doporučení manuálu ESK (Längle, 2001) v tom směru, že se jedná o zkoumání, co je pro lidi v životě důležité, jak se vyrovnávají se svými každodenními situacemi a jak si počínají v některých zvláštních situacích. Požádali jsme je také, zda by se mohli podepsat nebo označit dotazník specifickým symbolem, abychom mohli vybrané z nich oslovit s žádostí o podrobnější rozhovor.

Respondenti poté vyplnili předložené dotazníky v tomto pořadí:

- 1.Osobní dotazník
- 2.AUDIT
- 3.ESK
- 4.SOC

Všichni respondenti odevzdali vyplněné záznamové archy. Nikdo z nich z výzkumu neodstoupil. Devět respondentů (6 mužů a 3 ženy) mělo zájem o setkání za účelem probrání jejich výsledků.

Získaná data byla zpracována, analyzována a interpretována pomocí deskriptivní a inferenční statistiky.

Ve druhé části výzkumu jsme po vyhodnocení dotazníků vybrali vždy dva respondenty, kteří dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední skóry v ESK, SOC a AUDIT, k podrobnějšímu rozhovoru. Ze 111 respondentů 98 vyplnilo svoje jméno nebo uvedlo specifický symbol. Všech

18 oslovených respondentů souhlasilo s následným rozhovorem a s pořízením audio nahrávky pro účely přepisu rozhovoru.

Rozhovory trvaly většinou 60 minut a probíhaly v pracovně psychologa na oddělení 20 v klidné, ničím nerušené atmosféře. Setkání se tak odehrála ve srovnatelném prostředí s minimalizací vnějších vlivů na výpovědi respondentů. Ti nejdříve hovořili o svém životě nad nakreslenou čarou života. V kontextu celého života klienti volně hovořili v polostrukturovaném rozhovoru nad položenými otázkami se zaměřením na prožívání smysluplnosti, osobní nezdolnosti a závislosti na alkoholu v kontextu celého života a významných životních událostí. Dále jsme využili numerické posuzovací stupnice s hodnotami od 0 do 10, na které respondenti zaznamenávali subjektivní míru probíraného vztahu.

Získaná data byla zpracována, analyzována a interpretována podle zásad kvalitativní metodologie.

6. Metody získávání dat

6.1 Kvantitativní metody

6.1.1 Osobní dotazník

Pro účely tohoto výzkumu jsme sestavili osobní dotazník, zjišťující:

- 1) základní osobní údaje – věk, pohlaví, počet dětí, rodinný stav, bydlení, dosažené vzdělání, víra
- 2) ekonomické údaje – zaměstnání, zadluženost
- 3) údaje o hospitalizaci – počet hospitalizací pro závislost, počet hospitalizací celkem
- 4) aktuální problémy – největší problémy, přidružené psychické problémy
- 5) závislost na návykových látkách - druh a doba závislosti, doba vypořádání se s ní, co nejvíce pomáhá, co nejvíce škodí
- 6) sebevražda – myšlenky, pokusy, výskyt v rodině
- 7) rodinná zátěž – návykové látky, psychiatrické problémy
- 8) motivace k léčbě

6.1.2 Existenciální škála

Pro zjišťování míry prožívané smysluplnosti vyvinuli v roce 2000 Afried Längle, Christiane Orglerová a Michael Kundi Existenciální škálu (dále jen ESK).⁴³ ESK vychází z výše popsané existenciální analýzy. Jejím cílem je podle Längleho (2001) postihnout a změřit duchovní schopnosti člověka zacházet se sebou a s okolním světem a dále v připravenosti ke smysluplné existenci. Tento sebesuzující dotazník pokládá otázky, jak se člověk domnívá, že se mu daří smysluplně utvářet svou vlastní existenci. Záleží tak na subjektivním posouzení na základě osobního prožívání. Získané poznatky slouží k zjištění duchovních zdrojů potřebných ke zvládnutí zátěžových situací v životě jako předpoklad existenciálního sebeuskutečnění.

ESK (Längle, 2001) se skládá ze 46 otázek, které zastupují čtyři základní stupnice – sebeodstup, sebezpřesah, svobodu a odpovědnost. Jejich sloučením vznikají dva faktory vyššího řádu, a to personalita a existencialita. Při sečtení jejich hodnot získáme celkový skóre vyjadřující subjektivně vnímanou smysluplnost vlastní existence.

⁴³ První české vydání přeložil a upravil Karel Balcar v roce 2001.

6.1.2.1 Administrace ESK

Administrace ESK podle Längleho (2001) není časově omezená. U zdravých osob se průměrná doba vyplnění pohybuje od 7 do 14 minut. Duševně nemocní mohou potřebovat až 30 minut. Je umožněno individuální i skupinové zadání. Klient vždy vybírá jednu odpověď na položenou otázku, která ho podle jeho názoru nejlépe vystihuje.

Odborný dohled je výhodou, ale v praxi se přímo nevyžaduje. Protože některé položky mohou být obtížněji srozumitelné, doporučuje se, aby měli probandi možnost v průběhu testu se případně zeptat na vzniklé nejasnosti. Pokud projeví zájem, tak aby se mohli po řádném vyplnění vyjádřit k jednotlivým položkám.

6.1.2.2 Vyhodnocení ESK

Vyhodnocení ESK se provádí podle Längleho (2001) tímto způsobem:

6.1.2.2.1 Hodnocení odhadem

Proband na položenou otázku odpovídá zakřížkováním jednoho stupně ze šestibodové škály.⁴⁴ Při letmém pohledu na vyplněný záznamový arch si můžeme všimnout, na jaké straně je vyplněna většina položek. „Nepříznivý“ pól je až na pět položek umístěn nalevo. Pokud jsou zvoleny odpovědi spíše z pravého spektra stupnice, svědčí to na první pohled o dobrých duševních schopnostech.

6.1.2.2.2 Obsahové hodnocení jednotlivých položek

Obsahovou analýzu jednotlivých položek může provádět hodnotitel sám na základě znalosti manuálu ESK (Längle, 2001), nebo s pomocí zpřesňujícího rozhovoru s klientem po jeho vyplnění.

6.1.2.2.3 Porovnání na úrovni jednotlivých stupnic

Výsledné skóry je možné porovnávat na úrovni jednotlivých základních a odvozených stupnic a jejich vzájemné kombinace.

6.1.2.2.4 Porovnání výsledného skóru s příslušnými normami

ESK nabízí porovnání vzorku se dvěma typy norem, a to s normami rakouskými pro populaci od 18 do 70 let a českými normami pro studenty VŠ do 18 do 22 let. V převodních

⁴⁴ Proband vyznačí, zda položený výrok o něm: Naprosto platí -S výjimkami platí - Spíše platí – Spíše neplatí – S výjimkami neplatí – Naprosto neplatí.

tabulkách jsou uvedeny percentily a T-skóry, které jsou rozděleny podle příslušného věku a dosaženého vzdělání.

6.1.2.3 Stručný kvalitativní popis základních stupnic

6.1.2.3.1 Sebeodstup (SO)

Sebeodstup podle Längleho (2001) zjišťuje míru schopnosti vytvořit si vůči sobě potřebný odstup. Nejde tedy o zjištění množství problémů, ale o schopnost odpoutat se od nich a žít vnitřně svobodný život. Odpoutání se sám od sebe umožňuje vnímat okolní svět nezkrácený ve svém jedinečném okamžiku.

6.1.2.3.2 Sebeopřesah (SP)

Längle (2001) uvádí, že sebeopřesah měří míru schopnosti citového angažování, vnitřního zaujetí hodnotou a vnímání vnitřního pohnutí způsobeného prožíváním této hodnoty. Předpokladem k vytvoření emočního vztahu k hodnotám je na prvním místě sebeodstup.

6.1.2.3.3 Svoboda (SV)

Svoboda měří lidskou schopnost se rozhodovat. Její charakteristiku shrnul výstižně Längle (2001, s. 41), když napsal: „*Svoboda (SV) měří schopnost nacházet v běžném životě reálné možnosti jednání, uspořádat je podle jejich hodnoty a tak dospět k osobnímu rozhodnutí.*“ Aby byl člověk schopen se rozhodovat, je nutné, aby si byl vědom osobních subjektivních předpokladů a nabízených možností.

6.1.2.3.4 Odpovědnost (OD)

Poslední základní stupnice podle Längleho (2001) měří schopnost závazně se s vědomým povinností angažovat svým jednáním ve světě a realizovat své osobní úkoly a hodnoty. Zodpovědné jednání je spojeno s pocitem správnosti svého počínání. Je zjišťována i její neměnnost v průběhu času.

6.1.2.4 Stručný kvalitativní popis složených stupnic

6.1.2.4.1 Personalita (P)

Personalita vyjadřuje podle Längleho (2001, s. 43) „*osobní faktor*“, je součtem hrubých skóre základních stupnic sebeodstupu a sebeopřesahu. Zjišťuje míru rozvoje osobních stránek

člověka představující otevřenost vůči okolnímu světu a jasnost vnímání sebe sama.⁴⁵ Personalita leží v rovině mezi uzavřeností a otevřeností.

6.1.2.4.2 Existencialita (E)

Druhý faktor Längle (2001) popisuje jako existenciální. Vzniká součtem hrubých skóre zbylých základních stupnic svobody a odpovědnosti. Existencialita udává, jak je u člověka rozvinuta schopnost rozhodovat se a aktivně se zapojovat do dění ve světě.⁴⁶

6.1.2.4.3 Celkový skór (CS)

Celkový skór zjišťující míru prožívané smysluplné osobní existence je součtem hrubých skóre shora uvedené personality a existenciality. Podle Längleho (2001, s. 45) „*vypovídá o schopnosti člověka dobře zacházet se sebou a se světem a aktivně se vypořádávat s vnitřními i vnějšími nároky vlastního života s hodnotami, které mu nabízí.*“

6.1.3 Dotazník závislosti AUDIT

Ke zjištění míry závislosti na alkoholu jsme se rozhodli použít českou verzi mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test). Tento sebeposuzující dotazník byl vytvořen v roce 1992 Světovou zdravotní organizací (WHO) jako jednoduchá metoda ke zkoumání excesivního pití. Na jeho zpracování se podílel J. Saunders, O. Aasland, T. Babor J. de la Fuente a M. Grant. Slouží ke zjišťování míry škodlivého nebo nebezpečného pití. Českou verzi přeložil a upravil Karel Nešpor.

Tento dotazník vychází z konstrukce syndromu závislosti podle desáté revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Manuál (Babor, T., F, et al., 2001) popisuje, jak použít AUDIT k identifikaci osob se škodlivými a neškodlivými stereotypy konzumace alkoholu. Dotazník obsahuje celkem deset otázek seskupených do tří škál.

6.1.3.1 Škály

6.1.3.1.1 První škála

První škála se zabývá rizikovým užíváním alkoholu a obsahuje níže uvedené tři otázky

- otázka č. 1. - frekvence pití
- otázka č. 2. - běžné množství
- otázka č. 3. - frekvence silného pití

⁴⁵ Personalita tedy měří schopnost zacházení se svým vnitřním světem.

⁴⁶ Existencialita se oproti personalitě zaměřuje na vycházení s vnějším světem.

6.1.3.1.2 Druhá škála

Druhá škála se ve třech otázkách zaměřuje na tyto symptomy závislosti:

- otázka č. 4. - oslabená kontrola nad pitím
- otázka č. 5. - vzrůstající význam pití
- otázka č. 6.- ranní pití

6.1.3.1.3 Třetí škála – škodlivé užívání alkoholu

Poslední škála se snaží postihnout ve čtyřech otázkách tyto následky škodlivého užívání alkoholu:

- otázka č. 7.- vina po pití
- otázka č. 8. - výpadek paměti
- otázka č. 9.- zranění v důsledku alkoholu
- otázka č. 10.- jiné souvislosti s pitím

6.1.3.2 Standardizace

AUDIT nabízí široké využití k výzkumným účelům. Podle manuálu jde o jediný test speciálně vytvořený pro mezinárodní užití. Do vydání této příručky byl tento dotazník schválen v primární péči o pacienty v šesti zemích, a to v Norsku, Austrálii, Bulharsku, Mexiku, USA a Kongu. Přeložen byl do slovanských jazyků, norštiny, španělštiny, francouzštiny, němčiny, ruštiny, japonštiny, svahilštiny a několika dalších jazyků.

Podle dodatku C manuálu (Babor, T. F. a kol., 2001) by měl být AUDIT upraven při použití v konkrétních zemích podle specifických jazykových a kulturních vlivů. Každá země si může uvést vlastní nejvíce konzumované druhy alkoholu. Standardní sklenice příslušného alkoholu by měla obsahovat 10 gramů čistého alkoholu. Otázky č. 2 a 3 si mohou vyžádat modifikaci závislou na počtu standardních nápojů požadovaných do množství 60g čistého ethanolu. Právě v těchto dvou položkách se liší původní anglická verze od české. V otázce č. 2 jsou modifikovány nabízené odpovědi (nabízené množství sníženo cca o jednu polovinu a v otázce č. 3 jsou místo šesti standardních sklenic uvedeny pouze tři. Upravená česká verze i původní anglický originál jsou uvedeny ve druhé příloze této práce.

6.1.3.3 Vyhodnocení AUDITU

Na základě dosaženého bodového ohodnocení vyvozuje Nešpor následující závěry: Při dosažení vyšších hodnot v položkách č. 1) až 3) je zvýšené riziko nebezpečného pití, zvýšené

hodnoty v položkách č. 4) až 6) ukazují na závislost na alkoholu a vyšší hodnoty v otázkách č. 7) až 10) vypovídají o škodlivém pití alkoholu.

Podle dosaženého skóru Nešpor doporučuje následující intervenci:

0-7 bodů – pacienta poučit o problematice alkoholu

8-15 bodů – pacientovi doporučit, aby začal abstinovat nebo alespoň své pití omezil

16-19 bodů – kromě doporučení je již nutné systematické poradenství a sledování užívání alkoholu po delší dobu

20-40 bodů – při tak vysokém skóru pacienta odeslat ke specialistovi za účelem stanovení následující léčby, podle manuálu by mělo dojít k diagnostickému ohodnocení závislosti na alkoholu

6.1.4 Dotazník SOC 29

Jak bylo uvedeno v kapitole 3.2, SOC vyjadřuje, do jaké míry má respondent jako osobnostní rys přetrvávající pocit důvěry, že:

- 1) okolní dění je předvídatelné, vysvětlitelné a strukturované
- 2) dotyčný disponuje schopnostmi vyrovnat se s nároky života
- 3) nároky života vnímá jako výzvy a je schopen se v nich angažovat

Původní verze dotazníku Antonovského měla 29 otázek. Kupka (2009) uvádí, že v dalších studiích byl dotazník zkrácen na 13 položek. Výsledky byly uspokojivé, ale snížila se zejména reliabilita s ohledem na pokles vnitřní konzistence.

Dotazník SOC 29 měří celkové skóre nezdolnosti a potom dílčí skóre tří dimenzí – smysluplnost, srozumitelnost a zvládnutelnost.

6.1.4.1 **Dimenze**

V souladu s těmito základními předpoklady sestavil A. Antonovský dotazník s těmito třemi dílčími dimenzemi (Křivohlavý, 2001):

6.1.4.1.1 Srozumitelnost (comprehensibility)

Jedná se o kognitivní stránku SOC vyjadřující způsob chápání podnětů a vztahů jako srozumitelných, předvídatelných, vysvětlitelných, strukturovaných.

a) kladný pól – daná osoba je schopna vnímat celkový obraz světa a hodnotu lidí, věcí i sebe sama. V obrazu světa vnímá řád, který je trvalý. Díky tomu se na něj může spolehnout a důvěřovat mu. Celek i jeho detaily jsou konzistentní a díky tomu se dá budoucnost do velké

míry předvídat. Napomáhá tomu i vnímání sociálních interakcí jako pevných a stabilních, což zaručuje možnost se spolehnout na jejich opakování i v jiných situacích

b) negativní pól – svět je viděn jako mozaika nesourodých střípků, kde vše je chaotické a kde neexistuje pevný řád. Proto se dotyčný nemůže na nic spolehnout a těžko se orientuje v okolním dění. Převládá pocit nadměrné složitosti, nepřehlednosti, nevysvětlitelnosti, nepochopitelnosti a nelogičnosti.

6.1.4.1.2 Smysluplnost (meaningfulness)

Základem smysluplnosti je motivační zaměření, zda ve svém angažování vidí dotyčný smysl, nebo mu připadá situace beznadějná a vlastní úsilí zbytečné.

a) kladný pól – dotyčný je přesvědčený, že vynaložené úsilí je smysluplné k vyřešení dané situace. Cíl, ke kterému směřuje, je pro něj hodnotou, za kterou mu stojí za to překonávat překážky stojící v cestě. Proto je schopen se angažovat a vyvíjet snahu a kreativitu.

b) negativní pól – oproti kladnému cíli má dotyčný pocit odcizení. Nevnímá hodnotu ve věcech kolem něj a proto mu nestojí za to se v okolním dění angažovat. Místo sociálních interakcí upřednostňuje sociální izolovanost.

6.1.4.1.3 Zvládnutelnost (manageability)

Zvládnutelnost představuje činnostní stránku SOC. Základem je vnímání možností, které má dotyčný k dispozici, aby zvládnul požadavky dané situace.

a) kladný pól – základem je vnímání přiměřenosti vlastních schopností a možností situace a sociální opory. Dotyčný je přesvědčený, že je schopný vlastními silami, případně s pomocí druhých, efektivně vyřešit situace, ve kterých se ocitá.

b) záporný pól – dotyčný je přesvědčený, že není schopný zvládnout danou situaci ani za využití svých sil ani s pomocí druhých. Tento postoj doprovází úzkosti, deprese, strachy a obavy.

6.1.4.2 Vyhodnocení dotazníku

U třinácti otázek (otázky číslo 1,4,5,6,7,11,13,14,16,20,23,25,27) je nutné provést reversi odpovědi. To znamená, že místo původních odpovědí číselných skóre přidělujeme body obráceně. Body tedy počítáme takto: 1(7), 2(6), 3(5), 4(zůstává stejně), 5(3), 6(2), 7(1).

Celkové skóre SOC získáme tak, že sečteme všechny získané body po reverzi. Minimální počet bodů je 29. Maximum lze získat 203 bodů.

Dílčí tři faktory (srozumitelnost, smysluplnost a zvládnutelnost) se získají součtem níže uvedených otázek:

Srozumitelnost: 1,3,5,10,12,15,17,19,21,24,26

Zvládnutelnost: 2,6,9,13,18,20,23,25,27,29

Smysluplnost: 4,7,8,11,14,16,22,28.

6.2 Kvalitativní metody

6.2.1 Test čáry života

Autorem Testu čáry života je Jiří Tyl, který jej začal používat ve své psychoterapeutické praxi (Svoboda, 1999). Tento test patří mezi grafické projektivní testy. Ve výzkumu se používá jako východisko k rozhovoru o průběhu celého života. Zahrnuje rovinu minulosti, přítomnosti i očekávané budoucnosti. V tomto časovém kontextu respondent hovoří o důležitých událostech, které jej v životě potkaly, dále o vztazích a očekávání.

Při zadání jsme vycházeli z manuálu Brněnského výzkumu celoživotního vývoje (Blatný, Čermák a kol., 2004). Upravili jsme instrukce podle zaměření výzkumu následovně:

- 1) Respondenta jsme požádali, aby nakreslil, jak by vypadal jeho život, kdyby ho měl nakreslit jako čáru nebo křivku, která může mít libovolný tvar, podobu a polohu. Na případné dotazy typu „*jak ji nakreslit*“, jsme podle manuálu odpovídali „*tak jak to cítíte...záleží pouze na vás*“.
- 2) Dále jsme požádali respondenta, aby do nakreslené čáry vyznačil bod, který odpovídá přítomnosti, dnešnímu dni.
- 3) Poté byl respondent požádán, aby vyznačil body, které považuje ve svém životě za důležité s tím, že výběr záleží pouze na něm. O těchto důležitých životních událostech volně vyprávěl.

Vyprávěním o svém životě se zaměřením na důležité události se vytvořil základ pro rozvíjení následujícího polostrukturovaného rozhovoru. Respondent měl tak možnost o položených otázkách přemýšlet v kontextu celého života. Se souhlasem klienta byl rozhovor nad Testem čáry života i následující polostrukturovaný rozhovor nahrán na audio zařízení.

6.2.2 Polostrukturovaný rozhovor

V souladu s cílem výzkumu nás v další části výzkumu především zajímala osobní nezdolnost, individuální prožívání smysluplnosti a jejich vztah ke konzumaci alkoholu. Zvolili jsme metodu polostrukturovaného rozhovoru s narativními prvky. Snažili jsme se respondenta podněcovat k volnému vyprávění, zbytečně jej nepřerušovat a nezasahovat do vyprávění, ptát se pouze na nesrozumitelné části nebo žádat upřesnění.

Jak uvádí Miovský (2006), polostrukturovaný rozhovor má předem vytvořené určité schéma, které je pro výzkumníka závazné. Toto schéma vymezuje okruh otázek, které budou pokládány. Vycházeli jsme z těchto 24 připravených otázek, které tvořily tzv. jádro rozhovoru:

- 1) Jaké byly důležité životní události ve vašem životě?
- 2) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

- 3) Co pro Vás znamená pojem hodnota?
- 4) Jaké hodnoty jsou ve Vašem životě důležité?
- 5) Mění se to, co považujete ve svém životě za hodnotné?
- 6) V jaké míře se Vám daří vaše hodnoty v životě uskutečňovat?
- 7) Jak byste definoval pojem smysluplnost? Co to pro Vás znamená?
- 8) Byla některá životní období ve vašem životě smysluplnější?
- 9) Do jaké míry se Vám daří žít smysluplný život?
- 10) Jak byste definoval osobní nezdolnost? Co to pro Vás znamená?
- 11) Jak se nezdolnost projevovala nebo projevuje ve vašem životě?
- 12) Je okolní svět a chování lidí pro vás srozumitelné?
- 13) Myslíte si, že budoucnost je předvídatelná?
- 14) Investujete čas, energii, úsilí, abyste zvládl danou situaci v životě?
- 15) Jsou vaše schopnosti přiměřené situaci?
- 16) Jaké jsou vaše zdroje psychického zdraví?
- 17) Jak se Vám daří řešit těžké životní situace?
- 18) Do jaké míry se Vám daří mít osobní nezdolnost?
- 19) Jak souvisí množství konzumace alkoholu s Vaším celkovým pocitem smysluplnosti?
- 20) Jak souvisí množství konzumace alkoholu s Vaší osobní nezdolností?
- 21) Jak souvisí pocit smysluplnosti a osobní nezdolnost?
- 22) Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?
- 23) Jak vnímáte svůj život v porovnání s ostatními lidmi z pohledu smysluplnosti?
- 24) Jak vnímáte svůj život v porovnání s ostatními lidmi z pohledu osobní nezdolnosti?

Pokládali jsme i doplňující otázky pro získání kontextuálních informací. Rozhovor probíhal vždy ve stejném klidném prostředí v pracovně psychologa na oddělení 20. Účastníci výzkumu byli dopředu seznámeni se zaměřením výzkumu (viz. kapitola 5).

Veškeré otázky jsme se snažili pokládat v souladu s klientovým jazykem a přizpůsobit se kontextu tak, aby otázky působily co nejpřirozeněji. Do vyprávění jsme vstupovali respondentům minimálně. Otázku jsme zopakovali v tom případě, kdy se respondent podle našeho názoru příliš odchýlil od tématu a neodpovídal na položenou otázku. V této souvislosti jsme pokládali otázky např. *„Děkuji, jestli se můžeme vrátit k tomu, co jste říkal před chvílkou, jak...?“* nebo *„Promiňte, souvisí to nějak s původní otázkou...?“* Pokud jsme si nebyli jistí, zda jsme respondentovi správně porozuměli, tak jsme shrnuli, co říkal a zeptali se např. *„Jak to myslíte?“* nebo *„Jak tomu mám rozumět, že...?“* Případně jsme poslední respondentovu větu zopakovali

tázacím způsobem. V průběhu rozhovoru jsme se snažili verbálně i neverbálně vyjádřit náš zájem o probírané téma a podněcovat respondenta k dalšímu vyprávění např. větou „*Zkuste mi to popsat.*“ nebo „*Mohl byste mi o tom, prosím, říci více.*“

6.2.3 Numerická posuzovací škála

Na doplnění polostrukturovaného rozhovoru byly využity numerické posuzovací škály, které spadají podle Guilforda (in. Svoboda, 1999) pod posuzovací stupnice. Svoboda (1999, s. 299) posuzovací stupnice definuje jako: „*vymezené kontinuum nebo rozměr, na němž nebo kolem něhož se umísťují úsudky.*“ Respondent na numerické posuzovací škále posuzuje daný jev a označuje jej jedním z čísel tvořících posloupnost podle toho, které číslo se mu jeví jako nejvhodnější.

Ve tomto výzkumu jsme standardní posuzovací škálu modifikovali tak, že čísla nebyla dopředu uvedena a respondent se sám rozhodoval podle sebe. Mohl tak např. využít i číslo s desetinným místem.

Respondent postupně nakreslil pět stupnic s koncovými body 0 (nedaří se mu ani v malém množství) a 10 (daří se mu v maximálním množství). Nejprve respondent vyznačil číslíci, jak se mu daří uskutečňovat nejdůležitější hodnoty v životě. Na další škále vyznačil, do jaké míry se mu daří žít smysluplný život. Na třetí škále vyznačil, do jaké míry má osobní nezdolnost. Na následujících škálách vyjádřil míru pocitu smysluplnosti a osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

O všech odpovědích respondent dále hovořil. Dotazování probíhalo podle předchozích zásad pro polostrukturovaný rozhovor.

7. Metody zpracování dat

7.1 Kvantitativní zpracování

Ověření zvolených hypotéz jsme prováděli v programu SPSS for Windows, v. 20. K ověřování hypotéz H1 až H5, tedy ke zjištění vzájemné závislosti mezi jednotlivými škálami ESK (sebeodstup, sebedpřesah, svoboda, odpovědnost a celkový skóre) a celkovým skóre SOC a dále k ověření hypotéz H6 a H7 tedy k ověření vztahu mezi mírou závislosti na alkoholu, prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti jsme se rozhodli použít statistickou závislost – korelaci.

Pro ověření hypotéz H8 až H10 jsme rozdělili výzkumný soubor do těchto tří skupin

- 1) respondenti, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů (n=28)
- 2) respondenti, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy (n=37)
- 3) respondenti, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost na alkoholu (n=46)

Původně jsme chtěli zjistit rozdíl mezi skupinami, které udávali za svůj problém pouze alkohol (n=28) oproti skupině, která udávala různé problémy (n=83). Takovéto rozdělení respondentů by vytvořilo dvě výrazně nevyrovnané skupiny. U námi zvolených skupin jsme zjišťovali, zda se vzájemně liší v míře prožívání smysluplnosti, osobní nezdolnosti a míry závislosti na alkoholu. Leveneho test homogenity rozptylů ukázal, že rozptyly v naměřených hodnotách ESK a SOC všech skupin jsou shodné ($p > 0,05$). Protože byla zároveň splněna podmínka normality rozložení (Shapiro-Wilkův test ve všech dílčích skupinách $p > 0,05$), mohli jsme při testování hypotéz H8 a H9 použít Analýzu rozptylu (ANOVA). Protože u naměřených hodnot AUDIT nebyla normalita rozložení ve všech skupinách prokázána (Shapiro-Wilk $p > 0,05$), využili jsme pro testování hypotézy H10 neparametrickou metodu Kruskal-Wallisovy analýzy rozptylu.

K ověření vztahu mezi mírou závislosti na alkoholu, prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti jsme použili parciální korelace při oboustranném testování.

7.2 Kvalitativní zpracování

7.2.1 Fixace dat

Z jednotlivých metod fixací dat jsme se rozhodli pro **audiozáznam**. Vybrali jsme si jej, protože zachycuje autentický záznam setkání. Tato metoda umožňuje podle Miovského (2006) zachycení veškerých kvalit mluveného slova (např. délku pomlk nebo doprovodné zvuky) dokreslující rozhovor ve větší celistvosti. S tímto způsobem záznamu dat všichni respondenti bez výhrad předem souhlasili.

Snažili jsme se, aby záznamové zařízení co nejméně narušovalo společné setkání. Diktafon byl položen na skříňce vedle respondenta, aby jej neznervózňoval, a zároveň byla zajištěna co nejlepší kvalita rozhovoru.

V průběhu rozhovoru jsme si dělali poznámky z pozorování. Ty jsme využili zejména na úvod každé kasuistiky k bližšímu dokreslení setkání.

7.2.2 Příprava dat pro analýzu

V další fázi jsme provedli **transkripci**, kterou jsme získaná data přepsali z digitální nahrávky do textové podoby. Protože při transkripci není možné zaznamenat vše, dochází k redukci dat. V souladu s doporučením Miovského (2006) jsme se omezili na obsahovou stránku výpovědi. Přepis rozhovoru nemůže zaznamenat veškeré přítomné fenomény konverzace jak např. intenzitu zabarvení hlasu, délku jednotlivých pomlk nebo mimiku respondenta. Nahrávku jsme několikrát poslouchali a poté s časovým odstupem jsme si opakovaně (asi 5 krát) četli přepsaný text, abychom porovnali původní záznam s jeho transkribovanou podobou. Cílem bylo, aby bylo dosaženo mezi oběma záznamy co možná největší shody.

Dalším krokem byla **redukce prvního řádu**, aby byl přepisovaný text plynulejší a mohl se lépe analyzovat. Výzkumník očišťuje text od zvuků a výrazů nenesoucích důležité informace v souvislosti s předmětem výzkumu. Konkrétně se vynechávají např. slova tvořící slovní vatou nebo výrazy narušující plynulost, které zároveň nenesou podstatný význam.

Aby byla zachována anonymita respondentů, změnili jsme nejen jména dotyčných, ale i konkrétní informace (např. jsme vynechali označení zaměstnavatele), podle kterých by byla možná identifikace.

Rozhovory jsme upravovali pouze minimálně, a to podle následujících pravidel:

1. Vypustili jsme vycpávková slova (*jako, jakože, jakoby, tak jako, prostě* a pod.) v těch případech, kdy vypuštění nezměnilo význam odpovědi a tato slova působila sama o sobě v textu neesteticky nebo se několikrát opakovala za sebou.
2. Třemi tečkami „ ... “ jsme označili nedokončené nebo přerušované výroky, kde byla latence v odpovědi minimálně 3 sekundy.
3. Pokud respondent vyjádřil emoci, vyznačili jsme ji v textu dáním do uvozovek (např. „*radost*“).

Po redukci prvního řádu následovalo **kódování dat**. Podle Miovského (2006, s. 210) „*kódování je procesem, v němž neagregovaná data (prvotní, autentickou podobu záznamu dat) převádíme do datových segmentů (jednotek), s nimiž je možné dále pracovat. V tomto procesu identifikujeme nebo přiřazujeme těmto segmentům názvy.*“

Při kódování kvalitativních dat byla využita varianta A priori, obsahově specifické schéma. Ta předpokládá podle Miovského (2006) předem prozkoumání dané problematiky, podle které jsou získaná data přiřazena do předem vytvořených schémat.

V přípravě pro analýzu dat jsme využili techniku **barvení textu**. V textu jsme si barevně vyznačili pasáže, které se týkaly odpovědí na výzkumné otázky.

7.2.3 Analýza výzkumných dat

Z dílčích postupů analýzy kvalitativních dat uvedených Miovským (2006) jsme využili **metodu vytváření trsů**. Na základě především tématické podobnosti jsme seskupili jednotlivé výroky do skupin. Ty nám pomohly odpovědět na stanovené dílčí otázky i hlavní výzkumnou otázku.

1. Jak spolu souvisí důležitá životní období a konzumace alkoholu?

Odpověď na tuto otázku jsme získali pomocí analýzy čáry života a polostrukturovaného rozhovoru s využitím pracovních otázek č. 1) *Jaké byly důležité životní události ve vašem životě?* č. 2) *Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?* a č. 8) *Byla některá životní období ve vašem životě smysluplnější?*

2. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost?

Odpověď na tuto otázku jsme získali pomocí polostrukturovaného rozhovoru s využitím pracovních otázek č. 3) *Co pro Vás znamená pojem hodnota?* č. 7) *Jak byste definoval pojem smysluplnost?* a č. 10) *Jak byste definoval osobní nezdolnost?*

Tyto otázky jsou zároveň validizačními otázkami. Zvyšují validitu výzkumu tím, že si ověřují, co si respondenti představují pod těmito pojmy.

3. Jaký má respondent hodnotový systém?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovními otázkami č. 4) *Jaké hodnoty jsou ve Vašem životě důležité?* a č. 5) *Mění se to, co považujete ve svém životě za hodnotné?*

4. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovními otázkami č. 6) *V jaké míře se Vám daří vaše hodnoty v životě uskutečňovat?* a č. 9) *Do jaké míry se Vám daří žít smysluplný život?*

Další metodou, která pomohla tuto otázku zodpovědět, byla numerická posuzovací škála a standardizovaná diagnostická metoda ESK.

5. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovními otázkami č. 11) *Jak se nezdolnost projevovala nebo projevuje ve vašem životě?*

č. 12) *Je okolní svět a chování lidí pro vás srozumitelné?*

č. 13) *Myslíte si, že budoucnost je předvídatelná?*

č. 14) *Investujete čas, energii, úsilí, abyste zvládl danou situaci v životě?*

č. 15) *Jsou vaše schopnosti přiměřené situaci?*

č. 16) *Jaké jsou vaše zdroje psychického zdraví?*

č. 17) *Jak se Vám daří řešit těžké životní situace?*

č. 18) *Do jaké míry se Vám daří mít osobní nezdolnost?*

Další metodou, která pomohla tuto otázku zodpovědět, byla numerická posuzovací škála a standardizovaná diagnostická metoda SOC.

6. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č. 21) *Jak souvisí pocit smysluplnosti a osobní nezdolnost?*

7. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č.19) *Jak souvisí množství konzumace alkoholu s Vaším celkovým pocitem smysluplnosti?*

Další metody, které pomohly tuto otázku zodpovědět, byly standardizované diagnostické metody AUDIT a ESK.

8. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č.20) *Jak souvisí množství konzumace alkoholu s Vaší osobní nezdolností?*

Další metody, které pomohly tuto otázku zodpovědět, byly standardizované diagnostické metody AUDIT a SOC.

9. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č. 22) *Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?*

10. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č. 23) *Jak vnímáte svůj život v porovnání s ostatními lidmi z pohledu smysluplnosti?*

Další metodou, která pomohla tuto otázku zodpovědět, byla numerická posuzovací škála a srovnání výsledků v ESK s normami.

11. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Odpověď na tuto otázku jsme získali polostrukturovaným rozhovorem pracovní otázkou č. 24) *Jak vnímáte svůj život v porovnání s ostatními lidmi z pohledu osobní nezdolnosti?*

Další metodou, která pomohla tuto otázku zodpovědět, byla numerická posuzovací škála a srovnání výsledků v SOC s normami.

12. V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolností?

Odpověď na tuto otázku jsme získali na základě rozboru všech kasuistik.

13. Jak by se daly výsledky výzkumu využít v psychoterapii?

Na základě rozboru všech kasuistik jsme se pokusili odpověd' na tuto otázku formulovat v závěrečné diskuzi.

Při hledání odpovědí na výzkumné otázky nám pomáhaly vlastní poznámky, které byly součástí pozorování a souvisely s tématem výzkumné práce. Poznámky také vznikaly při opakovaném čtením textu a pomohly příběhům lépe porozumět.

Na základě důkladného rozpracování odpovědí na jednotlivé otázky jsme vytvořili syntézu celkového příběhu, jak je mu možné rozumět v perspektivě naplňování hodnot, prožívání smysluplnosti, osobní nezdolnosti a konzumace alkoholu.

Interpretační analýzu jsme provedli pro každý jednotlivý příběh zvlášť a poté i v rovině konkrétního tématu u všech účastníků výzkumu.

8. Výsledky výzkumu

8.1 Výsledky kvantitativního výzkumu

Pro přehlednost níže uvádíme výsledky Pearsonovy korelace mezi škálami ESK, SOC a celkovou hodnotou AUDIT.

Tab. č. 14. Výsledky Pearsonovy korelace k hypotézám H1 až H7.

	A	SO	SE	SV	OD	P	E	EC	SR	ZV	SM	SC	
A	Pearson Correlation	1	,016	-,138	-,156	-,089	-,085	-,129	-,113	-,029	-,031	-,058	-,048
	Sig. (1-tailed)		,432	,074	,051	,176	,189	,089	,118	,379	,372	,274	,308
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SO	Pearson Correlation	,016	1	,635**	,559**	,638**	,858**	,641**	,789**	,329**	,381**	,473**	,483**
	Sig. (1-tailed)	,432		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SE	Pearson Correlation	-,138	,635**	1	,726**	,723**	,941**	,773**	,903**	,275**	,538**	,640**	,588**
	Sig. (1-tailed)	,074	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SV	Pearson Correlation	-,156	,559**	,726**	1	,756**	,726**	,928**	,876**	,397**	,525**	,524**	,591**
	Sig. (1-tailed)	,051	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
OD	Pearson Correlation	-,089	,638**	,723**	,756**	1	,759**	,945**	,902**	,528**	,478**	,530**	,632**
	Sig. (1-tailed)	,176	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
P	Pearson Correlation	-,085	,858**	,941**	,726**	,759**	1	,793**	,945**	,326**	,524**	,632**	,602**
	Sig. (1-tailed)	,189	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
E	Pearson Correlation	-,129	,641**	,773**	,928**	,945**	,793**	1	,949**	,498**	,533**	,562**	,654**
	Sig. (1-tailed)	,089	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
EC	Pearson Correlation	-,113	,789**	,903**	,876**	,902**	,945**	,949**	1	,437**	,558**	,630**	,664**
	Sig. (1-tailed)	,118	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SR	Pearson Correlation	-,029	,329**	,275**	,397**	,528**	,326**	,498**	,437**	1	,485**	,337**	,767**
	Sig. (1-tailed)	,379	,000	,002	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
ZV	Pearson Correlation	-,031	,381**	,538**	,525**	,478**	,524**	,533**	,558**	,485**	1	,637**	,870**
	Sig. (1-tailed)	,372	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SM	Pearson Correlation	-,058	,473**	,640**	,524**	,530**	,632**	,562**	,630**	,337**	,637**	1	,795**
	Sig. (1-tailed)	,274	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SC	Pearson Correlation	-,048	,483**	,588**	,591**	,632**	,602**	,654**	,664**	,767**	,870**	,795**	1
	Sig. (1-tailed)	,308	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Legenda:

SO – ESK sebeodstup OD – ESK odpovědnost EC – celkový skór ESK ZV – SOC zvládnutelnost
 SP – ESK sebpřesah P – ESK personalita A – celkový skór AUDITU SM – SOC smysluplnost
 SV – ESK svoboda E – ESK existencialita SR – SOC srozumitelnost SC – celkový skór SOC

Hypotéza č. 1

Sebeodstup (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

Hypotézu přijímáme. Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,483$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni vytvořit si vůči sobě potřebný odstup.

Hypotéza č. 2

Sebepřesah (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

Hypotézu přijímáme. Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,588$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni vnímat a uskutečňovat sebepřesahující hodnoty.

Hypotéza č. 3

Svoboda (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

Hypotézu přijímáme. Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,591$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni nacházet reálné možnosti v každém okamžiku a svobodně se rozhodovat.

Hypotéza č. 4

Odpovědnost (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

Hypotézu přijímáme. Byla nalezena silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK-odpovědností ($r = 0,632$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni realizovat s vědomím vlastní odpovědnosti své osobní úkoly a hodnoty.

Hypotéza č. 5

Celkový skór ESK koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

Hypotézu přijímáme. Byla nalezena silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,664$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni smysluplně utvářet svoji existenci.

Hypotéza č. 6

Celkový skór ESK koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

Hypotézu zamítáme. Byla nalezena velmi slabá negativní korelace mezi ESK-c a AUDIT ($r = 0,113$, $p = 0,118$). Nebylo potvrzeno, že čím vyšší je míra závislosti na alkoholu, tím více jsou respondenti podle svého posouzení schopni smysluplně utvářet svoji existenci.

Hypotéza č. 7

Celková nezdolnost (SOC) koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

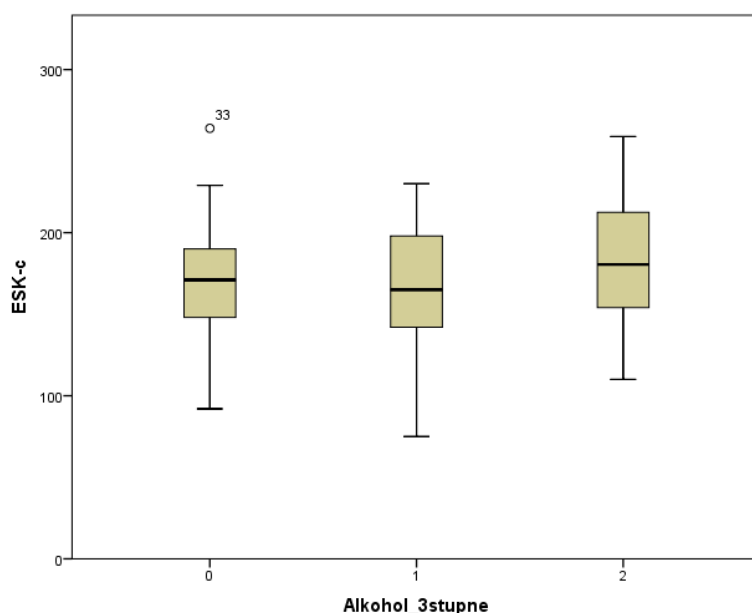
Hypotézu zamítáme. Nebyla nalezena korelace mezi SOC-c a AUDIT ($r = -0,048$, $p = 0,308$). Nebylo potvrzeno, že čím vyšší je míra závislosti na alkoholu, tím více mají respondenti podle svého posouzení míru osobní nezdolnosti.

Hypotéza č. 8

Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře prožívané smysluplnosti (celkový skór ESK) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

Hypotézu přijímáme. Průměrný skór prožívané smysluplnosti osob, které jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů ($M=181,82$, $SD = 41,85$), osob, které kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy ($M=164,32$, $SD=42,26$) a osob, které jako hlavní označují jiný problém než závislost na alkoholu ($M=170,28$, $SD = 33,27$) se od sebe statisticky významně neliší ($F_{2,108}=1,655$, $p = 0,196$) – viz obr. 1.

Obr. č. 1. Rozložení skóru ESK u skupin respondentů dle uváděných problémů.

Legenda:

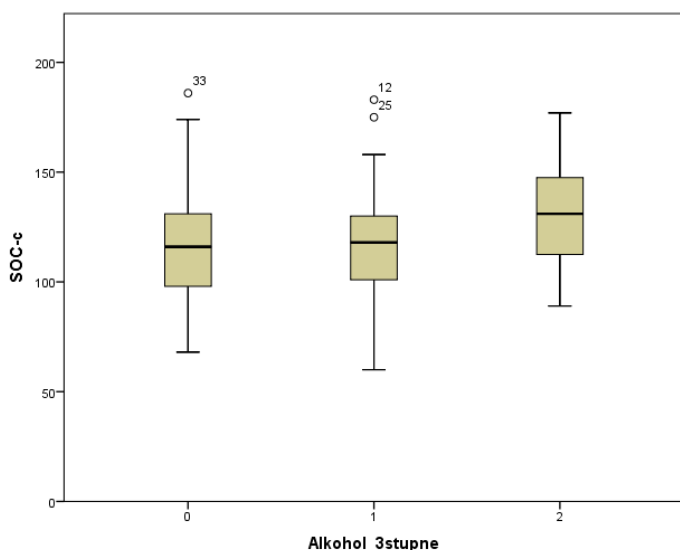
0 = osoby uvádějící jiný hlavní problém než závislost na alkoholu, 1 = osoby uvádějící kromě závislosti i přidružené problémy, 2 = osoby uvádějící pouze závislost

Hypotéza č. 9

Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře nezdolnosti (celkový skór SOC) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

Hypotézu zamítáme. Průměrný skór nezdolnosti osob, které jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů ($M=131,64$, $SD = 22,82$), osob, které kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy ($M=117,43$, $SD = 24,24$) a osob, které jako hlavní označují jiný problém než závislost na alkoholu ($M=117,20$, $SD=24,24$) se od sebe statisticky významně liší ($F_{2,108} = 3,773$, $p = 0,026$) – viz obr. 2. Po provedení Bonferroniho post-hoc testů bylo zjištěno, že se v celkové míře nezdolnosti navzájem liší skupina osob, které udávají jako hlavní i přidružený problém pouze alkohol, a osob, které udávají jiný hlavní problém ($p = 0,039$). Rozdíl mezi respondenty, kteří udávají jako hlavní problém alkohol (mají však i přidružené problémy), a respondenty, jejichž problémem je výlučně závislost na alkoholu, pouze těsně nedosahuje statistické významnosti ($p = 0,058$), z obrázku č. 2 je však patrný obdobný rozdíl v průměrných skórech škály SOC_c těchto respondentů.

Obr. č. 2. Rozložení skóru SOC u skupin respondentů dle uváděných problémů.

Legenda:

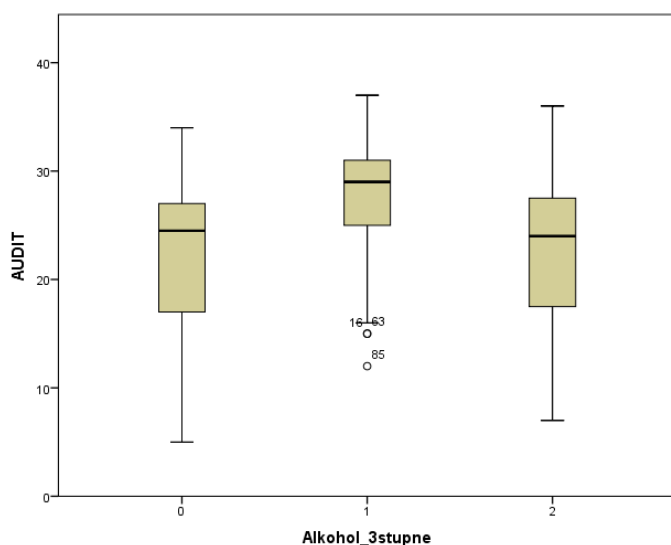
0 = osoby uvádějící jiný hlavní problém než závislost na alkoholu, 1 = osoby uvádějící kromě závislosti i přidružené problémy, 2 = osoby uvádějící pouze závislost

Hypotéza č. 10

Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře závislosti na alkoholu (celkový skóre AUDIT) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

Hypotézu zamítáme. Mediány skupiny osob, které jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů ($Md = 24$), osob, které kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy ($Md = 29$) a osob, které jako hlavní označují jiný problém než závislost na alkoholu ($M = 24,5$) se od sebe statisticky významně liší ($K-W_2=11,388$, $p = 0,003$) – viz obr. 3- Post-hoc testy ukazují, že skupina se závislostí na alkoholu a jinými přidruženými problémy se liší jak od skupiny „pouze závislé na alkoholu“ ($p = 0,026$), tak od skupiny, která udává jiný hlavní problém než závislost ($p = 0,005$), přičemž poslední dvě jmenované skupiny se od sebe významně neliší.

Obr. č. 3. Rozložení výsledků AUDIT u skupin respondentů dle uváděných problémů.

Legenda:

0 = osoby uvádějící jiný hlavní problém než závislost na alkoholu, 1 = osoby uvádějící kromě závislosti i přidružené problémy, 2 = osoby uvádějící pouze závislost

Hypotéza č. 11

Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích ESK než uváděné příslušné hodnoty standardizačního souboru.

Tab. č. 15. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek standardizačního souboru a respondentů výzkumu v ESK.

	SO	SP	SV	OD	P	E	C
Standardizační soubor							
Střední hodnota:	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
Směrodatná odchylka	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03
Respondenti výzkumu							
Střední hodnota:	28,68	58,10	39,55	44,87	86,78	84,42	171
Směrodatná odchylka	8,73	13,12	11,04	11,85	20,00	20,88	38,7
Z-test	-10,3026	-13,5517	-12,0783	-11,5778	-13,3213	-12,4551	-13,7732
p-hodnota	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001

Legenda:

SO – sebeodstup

SP – sebezpřesah

SV – svoboda

OD - odpovědnost

P – personalita

E – existencialista

C – celkový skóre ESK

Hypotézu přijímáme. Všechny dimenze ESK jsou u respondentů oproti standardizačnímu souboru signifikantně sniženy. V této souvislosti je nutné upozornit, že se porovnávají dva výrazně početně odlišné soubory (standardizační soubor n= 1028 a soubor respondentů n=111).

Hypotéza č. 12

Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích SOC než uváděné příslušné hodnoty orientačního souboru.

Tab. č. 16. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek orientačního souboru a respondentů výzkumu v SOC.

	SR	ZV	SM	C
Standardizační soubor				
Střední hodnota:	44	53	55,1	145,6
Směrodatná odchylka	7,38	7,91	8,35	18,58
Respondenti výzkumu				
Střední hodnota:	41,40	42,79	36,73	121
Směrodatná odchylka	10,66	10,05	9,38	24,4
Z-test	-3,7117	-13,5991	-23,1784	-13,9493
p-hodnota	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001	< 0,0001

Legenda:

SR – srozumitelnost

ZV – zvládnutelnost

SM – smysluplnost

C – celkový skóre SOC

Hypotézu přijímáme. Všechny dimenze SOC jsou u respondentů oproti orientačnímu souboru signifikantně snižené. V této souvislosti je nutné upozornit, že se porovnávají dva výrazně početně odlišné soubory (standardizační soubor $n=2757$ a soubor respondentů $n=111$).

Dále jsme k ověření vzájemného vztahu mezi mírou závislosti na alkoholu, prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností použili parciálních korelací, s následujícími výsledky:

1. Vztah mezi AUDIT a ESK, pokud kontrolujeme SOC, **není statisticky významný** ($r = -0,109$, $p = 0,258$)
2. Vztah mezi AUDIT a SOC, pokud kontrolujeme ESK, **není statisticky významný** ($r = -0,036$, $p = 0,706$)
3. Vztah mezi ESK a SOC, pokud kontrolujeme AUDIT, **je statisticky významný** ($r = 0,663$, $p < 0,001$). Při porovnání s výsledky hypotézy č. 5 je zřejmé, že AUDIT nemá na vztah těchto dvou proměnných žádný vliv.

8.2 Výsledky kvalitativního výzkumu

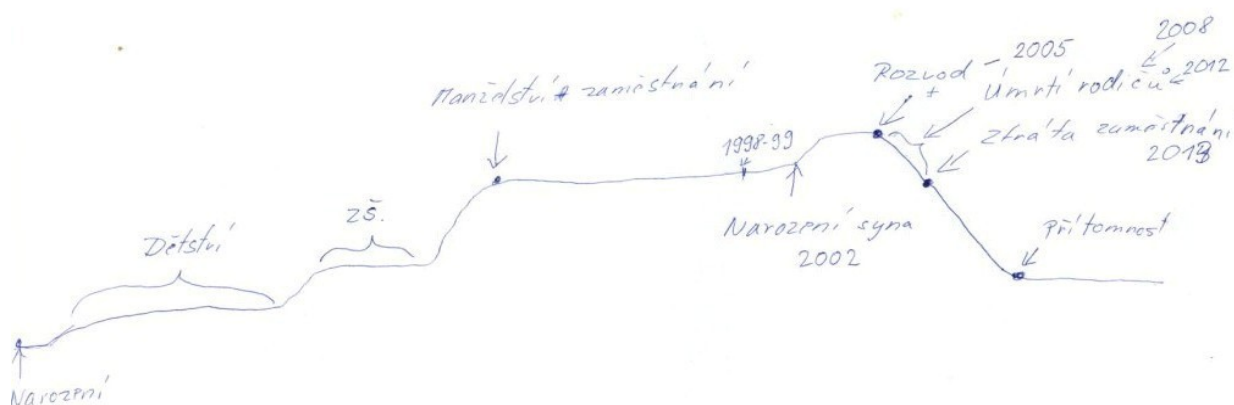
8.2.1 Kasuistika č. 1 pan Radim, 41 let

- SOU, obor gumař, rozvedený, syn (11 let)
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 6
- 13. týden léčby, zaměstnání: ne, dluhy: ano, 200.000,- Kč
- věřící: ne, sui myšlenky: ne, sui pokus: 0, další závislost: ne
- největší aktuální problém: zbavit se závislost, najít si zaměstnání
- další přidružené problémy: ne, nejvíce mu pomáhá: sport
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 5 let, závislý si připadá 5 let
- nejvíce mu škodí: rizikové prostředí, nuda a samota
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo, matka depresivní prožívání
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: neuvedeno

Pan Radim se sám nabídl na možnost rozhovoru. V době, kdy jsme skupinově administrovali první část výzkumu, tak byl na oddělení šerifem. Snažil se jít ostatním příkladem i druhé přemlouval, aby se zúčastnili výzkumu.

Během rozhovoru působil pan Radim klidným a vyrovnaným dojmem. Emoce příliš neprojevoval. Rozhovor vnímal jako součást řádu terapeutické komunity, proto ochotně zodpovědně odpovídal na všechny otázky.

Čára života

Obr. č. 4. - Čára života pana Radima, věk 41 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Radim nakreslil křivku svého života v podobě vzestupu do rozvodu v roce 2005 s následným pádem, ze kterého se snažil více méně neúspěšně vzpamatovat.

„Od narození to byl vzestup. Pořád se mi dařilo. Život mě bavil ... vymýšlel jsem různé lumpárny ... dařilo se mi. Byl jsem spokojený. Pád přišel v roce 2005, když jsme se rozvedli. Víím, že tomu předcházelo moje pití. Neuvědomoval jsem si, kam až to může zajít.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Radima byly významné události narození, dětství, ZŠ, manželství se zaměstnáním, narození syna, rozvod, úmrtí rodičů a ztráta zaměstnání.

„Měl jsem velice šťastné dětství. To musím zdůraznit. To byl můj vzestup ... základní škola. A tady bude na stejné úrovni manželství. Já to беру jako období a plus zaměstnání. To se mi dařilo, až do tohoto bodu /ukazuje/. ... Tady byl rozvod. Ještě bych poukázal na rození syna. Tady je rozvod /ukazuje/. A tady /ukazuje/ ztráta zaměstnání. To bylo horší. ... V tomto období /ukazuje/ bylo úmrtí rodičů. Po rozvodu to se mnou šlo z kopce. Ale v tomto období /ukazuje/ bylo i úmrtí rodičů. ... Tady byla pro mě zlomová ztráta zaměstnání. Zaměstnání trvalo dlouhou dobu a nemohl jsem se s tím vyrovnat.“

Pro pana Radima byla **smysluplnější období**, když byl zaměstnaný u policie a byl ženatý.

„Naplňovalo mě manželství a práce u policie. To se nedá s ničím jiným porovnat.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Radim začal pít pivo v 16-ti letech s kamarády v hospodě. Bylo to spíše příležitostné pití o víkend. Množství se zvýšilo s příchodem do prvního zaměstnání, kdy pil pravidelně se spolupracovníky po práci. I v manželství dával přednost kamarádům a trávil s nimi většinu volného času na různých akcích. Do roku 1998 popíjel s nimi pouze v hospodách. Od roku 1999 začal pít alkohol i doma. S manželkou se kvůli tomu hodně hádali a v roce 2005 se rozvedli. Rozvod pana Radima hodně zasáhl a častěji řešil situaci tvrdým alkoholem. Tímto způsobem řešil i úmrtí rodičů a vyhození z práce v roce 2013 kvůli častému pití alkoholu i v pracovní době.

„Začal jsem chodit do hospody. ... To mi bylo asi 16. Dali mi pivo bez problémů. Jinak jsem doma nepil. ... Do té doby jsem v podstatě nepil, protože jsem byl sportovec. Dával jsem si akorát někdy sobotní pivo. Potom po příchodu do zaměstnání, kde jsme byli uzavřená parta 16-ti lidí. Střídali jsme se po čtyřech v 16-ti hodinových směnách. Tam se začal alkohol víc pít. Byli tam starší chlapi a alkohol se pil po nočních. Napili jsme se, že jsme to přežili, že jsme to zvládli. Tomu se říkalo raničky. Dvě noční, dvě ranní a potom 4 dny volna. Tak my jsme po nočních seděli. Byli tam lidi, kteří měli basu piva ve skříni. Místo jedné skříně byl bar s dvěma basama piva, skleničky, džus a pokladnička. Tam jsem k alkoholu dost přičichl. ... Dával jsem hodně přednost kamarádům. ... To jsem pil alkohol, ale cítil jsem, že to není dobré. Doma jsem měli skříňku. Manželka ji měla zavřenou. Naučil jsem se to ale otvírat. Háčkem jsem do toho normálně vlezl. Měl jsem chuť se napít i doma. ... 2005 jsme se rozvedli ... Tak to mohl být rok 1998 až 1999. Mě stačila lahvinka vína, co jsem tam našel. Vždy na to přišla, tak jsme se hádali. Víím, že jsem hodně chodil s kamarádama ze zaměstnání i z civilu. To byly pořád nějaké akce ... bečky... V tomto období /ukazuje/ se pořád něco plánovalo. Chodil jsem domů až po půlnoci Často to bylo až ve dvě hodiny ráno. Kamarádi měli čas, rádi seděli a mě nic netlačilo domů. Oni často žili u rodičů a já jsem manželství hodně podcenil.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Radima je hodnotou to, co má pro něj cenu.

Smysluplnost

Pan Radim vnímá smysluplnost jako cíl, který by rád splnil.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Radim nepodléhání vlivům okolí.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Radima je hodnotou syn, peníze a zdraví. Tyto hodnoty se neměnily v čase.

„Každopádně syn a peníze. Víím, že s penězi se žije lépe. Když mám peníze, tak jsem šťastný. ... Syn ... to je to, co se mi v životě nejvíc povedlo a co mi zůstalo ze vztahu s bývalou ženou. Syn je pro mě něco, do čeho chci investovat. On je jediný, kdo mi zůstal. Jediný člověk,

který mi rozumí a je z mojí krve. ... V poslední době si hodně uvědomuju hodnotu zdraví. Problémy přišly se zdravotním stavem. To jsem podceňoval, taky jsem byl na jipce.“

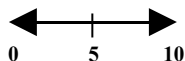
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Radim, že se mu díky alkoholu nedaří věci dotahovat do konce. Kvůli rozvodu nemůže být tak často se synem. V důsledku alkoholu přišel o práci a nemá peníze. Necítí ani smysluplnost. Chybí mu manželství a práce.

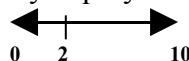
„Nedaří se mi věci i díky alkoholu dotahovat do konce. Na syna nemůžu mít plný vliv, protože jsem se rozvedl. Peníze jsem vydělával a užíval jsem si života. Momentálně jsem bez peněz nebo mi hodně dochází. Právě hledám práci a daleko víc si ji vážím. Uvědomuju si, jak je obtížné si peníze vydělat. Zdraví jsem vždycky hodně podceňoval. Uvědomil jsem si, až se ozvalo. Ale to už bylo pozdě. Pořád je to na 50%.“

Vyprávění pana Radima je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
2 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Radim nadprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti. Byla to druhá nejvyšší hodnota.

Tab. č. 17. Porovnání dosažených hodnot pana Radima a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
R	31	84	63	81	115	144	259
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO – sebeodstup
SP – sebezpřesah
SV – svoboda

OD - odpovědnost
P – personalita
E – existencialita

R – dosažené hodnoty panem Radimem
SH – střední hodnota standardizačního souboru
S – směrodatná odchylka standardizačního souboru

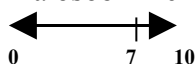
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Radim, že dokázal být v práci houževnatý, cílevědomý a dokázal jít si za svými cíli. Na druhou stranu často nedokázal věci dotáhnout do konce, protože mohl mít lepší postavení v práci i vydělávat víc peněz.

„V práci jsem byl hodně výkonný. Dělal jsem maximálně na 100%. Zůstávaly za mnou výborné výsledky. Držel jsem se zásady: „účel světí prostředky.“ Byl jsem kolikrát hodně drsný. ... Ale nikdy jsem to nedotáhl do konce. Mohl jsem jít nahoru. Mohl jsem jít i do Urny, do protiteroristické jednoty. Tehdy se tam neodcházelo, ale jeden kluk tam šel. Po deseti letech tam odešlo spoustu kluků. Žil jsem jenom z toho, že jsem tehdy mohl odejít. Už jsem neměl takovou fyzickou a zdraví nebylo ono. Vždy jsem to mohl dotáhnout dál. Třeba se dostat jako ochranka do vlády. Mohl jsem to, ale nikdy jsem nešel úplně do toho cíle. To bylo i ve cvičení. Chtěl jsem mít svaly, tak jsem dřel a dřel. Pak přišel alkohol a všechno přišlo vniveč. Nikdy jsem to nevydržel do konce. Všechno se mi přerušilo. Vysoká škola. Dvakrát jsem se dostal. Vždy přišel alkohol a nedodělal jsem ji. Tak to mám ze vším. Dokážu se vypnout na maximum ...“

Vyprávění pana Radima je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnost
10 – maximální osobní nezdolnost
7 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Radima nadprůměrnou hodnotu (průměrná proti standardizačnímu souboru) osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 18. Porovnání dosažených hodnot pana Radima a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
R	57	55	50	162
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skór R - dosažené hodnoty panem Radimem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Radimovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Pokud byl opilý, tak ostatními lidmi opovrhoval. Budoucnost nelze předvídat. Je schopen se angažovat svou činností. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou práce, příroda, harmonie a vnitřní klid. Pokud je střízlivý, je schopný zvládat náročné životní situace.

„Jsem na ně zvyklý z práce. To záleží na tom, jestli v té době piju nebo ne. Když jsem se vrátil po léčbě a umřela mamka, tak jsem to zvládnul za střízlivá a abstinovat jsem dál a ani jsem se nenapil. Všechno jsem zařizoval. Když umřel tatka, tak jsem se napil.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Radim sdělil, že pokud něco pro něj mělo hodnotu, tak si dokázal za tím jít.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Radim vypověděl, že alkohol v malém množství mu pomáhal žít život smysluplněji, protože měl větší odvalu se pouštět do věcí, kterým by se jinak vyhnul. Naproti tomu s větším množstvím alkoholu pociťoval větší prázdnotu a menší smysluplnost.

„Pil jsem, abych unikl z prázdnoty, ale bylo to ještě horší. Když jsem měl trochu napité, tak jsem byl hovornější. Měl jsem odvalu oslovit holky na internetu.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Radim 259 bodů, což podle manuálu nasvědčuje schopnosti respondenta být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, jasný, ochotný se schopností se angažovat a být zodpovědný. Současně získaných 33 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT vypovídá o silné závislosti na alkoholu.

Vysoká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká míra závislosti nepotvrzuje existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 19. Porovnání získaných bodů panem Radimem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Radim
ESK	259
AUDIT	33

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturomaném rozhovoru** pan Radim vypověděl, že s množstvím alkoholu klesala osobní nezdolnost.

„Čím více jsem vypil, tím více jsme se cítil být tím, kým jsem nebyl. Ale byla to jenom fikce a byl jsem hodně manipulovatelný. Takže jsem neměl žádnou osobní nezdolnost.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Radim 162 bodů, což podle manuálu vypovídá o zachované schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Současně získaných 33 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Průměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň silná míra závislosti na alkoholu nepotvrzuje koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 20. Porovnání získaných bodů panem Radimem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Radim
SOC	162
AUDIT	33

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

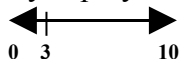
IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Radim názor, že s rostoucí mírou alkoholu klesal pocit smysluplnosti i osobní nezdolnost. Díky malému množství alkoholu byl jeho život smysluplnější. Toto tvrzení podle něj platí na 90%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Radim se vyjádřil tak, že se cítí být bezradný po rozvodu, úmrtí rodičů a ztrátě zaměstnání. Čím déle nemůže najít práci, tak je bezradnější. Je na tom hůře než ostatní. Naproti tomu, když byl ženatý a měl práci, tak měl maximální pocit smysluplnosti.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi v současné době

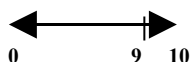
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 3 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Radim 259 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek nad horním pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 17). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Radim svůj život více smysluplně v porovnání s ostatními lidmi. V tomto je tedy rozpor mezi subjektivní výpovědí a hodnotami ESK.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Radim má pocit, že za střízliva je na tom lépe než ostatní lidé. Pokud je opilý, tak je na tom výrazně hůře.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi za střízliva

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 9 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

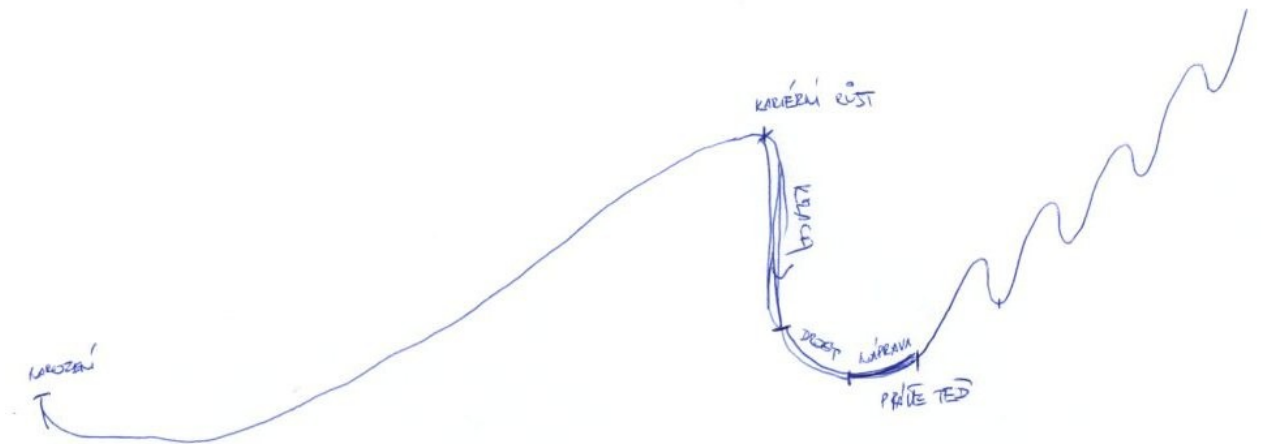
V **Dotazníku SOC** získal pan Radim 162 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek u horní hranice směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 18). Podle Antonovského konceptu má pan Radim mírně vyšší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.2 Kasuistika č. 2 pan Vojtěch, 28 let

- gymnázium, po dvou letech dobrovolně odešel z VŠ, nebavilo ho to, svobodný, bezdětný
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 12. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano,
- věřící: ne, sui myšlenky: ne, sui pokus: 0, další závislost: pervitin
- největší aktuální problém: alkohol, pervitin
- další přidružené problémy: ne
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 2 roky, závislý si připadá 3 roky
- nejvíce mu pomáhá: motivace
- nejvíce mu škodí: minulost
- závislost v rodině na alkoholu: otec jeho matky
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: protože kvůli alkoholu omezoval sebe i okolí

Pan Vojtěch velmi ochotně souhlasil s rozhovorem. Zdálo se nám, že se rád poslouchá a je rád, když je středem pozornosti a okolí se o něj zajímá. Během rozhovoru působil klidným a vyrovnaným dojmem. Bylo pro něj důležité, abychom ho jako autorita přijímali. Na abusůs měl náhled.

Čára života

Obr. č. 5. Čára života pana Vojtěcha, věk 28 let..

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Vojtěch nakreslil křivku svého života v podobě vzestupu s rychlým pádem a postupným dostáváním se zase nahoru.

„Jak jsem říkal, tak od dětství to byl růst. Pak přišel bod zlomu ... to bylo tím, jak se začal po mě vozit šéf v práci. ... Nezvládal jsem to. ... Začal jsem brát drogy a alkohol. Naštěstí se mi to podařilo zastavit a jsem tady. ... Na a pak jsem nakreslil vlnky ... Vím, že to určitě nepůjde jenom nahoru. Určitě tam zase bude nějaká ta vlnka. Ale přál bych si, abych neustále dál stoupal a dokázal se lépe poprat s problémy a s možnými krizemi. Tady jsem se hodně naučil. Jak se lépe vyrovnávat se stresem a životními prohrami. Nesmím být jen zaměřený na výsledek. Potřeboval bych se umět rychleji vzpamatovávat z problémů a zase jít nahoru a zkoušet to znovu, třeba i jinak.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Vojtěcha byly významné události narození, osobní růst v dětství, bod zlomu, kdy začal mít konflikty s vedoucím v práci, období krachu a aktuálně období nápravy.

„Tady to je /ukazuje/ moje narození. Tady /ukazuje/ to byl můj osobní růst. Tady /ukazuje/ to byl bod zlomu. Do této doby se mi dařilo a potom se mi začalo všechno hroutit. Naštval jsem šéfa v práci. Ten se začal na mě vozit. Tuto celou periodu bych označil jako krach. Tady /ukazuje/ se k tomu ještě nabalil alkohol a drogy. Svoje problémy jsem řešil ne moc adekvátně a funkčně. Tady /ukazuje/ to je období nápravy. Tady /ukazuje/ můj život neustále stoupal. Ve škole jsem byl relativně dobrý. Dostal jsem se na střední školu a potom na vysokou. Šlo to tak, jak jsem si předsevzal. Šel jsem správnou cestou. Pak se ale toho hodně nahromadilo. Ukradli mi auto. Do toho se se mnou rozešla přítelkyně. Okradla mě o peníze. Samé nepříjemné věci.“

Pro pana Vojtěcha byly **smysluplnější období**, když se naučil něčemu novému. V této souvislosti zmínil první vztah s partnerkou, práce v zahraničí, studium na gymnáziu, současný vztah s přítelkyní a potom období, kdy měl dobrou práci a aktuální hospitalizace.

„Vztah s první partnerkou. ... Díky ní jsem se naučil žít, starat se sám o sebe. Naučil jsem se samostatnosti a odpoutání se od rodiny. Zjistil jsem, co kolik stojí a jak se věci dělají.“

Dalším smysluplným obdobím byla práce v zahraničí. Další smysluplné období bylo studium na gymnáziu. Naučil jsem se francouzsky. Viděl jsem kus Evropy díky zahraničním stážím. Dalším smysluplným obdobím je současný vztah s přítelkyní. Má 2 děti. Díky nim jsem se naučil zodpovědnosti. To jsem dříve neměl. ... Když jsem měl dobrou práci. To byla moje první práce. Byl to pro mě velký rozvoj mluvy, uvažování, týmové práce, zodpovědnosti za druhé lidi. ... Ted' by to byla aktuální léčba. Přijde mi hodně smysluplná. Nevnímám to jako trest, ale jako to, že se tu snažím něco naučit.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Před pěti lety začal pan Vojtěch chodit se současnou přítelkyní, která má 2 děti. Pan Vojtěch neměl s dětmi zkušenosti a nezvládal jí pomáhat s výchovou a s praktickými věcmi v domácnosti. Začal mít výčitky a stres. Řešil to únikem pomocí alkoholu a drog. Vnímá se jako zranitelnější i vlivem dětství. Matka mu říkala, že je nechtěné dítě. Vyčítala mu, že je muž a ona nenávidí muže, protože její otec byl alkoholik a mlátil ji. Panu Vojtěchovi chyběla mateřská láska.

„Pak najednou se projeví problémy s přítelkyní. Jsem mladý a ona je starší se dvěma dětmi. Dříve jsem si to nepřipouštěl. Myslel jsem si, že musím být dokonalý ve všech ohledech a strašně špatně snáším vlastní prohru. Když mi to někdo řekne, tak mi to nevadí, protože na tom můžu pracovat. Ale když si to sám uvědomím, tak dostanu výčitky, že jsem selhal a že nejsem tak dobrý, jak jsem si sám myslel. Hodně se začnu ubíjet, proč jsem to nezvládnul. Začal jsem pít a brát drogy, protože tak jsem utíkal od stresu. Říkal jsem si, že to nezvládám, že mám strašně málo času, nevěnuju se dětem ani přítelkyni. Místo toho, abych to změnil, tak jsem začal od toho utíkat hlavně alkoholem. Trvalo to ale krátkou chvíli, asi tak půl roku. Uvědomil jsem si to, a proto jsem sem přišel.“

„Matka mi od mládí říkala, že jsem nechtěné dítě. Nechtěla mě. Chtěla se mnou jít na interrupci. Vyčítala mi, že jsem muž, protože ona muže nenávidí. Protože její otec byl alkoholik a mlátil ji. S matkou jsem měl vždy takový chladný vztah.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Vojtěcha je hodnotou priorita v životě.

Smysluplnost

Pan Vojtěch vnímá smysluplnost jako užitečnou činnost s výsledky.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Vojtěch schopnost nenechat se negativně ovlivňovat okolím.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Vojtěcha je hodnotou být dobrým otcem dětem a oporou v životě nejbližším, něco v životě znamenat, být spokojený sám se sebou, pokora a spokojenost. **Hodnoty se měnily v čase.** Dříve měl na prvním místě peníze a ostatní věci opomíjel.

„Hodnotou je pro mě být dobrý otec a být oporou v životě nejbližším. Hodnotou je pro mě i to, že bych chtěl v životě něco znamenat. Chtěl bych dělat, co mě baví, a být v tom dobrý. Chci být se sebou spokojený a být se sebou šťastný. To je pro mě velkou hodnotou. Dále je pro mě hodnotou pokora a spokojenost s tím, co mám a nehledat zbytečně chyby. Toto poslední bych chtěl na sobě změnit. Víím, že se na mě hodně podepsala výchova matky. Ona hodně jela po růstu a kariéře. Toho bych se chtěl vyvarovat.“ ... Dříve jsem si myslel, že zdrojem všeho jsou peníze. Opomíjel jsem partnerský život a biologickou rodinu. Vůbec jsem je neviděl. Teď víím, že jsou mi velkou oporou. Otce jsem vnímal, že je mimo. Zkušenost se selháním mi hodně pomohla.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

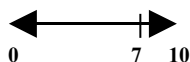
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Vojtěch spokojenost s uskutečňováním hodnot a se smysluplností jeho života. Dává to do souvislostí s tím, že se hodně změnil, má jiné hodnoty a má víru, že to bude dále lepší. Výrazně mu pomáhá aktuální léčba.

„Dříve v minulosti byl pro mě důležitý jen kariérní růst. Hodně jsem na tom pracoval a dařilo se mi. Najednou jsem v tom ale selhal. Víím, že jsem vždy dosáhl toho, co jsem chtěl. Ať to byla střední škola, kam brali 30 lidí z 380. Vůbec jsem tomu nevěřil, ale připravoval jsem se na to a dosáhnul jsem toho. Vystudoval jsem a mám maturitu. Potom jsem chtěl jít na architekturu a povedlo se mi to. Opustil jsem ale školu, protože jsem viděl vidinu peněz. Pak jsem si našel další práci. Začal jsem na nízké pozici a postoupil jsem. Dřel jsem hodně, i když teď víím, že to není práce, kterou bych chtěl do budoucna dělat. Přítelkyni jsem se snažil dělat šťastnou. Rozešli jsme se kvůli alkoholu a drogám. Hodně jí to vadilo a pokazil jsem si to tím.“

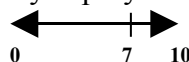
Do té doby byla ale se mnou šťastná. Dělal jsem pro ni první poslední. Zároveň jsem si ale nenechával srát na hlavu. Ted' mi začalo víc jít o nemateriální věci. Příkladem by mohl být vztah s rodiči. Vždy byl chladný. Matce jsem začal říkat důležité věci. Když jsem jezdil odtud na dovolenku, tak jsem na vztazích pracoval. Už mi nejsou lhostejní. Když jsem tady nastoupil, tak jsem si myslel, že rodiče k životu nebudu už potřebovat. Ted' jsem to změnil a pracuju, aby to bylo mezi námi lepší. Vím, že moji rodiče byli ti nejdůležitější lidi, které jsem měl v životě. Vím, že jsem toho hodně díky nim dosáhnul. Asi i díky tomu, že jsem byl veden přísně. Tady jsem pochopil, že dělali to nejlepší, co mohli. Ted' hodně pracuju na tom, abych odpustil sám sobě.“

Vyprávění pana Vojtěcha je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
7 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
7 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Vojtěch nadprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti. Byla to druhá nejvyšší hodnota.

Tab. č. 21. Porovnání dosažených hodnot pana Vojtěcha a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
V	43	81	53	69	124	122	246
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO – sebeodstup
SP – sebezpřesah
SV – svoboda

OD - odpovědnost
P – personalita
E – existencialita

V – dosažené hodnoty panem Vojtěchem
SH – střední hodnota standardizačního souboru
S – směrodatná odchylka standardizačního souboru

V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Vojtěch, že se často nechával přesvědčit kamarády a neuměl říkat ne. Na druhou stranu si dokázal postavit hlavu a stát si za svým.

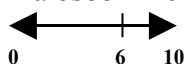
„Moc jsem ji neměl. Často jsem se nechával ukecat kamarádama k něčemu, co jsem nechtěl. Zbytečně jsem říkal některým lidem ano a potom mě to stálo moc sil a byla to chyba.

Často jsem říkal ano u věcí, u kterých jsem si nebyl na 100% jistý, že to chci. Lituju, že jsem si častěji věci nepromýšlel. A pak jsem zklamal další lidi, např. moje rodiče, že jsem selhal.“

„Dokázal jsem si i často postavit hlavu a do něčeho jsem záměrně nešel. Třeba rodiče chtěli, abych šel na matematickou střední školu a já chtěl jít na francouzštinu. A podařilo se mi to prosadit i přes přání rodičů. I teď si dokážu s přítelkyní prosadit svoje a vím, že je to dobře. I v práci se mi podařilo si několikrát prosadit svoje a pak se ukázalo, že jsem se nemýlil a dostal jsem i ocenění za to.“

Vyprávění pana Vojtěcha je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
10 – maximální osobní nezdolnost
6 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Vojtěch nadprůměrnou hodnotu (průměrná oproti standardizačnímu souboru) osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 22. Porovnání dosažených hodnot pana Vojtěcha a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
V	59	54	52	165
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skór V - dosažené hodnoty panem Vojtěchem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Vojtěchovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je předvídatelná. Často nemusí investovat čas, úsilí a energii, protože mu jdou věci sami díky nadání. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou sport, rodina, děti přítelkyně, práce a koníčky. Neumí moc řešit těžké životní situace. K tomu uvedl:

„Moc to neumím. Hodně jsem si zabíral věci a nedokázal jsem to adekvátně řešit. Jak jsem začal pít a brát drogy, tak jsem to nezvládnul. Proto toto vnímám jako svůj velký krach. Toto jsem nezvládnul. Zároveň si říkám, že jsem tady. Tak to je i ukázkou toho, že se dokážu o sebe postarat. Mohl jsem skončit na ulici jako bezdomovec a o všechno jsem mohl přijít.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Vojtěch sdělil, že pokud vidí smysl v tom, co dělá, tak je nezdolnější a dokáže jít za tím i přes překážky.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Vojtěch vypověděl, že díky alkoholu dělal špatná rozhodnutí a smysluplnost byla nižší.

„Nemůžu mít pocit smysluplnosti, když jsem dělal takové prázdné věci. V tu chvíli jsem si to neuvědomoval. Ale teď vidím tu absenci smyslu.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Vojtěch 246 bodů, což podle manuálu nasvědčuje schopnosti respondenta být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, jasný, ochotný se schopností se angažovat a být zodpovědný. Současně získaných 8 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nenavědčuje závislosti na alkoholu.

Vysoká míra prožívání smysluplnosti a aktuální absence závislosti nepotvrzuje ani nevyvrací existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 23. Porovnání získaných bodů panem Vojtěchem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Vojtěch
ESK	246
AUDIT	8

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Vojtěch vypověděl, že se pod vlivem alkoholu nechával přemluvit k věcem, které by za střízliva nepřipustil.

„Alkohol povoluje hranice. Byl jsem hodně benevolentní. Nechal jsem překecat k chybám. Kdybych byl střízlivý, tak bych řadu věcí nedovolil. Kdybych byl střízlivý, tak bych byl určitě prozřetelnější. Do velké míry je to propojené.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Vojtěch 165 bodů, což podle manuálu vypovídá o zachované schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Současně získaných 8 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nenasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Průměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň absence závislosti na alkoholu nepotvrzuje ani nevyvrací koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 24. Porovnání získaných bodů panem Vojtěchem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Vojtěch
SOC	165
AUDIT	8

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Vojtěch názor, že s rostoucí mírou alkoholu klesal pocit smysluplnosti i osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle něj platí na 90%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

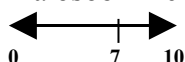
Pan Vojtěch se vyjádřil, že se v tomto nemůže porovnávat s druhými lidmi, protože život každého člověka je smysluplný.

V **Existenciální škále** získal pan Vojtěch 246 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v horním pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 21). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Vojtěch svůj život stejně smysluplný jako ostatní lidé.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Vojtěch má pocit, že je na tom lépe než ostatní lidé.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 7- hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Vojtěch 165 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek těsně nad hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 22). Podle Antonovského konceptu má pan Vojtěch mírně vyšší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

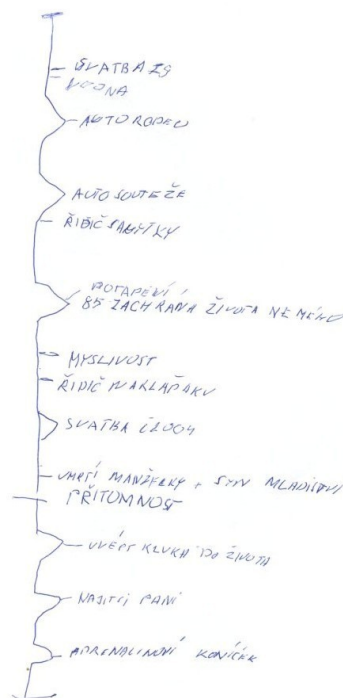
8.2.3 Kasuistika č. 3 pan Jan, 55 let

- SOU, instalatér, vdovec, 2x ženatý, z prvního manželství 4 děti, nejmladší syn 12 let
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 8. týden léčby, zaměstnání: ne, dluhy: ano
- věřící: ne, sui myšlenky: ne, sui pokus: ne, další závislost: ne
- největší aktuální problém: starost o 12-ti letého syna, další přidružené problémy: neuvedeno
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1 rok, závislý si připadá 1 rok
- nejvíce mu pomáhá: přítomnost syna, nejvíce mu škodí: odloučení od syna
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: přesvědčen obvodním lékařem z důvodu zanedbávání péče o syna vlivem alkoholu

Pan Jan zpočátku váhal s rozhovorem. Neměl k nám důvěru a spíše mu vyhovoval klid na oddělení. Během rozhovoru byl klidný a usměvavý. Když jsme mluvili o jeho koníčcích, tak měl radost z toho, co všechno prožil.

Rozhovor byl konzistentní kromě abusu alkoholu. V dotazníku závislosti připustil zvýšené množství konzumace alkoholu. V polostrukturovaném rozhovoru byl pan Jan nekritický k abusu. V přiznaném množství 1 litr vína za den neviděl žádný problém a ani to údajně nevadí okolí.

Čára života

Obr. č. 6. Čára života pana Jana, věk 55 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Jan nakreslil křivku svého života v podobě přímky s různými vrcholy symbolizující významné životní události vybočující z normálního života. Nic v životě nepovažoval za propady. Nepříjemné situace bral jako přirozenou součást života. Křivka končí rázným ukončením. Pan Jan nevěří v pokračování života po smrti.

„Jsou to vrcholy vybočují z normálního života. Věnoval jsem se koníčkům. ... V první řadě musím dosáhnout toho, aby se syn vyučil, aby něčím byl. Zároveň nejsem zase tak starý, abych si nenašel ještě přítelkyni nebo ještě třetí manželku. ... Ale v první řadě bych chtěl dotáhnout toho kluka aspoň do 18-ti let. A pak se uvidí, jestli tu ještě budu. ... Uvést kluka do života. ... Ještě bych si chtěl najít nějakou paní. Za třetí bych si chtěl ještě něco zažít. Nějakej adrenalin. ... Propady si nepamatuju. Byly to normální životní události. Máma umřela v roce 2005. To je ale normální. Měla 68 let. Celý život kouřila. To je prostě život.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Jana byly významné tyto události: svatba, vojna, autorodeo, autosoutěže, řidič sanitky, záchrana života neznámého v roce 1985, myslivost, řidič nákladního vozidla, 2. svatba v roce 2004 a úmrtí manželky. Většina důležitých období je spojena s koníčky.

„Na motorce a autem v globusu smrti. Byl to adrenalinový sport. ... To jsem dělal s jednou partou. Už nás nebavilo dělat autorodeo. Šli jsme dělat soutěže s autama. V autorodeu byla třeba jízda na dvou kolech nebo jízda hořícím kruhem. Je to ale pouze oblbování lidí. Tam se Vám nemá co stát. Projedete nebo proskočíte ze sloupku udělaným obloukem. Když to uděláte správně, tak se nemá, co stát. Jezdili jsme na kapotě auta. Takové srandičky. ... Jsem takový atyp. Dělal jsem potápění v jeskyni a potápěli jsme se v Heřmanicích v Jeseníkách. Potápěli jsme se dál a nějaká partie asi od Prahy se taky potápěla a den před tím si dávali do trumpetů a ten blbec si do toho nablul. Potom se ale musí vytáhnout automatika. On si ji nevytáhnul a nablul si do ní a ta se mu ucpala. Do toho zazátkoval. Plácal se i s bombou na zádech, tak jsem mu pomohl. Odepnul jsem bombu ze zad a dal jsem mu svůj náústek, to čím dýcháte, a vytáhl jsem ho navrch.“

Podle pana Jana byly **všechny období jeho života smysluplné**, protože každé období mělo určitou hodnotu.

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Jan popíjel příležitostně s kamarády po práci nebo na oslavách. Dle jeho slov to bylo jednou za měsíc 8-10 panáků. Situace se změnila v roce 2012 po úmrtí manželky. Začal pít každý den večer 1 litr vína. Problém v tom příliš nevidí a ani to nezpůsobuje problémy druhým.

„Něco se vyhrálo, tak se oslavovalo. I jako řidič sanitky jsem občas popíjel. Bylo toho na mě někdy v práci hodně. Tak jsem si po práci něco dal. Často jsme slavili různé narozeniny. Nikdy jsem ale neřídil auto opilý. ... Začal jsem víc pít, jak mi umřela žena ... to bylo v roce 2012. Od té doby piju pravidelně 1 litr vína denně. Většinou ho vypiju večer před spaním.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Jana je hodnotou to, čeho si váží.

Smysluplnost

Pan Jan vnímá smysluplnost jako mít pro co žít.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Jan schopnost stát si za svým a nenechat se zviklat.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Jana je hodnotou jeho otec, kamarádi autorodea a mistr v učení. **Tyto hodnoty se v jeho životě neměnily.**

„V dětství to bylo mého otce. Bral nás všude do přírody. Naučil mě všechno, co vím. Hlavně poznávat stromy a zvířata, přírodu vůbec. Vedl nás k lásce k přírodě. Můj táta byl turista. Ted' už takový samozřejmě není. Letos mu bude 90 let. Je pořád na světě a do poslední chvíle dělal turistiku. Mě jako nejmladšího bral sebou. Dělal jsme třeba Slavičínskou šedesátku. Spolu jsme dělali Vysoké Tatry i Jeseníky. Byli jsme spolu v Beskydech. Celkově si ho hodně vážím za to, co všechno dokázal. Můj táta je 25. ročník. Byl nasazenej za války. Kopal zákopy pro Němce. Děda byl obuvník a jednou, když jsem ještě nebyl na světě, přišli za tatou a řekli mu: „Ty jsi syn živnostníka, ty musíš jít do těžkého průmyslu.“ Chtěli ho šoupnout do Ostravy do dolů. On vyrůstal v barácích pro chudé v Prostějově s babičkou. Děda byl v první světové a dostal se do zajetí. Ze zajetí se dostal až za sedm let. Babička to všechno neutáhla. Byly takový ... u nás se

tomu říkalo hangáry. Tam byla jedna cimra a nic víc. Byla to zároveň kuchyň, obývací a ložnice. Můj tata pocházel z chudých poměrů. On si vyřídil práci v Prostějově v cihelně. Pak si kupoval puky, co byly kazové cihly a postavil baráček, menší rodinný domeček. Nás děti vytáhl z hangárů do rodinného domku. Za to si ho nesmírně vážím.“

„Třeba si vážím kamarádů od autorodea. Všechny tyto koníčky jsme dělali jako jedna parta společně. Jezdili jsme autorodeo. Pak nás to přestalo bavit a zkoušeli jsme něco jiného. Pak potápění. Byli jsme hodně sešraný celek. Nešlo jenom o potápění. K jeskynnímu potápění jste musel mít horolezecký výcvik. Tehdy nebyly peníze. Byli jsme pod svazarmem a peníze na to jsme si museli zvlášť vydělat. Natírali jsme třeba komíny, střechy na zámkách, stožáry osvětlení na nádraží. Fakturovalo se to a z toho se kupovaly potápěcí potřeby. Potápěcí oblek byl v té době na normálního člověka dost drahejší. To všechno se financovalo z tohoto.“

„V práci jsem si vážil určitě mistra. Komanči ho dali do vězení. Tam se vyučil instalatérem. Do učení jsem šel v 75. roce a on byl zavřenej kvůli pozemku, protože měl pole a nechtěl jít do družstva v padesátých letech. Zavřeli ho a pole mu sebrali.“

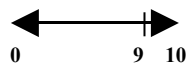
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Jan, že se mu daří hodnoty uskutečňovat a žít smysluplný život. K tomu uvedl, že má stále plány do budoucna, na které se může těšit.

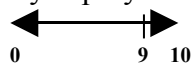
„Vždy jsem chtěl dělat něco, co nedělají všichni. Chtěl jsem vybočovat. Dnes bych třeba zkusil paragliding.“

Vyprávění pana Jana je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot a míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
9 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
9 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jan nadprůměrnou nejvyšší hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 25. Porovnání dosažených hodnot pana Jana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
J	48	80	73	63	128	136	264
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup

OD - odpovědnost

J - dosažené hodnoty panem Janem

SP - sebezpřesah

P - personalita

SH - střední hodnota standardizačního souboru

SV - svoboda

E - existencialita

S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

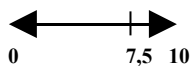
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Jan, že se nezdolnost v jeho životě projevovala tím, že si dokázal jít za tím, co chtěl.

„Vždy jsem si šel za tím, co mě bavilo. I když to nebylo vždycky lehký, tak jsem se věnoval tomu, co jsem chtěl. ... Stárnu. Už nejsem takový divočák, jakým jsem byl. ... Dřív to bylo na 75%.“

Vyprávění pana Jana je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti

10 – maximální osobní nezdolnost

7,5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jan nejvyšší nadprůměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 26. Porovnání dosažených hodnot pana Jana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
J	63	67	56	186
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór J - dosažené hodnoty panem Janem
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Janovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj částečně srozumitelné, protože někteří lidé se chovají dle něj nepřírozeně. Budoucnost je předvídatelná, pokud ji předvídá podle svých rozhodnutí. Dokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdrojem psychického zdraví jsou: schopnost nenechat se rozhodit, učení se novým věcem a věnování se koníčkům. Pan Jan je přesvědčený, že nezažil těžké životní situace, protože dokázal věci rovnou řešit.

„Neměl jsem těžší životní situace, nebo aspoň těžší pro mě. Když nastala situace, kdy bylo potřeba něco řešit, tak jsem šel hned.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Jan sdělil, že pokud vnímá smysl svého chování, tak si za tím jde a je nezdolnější.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Jan vypověděl, že malé množství nemá vliv na smysluplnost a pokud ho užívá ve větší míře, tak se smysluplnost snižuje.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Jan 264 bodů, což podle manuálu nasvědčuje, že dotyčný dokáže být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, ochotný se angažovat s vědomým svých povinností. Současně získaných 16 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Vysoká míra prožívání smysluplnosti a současně závislost na alkoholu není v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 27. Porovnání získaných bodů panem Janem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jan
ESK	264
AUDIT	16

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Jan vypověděl, že malé množství alkoholu nemá vliv na osobní nezdolnost. S množstvím alkoholu nezdolnost klesá.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Jan 186 bodů, což podle manuálu vypovídá o zachované schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Naproti tomu získaných 16 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Nadprůměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň závislost na alkoholu je v rozporu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 28. Porovnání získaných bodů panem Janem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jan
SOC	186
AUDIT	16

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Jan názor, že s množstvím alkoholu klesala smysluplnost i osobní nezdolnost. Malé množství alkoholu nemá na obě proměnné vliv. Toto tvrzení podle něj platí na 90%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Jan na tuto otázku nedokázal odpovědět.

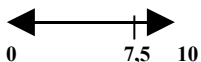
„Se svým životem jsem spokojený a o druhé se tak nezajímám. Nevím.“

V **Existenciální škále** získal pan Jan 264 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v horním pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 25). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Jan svůj život mírně více smysluplněji než většina lidí.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Jan má pocit, že je na tom s osobní nezdolností lépe než většina lidí.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 7,5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Jan 186 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek nad pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 26). Podle Antonovského konceptu má pan Jan vyšší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

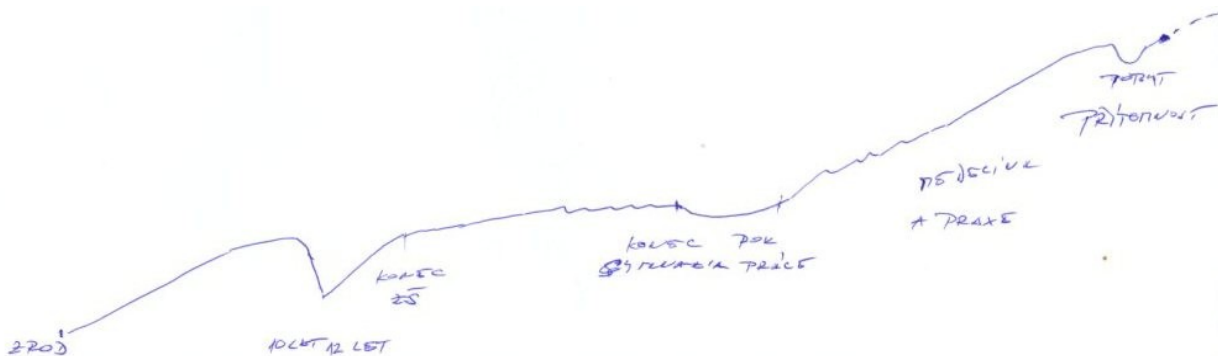
8.2.4 Kasuistika č. 4 pan Lukáš, 39 let

- VŠ, všeobecné lékařství, soukromá praxe, ženatý, 2 synové
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 10. týden léčby, zaměstnaný: ano, dluhy: ano, 6 miliónů
- věřící: ano, sui myšlenky: ne, sui pokus: ne, další závislost: ne
- největší aktuální problém: potíže s alkoholem
- další přidružené problémy: stres
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 2 roky, závislý si připadá 2 roky
- nejvíce mu pomáhá: klid
- nejvíce mu škodí: přepracování v práci
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: pracovní přepracovanost, kterou řešil alkoholem

Pan Lukáš velmi ochotně souhlasil s rozhovorem. Na úvod nám řekl, že by se rád dozvěděl něco nového o sobě a nevadí mu být ke mně otevřený, i když se neznáme. Během rozhovoru působil klidným a vyrovnaným dojmem.

Pan Lukáš neměl problém mluvit o abusu alkoholu. Z jeho vyprávění bylo patrné, že si uvědomuje negativní dopad životního stylu nejen na něj, ale i na celou rodinu a profesi. Přišlo nám podstatné, že má spoustu důvodů, proč se vyvarovat alkoholu a zároveň velké odhodlání se tohoto držet.

Čára života

Obr. č. 7. Čára života pana Lukáše, věk 39 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Lukáš nakreslil křivku svého života v podobě téměř nepřetržitého stoupání od narození. Bylo to díky tomu, že se učil ze zkušeností a měl intelektové předpoklady.

„Od narození pořád stoupám ... teda až na ten rozvod rodičů. To byl pro mě propad. Těžko se mi s tím vyrovnávalo. I když jsem hodně pil, tak stejně můj život stoupal. Věřím, že to tak půjde dál. Jsem hodně o tom přesvědčený. ... Učil jsem se ze zkušeností. Výhodou bylo i to, že jsem byl celkem chytrý a rychle jsem se učil to, co bylo potřeba.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Lukáše byly významné tyto události: narození, rozvod rodičů, studium na gymnáziu, rok, kdy se nedostal na medicínu a pracoval, studium medicíny, nástup do praxe a současný pobyt v léčebně.

„Narození. Napíšu „zrod“. Tady mi bylo 10 let, co se rodiče rozvedli. A dva roky se o mě soudili. Ve 12 letech jsem byl přidělen otci do péče po dvouletém martýriu. To jsem se hodně třepal. To bylo na konci základní školy. ... Tady to bude gymnázium. To jsem se pořád hledal. ... Tady jsem se rok nedostal na medicínu. Rok jsem pracoval. ... A potom rok medicína. A potom nástup do praxe. A tady /ukazuje/ je můj pobyt tady v léčebně, když jsem spadl.“

Podle pana Lukáše byly **všechny období jeho života smysluplné**, protože také negativní události měly svůj smysl a posunuly jej dále.

„Já se na to dívám tak, že všechno, má v životě smysl i to negativní. Věřím na osud a věřím tomu, že všechno zlé je k něčemu dobré. Díky neúspěchům jsem si uvědomil, co má pro mě hodnotu. Všechny období vidím jako smysluplné. Neví, které by mělo být smysluplnější.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Lukáš se setkal s alkoholem již v 5-ti letech, kdy pomáhal otci v jeho palírně. Na střední škole chodil občas s kamarády do hospody na pivo, aby s nimi povykládal. Na vysoké škole pil pravidelně před zkouškami, aby se uklidnil. Po studiích popíjel průměrně 4 piva za večer. Pan Lukáš začal zvýšeně pít před 2 lety v souvislosti se stresem v práci. Nedokázal

zvládnout několik soukromých ambulancí, tak pil každý den v menším množství tvrdý alkohol, aby si udržoval hladinu, která mu dodávala energii.

„S alkoholem jsem vyrůstal. Už v pěti letech jsem přikládal do kotle, protože otec měl palírnu. Nikdy nebyl problém, ani nikdo u nás v rodině neměl s alkoholem problém. Na dědině to bylo normální, že přišel soused a hned Vám nalíval štamrle. To byl takový kolorit. Na střední jsem si občas zašel s kamošema na pivko. Jen tak na chuť a povykládat. ... To byly 4 piva za večer. Přes den to bylo jen, když jsem se stavil za kamošem, tak jsme si dali jedno nebo dvě pivka. Obvod byl pohodový a když jsem sloužil, tak jsem byl pořád v autě, tak jsem nemohl pít. Potom jsem už neměl čas ani jíst. Nedělalo to dobrotu. Měl jsem pocit, že to beze mě nepůjde. Měl jsem pocit, že musím být u všeho a všechno musím řídit. Pak jsem zjistil, že to tak nejde.“

„Pořád jsem vnitřně napnutý. Pořád mám pocit, že musím něco dělat. Díky alkoholu jsem se trochu uklidnil a myslel jsem na jednu věc. Okolní vjemy jsem potlačil. Pak jsem už jenom pil, abych dokázal fungovat. A to je hodně špatný. Několikrát jsem se snažil přestat. Na dovolených jsem nepil. Maximálně jsem si dal jedno nebo dvě pivka. Neměl jsem potřebu. Dovolené byly bez problémů. Ještě potom tak dva týdny jsem zvládal, a potom se to zase nanovo rozjelo.“

„Třeba na fakultě mi alkohol trochu taky pomáhal. Když jsem měl před zkouškami a byl jsem poměrně nervózní, tak jsem si dával studijní dvojdecky tak tři dny do zkoušky. Nalil jsem si tak dvakrát dvojdecku za celý den a u toho jsem se učil. Uklidnilo mě to, roztáhlo mi to cévy a tlačilo mi to cukr do mozku. Ostatní kluci brali různé chemie a potom z toho stejně nespali. Nikdy jsem se k chemii neuchýlil. Měli jsme s klukama taký rituál. Den před zkouškou jsme to v deset hodin zavřeli. Šli jsme do hospody. Tam jsme dali 4 piva a šli jsme spát. Ráno jsme se oholili a dali jsme si dvě deci vína a šli jsme na zkoušku. Byli jsme klidní a zkouška proběhla v pořádku. To byl takový rituál. I při studiu byl alkohol, ale vnímal jsem ho pozitivně. Hlavně jsme to tak dělali, pokud jsme byli hodně nervózní a nešlo to jinak. Víno mi dělalo dobře. Pomohlo tomu i to, že jsem v té době bydlel s vinařem na pokoji.“

„Pokud se člověk napije, aby se pobavil a odlehčil to, tak to může být smysluplné. Špatné ale je, pokud člověk ztratí zábrany. Nikdy jsem nepil, abych měl excesy. Dva roky jsem pil tak, abych si udržoval svou hladinu. Udržoval jsem se v určité energetické hladině. Nikdy jsem se nezbořil. Alkohol byl pro mě zdroj energie. Ze začátku jsem měl pocit, že je to smysluplné. Překonával jsem napětí jak psychické, tak tělesné. Ale potom to spadlo tam, kde jsem nechtěl.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Lukáše je hodnotou něco, co člověk v životě chce.

„Něco, co člověk v životě chce. Ať je to materiální nebo duševní povahy. Je to cíl života, aby po mě něco zůstalo. Nemusí to být jen barák, ale i jen myšlenka.“

Smysluplnost

Pan Lukáš vnímá smysluplnost jako užitečnou činnost s trvalým efektem.

„... Je to nějaká činnost, která je za ním vidět. Je to něco, co pomáhá nejen jemu, ale i druhým. Je to něco, co má trvání a nemá to pomíjivý efekt. Je to něco kladného, z čeho mají druzí užitek.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Lukáš vůli jít si za svým i přes překážky.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Lukáše je hodnotou: zabezpečení rodiny, vztah k dětem, k manželce, k otci, klasická a alternativní medicína, pokračování ve šlépějích otce, vnitřní klid a zdraví. Tyto hodnoty se neměnily v čase.

„... Chtěl bych, aby moje děti měly to, co já jsem nikdy nezažil. ... Aby měly rodinu, zázemí, klid. ... Ne aby měly všechno materiální, ale abych mohl být s nimi. I práci jsem si chtěl najít v místě, abych mohl být s rodinou a nebyl třeba týden někde pryč. To se mi podařilo. Nechtěl jsem ani ustrnout v medicíně. To by mě nebavilo a práce by mě neuspokojovala. Vždy jsem chtěl něco nového zkoušet. Neumím jen stát na místě. ... S manželkou máme po 15 letech krásný vztah. ... Vztah s otcem. Je to takový svérázný kolík. 30 let je svobodný pán. Po rozvodu už nikdy neměl nějakou partnerku se kterou by bydlel. Je hodně svéráz. Je to fajn chlap. ... Určitě alternativní medicína. On mě k ní dovedl. Původně jsem si myslel, že chci otce dohnat. Je můj vzor, ale nechci dosáhnout jeho met. Často se mi nelíbilo, jak jednal se ženama. ... Nic mu nevyčítám. Jsme samostatné jednotky. Ohledně medicíny se pokouším jít v jeho šlépějích. Převzal jsem po něm žezlo. ... Velkou hodnotou, která je pro mě asi nedosažitelná, je vnitřní klid.“

To kdybych měl, tak bych měl vyhrané v životě. ... Ještě mě napadlo zdraví. Uvědomil jsem si jeho důležitost, když jsem hodně pil a viděl jsem, jak jdu somaticky dolů. “

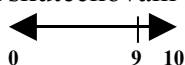
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Lukáš, že se mu daří hodnoty uskutečňovat a žít smysluplný život. K tomu uvedl, že se příliš věnoval práci a zanedbával rodinu.

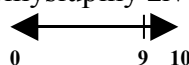
„Jediný problém byl v tom, že jsem se zacykloval a jediná věc mě zajímala práce. Snažil jsem se všem lidem pomoci. Hodně jsem ale zanedbával rodinu. Teď zpětně si to uvědomuju a hodně mě to trápí. Ne že bych je úplně zanedbával, vždy jsem měli dovolené. Snažil jsem se s nimi dělat aspoň výlety. Víím, že poslední dva roky nebyly ideální. “

Vyprávění pana Lukáše je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
9 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
9 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Lukáš průměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 29. Porovnání dosažených hodnot pana Lukáše a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
L	39	77	48	57	116	105	221
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

L - dosažené hodnoty panem Lukášem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

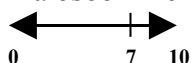
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Lukáš, že se nezdolnost v jeho životě projevovala jeho houževnatostí a tím, že si šel za svými cíli i přes překážky.

„To jsem měl, když jsem nastoupil na medicínu. První roky byly pro mě hodně těžké, než jsem se naučil učit. Šel jsem na děkanský termín z fyziologie. Bylo to hodně nahraně. Ale věděl jsem, že když mě vyhodí, tak půjdu zase a budu se snažit, dokud to nedám. ... Jsem hodně paličatý. Nevím, jestli to je chyba nebo není. Když se mnou třeba žena o něco bojovala, tak jsem se zasekl a nešlo se mnou hnout. Ona už teď ví, jak na mě. Dá mi pocit, že je to podle mého, i když to tak není.“

Vyprávění pana Lukáše je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

- 0 – žádná osobní nezdolnost
- 10 – maximální osobní nezdolnost
- 7 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Lukáš druhou nejvyšší nadprůměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku SOC.

Tab. č. 30. Porovnání dosažených hodnot pana Lukáše a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
L	65	64	54	183
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skór L - dosažené hodnoty panem Lukášem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Lukášovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je předvídatelná, pokud ji předvídá podle svého angažování se. Dokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci, ale zároveň se nehrne do toho, na co nemá. Zdroje psychického zdraví jsou: životní optimismus, schopnost přitáhnout k sobě dobré lidi, rodina a přátelé. Panu Lukášovi se daří řešit těžké životní situace.

„Profesních věcí bylo hodně. Když jsem resuscitoval novorozence, tak to bylo divoké na záchrance. Myslím, že jsem i tyto hraniční situace zvládnul. Několikrát jsem se díval smrti do očí. Potápěl jsem se ve 45-ti metrech a najednou mi automatika přestala dodávat vzduch. Táhlo mě to nahoru, ale tam jezdil motorový člun. Musel jsem kopat dolů, co to šlo, než odjel. Jednou na záchrance na mě borec i střílel. Smrti se nebojím. Myslím, že nejsem panikář. Až potom se otrěpu.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Lukáš sdělil, že pokud by něco nebylo pro něj smysluplné, tak by se v tom neangažoval.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Lukáš vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá smysluplnost a život je prázdnější.

„... Zpětně když to vidím, tak vidím, že pití alkoholu nevede ke smysluplnosti. Protože je to potom začarovaný kruh a je to cesta do pekel. Tenkrát mi to připadalo jako smysluplné. Dám si rychle frňana a rychle pokračuju v práci. Do oběda si dám čtvrtku a můžu fungovat dál. Čím člověk víc pije, tak musí zvedat dávky a víc ho to i trápí, protože mu nejde přestat. Chce fungovat, ale bez alkoholu to nejde. Maximálně může alkohol vést ke smysluplnosti, pokud se pije jenom decentně výjimečně při akcích. Rozhodně se neopít, ale dát si třeba deci vína. Čím jsem víc pil, tak tím byl můj život prázdnější.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Lukáš 221 bodů, což podle manuálu nasvědčuje, že dotyčný dokáže být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, ochotný se angažovat s vědomým svých povinností. Současně získaných 26 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Vysoká míra prožívání smysluplnosti a současně vysoká závislost na alkoholu není v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 31. Porovnání získaných bodů panem Lukášem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Lukáš
ESK	221
AUDIT	26

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Lukáš vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost. V malém množství mu alkohol naopak pomáhal, protože se díky němu pustil do spousty věcí.

„Když jsem byl v nějaké hladině, odboural jsem boční vjemy a díky alkoholu jsem mohl víc energie využít jedním směrem. Ale to bylo jenom u třetinových dávek. Víc to vedlo jenom k pocitu nezdolnosti, který byl ale falešný. Kdybych byl střízlivý, tak bych se do řady věcí nepustil. Ale alkohol mě do řady věcí nakopnul a díky němu jsem toho hodně dokázal. ... Ano. Ale jenom v určité míře alkoholu. Bohužel jsem to ale nedokázal udržet v míře, která by mi potom už neškodila.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Lukáš 183 bodů, což podle manuálu vypovídá o zachované schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Naproti tomu získaných 26 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nadprůměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v rozporu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 32. Porovnání získaných bodů panem Lukášem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Lukáš
SOC	183
AUDIT	26

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Lukáš názor, že v malé míře může alkohol vést k růstu smysluplnosti i osobní nezdolnosti. Ve větší míře obě dvě snižuje. Toto tvrzení podle něj platí na 80%.

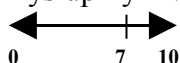
„Alkohol mi taky někdy pomohl, abych se rozkýval a dělal smysluplné věci. Ale spíš to bylo obráceně. ... Celkově pouze s malou mírou alkoholu může růst smysluplnost a osobní nezdolnost. Pokud je toho víc, tak to klesá.“

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Lukáš je přesvědčený, že většina ostatních lidí je na tom hůře.

„Můj život je určitě smysluplný. Když vidím ty osudy lidí kolem sebe, tak se mi chce plakat. Můj život je tedy určitě smysluplnější než u ostatních lidí.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

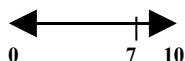
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 7 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Lukáš 221 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 29). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Lukáš svůj život stejně smysluplně jako většina lidí.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Lukáš má pocit, že je na tom podobně jako s osobní nezdolností, tedy nadprůměrně v porovnání s druhými.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 7 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

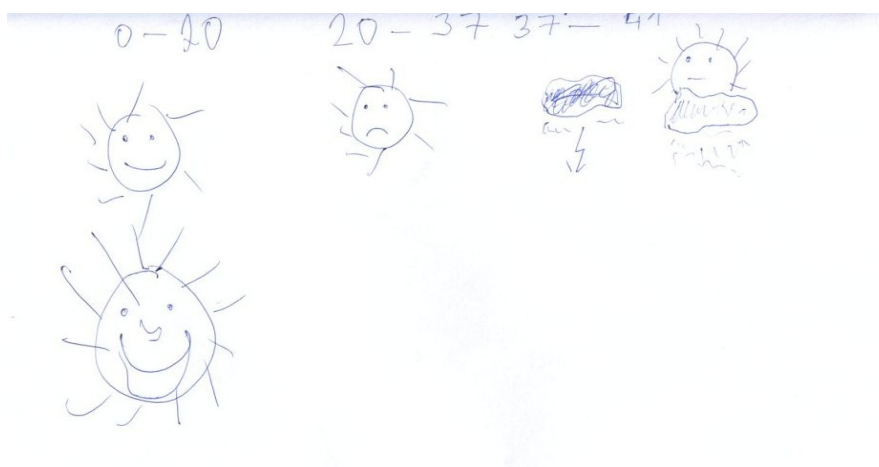
V **Dotazníku SOC** získal pan Lukáš 183 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek nad pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 30). Podle Antonovského konceptu má pan Lukáš vyšší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.5 Kasuistika č. 5 pan Jakub, 40 let

- ZŠ, vyhozen ze SOU, obor instalatér, topenář kvůli prospěchu a absenci ve škole
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 3
- 21. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano
- věřící: ano, sui myšlenky: ano, sui pokus: 1, další závislost: ne
- největší aktuální problém: zdravotní stav a chuť na alkohol
- další přidružené problémy: nervozita
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 5 měsíců, závislý si připadá 30 let
- nejvíce mu pomáhá: nikdo
- nejvíce mu škodí: alkohol
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: abstinence

Pan Jakub byl od počátku velmi ochotný se sejít k rozhovoru. O svém životě hovořil otevřeně. Byl přesvědčený, že není schopný žít bez alkoholu. Jeho cílem bylo pít denně maximálně litr vína. Ke konci léčby byl ovšem propuštěn pro vypití litru vodky. Na oddělení byl klidný, pracovitý a spolupracující. Nejvíce mu pomáhala práce na oddělení, díky ní cítil pocit smyslu svého života. Nejraději vypomáhal v kuchyni s umýváním nádobí. Když ho ostatní pochválili, tak projevoval radost. Na skupinové psychoterapii příliš nespolečoval. Nebyl schopný práce s náhledem a chyběla mu motivace k abstinenci.

Čára života

Obr. č. 8. Čára života pana Jakuba, věk 40.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Jakub nakreslil křivku svého života v podobě obrázků sluníček s různým výrazem.

„Mají různý výraz. To mi bylo perfektně. Pak už nic moc a pak to už bylo v prdeli. ... Ano, měl jsem partu. Bylo nám spolu dobře. ... Začínal jsem s chlastem a začínal jsem dělat dluhy. Do 39 let jsem byl plný peněz. Potom jsem už začal somrovat a somrovat. Začal jsem chlastat jako alkoholik a notorik.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pan Jakub za důležitá životní období označil pouze upletení osmimetrové žíly v 17-ti letech a období, kdy pracoval na stavbě silnic.

„V Lednici jsem upletl osmimetrovou žílu. Chci i tady uplést nejdelší žílu. Rád bych chodil do činnostní terapie si vyřezat proutky. Tak jsem upletl takovou žílu v Lednici. Vystavili ji na radnici. ... To mi bylo 17 let. Plést žíle mě naučil nebožtík stařeček. Umím vyřezávat i píšťalky. ... Pletu to od 8 roků. Upletu i košík se zavázanýma očima. ...Na srdci mi hřeje to, že jsem dělal na stavbě silnic. Tam jsem dělal 8 roků. Šéf viděl, že trošku něco ve mně je. Dal mi plány, že tady bude silnice i s výškama a nivelákem. Celý den jsem dával výšky. Samé zatáčky asi kilometr. Přišel, vzal si nivelák a překontrolovat to. Byl moc spokojený. Pochválil mě i před úřednickýma. Dal mi i skupinu, že si mohu vybrat i lidi. Vybral jsem si a bylo to. Šlapalo to. Brával jsem 18.000,- Kč čistého plus stravenky. Potom už ale výplaty klesaly a klesaly. Na zimu už nás propouštěl. Práce nebylo. Na zimu jsem musel jít na podporu.“

Za smysluplnější období považoval pan Jakub pouze dobu, kdy pracoval na stavě silnic.

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Jakub si poprvé dal pivo ve 13-ti letech. S bratrem chodil o víkendech na diskotéky. V 18-ti letech začal chodit s kamarády do hospody. Potom pil pravidelně a bral to jako součást svého životního stylu. Nejvíce pil v období od 37 do 41-ti let a to průměrně 15 piv za den. V jeho životě nebyla konkrétní událost, která by souvisela s abusem alkoholu.

„Na velikonocích jsem si dal jeden pohárek, potom druhý a třetí a byl jsem už natápaný. Lehl jsem si do parku, vyspal jsem se. To byla moje první opice. Můj brácha je starší o rok a půl. Jezdili jsme na diskotéky v pátek a v sobotu. Tam jsem vypil jedno pivo a coca-colu. Jedno pivo bylo na kuráž. Přes týden jsem byl na internátě. To jsem nepil. Když jsem přijel, tak jsme hned o víkendech jeli na diskotéky. Od 18 do 20-ti let jsem nepil moc piv. ... Do 37 let jsem pil průměrně 7 piv za den.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Jakuba je hodnotou něco důležitého, co má pro něj význam.

Smysluplnost

Pan Jakub vnímá smysluplnost jako něco, co ho naplňuje.

„Něco mě naplňuje, žiju tím naplno. Něco, co dělám nebo nad tím přemýšlím. Je to pro mě důležité.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Jakub být tvrdý jako kámen.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Jakuba je hodnotou něco dokázat sobě i druhým, např. sobě, že dokáže abstinovat, rád by si našel ženu, měl ještě dítě. Hodnoty se měnily v čase. Dříve měl jen alkohol.

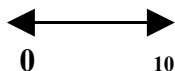
„Něco chci dokázat. Chci dojet do Lednice, obejít kamarády, kteří mi pomáhali, pozvu je na kávu a večer do hospody, kde si dám něco jen né chlást. Chci něco dokázat sobě.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

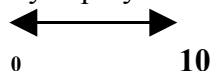
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Jakub, že se mu vůbec nedaří naplňovat hodnoty. Naproti tomu aktuálně vnímá maximální pocit smysluplnosti díky podpoře personálu.

Vyprávění pana Jakuba je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 – hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
10 – míra uskutečňování hodnot

10 – hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
10 – míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jakub podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 33. Porovnání dosažených hodnot pana Jakuba a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
J	17	39	19	33	56	52	108
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

J - dosažené hodnoty panem Jakubem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

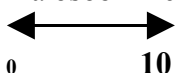
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Jakub, že má osobní nezdolnost. Je schopný jít si za tím, co považuje za důležité.

„Jsem někdy tvrdá palice. Když chci něco dokázat, tak musím, i kdybych měl vzít krumpáč a jít. Prostě to musím udělat. Nemám rád poloviční práci.“

Vyprávění pana Jakuba je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnost
10 – maximální osobní nezdolnost
10 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jakub nízkou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 34. Porovnání dosažených hodnot panem Jakubem a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
J	38	37	24	113
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór J - dosažené hodnoty panem Jakubem
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Jakubovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj částečně srozumitelné. Budoucnost je pro něj předvídatelná. Je schopen investovat čas, energii a úsilí. Schopnosti má přiměřené dané situaci. Za zdroje psychického zdraví považuje: nebrat věci příliš vážně, humor, vyprávění s pacienty a práce. Dříve řešil náročné situace alkoholem.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Jakub sdělil, že pokud je pro něj něco smysluplné, tak si dokáže za tím jít i přes překážky.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Jakub řekl, že s množstvím alkoholu byl jeho život prázdnější. I malé množství alkoholu snižovalo pocit smysluplnosti.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Jakub 108 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Současně získaných 37 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu. Tato hodnota byla nejvyšší naměřená v celém výzkumném souboru.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 35. Porovnání získaných bodů panem Jakubem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jakub
ESK	108
AUDIT	37

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Jakub vypověděl, že díky malému množství alkoholu (do jednoho litru vína) měl větší osobní nezdolnost. S větším množstvím alkoholu se osobní nezdolnost snižovala.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Jakub 113 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené schopnosti překonávat překážky. Současně získaných 37 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 36. Porovnání získaných bodů panem Jakubem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jakub
SOC	113
AUDIT	37

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

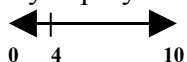
IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Jakub, že s rostoucí mírou konzumace alkoholu klesá osobní nezdolnost i smysluplnost. Malé množství alkoholu snižuje pocit smysluplnosti a zvyšuje osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle něj platí na 100%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Jakub je přesvědčený, že většina lidí je na tom lépe než on.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

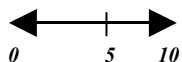
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 4 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Jakub 108 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 33). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Jakub svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Lumír vnímá svoji osobní nezdolnost průměrnou ve vztahu k ostatním lidem.

Osobní nezdolnost v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Jakub 113 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 34). Podle Antonovského konceptu má pan Jakub výrazně nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

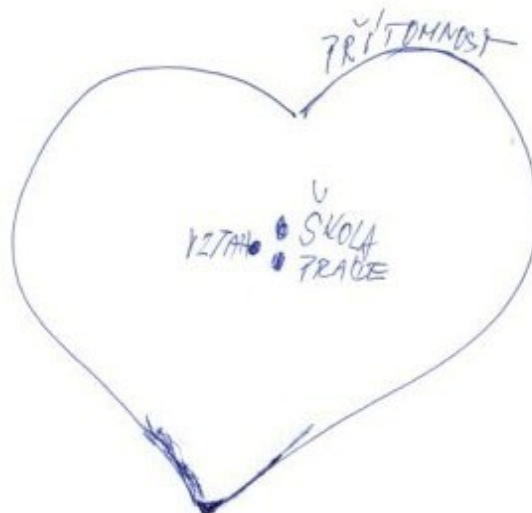
8.2.6 Kasuistika č. 6 pan Lumír, 39 let

- SOŠ, obor obchod, sanitářský kurz, svobodný, bezdětný
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 10
- 9. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano, 200.000,- Kč,
- věřící: ano (katolík), sui myšlenky: ano, sui pokus: 5, další závislost: cigarety
- největší aktuální problém: potíže s alkoholem, deprese, úzkost, smutek, beznaděj, samota
- další přidružené problémy: smíšená porucha osobnosti, porucha spánku
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 3 roky, závislý si připadá 16 let
- nejvíce mu pomáhá: společnost, láska, zábava
- nejvíce mu škodí: alkohol
- závislost v rodině na alkoholu: otec
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: velmi vážné psychické problémy, alkohol

Pan Lumír nebyl zpočátku moc ochotný se sejít a mluvit podrobněji o svém životě. Hodně se za něj styděl. Bylo patrné, že jej vzpomínky zúzkostňují a raději by se jim vyhnul. Nakonec souhlasil s rozhovorem, zřejmě proto, že jsme se spolu znali již 2 roky díky opakovaným pobytům na oddělení č. 20 a nechtěl nás zklamat.

Během rozhovoru byl pan Lumír v napětí. Z neverbálních projevů bylo patrné, že je mu smutno z to, co všechno v životě ztratil. Na problémovost pití alkoholu měl náhled a uvědomoval si, že nemůže žít dál podobným způsobem.

Čára života

Obr. č. 9. Čára života pana Lumíra, věk 39.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Lumír nakreslil křivku svého života v podobě srdce. Zdůvodnil to tím, že láska je pro něj nejdůležitější věcí v životě. Jeho život na ni vždy stál. I když ji teď nemá, tak věří, že se to změní.

„Pro mě byla vždycky nejdůležitější láska. Bez ní nic není. Jak mi umřela maminka a přišel jsem o přítelkyni, tak to nestojí za nic. Potřebuju mít vedle sebe někoho, koho mám rád a kdo má rád mě. ... Věřím, že se to změní a zase s někým budu.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pan Lumír za důležitá životní období označil studium na střední škole, kdy se vyučil prodavačem smíšeného zboží a poté si ještě při zaměstnání udělal sanitářský kurz. Dále to byl pětiletý vztah.

„Nejprve jsem se vyučil jako prodavač smíšeného zboží s vyznamenáním. A potom jsem při zaměstnání dělal střední školu a tam jsem také studoval dobře. Dokonce jsem dvakrát nebo třikrát dostal pochvalu ředitele školy za prospěch a za práci v kolektivu. Práce byla pro mě důležitá. ...Ano, pětiletý partnerský vztah. ... Začalo to moc pěkně i když to bylo moc smutné, protože mi právě zemřela moje maminka v roce 1999. Úplně se mi zhroutil můj svět. To bylo 6. ledna a 24. září jsem se seznámil ... Po úmrtí maminky nevěřím na duchy, ale věřím, že duše je a nějaká energie po člověku zůstane. Když jsem mamince vyřizoval pohřeb, tak jsem na tváři cítil takové teplo. Cítil jsem, že je se mnou. Stejně to mám i teď. Když si na ni vzpomenu, nebo když je mi moc smutno, tak ji cítím, tu její energii. ... Bral jsem to tak, jako by mi moje mamka poslala dar. Měli jsme spolu s přítelkyní báječný vztah. Dobře se nám spolu vedlo. Koupili jsme si domeček. Potom jsme dokonce začali stavět domeček. Měli jsme i psy, jezdili jsme po dovolených a tak jsem se i dostal do světa. Byl to můj vysněný sen. Bral jsem to jako dar od mamky, která při mně stojí a to všechno mi posílá. Beru to tak do dneška, že to tak bylo.“

Za smysluplnější období považoval pan Lumír dobu, kdy žila jeho maminka a dále období vztahu s Hankou a kdy studoval.

„Když žila moje maminka. ... Měl jsem u ni zázemí. Cítil jsem u ni lásku. Cítil jsem se u ní v bezpečí. Mohl jsem se jí svěřit. Byl to člověk, který pro mě znamenal úplně všechno...“

Když jsem měl přítelkyni, byla tam taky láska ... splnění snů. ... Škola nebo vlastně vzdělávání. ... Škola mě vždycky hodně bavila. Rád se učím novým věcem. Hodně toužím po informacích. Když mě něco zajímá, tak se snažím k tomu hodně dočíst, abych toho hodně věděl.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Lumír začal pít po úmrtí své matky, kterou měl moc rád a nemohl se s jejím odchodem vyrovnat. I když se mu potom podařilo snížit každodenní dávky alkoholu, tak se opět vracel k intenzivnímu pití v zátěžových stresujících situacích (rozchod s partnerkami, konflikty na pracovišti).

„Pití začalo po smrti mé mamky. Začalo to velmi pomalu. Po práci jsem začal chodit na pivo. Na ulici byl jeden bar, kde jsem se znal s jeho šéfem. Chodil jsem tam za ním na pivo i s kamošema. Začal jsem tam chodit pravidelně každý den po práci. Po nějaké době se mi začalo zdát, že jsem závislý na alkoholu. Já jsem to své Hance řekl, že začínám být asi závislý na alkoholu. Ona mi se smíchem řekla: „Co blbneš, to je nesmysl. Závislí lidi vypadají jinak.“ Já jsem ale už pociťoval, že se něco děje. Potom, co jsem zůstal bez práce, tak jsem začal hodně pít. ... Asi od roku 2004 a to jsem začal opravdu hodně pít. ... Hodně znamená, že jsem občas zašel do hospůdky. My jsme si postavili domeček v Kuřimi. Neznal jsem to tam, ale našel jsem si tam jednu hospůdku. Ale hodně to bylo v tom, že jsem si kupoval pití domů. Nekupoval jsme si tvrdý alkohol, ale kupoval jsem si pivo. Moc jsem toho nesnesl. V té době mi bylo 24 let a vážil jsem do 50 kg. Moje tělo nesneslo tolik alkoholu. Za den jsem vypil průměrně 8 piv. S Hankou jsme už měli dohady a často mi říkala: „Já už s Tebou nebudu.“ Já na to, že přestanu. A ona: „Vždyť nevydržíš ani 3 dny. Jestli se to nespraví, tak bude mezi námi konec.“ Samozřejmě se to nespravilo a byl konec. Po rozchodu jsem začal hodně pít. Ještě víc než před tím. ... To jsem se přestěhoval. Majetkově jsme to vyřešili. Koupil jsem si garsonku v Brně na Lesné. Tam přímo před činžákem byla hospoda. Začal jsem tam chodit. Našel jsem si práci, ale už jsem pil. Chodil jsem tam po práci, o víkendech, vždy kdy jsem měl čas. Pil jsme pivo, do toho jsem začal pít i tvrdý alkohol. Postupně jsem to nezvládal. ... Tak deset piv a do toho nějaké panáky, asi tak průměrně 5. Došlo to do situace, kdy jsem byl úplně bezradný. Bydlel jsem v desátém patře a stál jsem před otevřeným oknem a říkal jsem si, že skočím dolů. Jenže jsem se tak bál bolesti, že jsem to neudělal. Ale říkal jsem si, že musím něco udělat.“

Pan Lumír přiznal, že měl **5 sebevražedných pokusů**. Důvodem byla vina z pití a pocity, že ho nikdo nemá rád a je zbytečný.

„Spíš to bylo kvůli pití a taky kvůli tomu, že jsem měl pocity, že jsem zbytečný, že mě nikdo nemá rád. Hodně potřebuju k životu lásku.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Lumíra je hodnotou něco důležitého.

Smysluplnost

Pan Lumír vnímá smysluplnost jako něco, čeho si váží. Dále k tomu uvedl, že smysluplná je pro něj činnost, ve které vidí smysl.

„... Smysluplné je pro mě něco, co má pro mě váhu. Něco, čeho si vážím nebo nějaká činnost, která mě baví a vidím v tom smysl. Má to pro mě cenu.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Lumír zdolávání překážek.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Lumíra je největší hodnotou: láska, jak se lidé k sobě chovají, jestli si ho někdo váží, peníze, vzdělání a lidský život.

Hodnoty se měnily v čase. Díky alkoholu je vnímal intenzivněji, ale o spoustu z nich přišel.

„... Láska má pro mě hodnotu, velkou hodnotu. Hanku jsem měl moc rád. Rád na ni vzpomínám. ... Velkou hodnotu má pro mě to, jak se lidé k sobě chovají. Hodnota je pro i to, jestli si mě někdo váží. ... Důležité jsou pro mě určitě peníze. Bez peněz se nedá žít. Co potom z toho života máte, když nemáte ani na jídlo, nebo nemáte ani střechu nad hlavou? ... Hodnota vzdělání. Jsem rád, že jsem se vyučil a že mohu pracovat i ve zdravotnictví. ... Hodnota lidského života. Když někoho ztratíte, tak až potom si uvědomíte, že tu s Vámi není a Vy s tím nic neuděláte. Kdybych to věděl dřív, tak jsem byl víc s maminkou.“

Na uvedené hodnoty má výrazný **vliv alkohol**. Když byl pan Lumír opilý, tak je vnímal intenzivněji. To bylo pro něj příjemné. Po vystřízlivění ale zjistil, že o spoustu z toho přišel.

„V opilosti cítím hodnoty intenzivněji. ... Jsem veselý, mám rád lidi kolem sebe ... peníze ... myslím, že všechno zvládnou. Je to skvělé. ... Potom když vystřízlivím, tak je to v normálu. Spíš je to horší, protože pak zjistím, že nemám peníze, přátele, lásku Je to špatné.“

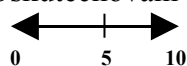
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Lumír, že se mu daří průměrně realizovat hodnoty. Naproti tomu má pocit, že jeho život kvůli alkoholu není smysluplný.

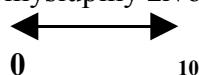
„Průměrně se něco podaří a něco nepodaří. Je to takový průměr. ... Onemocněl jsem nejen psychicky, ale i fyzicky. Pro mě momentálně nejhorší onemocnění je alkoholismus a bojím se toho. Je to pro mě velký strašák. ... Je to pro mě takový strašák, protože vím, že pokud budu pokračovat tak dál, tak je to pro mě cesta do pekla a končí smrtí. Nechtěl bych umřít někde venku jako bezdomovec odkopnutý od společnosti.“

Vyprávění pana Lumíra je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 – hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 – míra uskutečňování hodnot

10 – hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
0 – míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Lumír podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 37. Porovnání dosažených hodnot pana Lumíra a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
L	23	56	36	28	79	64	143
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

L - dosažené hodnoty panem Lumírem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

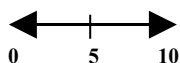
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Lumír, že nezdolnost příliš nemá. Na druhou stranu dokázal překonávat překážky, když zemřela jeho matka a on musel vyřizovat pohřeb, když mu nešla matematika ve škole, nebo když si našel pomoc u psychiatra.

„Já ji moc nemám. ... Ano. Snažím se obrnit a zatnout zuby a jít za tím, dokud to nezdolám. ... Zažil jsem to, když mi zemřela maminka a já musel jít zařizovat věci na pohřeb a potom na něj i jít. ... Ve škole. ... Nešla mi matematika. Tak jsem dlouho s tím bojoval, až jsem měl z matematiky jedničku. Dal jsem na rady paní profesorky. Našel jsem si doučování a počítal jsem a počítal jsem. ... Hledal jsem dlouho pomoc a nakonec jsem ji našel u psychiatra. Nevěděl jsem si sebou vůbec rady.“

Vyprávění pana Lumíra je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

- 0 – žádná osobní nezdolnosti
- 10 – maximální osobní nezdolnost
- 5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Lumír nízkou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 38. Porovnání dosažených hodnot panem Lumírem a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
L	38	37	24	99
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skór L - dosažené hodnoty panem Lumírem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Lumírovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj nesrozumitelné. Pan Lumír nechápe, proč jsou lidi na sebe zlí. Budoucnost je pro něj předvídatelná, protože vnímá, že má volbu aktivity ve svých rukou. Když se do něčeho pustí, tak je schopen investovat čas, energii a úsilí. Schopnosti nemá přiměřené dané situaci, protože má potíže ji odhadnout a zvážit svoje schopnosti. Za zdroje psychického zdraví považuje: pravidelné docházení k lékaři, užívání

medikace, zázemí a pocit pohody. Pokud má dostatek peněz a cítí se psychicky dobře, tak je schopný zvládat i náročnější situace.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Lumír sdělil, že tyto dva pojmy spolu nesouvisí.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Lumír nejdříve řekl, že neví, jak tyto dvě proměnné spolu souvisejí. Potom uvedl, že pokud člověk nepije, tak má život smysluplnější.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Lumír 143 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Současně získaných 37 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu. Tato hodnota byla nejvyšší naměřená v celém výzkumném souboru.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 39. Porovnání získaných bodů panem Lumírem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Lumír
ESK	143
AUDIT	37

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Lumír vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Lumír 99 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené

schopnosti překonávat překážky. Současně získaných 37 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 40. Porovnání získaných bodů panem Lumírem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Lumír
SOC	99
AUDIT	37

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

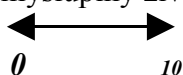
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Lumír, že s rostoucí mírou konzumace alkoholu klesá osobní nezdolnost i smysluplnost. Toto tvrzení podle něj platí na 100%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Lumír je přesvědčený, že všichni ostatní lidi jsou na tom lépe než on.

„Já si myslím, že ostatní lidi jsou na tom podstatně lépe než já. ... Ostatní lidi mají pro co žít. Já teď nic nemám. Cítím se hodně sám ... taková samota a prázdnota ... hodně mě to trápí.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 0 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

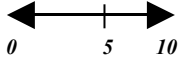
V **Existenciální škále** získal pan Lumír 143 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 37). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Lumír svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Lumír vnímá svoji osobní nezdolnost podobně jako většina lidí.

„V tomto případě bych si dal spíše průměr. ... Někdo je na tom líp někdo hůř. Nejsem na tom zas až tak špatně. Něco zvládám a daří se mi a něco ne.“

Osobní nezdolnost v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Lumír 99 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 38). Podle Antonovského konceptu má pan Lumír výrazně nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

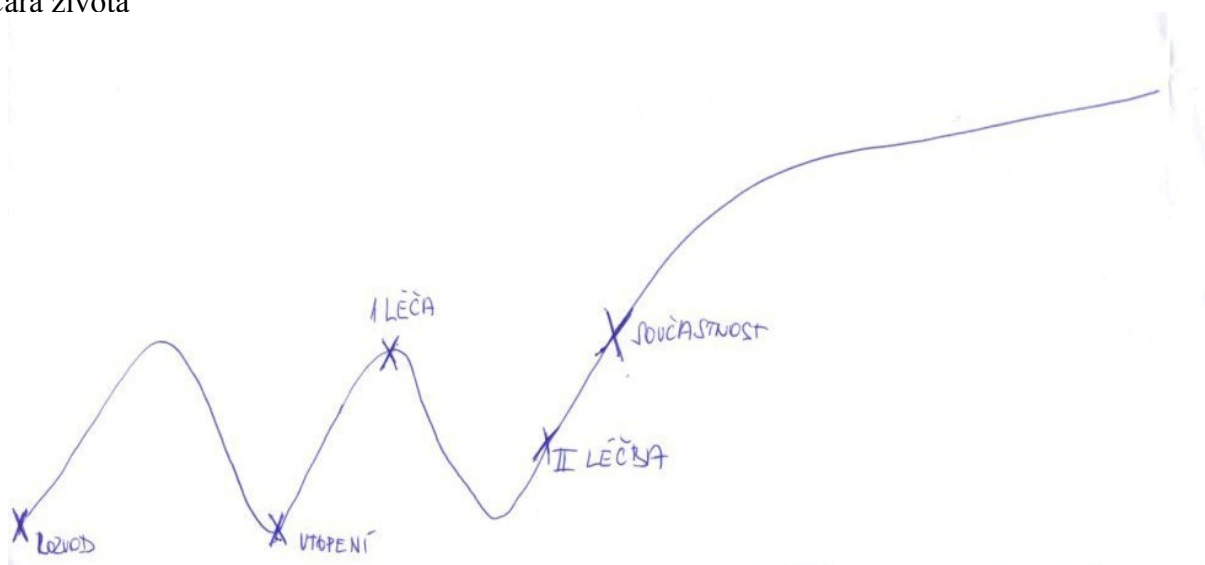
8.2.7 Kasuistika č. 7 paní Jana, 41 let

- SOU, obor zahradnice, rozvedená, 2 synové a 1 dcera
- 2. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 2
- 14. týden léčby, zaměstnaná: ne, dluhy: ano, 50.000,- Kč
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 1, další závislost: ne
- největší aktuální problém: alkohol, další přidružené problémy: úzkost, deprese, samota
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 9 let, závislá si připadá 7 let
- nejvíce jí pomáhá: rodina, psycholog, psychiatr, Psychiatrická nemocnice v Kroměříži
- nejvíce jí škodí: kamarádi, deprese, samota, nahromaděné a neřešené problémy
- závislost v rodině na alkoholu: ne, důvody k nastoupení na aktuální léčbu: neuvedeno

Paní Jana velmi ochotně projevila zájem o rozhovor. Téma výzkumu ji zaujalo a chtěla se o sobě dovědět nové informace. Na položené otázky dle našeho názoru odpovídala otevřeně a upřímně.

Po celou dobu rozhovoru byla Jana klidná a uvolněná. Pokud se rozhovor stočil k jejím třem dětem, tak byla smutná. Bylo vidět, že ji trápí, že opakovaně zklamala jejich důvěru. Rozhovor se uskutečnil dva dny před propuštěním po 3 měsíční léčbě. Pobyt hodnotila jako velmi užitečný. Vnímala jej jako velkou šanci žít zase normální život bez alkoholu. Byla na sebe hrdá, že se jí podařilo po celou dobu abstinovat.

Čára života

Obr. č. 10. Čára života paní Jany, věk 41 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Paní Jana nakreslila křivku svého života v podobě opakujícího se stoupání a klesání. Propady byly způsobené konzumací alkoholu. Výrazně ji pomohly 2 protialkoholní léčby. I když by chtěla dál stoupat, tak má aktuálně obavy z budoucnosti.

„... No a tady život stojí přede mnou, to jsem v půlce kopce. ... Není to moc dobré. Je to takové nejisté, nerozhodné. ... Nerozhodnost z budoucnosti. Nevím, jak budu řešit problémy, které na mě zase spadnou. S pitím jsem začala kvůli problémům, depresím, samotě, kvůli špatné náladě. ... Budoucnost se špatně plánuje. Já nevím co bude za týden, za měsíc, za rok. ... Moje vize do budoucna. Určitě bych chtěla najít trvalé zaměstnání. Chtěla bych mít více koníčků, co bych mohla doma dělat. Chodím tady na koberečky. Říkala jsem si, že si zařídím malý stav a mohla bych doma vyrábět malé koberečky. Pak bych je prodávala. To by mě bavilo. Když jsem chodila do činnostní terapie tady, tak jsem se u koberečků cítila vždy dobře. To byl pro mě takový klid a relax. Mohla jsem si utříbit svoje myšlenky. Mohla jsem si všechno v klidu probrat sama ... v pohodě. A jinak co? Určitě bych chtěla dobře dovychovat děti. Hlavně ta práce, mít víc zájmů a činností, abych neměla špatné myšlenky na alkohol nebo tak. Potřebuju mít taky relax pro sebe. To jsem si taky hodně uvědomila. Babička si bere často malou k sobě. Mohla bych mít prostor pro sebe. Mohla bych chodit plavat, nebo si zajít třeba do sauny. Nebo si třeba jen tak zajet někam na kole. Ráda jezdím na kole. ...“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro paní Janu byly 3 důležitá životní období – dvě protialkoholní léčby a narození dcery, které označila za smysluplnější období. Aktuálně je pro ni k abstinenci nejvíc emotivující podpora dětí a touha být lepší, nebýt tak protivná a rovnou řešit problémy.

„... Ano při narození dcery Verunky, ale jinak ne. ... Protože se mi narodila holčička. ... Bylo to něco nového. Ona nebyla plánovaná. Je víc přítulná, víc se ke mně má. Kluci jsou už velicí. Bylo to takové jinačí než s klukama. ...“

„ ...Rok a půl jsem potom abstinovala. Na léčbu jsem nastoupila měsíc nebo dva po sebevražedném pokusu /2012/. ... Pomohla, protože jsem rok a tři měsíce abstinovala. ... Hlavně tady ten kolektiv, potom skupinové sezení. Protože se sestřičkami, hlavně s paní ... se dobře vykládá, ona je velice příjemná. Všechno jsme rozebraly. Hlavně mi pomohlo to prostředí, protože jsem viděla lidi kolem sebe, kteří mají skoro podobné problémy. Mohli jsme si tedy spolu

promluvit. Já jsem byla doma samotářská. Neměla jsem nikoho. Nikam jsem nechodila. Byla jsem pořád zavřená sama doma. Takže jsem měla deprese a výčitky. ... Se stejnými lidmi. Lidi venku nechápu, o co jde. Nechápu, že je člověk nemocný. Oni si myslí, že jsem opilec. Oni nechápu, že je to nemoc, jak tady říkají. ... Po roce a třech měsících jsem se zase napila to jsem se napila, protože jsem dlouhodobě hledala práci. Potom se vyskytly nějaké problémy, protože bývalý manžel nasekal dluhy a chodili k nám exekutoři. Do toho se ještě majitelka rozmýšlela, jestli mi prodlouží pronájem bytu a do toho ještě mladší syn začal zlobit. Takže to už bylo všeho moc. Zase jsem to neunesla a nárazově jsem začala zase popíjet. A protože jsem samoživitelka, tak ke mně chodila na kontroly sociálka. Došla jednou nečekaně a já jsem nadýchala. A to už mě dali nůž na krk. Jestli se nepůjdu znova léčit, tak mi seberou tu nejmladší dcerku. ... Ano, hlavně kvůli té malé, ale taky kvůli sobě. Kluci mi říkali: „Mami, když nejsi opilá, je s Tebou sranda.“ Chodili jsme do akvaparku a do kina. Jezdili jsme na kole s tím starším synem, ale také s berunkou. Procházky, na bruslích jsme jezdili, taky na kole. Protože oni už na konci té první léčby, ne teda v polovině té léčby, už na mě poznali, když jsem přijela na dovolenku a byla jsem opilá. Ten nejstarší už znal všechny moje skrývačky, moje tajná místa. Chodíval a vyléval mě to. Už byl na mě hodně nazlobený. A právě proto, když jsem nastupovala na druhou léčbu, tak mě už ani nechtěli podpořit. Rovnou mi řekli, že mi nevěří. Nevěřili mi, že to dokážu. Mysleli si, že skončím stejně jako předtím. Takže jsem ani neměla podporu rodiny. Ani moje matka se se mnou nebaví. ...“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Paní Jana začala pít, protože nebyla schopná zvládnout bití od svého bývalého manžela. Opakovaně alkoholem řešila nepříznivé životní situace (dluhy manžela, exekuce, nemožnost najít zaměstnání, problémy s nájmem bytu, zlobení syna).

„... Pít jsem začala kvůli problémům, depresím, samotě, kvůli špatné náladě. Životní problémy, finanční problémy. Všechno to začalo, protože manžel začal být agresivní a hrubý. Začal taky pít. To byl ten začátek. ... Byl vyučený zedník. Jak je známo, tak zedníci popíjejí. Ze začátku těch prvních pět roků, když jsem se vdala, tak to bylo všechno v pořádku, ale potom už začal popíjet častěji a častěji. To jsme čekávaly s dětmi, kdy a jak přijde. Abych to všechno zvládala, tak jsem začala pít, aby mě to tak nebolelo. Měla jsem strach. Myslela jsem, že když budu opilá, tak to budu všechno lépe snášet. ... Potom jsme už žili vedle sebe jako cizí lidi. Protože mám dva velké syny, kteří mě bránili, už si nedovolil mě napadnout. Prostě jsme byli jako dva úplně cizí lidi vedle sebe. ... Ano, to jsem se napila, protože jsem dlouhodobě hledala

práci. Potom se vyskytly nějaké problémy, protože bývalý manžel nasekal dluhy a chodili k nám exekutoři. Do toho se ještě majitelka rozmyšlela, jestli mi prodlouží pronájem bytu a do toho ještě mladší syn začal zlobit. Takže to už bylo všeho moc. Zase jsem to neunesla a nárazově jsem začala zase popíjet. A protože jsem samoživitelka, tak ke mně chodila na kontroly sociálka. Došla jednou nečekaně a já jsem nadýchala. A to už mě dali nůž na krk. Jestli se nepůjdu znova léčit, tak mi seberou tu nejmladší dcerku.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Paní Jana zpočátku chvíli přemýšlela, jak by toto slovo definovala. Dokázala hned vyjmenovat, co je pro ni v životě důležité, ale vysvětlit slovo hodnota ji chvíli trvalo. Posléze se jí to podařilo zformulovat jako něco, co je pro ni hodně důležité.

Smysluplnost

Pro paní Janu je smysluplností smysluplná činnost a naplnění myšlenky.

„Smysluplnost je pro mě naplnění něčeho. Dělam něco, aby to mělo smysl. Třeba naplnění myšlenky, že přestanu pít. ... Naplnění snahy, že dobře vychovám syny a dceru. ... Naplnění životních snů. ... A naplnění sama sebe, že mohu být se sebou spokojená.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považovala paní Jana to, že se nepoddává problémům a nadměrně se jimi nezaobírá.

„Osobní nezdolnost... To znamená, že bych se neměla nechat změkčit, neměla bych si všechno zabírat, neměla bych se poddávat různým věcem nebo problémům.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro paní Janu je největší hodnotou její rodina, konkrétně vztah k dětem, matce a sestřám. Dále uvedla zaměstnání. Podrobněji rozvedla vztah k dětem. Hodně ji trápilo, že je zklamala pitím a nevěřili ji.

„... Mám tři děti ... 21, 19 a 8 let. Dva kluci a holka. ... Ano, hlavně kvůli té malé, ale taky kvůli sobě. Kluci mi říkali: „Mami, když nejsi opilá, je s Tebou sranda.“ Chodili jsme do

akvaparku a do kina. Jezdili jsme na kole s tím starším synem, ale také s berunkou. Procházky, na bruslích jsme jezdili, taky na kole. Protože oni už na konci té první léčby, ne teda v polovině té léčby, už na mě poznali, když jsem přijela na dovolenku a byla jsem opilá. Ten nejstarší už znal všechny moje skrývačky, moje tajná místa. Chodíval a vyléval mě to. Už byl na mě hodně nazlobený. A právě proto, když jsem nastupovala na druhou léčbu, tak mě už ani nechtěli podpořit. Rovnou mi řekli, že mi nevěří. Nevěřili mi, že to dokážu. Mysleli si, že skončím stejně jako předtím. Takže jsem ani neměla podporu rodiny. Ani moje matka se se mnou nebaví.“

Hodnoty se měnily v čase. Dříve pro ni byl důležitý hlavně alkohol, teď si uvědomuje hodnotu dětí, o které by nechtěla přijít.

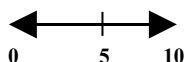
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřila paní Jana výrazné zlepšení, protože jí děti začaly zase důvěřovat a jejich vztah se zlepšil. Naproti tomu paní Janě vadí, že ji ještě nevěří její matka. Svůj život nepovažuje za ideální, ale „újde to.“

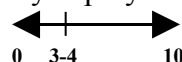
„... No a teď si myslím, že jsem docela v klidu. Myslím si, že to zvládnou. Ne myslím, musím to zvládnout. Už jenom kvůli svým dětem. Nechci je zklamat. Nechci vidět ty obličejky: „Mami, ty jsi to zas pokazila.“ Protože když mě syn vezl posledně z dovolenky, vykládali jsme si v autě. On mi říkal: „Mami, já Ti tak věřím, Ty to zvládneš. Ty zas budeš taková jako dřív.“ Prostě mi řekl, že je velký rozdíl v tom, když jsem opilá a když jsem v klidu a v pohodě... bez pití.“

Vyprávění paní Jany je v souladu s jejím znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 – hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 – míra uskutečňování hodnot

10 – hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
3-4 – míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Jana druhou nejnižší hodnotu celkového pocitu smysluplnost v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 41. Porovnání dosažených hodnot paní Janou a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
J	18	35	12	14	53	26	79
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup OD - odpovědnost J - dosažené hodnoty paní Janou
 SP - sebezpřesah P - personalita SH - střední hodnota standardizačního souboru
 SV - svoboda E - existencialita S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

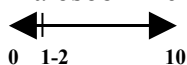
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřila paní Jana výraznou nespokojenost s osobní nezdolností. Podle ní si nechá všechno líbit, ustupuje a nechává se zdolávat.

„... Nechám si všechno líbit, ustupuju, poddávám se. ... Synové si na mě čím dál tím více dovolovali. Nechala jsem se kamarádkami zlákat k pití alkoholu. Prostě nejsem tvrdá. Vždycky se nechám zdolat.“

Vyprávění paní Jany je v souladu s jejím znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti 10 – maximální osobní nezdolnost 1-2 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Jana jednu z nejnižších hodnot osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 42. Porovnání dosažených hodnot paní Jany a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
J	30	30	26	86
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór J - dosažené hodnoty paní Janou SD - směrodatná odchylka české populace
 Průměr - průměrná hodnota české populace

Dále jsme paní Janě pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí je pro ni srozumitelné na 20%. Budoucnost vnímá jako nepředvídatelnou. Je schopná se angažovat, pokud musí něco zařídit, nebo aby dodržela slíbený závazek. Své schopnosti vnímá jako přiměřené dané situaci na 50%. Za zdroje psychického zdraví považuje pohodu, klid, relax, souhru rodiny a radostné okamžiky. Z 50% je schopná řešit tíživé životní situace. Často na ně reaguje depresí a špatnou náladu, což je rizikovým faktorem relapsu alkoholu.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V polostrukturovaném rozhovoru paní Jana sdělila, tyto dva pojmy spolu nesouvisí.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V polostrukturovaném rozhovoru paní Jana vypověděla, že v malé míře ji alkohol pomáhal být aktivnější, vidět kolem sebe možnosti, více se angažovat a dělat něco smysluplného. Ve větší míře ji naopak škodil. Paní Jana nedokázala míru vyjádřit. Spíš podle ní záleželo na situaci.

„Když se něčeho napiju, tak mám potom chuť dělat něco smysluplného. ... Málo alkoholu mi pomáhá být aktivnější, vidět kolem sebe možnosti a zapojit se do toho. Větší množství mi pak ale škodí. ... Nedá se to tak říci, že by mi třeba dvě, tři skleničky alkoholu už škodily. To je různé. ... Ano, záleží na situaci.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získala paní Jana 79 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné

existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Naproti tomu získaných 30 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu vysoké závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká míra závislosti na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 43. Porovnání získaných bodů paní Janou v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jana
ESK	79
AUDIT	30

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** paní Jana vypověděla, že i v malé míře jí alkohol snižoval osobní nezdolnost.

„Ta moje nezdolnost je skoro na nule. ... Když se napiju, tak je mi všechno jedno. Říkám si, je to fuk. Je mi jedno, jak to dopadne. ... I málo alkoholu mi v tomto hodně škodí.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získala paní Jana 86 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené schopnosti překonávat překážky. Naproti tomu získaných 30 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu vysoké závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká míra závislosti na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 44. Porovnání získaných bodů paní Janou v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jana
SOC	86
AUDIT	30

Legenda:

SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

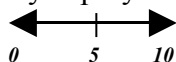
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřila paní Jana názor, že menší množství alkoholu dělá její život smysluplnější a zároveň i sebemenší množství alkoholu snižuje její osobní nezdolnost. Podle ní tento vztah platí v 50% případů. Nedokázala se k tomu ale blíže vyjádřit.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Jana je přesvědčená, že je na tom podobně jako většina lidí.

„Ostatní lidi jsou na tom určitě líp. Já si ale myslím, že nemám až tak špatný život. Takže asi polovina je na tom líp a ostatní hůř.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

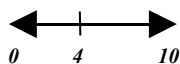
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 5- hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získala paní Jana 79 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 41). Podle existenciálního konceptu prožívá paní Jana svůj život výrazně méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Jana vnímá svoji osobní nezdolnost jako horší v porovnání s ostatními lidmi.

Osobní nezdolnost v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 4 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

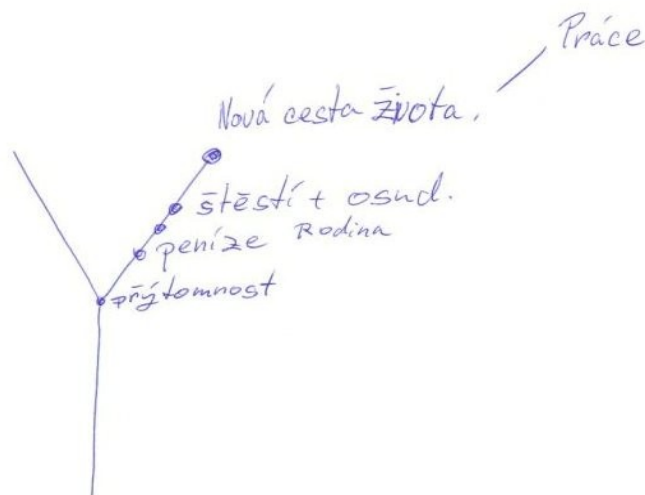
V **Dotazníku SOC** získala paní Jana 86 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 42). Podle Antonovského konceptu má paní Jana výrazně nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.8 Kasuistika č. 8 pan Jiří, 27 let

- dokončil zvláštní školu, výchovné problémy, podprůměrný prospěch, svobodný, bezdětný
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 5
- 4. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 1, další závislost: pervitin
- největší aktuální problém: alkohol, pervitin
- další přidružené problémy: úzkosti a deprese
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1/2 roku závislý si připadá 3 roky
- nejvíce mu pomáhá: když se o problémech nemluví
- nejvíce mu škodí: neuvedeno
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: přišel dobrovolně na léčbu a chtěl by ji dokončit

Pan Jiří byl velmi neochotný. Původně s námi nechtěl mluvit. Považoval to za zbytečný a promarněný čas. Nakonec s rozhovorem souhlasil. Zřejmě měl obavu, že by z odmítnutí mohl mít problémy. Pan Jiří má potíže s autoritou a s dodržováním pravidel a řádu. Na oddělení byl často zvýšeně konfliktní i s ostatními spolupacienty. Měl potíže respektovat projevy jejich duševních onemocnění. Během pobytu pravidelně docházel na skupinovou terapii pro léčbu závislosti. Na skupinách ovšem o sobě nechtěl téměř mluvit a ostatním spolupacientům se snažil dávat nepřiléhavé rady. Osvětová témata si nebyl schopen zapamatovat.

Čára života

Obr. č. 11. Čára života pana Jiřího, věk 27 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Jiří nakreslil křivku svého života v podobě písmene ypsilon. Aktuálně stojí na rozcestí a rozhoduje se, zda bude pokračovat v cestě alkoholu, drog, krádeží, nebo se pokusí žít jinak.

„Celý život byl takový stejný. Hodně jsem pil a fetoval. Občas jsem musel něco ukrást, abych na to měl. Nebavilo mě žít normálně. Ted' jsem na rozcestí. To je stará cesta a to je nová lepší cesta. ... Pořád tady stojím v tom bodě. ... Pořád se rozhoduju, jestli jít cestou dobrou nebo špatnou. ... Alkohol, kontejnery. Pád. Nechci to. Chci se změnit.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pan Jiří považuje za důležité životní události, když našel ležet na ulici peníze a pobyt ve vězení. Nechtěl o tom ale podrobněji mluvit.

„Jednou jsem našel na ulici peníze. To jsem byl hodně šťastný. Pro mě v životě nejdůležitější osud. Strašně nerad někam spěchám. Lidi kolem mě jenom litají. Chci mít pohodičku. Nehledím na čas. Štěstí nebo smůla v životě byla dána osudem. Osudem jsem potkával špatné lidi a doplatil jsem na to. ... Nechci o kriminále ted' mluvit. Nerad na to vzpomínám. Je to za mnou.“

Pro pana Jiřího byla jediná **smysluplnější událost**, když si na Nový rok 2015 po předávkování alkoholem a drogami uvědomil, že musí se sebou něco udělat.

„Pochopil jsem jednu věc. Ještě před silvestrem jsem se hodně opil. Do toho jsem si dal dávku. Měl jsem halucinace. Viděl jsem hodně nesmyslné věci. Hlavně jsem viděl d'ábla. Řekl jsem si „dost“. Šel jsem se vyspat. Druhý den jsem vstal. Měl jsem zase chuť k jídlu. Okoupal jsem se a začal jsem přemýšlet o sobě. Šel jsem do kostela. Mluvil jsem na Boha. Vzteky jsem se rozčílil, začal jsem rvát. Všichni utekli. Byl to pro mě zlom. Uvědomil jsem si, že tak dál žít nemůžu, že musím se sebou něco udělat.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Jiří začal pít v 15 letech, aby ukázal kamarádům, že se nebojí. Postupně začal chodit do hospody i sám, pokud neměl kolem sebe partu kamarádů, se kterou by si rozuměl. Víc pil v roce 2005, kdy mu zemřel nejlepší kamarád. Průměrně to bylo 6 piv a 2 litry vína denně. V roce 2014 přestal pít alkohol, ale vyměnil ho za pervitin. Postupně k tomu přidal také alkohol. Pan Jiří si uvědomuje, že byl silně závislý a že nebyl schopen běžně fungovat.

„To bylo v 15 letech. ... Byla to klukovská frajeřina. ... Chtěl jsem ukázat, že se toho nebojím. Pak mě to začalo chutnat a stal jsem se na tom závislý. ... Už tak v sedmnácti. Začal jsem krást, abych na to měl. Peníze mi chyběly. ... Pil jsem jenom pivo. Bylo toho hodně. V poslední době jsem to už nezvládal. Nedávno jsem byl tady na záchytce. Bylo to měsíc zpátky. ... Chodil jsem hodně rád i sám pít. Chodil jsem pít do jednoho baru. Nesměl za mnou nikdo sedat. Chtěl jsem mít klid a soukromí. Sám jsem to řekl barmanovi, ať za mnou nikdo neseď. ... Nemám rád blbé keci. Když mi někdo řekne blbou věc, tak vybuchnu jako sopka. Jsem agresivní člověk. ... Asi rok 2005. ... Zemřel mi nejlepší kamarád. Umřel mi v náručí. ... vypil jsem průměrně za den 6 piv a 2 litry vína, víc to určitě nebylo. ... To byl rok 2014. Ten rok jsem vůbec nepil alkohol. Ale začal jsem hodně fetovat. Spadnul jsem do závislosti na pervitinu. Sociálku jsem většinou propil nebo profetoval.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Jiřího je hodnotou něco důležitého, na co dává důraz.

Smysluplnost

Pan Jiří vnímá smysluplnost jako činnost, která má pro něj význam a je užitečná.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Jiří stav, kdy ho nic nepřekvapí a dokáže bojovat za důležité věci.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Jiřího je hodnotou práce a rodina. Myslel tím vztah s přítelkyní, se kterou by mohli mít děti. Pod vlivem návykových látek ale všechno zanedbával a nic ho nezajímalo. Aktuálně je pro pana Jiřího velkou hodnotou léčba.

„Určitě je to práce a rodina. ... Na finance nekoukám. Nejsou pro mě důležité. ... Najít si holku a být spolu. Mít případně spolu dítě. Ještě je pro mě hodně důležitá moje máma. Chtěl bych mít s ní pěkný vztah. Dřív jsme se jenom hádali. Mám ji rád. ... Dřív jsem důležité věci hodně zanedbával. S někým jsem chodil, ale alkohol byl pro mě přednější. Dítě jsem taky nechtěl. Hodně jsem se změnil. Byl jsem čím dál tím agresivnější. Často jsem se hádal. Hlavně to bylo s přítelkyní. Ze začátku nechtěla ani věřit, že v něčem jedu. Když jsme byli víc spolu, tak to ale poznala. Byl jsem někdy nafetovanej a jindy jsem zase byl na mol. Chtěl jsem ji objímat, ale ona raději utekla. Měla strach. ... Nic pro mě bylo důležité. Neměl jsem žádné zábrany, nic mě nezajímalo. Bylo to se mnou špatné. Potkával jsem hodně divné lidi.“

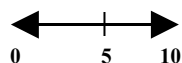
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Jiří spokojenost s mírou aktuálního pocitu smysluplnosti i uskutečňování hodnot. Vychází zejména z naděje, že se mu teď podaří žít jiný, lepší život.

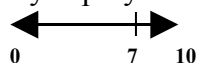
„Šel jsem se léčit dobrovolně a chci jít novou cestou. ... Jsem rád, že se mi to tu podařilo zařídit. Chci ukázat, že to jde. Že mohu být jiný. ... Našel jsem novou cestu a zase věřím sobě i lidem kolem. Začali se lidi o mě zajímat. Jak na tom jsem, jak jsem pokročil v léčbě. Když jsem se dostal z vězení, tak se úplně jinak se mnou bavili. Musel jsem jim lhát, aby mě brali. Ted' to nemusím. Trápím mě, jak se ke mně rodina zachovala.“

Vyprávění pana Jiřího je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
7 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jiří podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti. Byla to třetí nejnižší hodnota ze všech respondentů výzkumu.

Tab. č. 45. Porovnání dosažených hodnot pana Jiřího a střední hodnoty a směrodatné odchytky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
J	10	34	22	26	44	48	92
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO – sebedstup

OD - odpovědnost

J – dosažené hodnoty panem Jiřím

SP – sebezřehah

P – personalita

SH – střední hodnota standardizačního souboru

SV – svoboda

E – existencialita

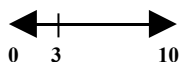
S – směrodatná odchytka standardizačního souboru

V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Jiří připustil, že se mu nedaří jít si za svým přes překážky a spíše podléhá okolním vlivům.

Vyprávění pana Jiřího je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti

10 – maximální osobní nezdolnost

3 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Jiří podprůměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku SOC.

Tab. č. 46. Porovnání dosažených hodnot pana Jiřího a průměru, směrodatné odchytky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
J	26	39	34	99
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda:

SR - srozumitelnost

ZV - zvládnutelnost

SM - smyslupnost

CS - celkový skór

J - dosažené hodnoty panem Jiřím

Průměr - průměrná hodnota české populace

SD - směrodatná odchytka české populace

Dále jsme panu Jiřimu pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj nesrozumitelné, většinou lidem nevěří. Budoucnost je nepředvídatelná, protože nikdo neví, co bude. Často se vyhýbá angažování se v okolním dění. Má málo schopností řešit situace. Zdrojem psychického zdraví je jen léčba. Není příliš schopen řešit těžké životní situace.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Jiří sdělil, že si myslí, že tyto dvě věci spolu nesouvisí.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Jiří opět vypověděl, že nevidí souvislost mezi těmito dvěma proměnnými.

„Když jsem se napil, tak se to rozjelo jako vodopád. Nemohl jsem to zastavit. Podle mě tyto dvě věci spolu vůbec nesouvisí. Nevidím v tom žádný vztah.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Jiří 92 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Současně získaných 33 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 47. Porovnání získaných bodů panem Jiřím v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jiří
ESK	92
AUDIT	33

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Jiří opět vypověděl, že užívání alkoholu a osobní nezdolnost spolu nesouvisejí.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Jiří 99 bodů, což podle manuálu vypovídá o narušené schopnosti

překonávat překážky. Současně získaných 33 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 48. Porovnání získaných bodů panem Jiřím v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Jiří
SOC	99
AUDIT	33

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

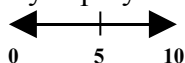
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Jiří názor, že všechny tři proměnné spolu nesouvisejí. Zdůvodnil to takto:

„Nesouvisí to. Někdy jsem se cítil dobře a jindy zase špatně. Průměrně jsem vypil 20 piv za den. Někdy mi alkohol dával pocit radosti. Ale to bylo, když jsem měl max. 5 piv. Pak mi už bylo špatně. I když jsem hodně pil, tak jsem měl pocit smyslu v životě. Díky alkoholu jsem neměl tolik zábrany a pouštěl jsem se do věcí, do kterých bych jinak nešel.“

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Podle pana Jiřího je stejný jako ostatní lidé, proto má stejně smysluplný život jako druzí.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

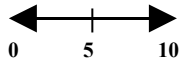
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Jiří 92 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 45). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Jiří svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Jiří má pocit, že má stejnou osobní nezdolnost jako většina lidí.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Jiří 99 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek těsně pod hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 46). Podle Antonovského konceptu má pan Jiří nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.9 Kasuistika č. 9 pan Kamil, 62 let

- ZŠ, aktuálně ve starobním důchodě, svobodný, 2 děti (syn a dcera – nestýkají se spolu)
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 3
- 16. týden léčby, zaměstnání: ne, výše dluhů: 20.000,- Kč
- věřící: ano (katolík), sui myšlenky: ano, sui pokus: 0, další závislost: ne
- největší aktuální problém: potíže s alkoholem
- další přidružené problémy: deprese
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 3 roky, závislý si připadá 32 let
- nejvíce mu pomáhá: pobyt v léčebně
- nejvíce mu škodí: alkohol
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: aby se zbavil závislosti na alkoholu

Paní Kamil byl ochotný se sejít k podrobnějšímu rozhovoru. Jeho motivací ale podle nás nebylo dozvědět se něco o sobě, ale bral to jako povinnost, součást léčebného režimu. Během hodinového rozhovoru bylo patrné, že si rád povídá a vzpomíná na svůj život. Myslíme si, že hlavním aktuálním tématem je pocit vlastní hodnoty. Každý den měl sebevražedné myšlenky, protože mu přišlo, že jeho život je zbytečný. Když jsme mluvili o jeho práci, tak z jeho úsměvu bylo patrné, že je rád, že dokázal mnoha lidem manuálně pomoci. To jej stále drží nad vodou, protože i v léčebně každý den dělá něco pro druhé.

O své závislosti na alkoholu mluvil otevřeně. Sám sebe vnímal jako loutku, která musí pít, protože alkohol je silnější než on sám.

Čára života

Obr. č. 12. Čára života pana Kamila, věk 62 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Kamil nakreslil křivku svého života v podobě stoupání a klesání. Zdůvodnil to tím, že výkyvy byly dané tím, zda měl peníze. Rovina znázorňuje situace, kdy byl v léčebně, měl pravidelný režim a abstinovat.

„To jsem šel úplně z kopca. Za komunistů bylo hodně peněz, na slopačku a včil peníze nejsou a práca taky moc ne. Tak musím balit tabák, abych přežil. ... Včil zase idu z kopca. ... Ted' jsem úplně na dně. Peníze nejsou. Žiju v maringotce. Špagát mám nachystaný pod maringotkou, že se oběsím. Myšlenky su bar jakési.“ /rovina čáry/ „Jo, to jsem nepil. To bylo dobrý. Tady máte pravidelný režim. Když je člověk ožralý, tak je Vám všechno jedno.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Kamila nebyla žádná událost významná. Celý život jenom pil a chodil do práce. Považoval to za jednotvárné. Při podrobnějším dotazování zmínil postavení domu, ale nepřikládal tomu zvláštní význam.

„Já jsem žádné neměl. Život jsem prožil tak, že jsem chodil z práce do práce. Pořád to bylo dokola. ... No maximálně se šlo v neděli s klukama na fotbal. Tam jsme se stejně ožrali. ... Akorát jsem postavil barák. Mladá bydlela u mě. Pak jsem měl barák v exekuci, protože jsem ho prohrál v automatech. Ted' nemám nic, jsem jenom v maringotce. Tu mám pronajatou od kamoša. Kdybych do rána umřel, tak co se stane? Nic, už je stejně neskoro. ... Bylo to jednotvárné celý život. Práce, hospoda a práce.“

Žádné období nepovažoval pan Kamil za smysluplnější. Neustále jenom pil a chodil do práce.

„Je to furt stejné. Práca, hospoda, fuška a potom jsem tady. Furt dokola. Když jsem byl u cirkusa, tak sa postavilo a potom sa nakoupilo chlastu. To jsme byli třeba v Rusku.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Kamil začal pít ve 13 letech, kdy začal chodit s kamarádama do vinných sklepů. Po základní škole už chodil pravidelně do hospody. Nesouviselo to s některou životní událostí. Pan Kamil o tom mluvil jako o zvyku, součásti životního stylu.

„U nás jsou vinné sklepy. Už jako školáci ... to mi bylo tak 13 let ... vypadal jsem starší ... jsme tam chodili. Poté, co jsme vyšli školu, tak se pravidelně chodilo na pivo a na kořalku. Chodilo se třeba dva dny v sobotu a v neděli. Pak se šlo do práce a z práce hned do hospody. Pořád do kola. Prošel jsem hodně firem. Pracoval jsem i u cirkusu. Rozdělával jsem šapitó. Bylo to jednotvárné celý život. Práce, hospoda a práce. Ze zvědavosti. Chtěl jsem se vytáhnout. U nás to bylo tenkrát normální. Všichni chodili, tak jsem nemohl zůstat pozadu.“

Pan Kamil přiznal, že má **neustále sebevražedné myšlenky**, ale nikdy si nic neudělal.

„... Myšlenky jsou pořád takové špatné. Říkám si, že se říznu nebo se oběsím, ale když ráno vstřízlivím, tak zase uvažuji jináč. Všichni v hospodě ví, že se dokážu pořádně ožrat, ale na život jsem si ještě nesáhnul. ... Ted' jsem úplně na dně. Peníze nejsou. Žiju v maringotce. Špagát mám nachystaný pod maringotkou, že se oběsím. Myšlenky su bar jakési. ... Co já z toho života mám, pořád Vám to říkám, že tady nemusím být. Já sa smrti nebojím. Někdo se bojí smrti, ale já říkám, kdyby to už bylo.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Kamila je hodnotou cena.

Smysluplnost

Pan Kamil vnímá smysluplnost jako činnost, která ho baví.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Kamil to, že překonává překážky a že ho nic neporazí.

„Asi to, že mě nic nezdolá, že to překonám a že mě nikdo neporazí. Když jsem byl mladší, tak jsem se taky rvával na zábavách. Jednu jsem dal a jednu jsem dostal. Nikdy jsem si to nenechal líbit.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Kamila je jedinou hodnotou práce. Bylo to stejné celý život.

„Jo, celý život dělám jen manuálně na stavbách. Každý říká, že jsem cvičil, ale to je blbost. Už v dětství jsme měli hospodářství, koně a krávy. Musel jsem vyhazovat hnoja. Už od mládí jsem musel pracovat. Nás bylo 8 děcek a jsem poslední. Tenkrát to tak bylo na vesnici. Dřevo nasekat, husy a krávy pást. Celý život jsem makal tvrdě. ... Já jsem dokonce i postavil barák ve dvou lidech. Potom jsem ho prodal. Zaplatil jsem dluhy. Zbytek jsem prohrál v automatech. Starý barák jsem zbořil, co jsem dostal po matce, když zemřela. To jsem taky chlastal, ale ještě to šlo. Udělal jsem hrubou stavbu. Potom jsem se toho zbavil. Stejně ale jedu celý život v alkoholu.“

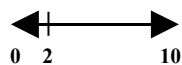
IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Kamil, že se mu nedaří realizovat jedinou hodnotu – práci a ani se mu nedaří vést smysluplný život.

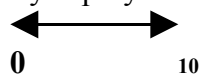
„Když jsem chodil do práce, tak jsem si vydělal. Teď mi dali žebračenu a musím si chodit přivydělat. Když si vydělám třeba dvě stovky, tak to hned utratím a je hotovo. ... Mám jenom pár korun. Něco zaplatím a nic mi nezbyde. Žiju ze dne na den. ... Smysluplný život... takový jaký žiju, tak je to pořád nula. Co já z toho života mám, pořád Vám to říkám, že tady nemusím být. Já sa smrti nebojím. Někdo se bojí smrti, ale já říkám, kdyby to už bylo.“

Vyprávění pana Kamila je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot a míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 – hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
2 – míra uskutečňování hodnot

10 – hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
0 – míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Kamil nejnižší podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 49. Porovnání dosažených hodnot pana Kamila a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
K	12	19	11	33	31	44	75
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup OD - odpovědnost K - dosažené hodnoty panem Kamilem
 SP - sebezpřesah P - personalita SH - střední hodnota standardizačního souboru
 SV - svoboda E - existencialita S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

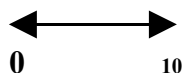
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Kamil, že nezdolnost skoro nemá. Částečně se projevuje tak, že stále žije i přes množství alkoholu, který vypil.

„Že jsem ještě tady a ten chlást mě ještě nezdolal. Zním hodně lidí od nás z dědiny, kteří už padli za vlast. Slabší kusy odpadají.“

Vyprávění pana Kamila je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
 10 – maximální osobní nezdolnost
 0 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Kamil nejnižší hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku SOC.

Tab. č. 50. Porovnání dosažených hodnot pana Kamila a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
K	30	22	8	60
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór K - dosažené hodnoty panem Kamilem
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Kamilovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj nesrozumitelné. Budoucnost je nepředvídatelná. Je schopný si najít práci, ale v jiných situacích selhává. Zdrojem psychického zdraví je jenom práce. Nedokáže řešit náročnější životní situace, protože se vždy opije.

„V práci su dobrý. Ale jináč nene. Vyrostl jsem v jinačí době. Mobily nebyly, takové vymoženosti. Já tomu nerozumím. Vždycky jsem dělával fyzicky a technice nerozumím. Mám svůj mobil. Umím akorát zavolat, jináč nic nepotřebuju. ... Ta práca. Musím držet a držet. Jináč bych to už dávno zabalil. Celý život mám akorát prácu a chlast. Do hrobu si nic nevezmu.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Kamil sdělil, že tyto dva pojmy spolu nesouvisí.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Kamil vypověděl, že pije ze zvyku a že je jeho život díky alkoholu prázdnější.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Kamil 75 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Současně získaných 29 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 51. Porovnání získaných bodů panem Kamilem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Kamil
ESK	75
AUDIT	29

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Kamil vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost.

„To spolu souvisí. Když se člověk napije, tak si myslí, že je machr. Ale pak přijde nějaký borec a dá ti přes tlamu a je to. Alkohol dělá sílu, ale je to jen zdání.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Kamil 60 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené schopnosti překonávat překážky. Tato hodnota byla nejnižší hodnotou ve výzkumném souboru. Současně získaných 29 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 52. Porovnání získaných bodů panem Kamilem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Kamil
SOC	60
AUDIT	29

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

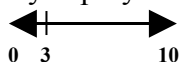
V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Kamil, že s rostoucí mírou konzumace alkoholu klesá osobní nezdolnost i smysluplnost. Toto tvrzení podle něj platí na 100%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Kamil je přesvědčený, že ostatní lidi jsou na tom výrazně lépe než on sám.

„Když piju, tak jsem v pohodě, ale na druhý den je to horší a i tak celkově.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 3 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

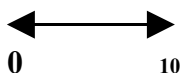
V **Existenciální škále** získal pan Kamil 75 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 49). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Kamil svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Kamil má pocit, že ostatní lidé jsou na tom lépe než on.

„Ostatní jsou na tom rozhodně líp než já. Nedaří se mi. Neznám nikoho, kdo by žil v maringotce a tak chlastal. Kromě práce to stojí za hovno.“

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 0 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Kamil 60 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 50). Podle Antonovského konceptu má pan Kamil výrazně nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.10 Kasuistika č. 10 pan Dušan, 58 let

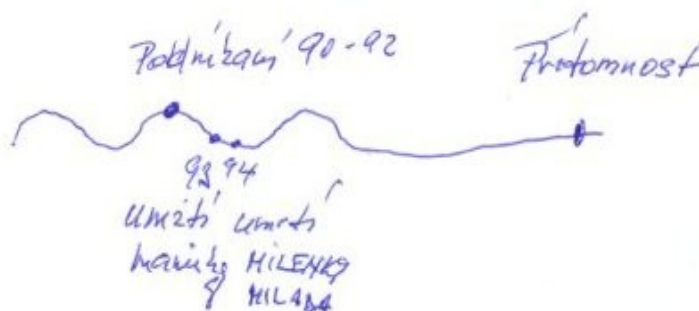
- SOU, obor opravář televizorů, rozvedený, 2 děti (syn a dcera - nestýkají se spolu)
- 5. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 14
- 6. týden léčby, zaměstnání: ne, dluhy: ano
- věřící: ano, sui myšlenky: ne, sui pokus: ne, další závislost: cigarety (38 let)
- největší aktuální problém: rozchod s partnerkou, nízkých důchod, deprese
- další přidružené problémy: neuvedeno
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1,5 roku, závislý si připadá 4 roky
- nejvíce mu pomáhá: neuvedeno
- nejvíce mu škodí: tabák
- závislost v rodině na alkoholu: ano, jeho dědeček
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: neunesl rozchod s přítelkyní

Pan Dušan neměl příliš zájem o rozhovor. Znali jsme se spolu již 3 roky z předešlých hospitalizací na oddělení 20. Na oddělení byl většinou uzavřený, nevyhledával společnost druhých. Potřeboval mít svůj klid a pokoj. Na oddělení byl nekonfliktní. Terapeutických aktivit se zúčastnil pouze z povinnosti.

Závislost na alkoholu spíše bagatelizoval. Nepřipouštěl, že by mu způsobovala problém. Naopak si na abusus stěžovala jeho přítelkyně, když jsme se opakovaně spolu sešli v roce 2014. Pan Dušan byl sice ochoten připustit, že jí to vadí, ale nechtěl s tím nic dělat.

Rozhovor s ním byl náročný. Pan Dušan nebyl příliš výpravný, místy naopak zabíhal. Bylo patrné, že by raději trávil čas v křesle a že nemá zájem se dozvědět o sobě nové informace. Celkové ladění bylo spíše depresivní s výraznou rezignací a bezradností.

Čára života

Obr. č. 13. Čára života pana Dušana, věk 58 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Dušan nakreslil křivku svého života v podobě vlnovky. Zdůvodnil to tím, že se v jeho životě neustále něco děje. Jednou je dole a podruhé nahoře. Pan Dušan má velké obavy z budoucnosti, protože si myslí, že kvůli nedostatku peněz a špatnému zdraví bude jenom přežívat.

„... Pořád se něco děje, tak bych nakreslil vlnovku. Jednou jsem nahoře a jednou dole. Ted' jsem zase dole. Když jsem prodal chatu, tak jsem měl peníze a křivka jde nahoru, a rovná čára by měla být až tady. ... Budu k Vám upřímný. Nemám ani na chleba. Nikdy v životě už nebudu moci pracovat kvůli zdraví. Z finančních a ze zdravotních důvodů už nic nebudu budovat. Moje křivka by už měla být jenom rovná, protože budu muset jenom přežívat. Nikde půjčku nedostanu. Žádnou ženskou nechci. Všechny jsou stejné. Minulá přítelkyně mě dokázala jenom zneužít. Ted' má svého partnera, který vydělává 30 tisíc, tak mě už nepotřebuje.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Dušana byly významné události rozběhnutí podnikání v roce 1990 a dále úmrtí matky a přítelkyně Milady v roce 1993.

„To by bylo rozběhnutí podnikání. Vydělával jsem kolem 20 tisíc čistého měsíčně. ... To bylo takové menší zklamání. Úmrtí mé maminky a za měsíc přítelkyně Milady a potom jsem se ještě vyšplhal. Prodal jsem barák a díky tomu jsem měl nějaké peníze. ... Po úmrtí maminky jsem začal krachovat. Už mi nedělala účetnictví a nebrala telefony na objednávání klientů. Začalo to hodně krachovat.“

Za smysluplnější období považoval pan Dušan období 1975 až 1993, kdy měl práci, vydělával hodně peněz a měl všechno, co chtěl.

„Ano, jak jsem říkal, když jsem měl práci. To jsem dělal opraváře televízí, od roku 1975 do roku 1993. To byl pro mě nádherný život. Vyděl jsem hodně peněz a měl jsem všechno. Měl jsem bab, kolik jsem chtěl. Měl jsem plnohodnotný život.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Dušan začal ve 30-ti letech chodit s kamarády do hospody na pivo. Od té doby byl zvyklý pít průměrně 2 piva za den. Pokud měl krizi s partnerkou, tak pil 4 piva za den. V letech 1984 až 1989 hrával automaty. Často se hádal s manželkou a raději chodil do hospody, než aby byl doma.

„Běžně jsem pil dvě piva denně od svých asi 30-ti let. Už nevím, jak to začalo. Asi jsem byl zvyklý, že jsem chodil tak 2 až 3 krát za týden s kamarádama do hospody. Když jsem víc pil, tak jsem vypil 4 piva denně. ... To bylo období v roce 1992, kdy jsem měl manželství. Začalo to mezi námi skřívat, tak jsem chodil víc do hospody. Před tím jsem ještě hrával automaty. ... To bylo v letech 1984 až 1989. Moc jsem nehrál. To bylo jenom příležitostně. Měl jsem jeden svůj oblíbený automat. Víím, že jsem víc prohrál. Někdy jsem i vyhrál 3.000,- nebo i 11.000,-, nerad na to vzpomínám. Na druhou stranu jsem někdy i prohrál třeba 5.000,- Protože jsem se hádával s manželkou. Já jsem jí byl nevěrný a ona mě. Nechtěl jsem být doma. Častěji jsem chodil do hospody. Ona mi nadávala, že smrdím pivem i před dětmi. Ale vydělával jsem hodně peněz jako elektrotechnik elektrických zařízení, tak musela držet hubu. V roce 1992 jsem se od ní odstěhoval k mamince. Až 11.11.2003 jsem se rozvedl. ... V práci jsem udělal hodně oprav a potom jsem šel raději do hospody než domů. ... Pil jsem každý den tak asi 4 piva. Až v roce 1997 jsem pochopil, že mě pivo nechutná a že jsem z něj blbej. Do července toho roku jsem byl s Janou a od července s Martou. Vždy jsem si dovezl basu piv a popíjel jsem doma. Moje bývalá mi to zakazovala.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Dušana je hodnotou něco užitečného, čeho si lidé váží.

„Hodnota je pro mě něco užitečného, co slouží lidem. Pomáhá to žít třeba klidnější život nebo pohodlnější. ... Důležité je, že si toho lidi váží.“

Smysluplnost

Pan Dušan vnímá smysluplnost jako něco, co ho naplňuje.

„Něco, co mě naplňuje. Dělá mi to život šťastnější. Mám z toho radost a baví mě proto žít.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Dušan schopnost jít si za svým cílem a překonávat případné překážky.

„Asi že si jde člověk za nějakým cílem a bojuje za důležité věci. Je mu jedno, jaké překážky musí řešit. Ta věc je pro něj důležitější.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Dušana je hodnotou jeho život, zdraví, peníze a léčebna. **Tyto hodnoty se neměnily v čase.**

„Nejhodnotnější je můj život. Dále by to bylo být zdraví. A potom peníze. Tady se mi to líbí. Každý tu dělá nějakou aktivitu a dostane najíst a má střechu nad hlavou. ... To je pro mě ještě hodnotou. ... Nikdy jsem nad tím tak nepřemýšlel. Bez zdraví člověk nemůže žít. Bez peněz si nic nemůže dovolit. No a tady je to určitá jistota, že mám aspoň kam jít. Bez toho bych musel žít v garáži a to bych přes zimu těžko dával. Jsem tu rád.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

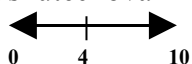
V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Dušan, že pokud je hospitalizovaný, tak se mu daří spokojeně uspokojovat hodnoty, protože mu v léčebně nic zásadního neschází. Naproti tomu pokud je venku, tak se mu příliš nedaří, protože mu chybí peníze, hůř jí a zhoršuje se i zdraví. Se smysluplností je spokojený částečně, protože něco se mu daří a něco nikoliv.

„... Když jsem tady, tak bych dal 8. ... Mám tady všechno důležité ... o čem jsem mluvil. Nic víc v podstatě nepotřebuju. ... /venku/... Tak to bych odhadoval na 4. Nemám peníze, hůř jím a potom zdraví za nic nestojí.“

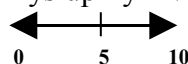
„Smysluplnost ... Řekl bych tak na 5. Není to ani málo, ani hodně. Takový střed. Mohlo by to být lepší i horší. Jsem celkem spokojený. Má to své rezervy, ale nejsem na dně.“

Vyprávění pana Dušana je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot a míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále.**

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
4 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
5 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Dušan podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 53. Porovnání dosažených hodnot pana Dušana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
D	20	50	37	41	70	78	148
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup

OD - odpovědnost

D - dosažené hodnoty panem Dušanem

SP - sebezpěsah

P - personalita

SH - střední hodnota standardizačního souboru

SV - svoboda

E - existencialita

S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

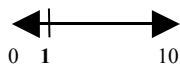
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Dušan, že nezdolností disponoval dříve. V důsledku nezdarů v podnikání po roce 1993 rezignoval a cítí se prázdný. Trápí ho, že si není schopen najít dobře placenou práci.

„Měl jsem ji dřív a teď už ne. Vyučil jsem se, chtěl jsem být nejlepším mechanikem. Snažil jsem se pracovat. Vystoupil jsem z KSC. Dokázal jsem si i přesto najít lepší práci za víc peněz. Po revoluci jsem chtěl podnikat. ... Při podnikání po 1993 jsem začal být otrávený životem. Moc se mi nedařilo. Rezignoval jsem. Teď už v těchto letech nemám sílu. Potřebuju někoho, kdo by mě povzbudil. Potřebuju ženskou. Bez ní je můj život beztvárný. Potřebuju, aby mi někdo pral a motivoval mě, abych něco dělal. Teď je můj život prázdný. Nikoho nemám. Teď mám akorát jednu kamarádku Aranku ze Zlína. Občas se vidáme, ale není to nic hlubšího. Mám jednoho kamaráda. Občas mi dá nějakou práci. Ale nedá se z toho žít. Nedělám to čistě na výdělek, ale abych se nenudil. Za týdní práci dostanu třeba pětistovku. To je málo, dělám to samozřejmě proto, abych se zabavil.“

Vyprávění pana Dušana je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda: 0 – žádná osobní nezdolnost
10 – maximální osobní nezdolnost
1 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Dušan druhou nejnižší hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 54. Porovnání dosažených hodnot pana Dušana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
D	24	25	19	68
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skóre D - dosažené hodnoty panem Dušanem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Dušanovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj nesrozumitelné. Budoucnost je předvídatelná, pokud se týká vlastní činnosti bez závislosti na druhých. Dříve se dokázal angažovat. Aktuálně prožívá rezignaci. Jeho schopnosti nejsou přiměřené situaci, protože nemá peníze. Za zdroje psychického zdraví považuje peníze a víru v Boha. Mimo areál léčebny není schopný řešit těžké životní situace.

„Pomáhá mi hodně víra. Přilnul jsem víc k Bohu. ... Vždy to pro mě byly peníze. Ty teď nemám, tak tento zdroj mi hodně chybí. Kvůli penězům jsem na dně. Mám deprese a strachy.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostruktuovaném rozhovoru** pan Dušan sdělil, že na to nezná odpověď, protože nad tím nikdy nepřemýšlel.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostruktuovaném rozhovoru** pan Dušan vypověděl, že když je člověk opilý, tak je jeho život prázdný. Díky alkoholu zanedbával důležité věci.

„Když člověk pije, je ožralej a nemůže myslet a život je prázdný. Všechny smysly jsou pryč. Je rád, že dojde domů a usne. I když jsem pil málo, tak to bylo špatný. Zanedbával jsem to, co bylo pro mě důležité.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Dušan 148 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Současně získaných 18 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT (průměr celého výzkumného souboru) nasvědčuje podle manuálu vzrůstající závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 55. Porovnání získaných bodů panem Dušanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Dušan
ESK	148
AUDIT	18

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturomaném rozhovoru** pan Dušan vypověděl, že pokud pil, tak nic nedokázal a o nic neměl zájem.

„To nejde s alkoholem dohromady. Když jsem pil, tak jsem nic nedokázal. O nic jsem neměl zájem. Všechno mi bylo jedno. Ostatní si se mnou dělali, co chtěli.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Dušan 68 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené schopnosti překonávat překážky. Současně získaných 18 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu vzrůstající závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň narůstající závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 56. Porovnání získaných bodů panem Dušanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Dušan
SOC	68
AUDIT	18

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

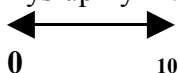
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Dušan názor, že s množstvím alkoholu je jeho život prázdnější a snižuje se osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle něj platí na 100%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Dušan je přesvědčený, že jeho život nemá žádný smysl a ostatní jsou na tom lépe než on.

„Můj život nemá žádný smysl. V porovnání s ostatními jsem na nule. Všichni ostatní jsou na tom líp než já. Neznám nikoho, kdo by byl na tom tak špatně jako já.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 0 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

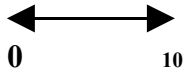
V **Existenciální škále** získal pan Dušan 148 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 53). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Dušan svůj život méně smysluplně než většina lidí. Subjektivní výpověď je tak horší oproti normám.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Dušan má pocit, že jsou všichni houževnatější.

„Teď jsou momentálně všichni houževnatější. Teď nevím, co bude, jestli přežiju, co budu dělat. Mám v hlavě guláš. Nevím, jak to dopadne.“

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 0 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Dušan pouze 68 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek hluboko pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 54). Podle Antonovského konceptu má pan Dušan výrazně horší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

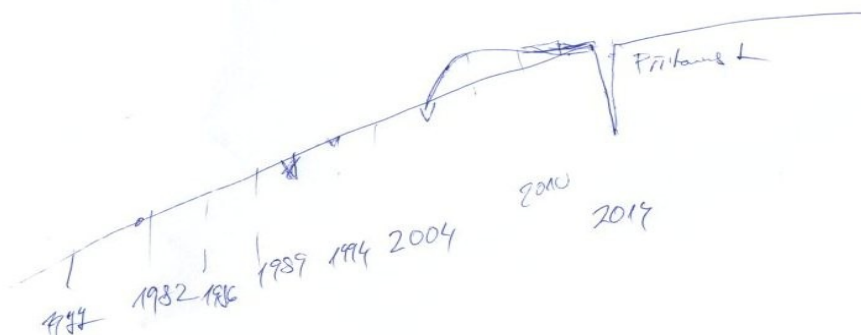
8.2.11 Kasuistika č. 11 pan Pavel, 55 let

- VŠ, ČVUT Praha, obor elektrotechnika, ženatý, 2 vlastní děti – syn a dcera, s manželkou vychovávají syna z jejího předchozího vztahu
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 13. týden léčby, zaměstnaný: ano, dluhy: ano
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 0, další závislost: ne
- největší aktuální problém: neúspěchy v práci, neumí odpočívat
- další přidružené problémy: strach ze škody, kterou může způsobit v zaměstnání opomenutím povinností
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1 rok, závislý si připadá 8 let
- nejvíce mu pomáhá: odpočinek, rekreace
- nejvíce mu škodí: upnutí se pouze na jednu činnost, ztráta zájmu o další aktivity
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: psychické vyčerpání z nezvládnání povinností

Pan Pavel byl ochotný podat o sobě podrobnější informace. Znali jsme se spolu z terapeutického oddělení 18B, kde navštěvoval vedlejší skupinu. Během rozhovoru se cítil být zoufalý. Měl ale naději, že mu může náš rozhovor pomoci, aby našel vůli si jinak organizovat povinnosti.

Na oddělení byl spíše samotářský, měl problémy začlenit se do kolektivu kvůli úzkému okruhu svých zájmů. Nebyl příliš schopný povídat o běžných nepracovních věcech. Nad vším příliš přemýšlel a pro spolupacienty byl obtížně srozumitelný. V míře abusu alkoholu neviděl příliš problém. Alkohol vnímal jako reakci na stresové situace, do kterých se dostal špatným organizováním činností.

Čára života

Obr. č. 14. Čára života pana Pavla, věk 55 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Pavel nakreslil křivku svého života v podobě neustálého stoupání s jedním ostrým propadem v roce 2014.

„Myslím, že jsem šel pořád nahoru a zlepšovalo se to. ... Určitě bych chtěl nejhůře zůstat stejně. Chtěl jsem jít nahoru ne nejenom materiálně, ale i v pohodě. ... Propad jsem vždy zastavil. Vždy jsem vyvinul aktivitu. Pomáhalo mi o tom mluvit. Jsem celkem uzavřený člověk, ale když mě něco trápí, tak se snažím probírat to s určitými lidmi. Tady /ukazuje na odchod z práce/ to bylo asi o tom, že jsem se uzavřel víc do sebe. Myslel jsem si, že nastavováním času to nějak zvládnou. A ono to nešlo.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Pavla byly významné události studium na střední škole v roce 1997, začátek studia na vysoké škole v roce 1982, přestěhování po škole zpátky do Luhačovic v roce 1986, příchod sametové revoluce v roce 1989, na které se také podílel, svatba v roce 1994, onemocnění otce v roce 2004, začátek krize v roce 2010 a nejtěžší propad v roce 2014.

„1977 to bylo učení. Ve škole přišla zamilovanost. V roce 1982 jsem se dostal na vysokou školu, zde jsem se zase zamiloval. To bylo na táboře. 1986 už byl skoro konec známosti a přestěhoval jsem se do Luhačovic. V roce 1989 přišla revoluce. ... Dělal jsem na Kladně. Kolem 17. listopadu jsem byl zrovna doma, protože jsem měl měsíc nadělaný. To mě zachránilo od událostí v Praze. Pak jsem tam přijel a pomáhal jsem dělat revoluci. Potom v roce 1994 jsem se oženil. V roce 1993 přišlo takové rozčarování po revoluci. Měl jsem chuť po projevu v dozorčí radě raději odejít z práce. Podobné to bylo v roce 2014, kdy jsem byl zase sklamaný z vývoje událostí. Tenkrát jsem ještě v práci zůstal, ale v roce 2004 mě vyhodili. V práci se šetřilo. Znovu jsem se ale nastartoval. Byl to pro mě comeback. V roce 2007 a 2008 byly pro mě krizové roky. V roce 2010 jsem chytil novou funkci a šlo to pozvolna zase nahoru. ... V roce 2003 maminka umřela. Z jara 2004 táta dostal těžký zápal plic. Pak jsem dal výpověď a nastoupil jsem do nové práce. Ale nepovedlo se to. ... Začalo to někdy v letech 2010 až 2012. Od konce roku 2013 začaly velké problémy. V červnu 2014 jsem dal výpověď. Nejhorší to bylo druhý měsíc výpovědní lhůty, kdy jsem se dostal do nedobrého stavu, se kterým jsem nastoupil do nové práce.“

Pro pana Pavla bylo **smysluplnější období**, které nazval emočnějším obdobím, rok 1989, protože se aktivně podílel na revoluci.

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Pavel dříve pil pouze příležitostně. Změna nastala v roce 2012, kdy začal každý den pravidelně pít přibližně litr vína. Důvodem bylo pracovní napětí. Potřeboval se odreagovat.

„... Množství bylo pro mě přijatelné. Vždy jsem se dokázal udržet. Někdy jsem si vzal víc vína, cítil jsem se v náladě. To bývalo doma. Na veřejnosti bych nepil. Někdy jsem měl chuť se víc napít vína s oříškama, ale nepřeháněl jsem to. ... Většinou každý den. Pil jsem podle nálady. Průměrně to bylo asi za den i litr vína. ... V tomto rozsahu od roku 2012. Před tím to bylo jenom hodně příležitostně ... na různých oslavách a narozeninách. ... V roce 2012 jsem měl velké stresy z práce. Potřeboval jsem se odreagovat.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Pavla je hodnotou něco, co považuje za důležité.

Smysluplnost

Pan Pavel vnímá smysluplnost jako práci, která má význam, smysl.

„Pro mě je to spojení s prací. Když dělám něco, co pro mě nemá význam, smysl, tak mě to nezajímá. Snažím se, aby veškeré činnosti, které dělám, byly smysluplné. Nerad dělám věci, které musím opravovat. Raději dělám věci pořádně, aby to mělo smysl a mělo to užitnou hodnotu.“

Nezdolnost

Nezdolnost nahradil pan Pavel slovy houževnatost a zatvrzelost.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Pavla je hodnotou spokojenost, dosažené vzdělání, vzdálené cíle, rodina a koníčky (tenis, hraní na kytaru, práce na zahradě, péče o dům).

„Uřčitá spokojenost. Vzdělání, kterého jsem dosáhnul. Spíš upřednostňuju vzdálené cíle před blízkými. ... Ano, spíš jsem se zaměřoval na věci, které byly dál. Samozřejmě jsem měl taky krátkodobé plány. Nerad se přizpůsobuju nutným věcem. ... Rád bych se i více věnoval koníčkům. Chtěl bych se vrátit k tomu, co jsem dřív dělal.“

Hodnoty se změnil v čase. Dříve pan Pavel upřednostňoval hromadění majetku.

„Svoje hodnoty budu muset teď měnit. Budu se muset omezovat. Dřív jsem měl za hodnotu ještě hromadění majetku. Rodina mě potřebovala a já jsem hodně pracoval. Pokud to půjde, tak zpomalím život. Byla to jenom práce, práce. Teď už by to neměla být jenom práce.“

IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

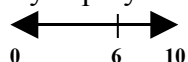
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Pavel, že se mu dařilo velice dobře uskutečňovat hodnoty spojené s prací. Vedlejší činnosti byly výrazně upozaděné. Rád by to teď změnil větší pestrostí zájmů. Dříve zažíval pocit smysluplnosti, který byl ale vázán na pracovní činnost.

Vyprávění pana Pavla je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
2/8 - míra uskutečňování hodnot
(8 - pracovní, 2 - vedlejší činnosti)

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
6 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Pavel podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 57. Porovnání dosažených hodnot pana Pavla a střední hodnoty a směrodatné odchyly standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
P	21	53	38	35	74	73	147
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

P - dosažené hodnoty panem Pavlem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylnka standardizačního souboru

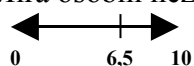
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Pavel, že dokáže být houževnatý, ale často nedokáže věci dotáhnout do konce.

„Houževnatý asi jsem, ale pak selhává preciznost. Věci dotáhnout do konce. Pod tlakem začínám slevovat.“

Vyprávění pana Pavla je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
10 – maximální osobní nezdolnosti
6,5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Pavel podprůměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 58. Porovnání dosažených hodnot pana Pavla a průměru, směrodatné odchyly hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
P	48	39	18	105
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda:

SR - srozumitelnost
CS - celkový skór
Průměr - průměrná hodnota české populace

ZV - zvládnutelnost

P - dosažené hodnoty panem Pavlem

SM - smysluplnost

SD - směrodatná odchylnka české populace

Dále jsme panu Pavlovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je předvídatelná, pokud se týká jeho angažování se. Dokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou většinou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou vnitřní motivace, dávání si vzdálených cílů a studium literatury s novými poznatky. Většinou se mu daří řešit těžší životní situace.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Pavel sdělil, že pokud vidí v něčem smysl, tak dokáže za tím jít.

„To má vazbu velkou. Kde vidím smysl, tak do toho jdu. A pokud smysl nevidím, tak jdu od toho. Když mám smysl, tak jdu do toho s houževnatostí, s pílí, s vytrvalostí. Jsem tomu ochotný podat hodně. Když smysl nemám, tak se mi do toho nechce a najdu si raději jinou činnost. Rád bych teď svou houževnatost v některých případech snížil. Kde je důležitá, tak bych ji rád posílil. Dozvěděl jsem se tady, že jsem všechno dělal jenom v jedné rovině. Musím se věnovat více úrovním. Jsem teď hodně vyčerpaný. Bylo to vidět na organismu. Mám pořád rýmu, ječná zrna. Strašně moc energie jsem věnoval práci.“

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Pavel vypověděl, že alkohol neměl vliv na pocit smysluplnosti.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Pavel 147 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Naproti tomu získaných 5 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT /nejnižší naměřená hodnota/ nenasvědčuje závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a aktuální absence závislosti nepotvrzuje ani nevyvrací existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 59. Porovnání získaných bodů panem Pavlem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Pavel
ESK	147
AUDIT	5

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Pavel vypověděl, že alkohol neměl vliv na míru osobní nezdolnosti.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Pavel 105 bodů, což podle manuálu vypovídá o narušené schopnosti překonávat překážky. Současně získaných 5 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nenasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Narušená míra osobní nezdolnosti a zároveň absence závislosti na alkoholu nepotvrzuje ani nevyvrací koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 60. Porovnání získaných bodů panem Pavlem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Pavel
SOC	105
AUDIT	5

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

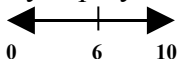
IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Pavel názor, že tyto proměnné spolu nesouvisí. Zdůvodnil to tím, že pil málo a množství alkoholu nemělo vliv na smysluplnost, ani na osobní nezdolnost.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Pavel se vyjádřil tak, že pokud prožíval krizi, tak byl na tom výrazně hůře než ostatní. Naproti tomu v běžném životě byl zcela šťastný, ale neuvědomoval si, že rodina je nespokojená s jeho jednostranností. Aktuálně se cítí být na tom mírně lépe než většina.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi v současné době

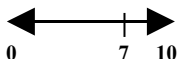
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 6 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Pavel 147 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 57). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Pavel svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Pavel má pocit, že je na tom lépe než ostatní lidé.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 7- hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Pavel 105 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek pod hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 58). Podle Antonovského konceptu má pan Pavel nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.12 Kasuistika č. 12 pan Vladan, 50 let

- SOU, obor elektromechanik, rozvedený, 1 syn (28 let), 1 dcera (27 let)
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 17. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano, 200.000,- Kč
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 2, další závislost: pervitin (3 roky)
- největší aktuální problém: nemá kde bydlet
- další přidružené problémy: ne
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 7 let, závislý si připadá 3 roky
- nejvíce mu pomáhá: syn a dcera
- nejvíce mu škodí: špatní kamarádi
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: neuvedeno

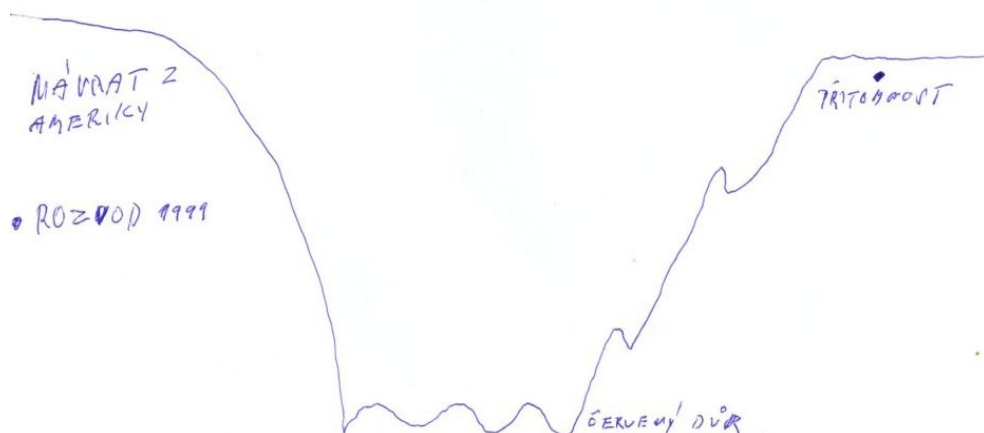
Pan Vladan zpočátku nechtěl o svém životě se námi mluvit. Hodně se styděl za to, že kvůli alkoholu, drogám a hraní rulety přišel v životě o všechno. Bylo pro něj ponižující přiznat druhému i sobě, že z milionáře se stal bezdomovec, který nemá ani na cigarety a musí prosit dceru, aby mu pomohla sehnat podnájem na ubytovně. Kdybychom se neznali od začátku jeho pobytu na rehabilitačním oddělení 20, zřejmě by nám rozhovor neposkytl. Velkou roli sehrál jeho pocit důvěry k nám a to, že jsme ho přijímali takového, jaký je a nesoudili jsme jej.

Na oddělení byl spíše introvertní, nechtěl se příliš seznamovat se spolupacienty. Čas raději trávil na lavičce před oddělením, nebo sledoval televizi. O svém životě s pacienty nemluvil. Při přijetí si nejvíce stěžoval na výpadky paměti v důsledku dlouhodobého užívání návykových látek. Díky abstinenci se jeho zdravotní stav stabilizoval a dokázal zlepšit výkon kognitivních funkcí.

Když pan Vladan přišel na oddělení, tak měl pocit, že je úplná troska a že nemá smysl být na světě. Během hospitalizace navštěvoval 3 krát týdně naše skupiny zaměřené na podporu abstinence, kognitivní trénink a skupinu zaměřenou na psychoterapeutické zpracování problémů. Postupně si začal uvědomovat svoji hodnotu a přestal přemýšlet o sebevraždě. Hodně mu pomohlo, že přestal srovnávat, co v životě měl a kde je teď.

Pan Vladan měl náhled na abusivní užívání návykových látek a hraní rulety. Hlavní motivací ke změně byl vztah s jeho dcerou a to, aby si mohl zase vážít sám sebe. „Nechtěl být troskou, která jenom žije den za dnem z almužny kolemjdoucích.“

Čára života

Obr. č. 15. Čára života pana Vladana, věk 50 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Vladan nakreslil křivku svého života v podobě pádu s následným stoupáním.

„Jak jsem se vrátil z Ameriky, tak to byl začátek konce. Začal jsem brát drogy, hlavně heroin. Do toho jsem pil a hrál automaty. O všechno jsem přišel. Stala se ze mě troska. ... Chudák. ... Ty vlnky bylo moje dno. Hodně jsem se snažil, ale vždy jsem to pokazil. Několikrát jsem byl na léčení, ale vždy jsem utekl. Nevydržel jsem to. Musel jsem si něco dát. ... Chtěl jsem mít ještě svobodu, proto jsem utíkal. ... Jak jsem utekl, tak jsem zase sklouznul do drog a alkoholu. ... několik jsem jich prošel. Hodně mi pomohli v Červeném Dvoře. To jsem neutekl. ... No, vyhovovalo mi, že jsem mohl chodit ven, tak jsem tam zůstal. ... Potom to byl postupný vzestup. To jsem se dával do kupy. ... Mám strach z budoucnosti. Co jsem tady, tak jsem se nenapil. Nervy se mi i trochu zklidnily. Podařilo se mi tak nepřemýšlet a nebrat si věci kolem mě, které se mnou nesouvisí. Akorát mě trápí, že mám hodně málo peněz. Dostávám tak 4 tisíce a s tím se nedá nic dělat. ... Rád bych pokračoval v tom trendu. Kdybych měl peníze, tak vím, že bych už nepokračoval v drogách a ani v alkoholu.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Vladana byly významné události pád a rozvod s manželkou.

„Tady, to byl můj pád. ... Předcházely tomu alkohol a drogy. ... To jsem se právě vrátil z Ameriky. ... Prohrál jsem tam hodně peněz. I dřív jsem hrál i doma. Hrál jsem 10 let a prohrál jsem 42 milionů. Byl jsem na dně, tak jsem začal pít.“

„... Rozvod. ... Před tím jsem akorát pil. Když jsem se rozvedl, tak jsem začal blbnout s automatama. Neměl jsem rodinu. ... Navzájem jsme si nerozuměli. Měli jsme hodně peněz, tak si každý dělal, co chtěl. ... Přišla moje nevěra. ... Víc jsem si vážil absolutní svobody a peněz. Domu jsem chodil až ráno. ... Časem si našla milence. Bylo mi to jedno. Měl jsem hodně holek.“

Pro pana Vladana byly **smysluplnější období**, když něco v životě dokázal (např. když budoval síť restaurací, když si půjčil od banky větší část peněz a splatil je, když pozoroval, jak jeho děti rostou, když sponzoroval jejich sporty a když hrával tenis).

„Když jsem něco dokázal. Třeba rozjet podnikání. ... Když jsem budoval síť restaurací. ... Měl jsem velkou radost, když jsem si půjčil od banky 4,5 miliónů korun a za dva a půl roku jsem to splatit. Říkal jsem si, že nejsem na tom špatně. ... Když jsem pozoroval, jak děti rostou. Potom když jsem mohl sponzorovat fotbal, kde syn hrál. Ten je teď v Anglii. Bavilo mě sponzorovat jejich sporty a kluby. To byl fotbal, tenis a plavání. ... Když jsem pravidelně jednou týdně hrával tenis. Potom, jak jsem začal brát drogy, tak jsem se vším přestal. To bylo od února 2000.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Vladan začal chodit na pivo v 16 letech s partou kamarádů. Chtěl se jim vyrovnat a zapadnout mezi ně. Hodně začal pít, když pracoval na šachtě. Po práci chodil s kamarády na pivo. Pan Vladan k tomu uvedl, že to byl životní styl jeho i ostatních. Neviděl v tom nic špatného. V 90. letech měl hodně peněz z podnikání, tak žil bujarým životem. Chodil do veřejných domů, pil pivo a začal hrát automaty. Původně to chtěl jenom zkusit, ale časem se mu to zalíbilo.

„Začal jsem pít od 16 let. To jsem chodil s klukama o víkendu na pivo. Chtěl jsem se jim vyrovnat a být jako oni. Parta byla pro mě hodně důležitá. Potom jsem dělal na šachtě a po práci jsem vždycky s ostatními pil. ... A s partyjou jsme se o víkendech chodili bavit. Do toho jsem začal hrát automaty. A to byl konec.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Vladana je hodnotou něco, čeho si váží.

„Je to něco, co si vážím. Je to pro mě důležité. Všímám si toho víc než ostatních věcí.“

Smysluplnost

Pan Vladan vnímá smysluplnost jako činnost, která má pro něj smysl.

„Když dělám něco, co má pro mě smysl. Ted' jsem třeba tady a věřím, že to tu má smysl, protože se vyléčím a nebudu ani hrát, ani pít a ani brát drogy.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Vladan schopnost jít si za svým cílem a překonávat přitom i překážky.

„Překonávat překážky a nezdolat se druhými lidmi a jít si za svým. A je mi jedno, co si druzí lidé říkají. Důležitý je cíl.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Vladana je hodnotou vztah s dcerou, o kterou by nechtěl přijít. Dále je to pro něj ošetřující personál na oddělení v léčebně, peníze a bydlení. Dříve si peněz nevážil. Měl jich tolik, že pro něj nic neznamenal. Vztah s dcerou byl pro něj důležitý vždy. **Hodnoty se měnily v šase.**

„... Hlavně, že mě dcera neopustila. ... Ona chce, abych se dal do pořádku. Vždy jsem jí volal a ona mi posílala jídlo a peníze. ... Hodnota je pro mě i to, že se o nás tady personál tak stará. I když druzí neví přesně, proč tady jsem, tak se ke mně chovají pěkně a starají se o mě. Ještě jsem svůj příběh druhým nevyprávěl. Jen panu doktorovi. ... Peněz. Dřív jsem si jich nevážil.“

„Mění se to. Dřív pro mě peníze nic neznamenal. Ted' si jich vážím, abych mohl aspoň i s málem žít venku. ... Ona viděla, co dělám a přesto mě měla ráda. I když jsme se rozvedli a musel jsem splácet dluhy z hazardu. ... Nemám bydlení. To je pro mě hodnota, kterou jsem bohužel ztratil.“

IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

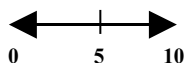
V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Vladan, že se mu částečně daří hodnoty uskutečňovat a žít smysluplný život. K tomu uvedl, že ho trápí, že mu dcera stále nevěří a že má málo financí, je bez zaměstnání a bez domova.

„Ještě to není ideální. Vztah s dcerou máme dál, i když mi úplně nevěří. Mám trochu peněz. Moc si akorát nevěřím na život venku. Nechci být sám. Nemám bydlení. To je pro mě hodnota, kterou jsem bohužel ztratil.“

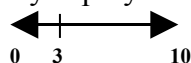
„Neláká mě pít alkohol, ani brát drogy, ani hrát automaty. Ale nemám bydlení. Mám teď před sebou velký úkol. Sehnat si bydlení a práci. Potřebuju víc peněz, abych se mohl šatit, kupovat si jídlo a zaplatit ubytování. Teď beru jenom 2.800,-. Z toho nemůžu žít.“

Vyprávění pana Vladana je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
3 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Vladan podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 61. Porovnání dosažených hodnot pana Vladana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
V	20	47	27	38	67	65	132
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

V - dosažené hodnoty panem Vladanem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

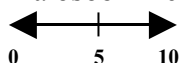
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Vladan, že byl spíše slabý, protože podlehl alkoholu, drogám a automatům. Naproti tomu dokázal říci ne, když někdo po něm chtěl půjčit peníze.

„Dokázal jsem říci i ne, když po něm někdo chtěl půjčit peníze. Půjčoval jsem na úroky, abych si vydělal. Vždy jsem chtěl nějakou zástavu, aby mě nepřevzli. ... Spíš jsem ale byl zdočný, protože jsem se nechal podrobit alkoholem, drogami a automaty. Hlavně jsem hrával ruletu v hernách.“

Vyprávění pana Vladana je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
10 – maximální osobní nezdolnost
5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Vladan nadprůměrnou hodnotu (průměrná oproti standardizačnímu souboru české populace) osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 62. Porovnání dosažených hodnot pana Vladana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
V	44	45	36	125
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skóre V - dosažené hodnoty panem Vladanem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Vladanovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je nepředvídatelná. Dokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou léčebenské prostředí s pevně daným řádem a spánek. Kvůli návykovým látkám se mu nedařilo řešit náročné situace.

„Rozumím i bezdomovcům, protože jsem si to zažil. Díky tomu víc pomáhám druhým. Nikoho neberu jako špínu, protože se něco podobnému může stát komukoliv. Stejně jako mě se to stalo. Kdyby mi někdo dřív řekl, že nebudu mít na mercedesa, tak mu řeknu, že je blázen. Měl jsem sedm aut. Nikdy jsem neřešil peníze. Když jsem pronajal hospody, tak jsem si jenom užíval. Jenom mi chodily peníze. Půjčoval jsem dál peníze na úroky. Chodil jsem do bordelu, abych si užil. Jezdil jsem často na víkendy do Chorvatska. Měl jsem partu nebo s dětmi. Domorodci mě tam měli rádi. Hrál jsem tenis a dělal jsem jenom srandu. Potápěl jsem se s bombou. Nechtěl jsem tam tolik utrácet, tak jsem si tam koupil vlastní restauraci. Staral se mě o to jeden hudebník z Pardubic. Dokonce kvůli tomu opustil kapelu a staral se mě dobře o to. Hodně to vynášelo.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Vladan sdělil, že pokud měl pocit, že je to smysluplné, tak dokázal za tím jít.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Vladan vypověděl, že s množstvím alkoholu klesala smysluplnost a život by prázdnější.

„Když jsem si dal maximálně 2 nebo 3 piva, tak jsem byl v pohodě. Na smysl to nemělo vliv. Nesměl jsem si dát víc. Potom jsem byl takový prázdný. Všechno mi bylo jedno.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Vladan 132 bodů, což podle manuálu nasvědčuje nenaplněné existenci, uzavřenosti člověka a nedostatku angažovanosti. Naproti tomu získaných 5 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT /nejnižší naměřená hodnota/ nenasvědčuje závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a aktuální absence závislosti nepotvrzuje ani nevyvrací existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 63. Porovnání získaných bodů panem Vladanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Vladan
ESK	132
AUDIT	5

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Vladan vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost.

„Když jste opilí, tak s vámi mohou manipulovat a dělat si, co chtějí. S rostoucím alkoholem byla moje nezdolnost menší. Dalo by se říci až nulová. Stejně to bylo i s drogami. Nikdy jsem potom nevěděl, co jsem dělal. Dlouho ostatní nevěděli, co se mnou je. Až v roce 2010 přišli lékaři na to, že mám schizofrenii. Uvědomil jsem si, že jsem ji měl už od roku 2001.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Vladan 125 bodů, což podle manuálu vypovídá o snížené schopnosti překonávat překážky na hranici normy. Současně získaných 5 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nenasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Snížená míra osobní nezdolnosti a zároveň absence závislosti na alkoholu nepotvrzuje ani nevyvrací koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 64. Porovnání získaných bodů panem Vladanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Vladan
SOC	125
AUDIT	5

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Vladan názor, že s rostoucí mírou alkoholu člověk prožívá svůj život jako méně smysluplný, prázdný a zároveň se i snižuje osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle něj platí na 80%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Vladan se vyjádřil tak, že v tomto nemůže hodnotit druhé lidi.

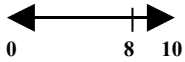
V **Existenciální škále** získal pan Vladan 132 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty

(viz. tab. č. 61). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Vladan svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Vladan má pocit, že je na tom výrazně lépe než ostatní lidé.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 8 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Vladan 125 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek těsně pod hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 62). Podle Antonovského konceptu má pan Vladan mírně nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

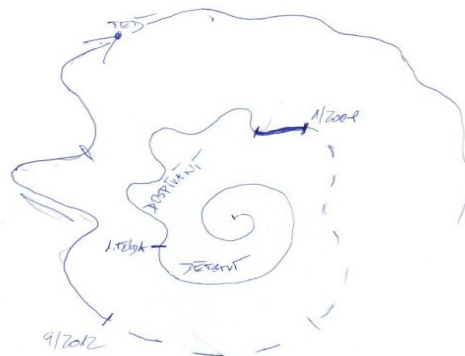
8.2.13 Kasuistika č. 13 paní Zuzana, 29 let

- gymnázium, VŠ nedokončila, studovala divadelní vědu, svobodná, bezdětná
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 5. týden léčby, zaměstnaná: ne, dluhy: ano, 20.000,- Kč
- věřící: ano (nepraktikující křesťanka), sui myšlenky: ano, sui pokus: ne, další závislost: ne
- největší aktuální problém: převzetí zodpovědnosti za svůj život, utíkání do nečinnosti s následnými depresemi, neplnění povinností v zaměstnání s následným propuštěním
- další přidružené problémy: alkohol, úzkosti, nutkavé lhaní
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1 rok, závislá si připadá 3 roky
- nejvíce jí pomáhá: prostředí, ve kterém je oceňovaná abstinence, přiměřená aktivita, odpočinek
- nejvíce jí škodí: stres, psychická nepohoda, společnost, kde je normální pití („barová kamarádi“), společnost, která v ní probouzí pochybnosti o sobě a vlastní inteligenci
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: deprese, závažné potíže s vlastní aktivizací

Paní Zuzana nám sama nabídla možnost uskutečnit rozhovor, pokud bychom to potřebovali. Vnímali jsme za tím její potřebu vypovídat se a svěřit se druhému. Několikrát zmiňovala, že je ráda ve společnosti, a proto by raději trávila čas s námi než o samotě. S paní Zuzanou jsme se znali ze skupinové psychoterapie na oddělení 18B. Tuto skutečnost vnímáme v tomto kontextu jako výhodnou. Měli jsme spolu navázaný vztah důvěry a otevřenosti.

Během rozhovoru byla paní Zuzana uvolněná. Bylo na ní patrné, že ráda povídá o sobě a je pro ni milé, když ji někdo poslouchá a zajímá se o ni. Přišlo nám, že svoje problémy místy bagatelizuje a je pro ni ohrožující si připustit jejich závažnost. Problém s alkoholem byl pro ni aktuálně okrajový. Paní Zuzana se spíše snažila porozumět svému vyhýbavému chování a překonat obavy z přijímání odpovědnosti

Čára života

Obr. č. 16. Čára života paní Zuzany věk, 29 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Paní Zuzana nakreslila křivku svého života v podobě spirály. Je pro ni důležité pokračovat v tom, co bylo dříve a stavět na tom. Má obavu, že pokud by se odstříhla od toho, co bylo, tak se její svět zhroutí. Je smířená, že ji budou čekat problémy, ale věří, že vzestupy a pády nebudou tak dramatické, jako tomu bylo doposud.

„Zvolila jsem ho schválně, protože maminka je učitelka a několikrát jsme se bavili o systému učení, že je to spirálovité. Něčím se začíná v první třídě, potom se na to navazuje. Vědomosti se nějakým způsobem rozšiřují. Já tak беру i svůj život. To, co se dělo před tím, na tom stavím, přidávám k tomu další zážitky, znalosti a zkušenosti. Možná, že i takové přiznání si, že nemohu kus svého života od sebe odstříhnout, protože se pak spirála zhroutí. ... Do dalšího života jdu s tím, že očekávám, že nebude všechno růžové a nebude mi vždy dobře a nebude se mi vše dařit. Přála bych si, aby rozdíly nebyly tak velké. Stavý, kdy jsem extrémně šťastná, kdy jsem až v manické fázi, kdy všechno je úžasné a skvělé. Chtěla bych, aby tam byly i vrcholy, ale nebyly tak strmé jako potom pády dolů. Aby to nebyl zase propad někam na dno. Maximálně aby se jednalo o poklesnutí na své cestě.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Paní Zuzana za důležitá životní období označila první třídu, kdy byla šikanovaná. Dále to bylo pro ni dospívání, odchod od rodičů po ukončení střední školy, přestěhování do Prahy na vysokou školu, vyhození z práce, první vážnější partnerský vztah a návrat z Prahy do Ostravy.

„Toto беру jako svoji první třídu. Nechci tvrdit, že jsem byla šikanovaná, ale bylo tam něco nepříjemného ze strany jedné spolužačky. Došlo to tak daleko, že jsem až ztratila důvěru v tento svět. Kromě toho se ale rodiče ke mně chovali pěkně. Bratr taky, i okolí. Byl to takový milník, který si uvědomuju. Např. při psychogymnastice jsme si prožívali školku jako téma. Když jsem se měla vcítit do šesti-sedmi let, tak jsem se cítila velmi špatně. Možná, že tam už bylo něco hodně špatného, ale to si už neuvědomuju. ... Tohle беру jako dospívání. Měla jsem výkyvy. Sama jsem to brala tak, že mám dobré a špatné období, které neumím úplně ovlivňovat. Někdy jsem se cítila plná energie, společenská a všechno se mi dařilo. A potom zase vůbec ne. Měla jsem problémy na někoho promluvit. Když jsem začala větu, tak jsem měla pocit, že ji nedokážu správně dokončit. Měla jsem hodně poklesy. Sebevědomí mělo velké výkyvy. Někdy se mi dařilo a někdy ne.“

„...Tady bych dala ještě bod, kdy jsem ukončila střední školu a odešla jsem od rodičů. To byl takový nárůst. Když jsem odešla do Prahy na vysokou školu a začala jsem pracovat, tak jsem se začala cítit, jako bych se nadechla. Poprvé v životě jsem začala žít. Můj život byl takový hodně intenzivní. Tak intenzivní, že mi došla energie. A právě tento bod beru jako takový spouštěč všech mých potíží.“

„Potom přišlo první vyhození z práce. Zároveň to bylo v roce, kdy jsem si prožila svůj první vztah regulární. Přítel se se mnou asi po čtyřech měsících rozešel. Měli jsme velkou partnerskou krizi. Maminka to se mnou sdílela. Dělala jsem si z ní vrbu, takovou partnerskou poradkyni. Já jsem tedy přestala mít motivaci pokračovat ve studiu. I když mě to bavilo, tak jsem neviděla svoji budoucnost. To se mi najednou sesypalo hodně věcí.“

„...Do Ostravy se mi moc nechtělo, ale brala jsem to jako rozumné řešení a správný krok. Můj psychický stav ale ještě klesal. Cítila jsem se ještě hůř. Neměla jsem doma pocit přijetí, sounáležitosti. Brala jsem to jako svoje ještě větší selhání, že nejsem schopná se o sebe sama postarat a že se o mě zase musí starat rodiče.“

Za smysluplnější období považovala paní Zuzana dobu, kdy pracovala v sociálních službách. Ráda by se do podobné práce vrátila. Dalším smysluplnějším obdobím byla doba, kdy se začala lépe starat o svoji babičku.

„...Hlavně doba, kdy jsem pracovala v sociálních službách. Sice jsem tam dělala administrativu, ale vnímala jsem to jako smysluplnější než jiné období. ... Ted' mě napadá období, kdy jsem se vymanila ze zaještěho způsobu, kterým jsem se chovala k babičce. Moje maminka k ní má problematický vztah. Někdy se k ní jako rodina chováme dost nepěkně. Ignorujeme ji nebo jsme k ní dost hrubí. Já jsem si v jednom okamžiku uvědomila, že mi to hodně vadí, že jenom napodobuju jejich model, ale nejde to opravdu ze mě. Není to to, jak se k ní chci skutečně chovat a jak si myslím, že si zaslouží, abychom se k ní chovali. Proto jsem se k ní začala chovat jinak. Cítila jsem, že to má odezvu i z její strany. Je za to hodně ráda, je jí to příjemné. Je ráda, že má v rodině někoho, kdo se k ní chová hezky.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Paní Zuzana začala pít, aby byla společněnější, uvolněnější a dokázala lépe komunikovat s ostatními. Alkohol jí dával pocit, že je už dospělá a že se dokáže ovládat.

„Ze začátku to byl společenský důvod. Brala jsem to tak, že jdeme na pivo nebo na víno. Nebo jsem šla do baru, kde pracovala moje kamarádka. Zjistila jsem třeba, že zrovna není v práci, ale přesto jsem si tam sedla. Začala jsem chodit i sama na sklenku vína. Takto jsem se skamarádila se štamgasty a s personálem. Alkohol byla pro mě berlička pro překonávání ostychu v komunikaci a hlavně být s lidmi, kteří byli pro mě v nedosažitelné skupině. Původně jsem si říkala, že tyto lidi se přeci o mě nemohou zajímat. A ty lidi začali postupně projevovat o mě zájem. Díky tomu alkoholu jsem začala být uvolněnější. Interakce mezi námi díky alkoholu fungovala výrazně lépe a díky alkoholu si mě i všimli. S těmito lidmi jsem se cítila lépe. ... Zpočátku jsem pila, abych byla společenská, ale potom abych tlumila vnitřní napětí. Ve chvíli, kdy mi nebylo dobře, tak jsem věděla, že mi od toho alkohol pomůže. ... Ještě byl alkohol pro mě zhmotněním pocitu, že jsem dost velká, abych mohla pít. Díky alkoholu jsem měla pocit, že jsem dostatečně dospělá. Málokdy jsem se opila v takové míře, abych neměla nad sebou kontrolu a bylo to na mě hodně poznat a i to, že díky alkoholu jsem si mohla dokázat, že se umím ovládat. Měla jsem dobrý pocit, že jsem toho mohla vypít dost a pořád jsem se chovala společensky přijatelně.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro paní Zuzanu je hodnotou něco cenného, významného nebo důležitého.

Smysluplnost

Paní Zuzana vnímá smysluplnost jako činnost, která je vykonávána z nějakého důvodu a má výsledek.

„... Smysluplnost jako naplnění účelu. Jako činnost, která má nějaký důvod, aby byla vykonávána a má nějaký výsledek. Je to činnost, která i něco přináší. Nemusí to být nutně materiální hmota, ale i třeba radost.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považovala paní Zuzana to, že dokáže odolávat nepříznivým okolním vlivům.

„Beru to jako sílu odolávat nějakým negativním okolním vlivům. Dále jako schopnost vypořádat se se svými slabými stránkami, přijmout je, nebo je nepopírat, a jako schopnost se nevzdávat, když věci nejdou, jak jsem si představovala.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro paní Zuzanu je největší hodnotou slušnost, ohleduplnost, aktivita a pracovitost. Uvedené hodnoty se u paní Zuzany **měnily v čase**. Dříve byla více závislá na tom, co jí říkali rodiče a hodnotné pro ni bylo to, co bylo společensky oceňované.

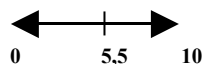
„Jako první mě napadá slušnost ve vztahu k lidem. Dále ohleduplnost i ve vztahu k přírodě, k zvířatům ... Samostatnost a aktivita. Ještě mě napadá pracovitost, ale to jsem asi zaměnila za tu aktivitu. Toto vnímám jako aktivu přijatou ze strany rodičů, kteří upřednostňují pracovitost. Já si naproti tomu myslím, že není nutné neustále jenom pracovat, ale stačí být aktivní. Nemusím něco vytvářet, nemusím být v zaměstnání 12 hodin denně, abych naplňovala konkrétní hodnotu. Stejně cenné nebo hodnotné vnímám i naplnění volného času. Může to být např. to, že budu v divadle, jdu na procházku, budu s někým v parku zpívat nebo hrát karty, nebo něco takového. ... Snažím se víc hodnoty postavit na vlastním přesvědčení a vlastních pocitech. Osamostatnit hodnocení okolního světa od hodnot rodičů. My spolu sdílíme ty hodnoty, ale jim se to někdy víc ubírá materialistickým směrem a já jsem víc nematerialisticky zaměřená. ... Pro mě ještě bylo dříve důležité, jakou školu jsem si vybírala, do jakých aktivit jsem se pouštěla, aby to bylo společensky oceňované. Byla tam pro mě důležitá image aktivity nebo instituce. A teď se moje hodnoty víc opírají o obsah a ne jen o to, jak jsou prezentované, nebo jak působí. ... Ted' se snažím soustředit na to, abych ohodnotila to cenné, hodnotné podle obsahu. Konkrétním příkladem by mohla být práce. Dřív jsem brala pro mě jako hodnotnější administrativní práci. Naproti tomu teď vnímám jako hodnotnější práci, do které se právě chystám, kdy budu pečovat o staré lidi, budu jim měnit pleny a pomáhat jim s hygienou. Je to pro mě hodnotnější, než kdybych měla vidinu toho, že zasednu v kanceláři u počítače.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

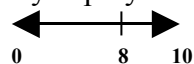
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřila paní Zuzana, že je celkem spokojená se svojí aktuální situací.

Vyprávění paní Zuzany je v souladu s jejím znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5,5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
8 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Zuzana průměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 65. Porovnání dosažených hodnot paní Zuzany a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
Z	39	65	33	34	104	67	171
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

Z - dosažené hodnoty paní Zuzanou
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

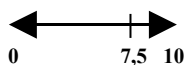
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřila paní Zuzana částečnou spokojenost s osobní nezdolností. Často se nechávala zdolat. Nezdolnost se obecně projevovala tak, že je ještě na světě a aktuálně na léčení na psychiatrii s ohledem na sebevražedné myšlenky.

„... Že jsem tady. ... Jednak, že jsem tady v Kroměříži a potom, že jsem ještě na světě. Měla jsem sebevražedné myšlenky, ale nepokusila jsem se zabít. Hlavně to, že jsem svůj život úplně nevzdala. ... Pravidelně je to u mě, pokud mám depresivní období, tak se vůči sobě projevím jako rodič a řeknu si: „A dost, teď vstávej z postele a jdi něco dělat.“ Potom to na hodinu nebo dvě zvládnou. Vzepřu síly a aktivizuju se. V tom vidím také část nezdolnosti. Na druhou stranu se také nechávám zdolávat.“

Vyprávění paní Zuzany je v souladu s jejím znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

- 0 – žádná osobní nezdolnost
- 10 – maximální osobní nezdolnost
- 7,5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Zuzana velmi nízkou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 66. Porovnání dosažených hodnot paní Zuzany a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
Z	27	33	33	93
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skóre Z - dosažené hodnoty paní Zuzanou
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme paní Zuzaně pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro ni již srozumitelné. Do 23 let s tím měla problémy. Poté získala díky studiu teoretické znalosti a začala se více orientovat sama v sobě. Budoucnost není podle ní předvídatelná, protože ji ovlivňuje spousta nezávislých proměnných. Je schopná se angažovat, i když se neumí dlouhodobě připravovat na některou věc. Svě schopnosti vnímá jako přiměřené dané situaci. Za zdroje psychického zdraví považuje pobyt v přírodě, vyváženou aktivitu, umění a víru v Boha (není členkou náboženské organizace). Částečně se jí daří řešit těžké životní situace.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** paní Zuzana sdělila, že pokud je člověk nezdolný, tak má větší sílu žít smysluplný život s tím, že toto pravidlo může fungovat i oboustranně.

„Ve chvíli, kdy budu dostatečně nezdolná, tak budu mít sílu si zařídit život smysluplně. Když se podívám zpátky, tak mám pocit, že když se má osobní nezdolnost snížila, tak jsem byla oslabená, tak jsem necítila smysluplnost svého života. Počítám, že to funguje i naopak.“

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** paní Zuzana vypověděla, že ji alkohol nepomáhal prožívat život smysluplněji.

„... Konzumuji víc alkoholu, pokud necítím smysluplnost svého života. Alkohol mi nepřidává pocit smysluplnosti života. Nepomáhá mi to, ale stejně to dělám. Víc jsem dělala a teď ještě do určité míry stále dělám.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získala paní Zuzana 171 bodů, což podle manuálu nasvědčuje tomu, že dotyčná je schopná intenzivně citově prožívat, ale v praktickém jednání v životě je utlumená. Naproti tomu získaných 18 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu začínající závislosti na alkoholu.

Nízká míra prožívání smysluplnosti a zároveň začínající závislost na alkoholu je v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 67. Porovnání získaných bodů paní Zuzanou v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Zuzana
ESK	171
AUDIT	18

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** paní Zuzana vypověděla, že alkohol oslaboval její nezdolnost.

„... Ve chvíli, kdy budu dostatečně nezdolná, tak budu mít sílu si zařídit život smysluplně. Když se podívám zpátky, tak mám pocit, že když se má osobní nezdolnost snížila, tak jsem byla oslabená, tak jsem necítila smysluplnost svého života. Počítám, že to funguje i naopak.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti

AUDIT. V SOC získala paní Zuzana 93 bodů, což podle manuálu vypovídá o výrazně narušené schopnosti překonávat překážky. Naproti tomu získaných 18 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu začínající závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň začínající závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 68. Porovnání získaných bodů paní Zuzanou v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Zuzana
SOC	93
AUDIT	18

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

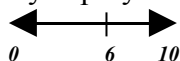
V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřila paní Zuzana názor, že jí alkohol nezvyšoval pocit smysluplnost a snižoval osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle ní platí na 50%, protože každý má další faktory, které jej ovlivňují.

„... Řekla bych asi z poloviny. Každá skupina má ještě různé další proměnné a faktory, které ji ovlivňují. ... U osobní nezdolnosti to беру tak, že je to do určité míry vrozené, nebo fyziologicky podmíněné. U smysluplnosti života je to do určité míry dané společenskými podmínkami. Ve chvíli, kdy je obecně obtížné sehnat zaměstnání, tak si těžko mohu vybírat, které zaměstnání bude pro mě víc smysluplnější. ... U alkoholu si myslím, že proměnné takové nejsou. Je to spíše o mém rozhodnutí, jestli budu pít.“

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Zuzana je přesvědčená, že má mírně vyšší smysluplný život v porovnání s ostatními lidmi.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 6 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

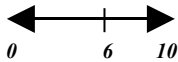
V **Existenciální škále** získala paní Zuzana 171 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek mírně pod pásmem směrodatné odchylky střední

hodnoty (viz. tab. č. 65). Podle existenciálního konceptu prožívá paní Zuzana svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Zuzana vnímá svoji osobní nezdolnost opět mírně vyšší v porovnání o ostatními lidmi.

Osobní nezdolnost v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 6 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

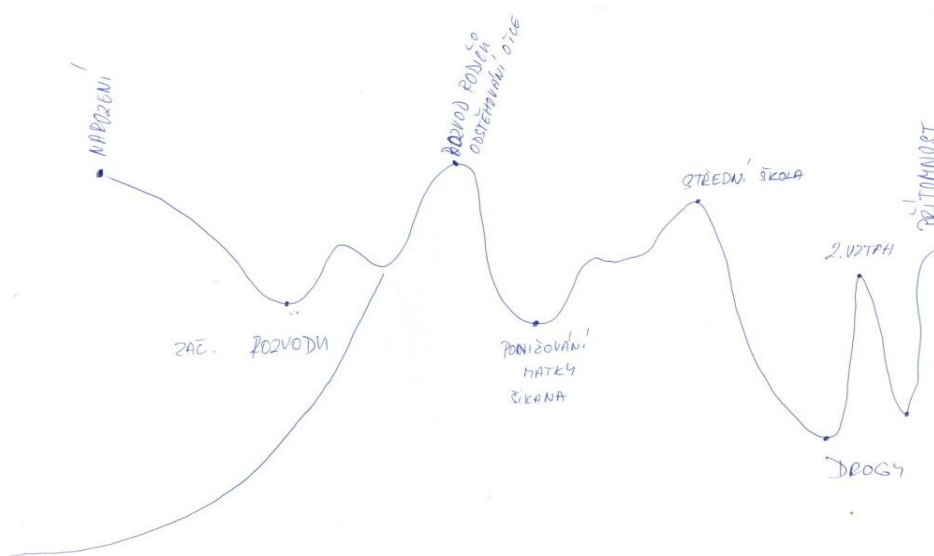
V **Dotazníku SOC** získala paní Zuzana 93 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 66). Podle Antonovského konceptu má paní Zuzana výrazně nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.14 Kasuistika č. 14 pan Leoš, 21 let

- SŠ, obchodní akademie, svobodný, bezdětný, homosexuální orientace
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 6
- 15. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano 30.000,- Kč
- věřící: ano, sui myšlenky: ano, sui pokus: 2, další závislost: pervitin (4 roky)
- největší aktuální problém: strach žít a prokrastinace
- další přidružené problémy: úzkosti, nutkavé přesvědčení, že mu jiní vidí do hlavy, pocit špíny
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1/2 roku, závislý si připadá 1 rok
- nejvíce mu pomáhá: pomoc druhým lidem, knihy o úspěchu, motivaci a osobním rozvoji
- nejvíce mu škodí: stres, strach, lidské předsudky a sobectví, hněv, úzkost, lidé se závislostí ať vědomou či nevědomou
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: získat náměty na změny v životě

Pan Leoš velmi ochotně souhlasil s rozhovorem. Znali jsme se z jeho pobytu na oddělení 18B. Jednou za týden k nám chodil na cca. 30 minutové pohovory kvůli zpracování pocitů viny z homosexuální orientace a promyšlení si témat pro skupinovou psychoterapii. Dále pan Leoš s námi opakovaně sdílel svoje pocity prázdnoty, nenaplněného života, které ho vedly k až k pokusu o sebevraždu. V abusu alkoholu a drog neviděl příliš problém. Měl strach, že pokud by se jich vzdal, tak by byl jeho život prázdný a přišel by navíc o kus sama sebe. Na skupinách často řešil svůj strach se drog vzdát, protože ztratí možnost hned utéci před problémy a tím přijde o možnost okamžité úlevy.

Čára života

Obr. č. 17. Čára života pana Leoše, věk 21 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Leoš nakreslil křivku svého života v podobě častých pádů a stoupání.

„Šance na život byla výš, než jak život vypadal potom následovně. Od narození to šlo z kopce ... často jsem padal a snažil se to vyrovnat. ...Když se na to ale tak dívám, tak ty pády byly větší a větší. Moc se mi nedařilo. Všechno začalo v dětství.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Leoše byly významné události začátek rozvodového řízení rodičů s následným rozvodem. Otec i matka hodně pili. Pan Leoš na to reagoval ve 13-ti letech pokusem o sebevraždu. Začal pít, brát drogy a odstěhoval se od matky. Velmi ho zasáhla šikana od matky. Dalším významným obdobím bylo studium obchodní akademie a střední zdravotní školy, kdy zažil naplňující homosexuální vztah. I přesto, že s partnerem byl šťastný, tak začal pít, užívat drogy a žít promiskuitním životem. Byl to velký pád, ze kterého se mu podařilo se dostat.

„Začaly hádky mezi nimi. Táta dost často chodíval do kuželny. Slízala se tam celá vesnice. Hodně se tam pilo. Začal chodit víc a víc opilý domů. Pak nám to oznámili, že se budou rozvádět. Ten okamžik nezapomenu nikdy. I když jsem v té době nevěděl, co to znamená, tak mi bylo jasné, že to bude pro nás špatné, ... že už nikdy nebudeme pohromadě. Pak se to ale začalo trochu zlepšovat. Byly tady výkyvy. Pak se to hodně zlepšilo v době rozvodu rodičů. Táta se zrovna odstěhoval. Pak se odstěhoval úplně a byl aspoň na chvíli klid. Před tím jsem jenom slyšel křik a pláč. Máma si ze mě dělala živý štít. Pak to zase šlo dolů, protože to matka těžko nesla. Bývalá v práci a hlídala nás teta. Máma pila. To se táhlo dlouhou dobu. Do toho jsem zažíval v kroužku šikanu. Kamkoliv jsem se podíval, tak jsem zažíval nějaký druh šikany. Pak přišel můj první pokus o sebevraždu. ... Studoval jsem obchodní akademii a všechno bylo v pohodě. S drogami jsem už začal v 15-ti letech. To byl kodein, tramal, tráva. Pervitin začal až v 17-ti letech. Když mě poprvé vyhodili z obchodní akademie, tak jsem chodil na zdravotní školu. Tam jsem začal brát perník. Pak jsem se zase vrátil na obchodní akademii. Tam to bylo všechno v pohodě. Přes internet jsem našel svého druhého přítele. ... Druhý kluk neměl ke drogám žádný vztah. Byl zajímavý, normální, tak jsem se do něj zamiloval. Život měl najednou úplně jiný smysl. Všechno bylo lepší a hezčí. Dokázal jsem úplně jinak řešit problémy. I přesto, že vztah začal zvláštním způsobem, tak jsem na dlouhou dobu přestal. Ale po čase jsem začal pít víc a víc, protože byl samý mejdan. V práci jsme chodili si sednout na pivo. Našel jsem si kupu nových

přátel. Začalo se hulit. Poznal jsem jeho nejlepší kamarádku, která byla feťačka a její bratr je těžký závislák na alkoholu. Začali jsme hulit a hulit. S přítelem jsme byli v klubu a strašně jsem se opil. Nevládnul jsem to. Byl jsem hnusný. Odjel dřív kolem páté hodiny. Čekal jsem tam na nádraží a přišli za mnou smažky. Hned jsem si vyjednal kšeft. Tak jsem se tam sjel a bylo to. Jel jsem zpátky za přítelem. Tam jsem poznal jeho dva kamarády, taky geje a s nima jsem se potom vyspal, když jsem byl sjetej. Oni mě dlouho chtěli a když jsem byl sjetej, tak dělám věci, které bych normálně neudělal.“

Pro pana Leoše byly **smysluplnější období**, když žil bez návykových látek, protože mohl myslet na jiné věci než na drogy.

„Období bez drog. ... Dokázal jsem myslet na něco jiného. ... Na to, co mě baví, že mám rád lidi kolem sebe, co všechno chci a můžu dokázat. Prostě, že můžu jít a dokázat to.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Leoš začal pít příležitostně ve 14-ti letech. Doma se rodiče často hádali, pili a pan Leoš se cítil být sám. Proto začal chodit ven, kde si našel kamarády, se kterými pravidelně pil v hospodách a v parcích. V 17-ti letech si našel „feťáckou partu“ a začal si píchat drogy. Chybělo mu doma zázemí a přijetí, které se snažil najít mezi vrstevnickou skupinou.

„Ve 14-ti letech příležitostně. Do té doby jsem byl hodně doma. Hodně jsem se schovával. Nikoho jsem neměl. ... Začal jsem chodit ven mezi jiný lidi. Našel jsem si kamarády. Chodili jsme do hospody a do parku, kde jsme se setkávali.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Leoše je hodnotou přesvědčení o významu konkrétní věci.

Smysluplnost

Pan Leoš vnímá smysluplnost jako naplnění něčeho prázdného.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Leoš schopnost člověka nenechat se nesrazit na kolena a jít si za tím, čemu dotyčný věří.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Leoše je hodnotou láska k přírodě, poznávání nových věcí, přátelství, spravedlnost, četba knih, poslech hudby a další drobné záliby. **Hodnoty se měnily v čase.** Dřív nejvíce usiloval o to, aby ho druzí lidé měli rádi.

„Pro mě bylo dřív nejdůležitější, abych byl dokonalý. Aby ostatní o mě říkali dobré věci. Aby mě měli všichni rádi. Aby bylo všechno v pohodě. To všechno už pro mě nemá hodnotu.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Leoš částečnou spokojenost s uskutečňováním hodnot, daří se mu uskutečňovat jen něco.

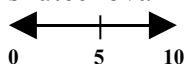
„Jak co. Přátelství se mi třeba vůbec nedaří. Rád bych, ale je pořád šance, že druhému ublížím a zradím ho. S přírodou mám dobrý vztah. Třídím odpad. Taky se mi daří poznávat nové věci.“

Naproti tomu aktuálně vnímá svůj život jako velmi málo smysluplný. Zůstává mu naděje.

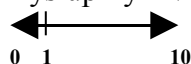
„Normálně bych řekl nulu. Zvolil jsem jedničku proto, že je tu pro mě naděje. Kdyby to byla nula, tak je to konec. Dělán to, co nechci. Dělán to, co mě nebaví. Dělán to, co mě žene do záhuby a do problémů.“

Vyprávění pana Leoše je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
1 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Leoš podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti (průměrnou v porovnání se standardizačním souborem) v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 69. Porovnání dosažených hodnot pana Leoše a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
L	30	63	42	36	93	78	171
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

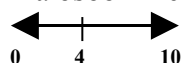
SO - sebeodstup OD - odpovědnost L - dosažené hodnoty panem Leošem
 SP - sebezpřesah P - personalita SH - střední hodnota standardizačního souboru
 SV - svoboda E - existencialita S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Leoš, že dokáže vyzadřovat vlastní názory, nepodléhá lítosti, věří si a je schopný jít dál i přes překážky.

Vyprávění pana Leoše je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 - žádná osobní nezdolnost
 10 - maximální osobní nezdolnost
 4 - míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Leoš podprůměrné hodnoty osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 70. Porovnání dosažených hodnot pana Leoše a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
L	23	53	39	115
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór L - dosažené hodnoty panem Leošem
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Leošovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je předvídatelná. Spíše nedokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou čtení knih, poslech hudby, příroda, nové zážitky, nová místa a pozitivní, energičtí lidé. Příliš se mu nedaří řešit náročné situace.

„Vyhýbám se, je to jednodušší. Než sebrat všechny své síly a projít si utrpením, tak se tomu raději vyhnu. Je to asi srabácký. Mám v tu chvíli pocit, že to nedokážu. Mám depresi a říkám si, že mi to za to nestojí. Pak mi to přijde jako nesmyslné a mám tendenci se vypařit.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Leoš sdělil, že pokud je člověk houževnatý, tak si dokáže jít za smysluplnými cíli. Opačně tento vztah dle něj neplatí.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Leoš vypověděl, že malé množství do dvou skleniček vína, nebo tří piv za jeden den mu pomáhalo žít smysluplnější život. Vyšší množství jej naopak snižovalo.

„Díky jakékoliv droze se člověk uvolní a třeba spadnou zábrany a je schopen žít víc naplňující život. ... Ano, ale jenom v menší míře. Jen v decentní míře, která je jenom na chuť. ... Do dvou skleniček vína, nebo tří piv za jeden den. Popije se, ale nechlastá se. Pokud jsem toho vypil víc, tak byl můj život naopak prázdnější.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Leoš 171 bodů, což podle manuálu nasvědčuje tomu, že dotyčný je schopný intenzivně citově prožívat, ale v praktickém jednání je utlumený. Naproti tomu získaných 26 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje silné závislosti na alkoholu.

Snížená míra prožívání smysluplnosti a přítomnost silné závislosti podporuje existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 71. Porovnání získaných bodů panem Leošem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Leoš
ESK	171
AUDIT	26

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Leoš vypověděl, že i minimální množství alkoholu snižuje osobní nezdolnost, protože je člověk náchylnější k manipulaci.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Leoš 115 bodů, což podle manuálu vypovídá o snížené schopnosti překonávat překážky. Současně získaných 26 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Snížená míra osobní nezdolnosti a zároveň přítomná silná závislost na alkoholu potvrzuje koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 72. Porovnání získaných bodů panem Leošem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Leoš
SOC	115
AUDIT	26

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

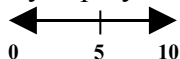
IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Leoš názor, že alkohol v malém množství zvyšuje smysluplnost a snižuje osobní nezdolnost, a od vyššího množství snižuje obě dvě proměnné. Toto tvrzení podle něj platí na 70%, protože se vždy najde výjimka.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Leoš se vyjádřil tak, že má průměrnou míru prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi v současné době

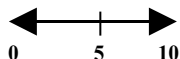
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Leoš 171 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 69). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Leoš svůj život méně smysluplný oproti ostatním lidem.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Leoš má pocit, že je na tom opět průměrně v porovnání s druhými lidmi.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

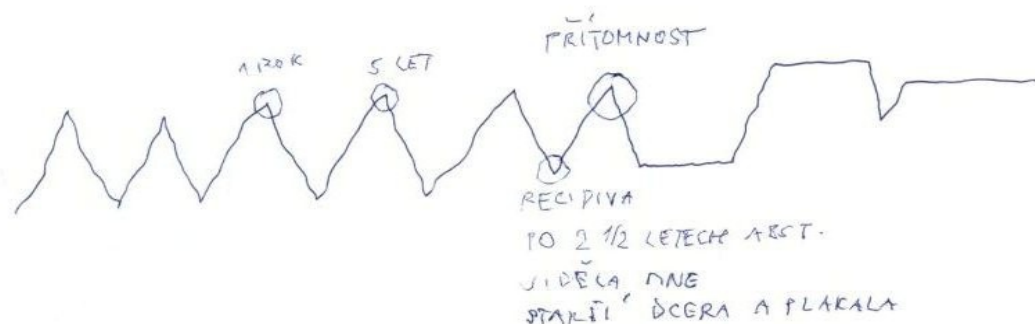
V **Dotazníku SOC** získal pan Leoš 115 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek pod hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 70). Podle Antonovského konceptu má pan Leoš nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.15 Kasuistika č. 15 pan Petr, 44 let

- VŠ, obor učitelství, svobodný, 2 dcery, 16 let žije se současnou partnerkou
- 3. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 7
- 4. týden léčby, zaměstnaný: ano, dluhy: ne
- věřící: ano, katolík, sui myšlenky: ano, sui pokus: 0, další závislost: benzodiazepiny (5 let)
- největší aktuální problém: úzkosti, deprese, nezaměstnanost, závislost na alkoholu a na benzodiazepinech
- další přidružené problémy: neuvedeno
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 10 let, závislý si připadá 20 let
- nejvíce mu pomáhá: pobyt v léčebně, víra
- nejvíce mu škodí: alkohol, benzodiazepiny
- závislost v rodině na alkoholu: nikdo
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: silné úzkosti

Když jsme pana Petra poprvé požádali o rozhovor, odmítl jej kvůli silným úzkostem. Domluvili jsme se spolu, že za ním zase přijdeme za 2 týdny. Následně se rozhovor uskutečnil, protože se cítil lépe. Pan Petr otevřeně hovořil o své závislosti i přidružených problémech. Během rozhovoru byl úzkostný a smutný z toho, kolikrát v životě selhal v důsledku nadměrné konzumace alkoholu a benzodiazepinů. Zároveň ho držela nad vodou naděje, že se stav zlepší. Potkali jsme se spolu v areálu nemocnice za další měsíc a pan Petr byl radostnější, nadšeně nám ukazoval obraz, který namaloval v činnostní terapii.

Čára života

Obr. č. 18. Čára života pana Petra, věk 44 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Petr nakreslil křivku svého života v podobě neustálých pádů a vzestupů.

„Samé vzestupy a pády. Nevím ale, proč to bylo. Souvisí to s úzkostmi. Skoro všechny úzkosti, které mě trápí, jsou logicky nevysvětlitelné. ... Úzkosti na mě chodily každé ráno. Asi to byly obavy z toho, co nový den přinese. Dá se říct strach ze selhání.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Petra byly významné události narození dvou dcer, recidiva závislosti na alkoholu po dvou a půl letech abstinence a chvíle, kdy začal užívat marihuanu.

„Určitě to bylo narození první dcery, narození druhé dcery. Jeden rok má jedna dcera, druhá má pět let. To jsou moje nejvýznamnější události. Mezi tím byla negativní recidiva po dvou a půl letech abstinence a viděla mě starší dcera a plakala. S tím se vyrovnávám doděleka špatně. ... Ještě to bylo, když jsem začal ujíždět na marihuaně. Před tím jsem jako alkoholik měl od toho odstup. Posmíval jsem se lidem, kteří kouří trávu. Sám jsem u ní skončil. Co jsem přišel jsem, tak jsem pevně rozhodnutý, že si ji už nikdy nevezmu. Už ně nedokázalo zhulit žádné množství, a jednak mi je líp s čistou hlavou.“

Pro pana Petra bylo **smysluplnější období**, když si dokázal udržet určitou míru alkoholu, díky které se mu dařilo malovat, psát básně, recitovat a bavit lidi.

„Ano. Byly taková období i když jsem pil. Pokud jsem dokázal udržet určitou hladinku, dokud jsem nebyl opilý do němoty, tak se mi dařilo malovat, psát básně, číst, recitovat na literárních večerech a svým způsobem bavit lidi. Díky alkoholu se ze mě stal extrovert. Byl jsem považovaný za velmi společenského a zábavného člověka. Když jsem odešel z desítky před 10-ti lety, tak jsem najednou byl stáhnutý a nikdo mě nepoznával. Byli všichni rádi, že jsem suchý a že nepiju, ale nedokázali pochopit, že se teď teprve učím chodit.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Petr začal pít ve 14-ti letech, protože v té době měl úzkosti a byl spíše samotářský. Díky alkoholu začal být společenský, hovorný a bavil společnost. Alkoholem také odbourával sociální fobie, které pociťoval z cizích i známých lidí. Pokud pil jenom víno, tak mu nedělalo

problémy. Zlom nastal, když přešel na tvrdý alkohol a kromě 2 litrů vína za den popíjel i panáky tvrdého. Nebylo to spojeno s konkrétní událostí. Po 14-ti letech na doporučení psychiatricky podstoupil první protialkoholní léčbu. Díky ní dokázal 3 roky abstinovat.

„Začal jsem pít ve 14-ti letech, protože jsem zjistil, že jako introvert se můžu chovat extrovertněji a přestal jsem se stydět. Uvědomuju si, že jsem hodně přecitlivělý. Alkohol to odbourával. Pil jsem 14 let vkuse denně. ... Ke konci hodně. Víc než půl litru tvrdého alkoholu na den. ... Měl jsem sociální fobie, které jsem pociťoval z cizích i ze známých lidí. U blízkých lidí fungoval pocit provinění. Ale přesto jsem pil dál.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Petra jsou hodnotou pro něj důležité věci.

Smysluplnost

Pan Petr vnímá smysluplnost jako pozitivní naplnění.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Petr houževnatost a bojování s překážkami.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Petra je hodnotou jeho práce malíře, role otce dvou dcer a manžela. **Tyto hodnoty se neměnily v čase.**

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Petr částečnou spokojenost s uskutečňováním hodnot. K plnosti mu brání masivní úzkost.

„Jedna věc jsou ideály a druhá věc je naplnění. Brání mi někdy ve splnění silné úzkosti. V těch jsem naprosto nepoužitelný. Mám je denně. Akorát se stěhuje intenzita v průběhu dne. Než jsem nastoupil sem, tak jsem měl nejsilnější úzkost ráno. Tady ji mám největší navečer. Ale

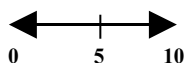
to je spíš deprese. A potom pocity viny, že já jsem tady jako na hotelu a Jana je doma sama se dvěma holkama, sama na celý barák.“

Naproti tomu aktuálně vnímá svůj život jako smysluplný, protože je na tom lépe, dokáže zase fungovat a je schopný pro někoho něco udělat.

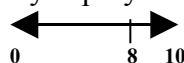
„Jel jsem na dovolenku. První noc jsem strávil u kamaráda. Díval jsem na věci jeho partnerky a chystám teď její výstavu, neboť jsem zprostředkovatel. Bylo to pracovní i přátelské zároveň. Měl jsem z toho dobrý pocit, že zase funguju jako dřív. To znamená, že jsem zase schopný pro někoho něco udělat. ... Dělán to bezelstně pro někoho jiného. Protože jsem o tom přesvědčený, že je to dobré. A bylo by dobré, aby to viděli další lidi mimo úzký okruh diváků.“

Vyprávění pana Petra je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
5 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
8 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Petr podprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti (průměrnou v porovnání se standardizačním souborem) v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 73. Porovnání dosažených hodnot pana Petra a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
P	37	69	42	40	106	82	188
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebezpřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

V - dosažené hodnoty panem Petrem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

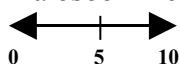
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Petr, že dokáže překonávat překážky. I když měl tvůrčí krizi, tak se snažil malovat. Naučil se brzo ráno vstávat, aby mohl chodit s dcerou do školy, i když s tím měl dříve problémy. Je rád, že je schopný učit se nové věci.

„Je to napůl. V polovině ji mám a v polovině ne. Hlavně když mě paralyzuje úzkost. Cítím se bezmocný.“

Vyprávění pana Petra je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací škále.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
10 – maximální osobní nezdolnost
5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Petr průměrnou hodnotu (podprůměrná oproti standardizačnímu souboru) osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 74. Porovnání dosažených hodnot pana Petra a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
P	40	42	39	121
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
CS - celkový skór P - dosažené hodnoty panem Petrem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Petrovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je nepředvídatelná. Dokáže investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti nejsou často přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou cvičení taichi, čtení duchovní literatury a klidné prostředí doma. Příliš se mu nedaří řešit náročné situace.

„Velice těžko. Většinou k tomu potřebuju pomoc. ... Ano, ať už je to Jana nebo blízcí kamarádi. Těch mám naštěstí hodně, i přesto, co jsem všechno natropil. Hlavní je, že mě mají pořád rádi. Vím, že se na ně mohu obrátit, neodmítnou mě.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Petr sdělil, že houževnatost je prostředek k naplnění něčeho smysluplného. Vztah platí i oboustranně. Pokud má smysluplný cíl, tak za ním dokáže houževnatě jít.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Petr vypověděl, že s množstvím alkoholu prožíval větší míru prázdnoty a výčitky, že opět zklamal. Jakékoliv množství alkoholu považuje za škodlivé.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Petr 188 bodů, což podle manuálu nasvědčuje vzrůstající schopnosti být otevřený požadavkům a možnostem okolního světa. Naproti tomu získaných 12 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje závislosti na alkoholu.

Průměrná míra prožívání smysluplnosti a přítomnost závislosti nepodporuje existenciální koncept prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 75. Porovnání získaných bodů panem Petrem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Petr
ESK	188
AUDIT	12

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** pan Petr vypověděl, že v opilosti je mu všechno jedno a nedokáže jít za důležitou hodnotou v životě.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Petr 121 bodů, což podle manuálu vypovídá o snížené schopnosti překonávat překážky na hranici normy. Současně získaných 12 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu závislosti na alkoholu.

Snížená míra osobní nezdolnosti a zároveň přítomná závislost na alkoholu potvrzuje koncept Antonovského, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 76. Porovnání získaných bodů panem Petrem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Petr
SOC	121
AUDIT	12

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

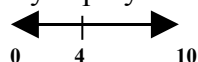
IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Petr názor, že s rostoucí mírou alkoholu klesá smysluplnost a snižuje se osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle něj platí na 100%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Petr se vyjádřil tak, že většina lidí má podle něj smysluplnější život.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi v současné době

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 4 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Petr 188 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 73). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Petr svůj život stejně smysluplný jako ostatní lidé.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Petr odpověděl, že tuto otázku nedokáže zodpovědět, protože neví, jak by na tom mohli být ostatní lidé.

V **Dotazníku SOC** získal pan Petr 121 bodů. V porovnání s normami je tento výsledek pod hranicí směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 74). Podle Antonovského konceptu má pan Petr mírně nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

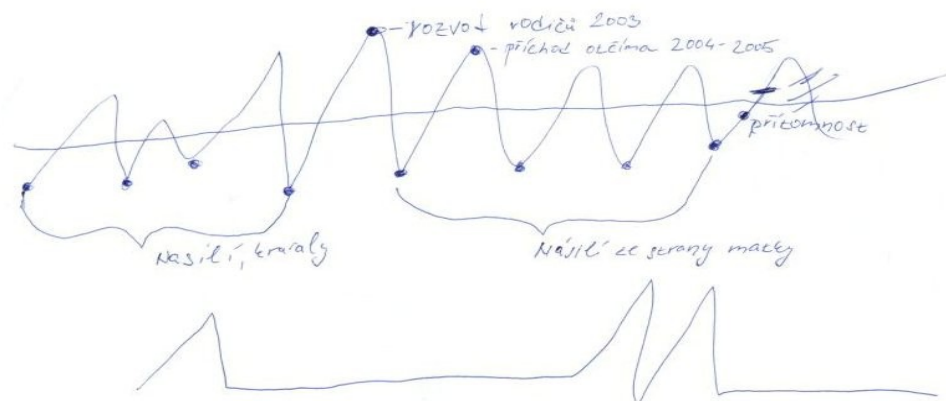
8.2.16 Kasuistika č. 16 paní Ivona, 22 let

- SOU, obor kuchař, svobodná, bezdětná
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 14. týden léčby, zaměstnání: ano, dluhy: ano, 60.000,- Kč
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 2, další závislost: čichání plynu (1 rok)
- největší aktuální problém: psychické napětí, negativní myšlenky, pokus o sebevraždu, nespavost, třes
- další přidružené problémy: neuvedeno
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 1/2 roku, závislá si připadá 2 roky
- nejvíce jí pomáhá: věnování se koníčkům, být mezi lidmi
- nejvíce jí škodí: neuvedeno
- závislost v rodině na alkoholu: oba rodiče
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: nechce se zabít, chtěla by najít zase smysl života

Paní Ivona byla zpočátku nedůvěřivá a vyptávala se na důvody rozhovoru právě s ní, když věděla, že dotazníky vyplňovalo více respondentů. Po navázání základní důvěry ochotně spolupracovala. S paní Ivonou jsme se před tím vídávali na psychoterapeutickém oddělení 18B. Chodila do jiné skupiny, než kterou jsme měli na starost, a tak jsme se znali pouze ze společných neterapeutických aktivit.

V průběhu rozhovoru působila paní Ivona klidným dojmem. Byla ráda, že jí někdo naslouchá. V abusu alkoholu neviděla příliš problém. Spíš ji trápila ztráta smyslu života a časté sebevražedné myšlenky.

Čára života

Obr. č. 19. Čára života paní Ivony věk, 22 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Paní Ivona nakreslila křivku svého života v podobě neustálého ostrého klesání a stoupání. Často se cítí velmi dobře a potom následuje propad až na dno. Chtěla by víc žít průměrným životem.

„Ideálně se držet v této hranici /ukazuje/. Většinou když vystoupám hodně nahoru, tak potom následuje pád dolů. Většinou to tak bývá. ... Něco mě srazí. Jsem například z něčeho hodně nadšená, nebo mám období, kdy jsem spokojená, nic mi nechybí a daří se mi. Je to až abnormálně dobré. V takových případech to potom hodně moc klesne. Úplně klesnu až na dno. ... Představte si, že hladinka je to dno. Vždy jsem se dostala na dno. Když máte zamrzlý rybník, tak někdy spadnu až pod led a potom hledám otvor, jak se dostat ven. ... Celkový život je houpačka. Už v dětství jsem byla pořád dole a dole. Mám pocit, že jsem pořád dole a sem tam jsem nahoře. Je rozhodně málo situací, kdy jsem nahoře. ... Ráda bych se odsud zase dostala do průměru.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Paní Ivona za důležitá životní období označila násilí otce, rozvod rodičů, příchod otčima a pítí své matky. Podle paní Ivony **nebyly žádné období smysluplnější**.

„Určitě by to bylo pro mě rozvod rodičů. Beru to fakt jako moc pozitivní. Konečně otec nepřijde domů a nebudou kravály a nebude ani fyzické násilí. To byl jeden z mých nejlepších dnů na světě. ... Určitě to bylo násilí otce. Každodenní kravály. Jeho alkohol. ... Mou matku mlátil každodenně. Nekončilo to fackami ale pěstma. Ona měla věčně monokl, zlomený nos nebo dlahu. ... Stoupl to před rozvodem rodičů. Přišel otčím a já jsem si myslela, že bude všechno dobré, protože jsme byli bez toho otce, bez našeho zla. Najednou do alkoholu spadla moje matka. Začla mlátit ona mě. Potom to byly tyto body /ukazuje/, kdy ona mlátila mně.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Paní Ivona začala pít v 19-ti letech v důsledku atmosféry doma. Vyrůstala v rodině, kde otec hodně pil a mlátil její matku. K ní jediné si vytvořila pocit důvěry. Bylo pro ni velkou ranou, když po rozvodu rodičů začala pít i ona a začala ji šikanovat. Paní Ivona pila, aby otupila stavy beznaděje.

„Spadla jsem do toho v 19. roku. Spíš to bylo kolektivem. Celkově mě život nebavil. Jak přišel ten otčím Tonda, tak to bylo v pohodě. Ale trvalo to jenom rok. Možná ani ne. Najedou to bylo ze strany matky pořádné podkopnutí nohou. Začala chlastat a to, co on jí dělal celou tu dobu, začala ona dělat mě. Narodil se brácha. A ona věčně po hospodách. Musela jsem se v podstatě sama starat o bráchu. ... Asi to začalo tím, že sestra byla přijatá na tříletý obor podnikání a já jsem chtěla pokračovat dál ve škole. Rodiče se ale domluvili tak, že mojí sestře školu zaplatí s tím, že mě jí můj otec platit nebude. Už od narození jsem si musela boty nebo další oblečení platit ze svého. Říkali mi: „Dostala jsi k narozeninám, tak si kup.“ No a pokračovalo to v tom, že: „Jestli chceš chodit do školy, tak Ti to platit nebudeme.“ Mě to všechno podráždělo nohy. No a potom přijdu domů a ona napitá a agresivní. Začala jsem pít měkký alkohol a skončilo to u tvrdého. ... Souviselo to s domácí atmosférou. Otupovala jsem stavy. Normál člověk by to nepřežil. Přišla jsem domů a ona byla provokatér. Popíchovala mě a kolikrát i lety věci z okna. Chtěla vyprovokovat hádku. Hodně jsem nad tím přemýšlela. Ona sama měla dětství špatné a neměla to jednoduché. Potom přišel ten můj otec. Pořád ji mlátil. Pak se má kdo divit, že neumí žít normálně. Do jejího života alkohol prostě patřil. Ona taková je jenom v chlastu, ale teď chlastá pořád.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro paní Ivonu je hodnotou něco, co má pro ní váhu.

Smysluplnost

Paní Ivona vnímá smysluplnost jako to, co jí dává smysl a naplňuje jí.

„Když mi něco dává smysl, rozumím tomu a je to pro mě naplňující. ... Zase vidím ten svůj život. Mám plány do budoucna, jak bych chtěla mít svůj život, mít svoji rodinu. To je pro mě asi ten největší smysl.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považovala paní Ivona to, že dokáže jít za svými cíli.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro paní Ivonu je největší hodnotou její život a krásná místa na světě. Aktuálně je zklamaná z lidí (nejvíce ze svojí matky), proto není vztah k nim hodnotou. **Hodnoty se neměnily v čase.**

„Pro mě má hodnotu můj vlastní život. Chci, aby něco přinášel. ... Nejsou to určitě lidi, ti tam rozhodně nespádají. Vážím si krásných míst na světě. Kolikrát mám ráda, když si vezmu auto a vyjedu si někam. Často to je kopec nebo nějaká hora a dívám se z povzdálí na dolinu. Světla tam svítí a do toho západ slunce. Jsem tam úplně nad věcí, uklidněná. Do toho čerstvý vzduch. To se mi strašně líbí. To má pro mě velkou váhu. Jsem tam sama a cítím se báječně. Ti lidi, kteří mi ublížili, jsou daleko.“

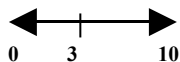
IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřila paní Ivona, že se jí daří velmi málo uskutečňovat hodnoty a skoro vůbec žít smysluplný život. Beznaděj vyvrcholila dvakrát pokusem o sebevraždu.

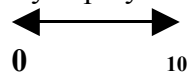
„Něco se mi podařilo, ale víc věcí mi nevyšlo. ... Dala bych nulu. Není to nic moc. Žiju na místě, kde lze těžko uskutečnit moje plány. Je to místo, kde není práce. Nejraději bych se tomu místu otočila zády. Mám nějaký plán, co bych chtěla, ale pořád na to nejsou vhodné podmínky. ... Ano, dospělo to ale až k pokusu o sebevraždu. Měla jsem vícekrát takové myšlenky. To je fakt. Vždycky jsem ale nad tím přemýšlela a hledala jsem to dobré. Např. že mám toho bráchu a že se mohu kdykoliv sbalit a odjet. Ted' jsem ale už dospěla k tomu, že jsem prášky snědla. Ty moje myšlenky na sebevraždu byly natolik silné, že se to ani nedá popsat. Cítila jsem se jako autopilot. Když jsem byla v práci, nevyhledávala jsem konverzaci. Když za mnou někdo přišel, tak jsem mu odpověděla. Ale v hlavě jsem si vytvářela mnoho plánů na sebevraždu. Například to bylo oběšení. Měla jsem v plánu, že půjdu do obchodu a koupím si lano. Plánovala jsem, kolik metrů si ho koupím a kam s ním půjdu. Pak jsem zvažovala, že skočím pod vlak. Plánovala jsem, jestli se proti němu rozběhnu, nebo tam budu čekat. Nakonec to dospělo k práškům. Já jsem to ale absolutně nechtěla. Nechtěla jsem to. Pořád jsem na to myslela. Tomu nešlo odolat. Když jsem se potom z toho probírala, tak jsem z toho byla úplně v prdeli. Měla jsem pocit, jako bych zradila sama sebe. Chodila jsem před tím jako autopilot.“

Vyprávění paní Ivony je v souladu s jejím znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 – hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
3 – míra uskutečňování hodnot

10 – hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
0 – míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Ivona průměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 77. Porovnání dosažených hodnot paní Ivony a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
I	39	54	50	51	93	101	194
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

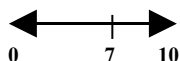
SO - sebeodstup OD - odpovědnost I - dosažené hodnoty paní Ivony
SP - sebezpřesah P - personalita SH - střední hodnota standardizačního souboru
SV - svoboda E - existencialita S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřila paní Ivona celkově spokojenost s osobní nezdolností a se svojí schopností jít za vlastními cíli.

Vyprávění paní Ivony je v souladu s jejím znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnosti
10 – maximální osobní nezdolnosti
7 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhla paní Ivona střední hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 78. Porovnání dosažených hodnot paní Ivony a průměru, směrodatné odchytky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
I	46	40	35	121
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór I - dosažené hodnoty paní Ivonou SD - směrodatná odchytky české populace
 Průměr - průměrná hodnota české populace

Dále jsme paní Ivoně pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro ni nesrozumitelné. Budoucnost není podle ní předvídatelná, protože se pořád mění. Je schopná se angažovat. Své schopnosti vnímá jako přiměřené dané situaci. Za zdroje psychického zdraví považuje svoje koníčky - sport, vycházky do přírody. Částečně se jí daří řešit těžké životní situace.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** paní Ivona sdělila, že pokud pro ní něco smysl, tak je schopná si za tím jít.

„Pokud má pro mě něco smysl, tak si za tím jdu. Má to pro mě cenu a nezajímají mě tak názory druhých.“

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** paní Ivona vypověděla, že díky alkoholu byl její život prázdnější a přestala se věnovat svým koníčkům.

„Spíš mi podráždí nohy úplně. Můj život není rozhodně smysluplnější. Pila jsem, protože jsem chtěla otupit určité konkrétní situace. Jinak mě to naopak sráží. ... Naopak kvůli alkoholu vynechávám svoje koníčky. ... Jen se válím a na toto zapomínám. Nezapomínám na to, ale vynechávám to.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získala paní Ivona 194 bodů, což podle manuálu nasvědčuje tomu, že dotyčná je schopná praktického jednání a zároveň je slabší v citovém prožívání. Naproti tomu

získaných 22 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Průměrná míra prožívání smysluplnosti a zároveň silná závislost na alkoholu je v rozporu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 79. Porovnání získaných bodů paní Ivony v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Ivona
ESK	194
AUDIT	22

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturowaném rozhovoru** paní Ivona vypověděla, že s množstvím alkoholu klesala osobní nezdolnost a méně se jí dařilo řešit situace.

„Akorát mi to ničí život. Míň se mi toho daří. Mohla bych víc toho dokázat. ... I co se týká psychiky. Jak jste se ptal na vypjaté situace, tak nejsem schopná je řešit. Díky alkoholu je zvládám mnohem těžším způsobem. Když jsem normální, tak jsem mnohem silnější. Takto jsem mnohem, mnohem víc v oslabení.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získala paní Ivona 121 bodů (střední hodnota celého výzkumného souboru), což podle manuálu vypovídá o snížené schopnosti překonávat překážky. Zároveň získaných 22 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Nízká míra osobní nezdolnosti a zároveň silná závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 80. Porovnání získaných bodů paní Ivony v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Ivona
SOC	121
AUDIT	22

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

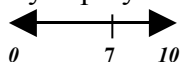
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřila paní Ivona názor, že s množstvím alkoholu se snižoval pocit smysluplnosti i osobní nezdolnost. Toto tvrzení podle ní platí na 80%, protože do vztahu vstupují další proměnné, zejména rodina a vztahy s dalšími lidmi.

„Určitě tam bude ještě rodina. ... Určitě. Hodně mě to ubíjí. A potom mě ještě hodně srážejí lidi kolem mě. Udělala bych všechno pro ostatní, ale nevrací se mi to.“

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Ivona je přesvědčená, že má vyšší míru smysluplného života v porovnání s ostatními lidmi.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

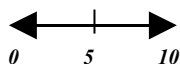
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 7 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získala paní Ivona 194 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 77). Podle existenciálního konceptu prožívá paní Ivona svůj život stejně smysluplný jako ostatní lidé.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Paní Ivona vnímá stejnou míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

Osobní nezdolnost v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnosti 10 - maximální osobní nezdolnost 5- hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získala paní Ivona 121 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek mírně pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 78). Podle Antonovského konceptu má paní Ivona nižší osobní nezdolnost v porovnání s ostatními lidmi.

8.2.17 Kasuistika č. 17 pan Tibor, 38 let

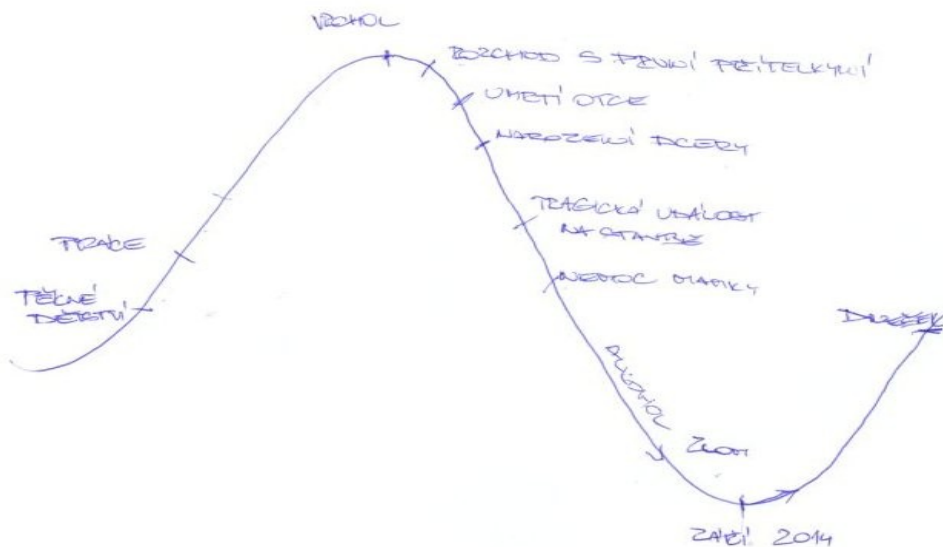
- SOU, obor zemědělství, svobodný, 1 dcera v péči bývalé přítelkyně
- 1. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 1
- 19. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano, 100.000,- Kč
- věřící: ne, sui myšlenky: ano, sui pokus: 0, další závislost: ne
- největší aktuální problém: potíže s alkoholem, slabá vůle a nedůslednost v abstinenci
- další přidružené problémy: deprese, úzkost, strach, stesk po rodině
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 2 roky, závislý si připadá 10 let
- nejvíce mu pomáhá: zábava, koníčky, včasné řešení problémů
- nejvíce mu škodí: alkohol
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: aby se zbavil závislosti na alkoholu

Pan Tibor nám sám nabídl rozhovor. Chtěl se dozvědět o sobě nové informace. Svou roli podle nás sehrálo i to, že jsme měli navázaný dobrý terapeutický vztah během 3 týdenního pobytu na oddělení 18B, kam přišel pan Tibor z protialkoholního oddělení. Na oddělení se pan Tibor často cítil sám a proto byl pro něj rozhovor s někým blízkým vítanou změnou.

Během rozhovoru bylo patrné, že si je vědom své závislosti na alkoholu a aktivně se snaží se jí zbavit. Během pobytu na terapeutickém oddělení se zaměřil na spouštěče abusu. Přišel na to, že častěji sáhne k alkoholu v emočně vypjatých situacích a při nahromadění problémů. Pomohl mu nácvik asertivního chování a vyvarování se vyhubavého stylu řešení problémů.

Pan Tibor prodělal úspěšnou tříměsíční protialkoholní léčbu s následným šesti týdenním pobytem na psychoterapeutickém oddělení 18B. Uvědomil si, že se často chová závisle ne jenom ve vztahu k alkoholu, ale i např. ve vztazích k druhým lidem (chvílemi to bylo i k nám). Následně často reagoval při selhání ve vztahu abusem alkoholu. Během pobytu se naučil navazovat funkčnější vztahy, mít více opěrných pilířů v životě a řešit problémy asertivním, nevyhubavým způsobem.

Čára života

Obr. č. 20. Čára života pana Tibora, věk 38 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Tibor nakreslil křivku svého života v podobě stoupání a klesání. Zdůvodnil to tím, že se mu dařilo, našel si práci a potom kvůli alkoholu začal padat a dostal se až na dno. Křivka nekončí dneškem, ale pokračuje stoupáním. Pan Tibor má naději, že bude pokračovat ve stoupání. Zároveň má ale obavu, že by mohl spadnout dolů. Pomáhá mu vědomí, že svůj život má ve svých rukou a může se opřít o podporu rodiny.

„... Tak já to beru jako od začátku svého života. Tady jsem stoupal a dostal jsem se na nějakou hranici, kde mi bylo dobře. To jsem se cítil dobře, protože jsem měl práci i všechno. Pak jsem začal kvůli alkoholu padat a padal jsem čím dál tím víc. To jsem si třeba ještě neuvědomoval, že padám. A dopadlo to tak, že jsem se dostal až na to pověstné dno, což beru to, že jsem si uvědomil, že musím s alkoholem něco dělat, abych se mohl znova v životě postavit a jít dál. Ted'ka to vnímám zase tak, že opět stoupám v životě nahoru.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Tibora byly významné události úmrtí otce, narození dcery, onemocnění matky a postupné dílčí úspěchy (zajímavá práce) a rozchod s první přítelkyní.

„... Úmrtí mého otce. Mezi tím bylo narození mé dcery. Já ji vnímám jako svoje štěstí. Na druhou stranu je mi hodně líto, že spolu nemůžeme být kvůli rozchodu s přítelkyní, tak to zároveň považuji za neúspěch. Neúspěchem bylo pro mě to, že jsem přišel o intenzivnější vztah s ní. Ale dceru miluji, ... proto narození dcery. ... Onemocnění mojí mámy. ... Mohly by to být postupně dílčí úspěchy, díky kterým jsem stoupal nahoru. ... Dokázal jsem najít zajímavou práci a mít naplnění. Dále by to mohl být rozchod s první přítelkyní. To mě celkem vzalo.“

Za smysluplnější období považoval pan Tibor dobu, kdy měl práci, byl ve vztahu s přítelkyní, nebo se mu narodila dcera. Smysl života si ale uvědomoval vždy.

„Než jsem začal popíjet, tak to bylo, když jsem měl práci nebo přítelkyni. Myslím si, že jsem měl vždy smysl života. Ztrácel jsem akorát někdy naději. Smysl života jsem si uvědomoval vždycky ... Určitě to bylo pro mě narození mé dcery. ... To bylo v roce 2008. Hodně to bylo dáno tím, že jsem si uvědomoval, že musím být zodpovědný otec. Často se mi to bohužel nedařilo kvůli alkoholu. Když nad tím tak přemýšlím, tak obecně i platilo, že pokud jsem měl v životě pocit zodpovědnosti, tak to bylo pro mě smysluplnější období. Možná, že kdybych alespoň trochu pocit zodpovědnosti neměl, tak by mě alkohol i více stáhl.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Tibor začal chodit na pivo, protože se chtěl pobavit a mít změnu ve stereotypním životě. Postupně začal víc pít a častěji chodil s partou kamarádů do hospody místo toho, aby něco udělal pro rodinu. Víc zapíjel dílčí neúspěchy, např. rozchod s přítelkyní nebo úmrtí otce. Alkoholem řešil hádky s přítelkyní a stresové situace v životě. Spouštěčem bylo často napětí, které řešil uvolněním díky alkoholu.

„... Chodil jsem na pivo, protože se mi chtělo. Chtěl jsem se pobavit a mít změnu ve stereotypu. Řekl jsem si, že se dneska půjdu ožrat. Bylo mi dobře, nepocítoval jsem něco zvláštního. Chodil jsem na pivo s dobrou náladou. Někdy jsem příležitostně něco zalíval, např. úmrtí mého otce nebo některé svoje dílčí neúspěchy, jako např. rozchod s přítelkyní, se kterou mám dítě. Začal jsem i někdy zapíjet větší nezmary. Uvědomuju si, že jsem začal popíjet v době, kdy jsem měl stresy. Přišla vypjatá situace z něčeho, tak abych se uvolnil, tak jsem zašel na pivo. Nešel jsem na pivo, abych se opil, ale navodila se uvolněná atmosféra, a pak jsem začal ztrácet kontrolu nad pitím. ... To byly ty události ... úmrtí otce, rozchod s přítelkyní, rozchod s druhou přítelkyní, se kterou mám dítě. Na pivo jsem často chodil, když jsme se pohádali a nemohl jsem

to doma vydržet. Když se mi narodila dcera, tak jsem se napil na kuráž. Hodně tomu přidaly věčné rozchody a dávání se dohromady s přítelkyní, se kterou mám dítě. To bylo pořád dokola. Hodně mě to vyčerpávalo. Říkal jsem si, že mě hodně naštvá, tak si na pivo zajdu. Proč bych se měl žinýrovat. To byly emočně vypjaté situace. Uvědomuju si to teď. Došel jsem na jeden důležitý spouštěč ... emoční vypětí ve mně.“

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Tibora je hodnotou vědomí podstaty věcí.

Smysluplnost

Pan Tibor vnímá smysluplnost jako to, co ho naplňuje a dává tomu přednost.

„To, co mě naplňuje. Jdu si za tím a dávám tomu přednost před ostatními. Dává mi to smysl, proč třeba něco dělám.“

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Tibor touhu něčeho dosáhnout a schopnost jít dál i přes překážky.

„Mohla by to být touha něco dosáhnout. A taky jako nezdolná touha po čemkoliv. Prostě jít dál i přes všechny překážky a nebát se toho, co přijde.“

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Tibora je hodnotou jeho život a dále rodina, dcera, láska, lidskost, vstřícnost, slušnost. Vždy je vnímal jako hodnoty, vlivem alkoholu je ovšem zanedbával.

„V tuto chvíli hodnota mého života. Víím, že pokud budu dodržovat abstinenci, tak hodnota mého života by byla jinde, než kdybych chlastal. ... Ano, hodnota mojí rodiny, že mě podporují, že mě mají rádi. Dcerku mám moc rád. Dál by to bylo pro mě hodnota dobré práce, díky které se dá i tvořit materiální hodnota zabezpečení rodiny. ... Láska je pro hodně dobrá. Byl bych moc rád, kdyby ovlivňovala můj život v dobrém. Láskou myslím lásku k lidem, k přítelkyni, láska k rodině má pro mě velký význam. ... Dále by to pro mě byla hodnota lidskosti člověka. Člověk by měl být k lidem vstřícný, chovat se k nim slušně. ... Když jsem chlastal, tak

jsem si tyto hodnoty tak neuvědomoval. Dokázal jsem o nich mluvit, když jsem popíjel. Ale ve prospěch alkoholu jsem tyto hodnoty zanedbával.“

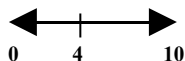
IV. Jak se respondenti daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Tibor, že se mu částečně daří hodnoty uskutečňovat a má víru, že se to může ještě zlepšit, pokud najde práci a bydlení. Lépe hodnotil pocit smysluplnosti, protože se mu podařilo se postavit na vlastní nohy.

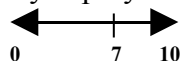
„Chtěl bych být ale k sobě sebekritický, proto bych si dal 4. Jak budu mít práci a bydlení, tak bych se mohl dostat za půlku. I když budu abstinovat, tak se asi už na 10 nikdy nedostanu. Trápí mě to, ale co s tím teď udělám. Musím se snažit a uvidí se. Věřím, že mohu svůj život ještě změnit. ... Teď se mi podařilo postavit se na vlastní nohy a vzít život víc do svých rukou.“

Vyprávění pana Tibora je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
4 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
7 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Tibor průměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 81. Porovnání dosažených hodnot pana Tibora a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
T	34	67	56	61	101	117	218
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO - sebeodstup
SP - sebebepřesah
SV - svoboda

OD - odpovědnost
P - personalita
E - existencialita

T - dosažené hodnoty panem Tiborem
SH - střední hodnota standardizačního souboru
S - směrodatná odchylka standardizačního souboru

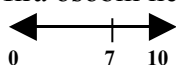
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V polostrukturovaném rozhovoru vyjádřil pan Tibor, že se nezdolnost v jeho životě projevuje jako touha a schopnost jít si za cílem i přes překážky.

„Mám sen a touhu, že se mi podaří abstinovat. Jdu si za tím i přes překážky. ... Mám touhu, abych si našel partnerku. Nechtěl bych zůstat sám. Je to touha po lásce. Mám taky velkou touhu, aby byly dobré vztahy v naší rodině. ... Hodně jsem toužil po bývalé přítelkyni. Když jsme se rozešli, tak jsem toužil, aby se to vrátilo nazpátek. I když jsem věděl, že je to marné. Mám i touhu dosáhnout něčeho dobrého. Než jsem začal pít, tak jsem měl dobře nastavený život. Po ničem jsem moc netoužil. Chtěl jsem žít normální život. Měl jsem akorát sen, že bych si postavil domeček. Určitě by to bylo pěknější než žít v paneláku. Snažím se jít za svým, protože vím, že je to potřeba.“

Vyprávění pana Tibora je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

- 0 – žádná osobní nezdolnost
- 10 – maximální osobní nezdolnost
- 7 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Tibor průměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 82. Porovnání dosažených hodnot pana Tibora a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
T	52	47	37	136
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smyslupnost
CS - celkový skór T - dosažené hodnoty panem Tiborem
Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Tiborovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj srozumitelné. Budoucnost je předvídatelná, pokud ji předvídá podle svého angažování se. Dokáže se připravovat a investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou životospráva, úspěch a duševní hygiena. Panu Tiborovi se daří řešit těžké životní situace.

„Určitě je to pro mě dobrá životospráva. Když se vyspím, tak se hned cítím líp. Hodně mě povzbuzuje úspěch. Dále by to byla duševní hygiena. Snažím se ji navozovat tím, co dělám. Víím, že když nebudu dělat nic, tak bych z toho měl úzkostné stavy nebo deprese. Proto to nedělám. Snažím se ve věcech neutápět.“

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Tibor sdělil, že pokud je pro člověka něco smysluplné, tak si za tím dokáže jít.

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Tibor vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá smysluplnost, protože si člověk přestane uvědomovat, co je pro něj důležité.

„Myslím si, že množstvím alkoholu se ztrácí smysluplnost. Alkoholem člověk přestane uvažovat a ztrácí se mu z mysli to, co je pro něj důležité, smysluplné.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Tibor 218 bodů, což podle manuálu nasvědčuje, že dotyčný dokáže být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, ochotný se angažovat s vědomým svých povinností. Současně získaných 24 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT (průměr celého výzkumného souboru) nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Průměrná hodnota prožívání smysluplnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu není v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 83. Porovnání získaných bodů panem Tiborem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Tibor
ESK	218
AUDIT	24

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Tibor vypověděl, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Tibor 136 bodů, což podle manuálu vypovídá o zachované schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Naproti tomu získaných 24 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Průměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v rozporu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 84. Porovnání získaných bodů panem Tiborem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Tibor
SOC	136
AUDIT	24

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

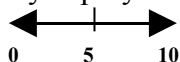
V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Tibor názor, že s rostoucí mírou konzumace alkoholu klesá osobní nezdolnost i smysluplnost. Toto tvrzení podle něj platí na 70%.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Tibor je přesvědčený, že ostatní lidé jsou na tom podobně jako on.

„Záleží na každém člověku, jak to má nastavené. Těžko se mi hodnotí život druhých. Ale kdybych se měl rozhodnout, tak si myslím, že to mám asi stejně jako většina.“

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Tibor 218 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty

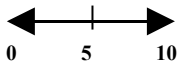
(viz. tab. č. 81). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Tibor svůj život stejně smysluplně jako většina lidí.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Tibor má pocit, že je na tom podobně jako většina lidí.

„Myslím, že to mám zase stejně jako ostatní lidi. Myslím, že to není zase tak špatné. V tom jsem se sebou spokojený.“

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 5 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Tibor 136 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 82). Podle Antonovského konceptu má pan Tibor stejnou míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

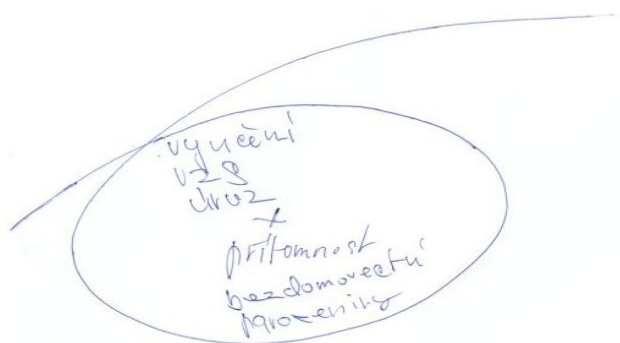
8.2.18 Kasuistika č. 18 pan Roman, 50 let

- SOU strojírenské, obor elektromechanik, svobodný, bezdětný
- 42. hospitalizace pro závislost na alkoholu, celkový počet hospitalizací na psychiatrii: 42
- 28. týden léčby, zaměstnaný: ne, dluhy: ano
- věřící: ano, sui myšlenky: ano, sui pokus: 0, další závislost: ne
- největší aktuální problém: bydlení, invalidita
- další přidružené problémy: nespavost, nervozita
- se závislostí na alkoholu se snaží vypořádat 20 let, závislý si připadá 20 let
- nejvíce mu pomáhá: klid
- nejvíce mu škodí: stres, strach
- závislost v rodině na alkoholu: ne
- důvody k nastoupení na aktuální léčbu: aby si odpočinul od pití

Pan Roman neměl zpočátku zájem, ani o vyplnění dotazníku ani o podrobnější rozhovor. Poprvé jsme se setkali před 6 lety na oddělení 20, kde je každoročně hospitalizován pro závislost na alkoholu. Pan Roman je spíše uzavřený a nerad o sobě mluví před ostatními. Hospitalizace trvaly zpravidla 4 měsíce, po kterých dokázal žít mimo areál nemocnice další tři až pět měsíců, než se zase rozpil. Pro pana Romana je alkohol přirozenou součástí života a bez něj dokáže žít pouze v chráněném prostředí léčebny. Pokud byl motivovaný k abstinenci, tak se dokázal na oddělení chovat slušně, respektovat řád a abstinovat.

Pan Roman vždy bagatelizoval míru konzumace alkoholu a nikdy nechtěl na sobě nic změnit. Vyhovoval mu nastavený životní systém.

Čára života

Obr. č. 21. Čára života pana Romana, věk 50 let.

I. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

1) Čára života

Pan Roman nakreslil křivku svého života v podobě „začarovaného“ kruhu. Není schopen se vymanit z neustálého opakování pobytu v léčebně a ubytování v azylovém domě. Aktuálně se jedná o 42. hospitalizaci v PN v Kroměříži.

„Je to pořád dokola. Točí se to v jednom kruhu. Azylák a blázinec, azylák a blázinec. Je to pořád dokola.“

2) Důležitá a smysluplnější životní období

Pro pana Romana byly významné události vyučení elektromechanikem, šikanování na vojně v Českých Budějovicích, úraz v roce 1991, ze kterého se stal invalidním, bezdomovectví po vyhození z domu rodičů a oslava padesátin, protože byl rád, že se toho dožil.

„Vyučil jsem se elektromechanikem pro stroje a zařízení. Bylo to pro mě hodně důležité, abych mohl nastoupit do zaměstnání jako řádný člověk. ... Měl jsem vojnu velice špatnou. Hodně mě šikanovali. Špatně na ni vzpomínám, protože mě hodně poznamenala. Vrátil jsem se a začal jsem chlastat a už jsem nikdy nepřestal. ... Šel jsem pozdě večer z hospody a auto mě srazilo. ... Padesátiny. To bylo minulý rok. Oslavil jsem je ve střízlivém stavu na psychiatrii.“

Za smysluplnější období považoval pan Roman dobu, od návratu z vojny do úrazu v roce 1991. V tomto období měl práci, kamarády a bydlel u rodičů.

„Chodil jsem do práce, dokud jsem byl zdravý. Býval jsem s rodičema. Měl jsem kamarády. V těchto případech měl život smysl. Nemyslel jsem si, že tak dopadnu. Myslel jsem si, že se ožením a že budu mít děcka a rodinu. Nevěděl jsem, že bude ze mě levák celý život.“

3) Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Pan Roman začal pít na vojně. Zdůvodnil to tím, že ostatní pili, tak si dal s nimi. S pitím už nepřestal a denně si dával půl litru vodky a 6 piv. Devět let mu to nevadilo a změna nastala po úrazu, kdy ho srazilo auto, když se vracel opilý domů. Poté pil stejně, ale ztratil práci jako invalidní, rodiče ho vyhodili z domu a on skončil na azylovém domě.

II. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

Hodnota

Pro pana Romana je hodnotou cena věcí.

Smysluplnost

Pan Roman vnímá smysluplnost jako něco, co má pro něj hodnotu a vidí v tom smysl.

Nezdolnost

Za nezdolnost považoval pan Roman schopnost všechno zdolávat i s překážkami.

III. Jaký má respondent hodnotový systém?

Pro pana Romana je hodnotou zdraví, zázemí, rodina, majetek a víra. **Hodnoty se měnily v čase.** Podrobněji to ale nerozvedl.

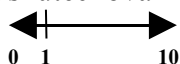
„Pro mě určitě zdraví. Mělo by pro mě hodnotu, kdybych byl zase zdravý. ... Zdraví, zázemí, rodina a majetek. Ale nemám ani jednu z těchto věcí. ... Víra má pro mě hodnotu. Kdybych ji neměl, tak už asi nežiju.“

IV. Jak se respondentovi daří zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

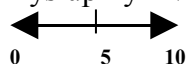
V **polostrukturowaném rozhovoru** vyjádřil pan Roman, že se mu vůbec nedaří uskutečňovat hodnoty. Zůstává mu pouze víra. Naproti tomu je částečně spokojený se smysluplností.

Vyprávění pana Romana je v souladu s jeho znázorněním míry spokojenosti s uskutečňováním hodnot i míry žití smysluplným životem na **numerické posuzovací škále**.

Uskutečňování hodnot

Smysluplný život

Společná legenda:

0 - hodnoty se vůbec nedaří uskutečňovat
1 - míra uskutečňování hodnot

10 - hodnoty/smysl se daří uskutečňovat podle představ
5 - míra vyjadřující smysluplný život

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Roman nadprůměrnou hodnotu celkového pocitu smysluplnosti (průměrnou oproti standardizačnímu souboru) v dotazníku **Existenciální škála** uchopující subjektivní výpověď respondenta z pohledu existenciálního konceptu smysluplnosti.

Tab. č. 85. Porovnání dosažených hodnot pana Romana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

	SO	SP	SV	OD	Skór P	Skór E	Celkový skór
R	45	63	40	46	108	86	194
SH	35,31	71,22	50,59	57,09	106,53	107,65	214,18
S	6,78	10,2	9,63	11,12	15,62	19,65	33,03

Legenda:

SO – sebeodstup OD - odpovědnost R – dosažené hodnoty panem Romanem
 SP – sebezpřesah P – personalita SH – střední hodnota standardizačního souboru
 SV – svoboda E – existencialita S – směrodatná odchylka standardizačního souboru

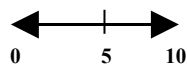
V. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

V **polostrukturomaném rozhovoru** vyjádřil pan Roman, že se nezdolnost v jeho životě projevuje tím, že dál žije a má naději.

„Ještě přemýšlím, jak se zachránit. Ještě jsem to nezabalil. Pořád věřím, že se stane zázrak. Nevím jaký, ale třeba jo.“

Vyprávění pana Romana je v souladu s jeho znázorněním míry osobní nezdolnosti na **numerické posuzovací škále**.

Míra osobní nezdolnosti

Legenda:

0 – žádná osobní nezdolnost
 10 – maximální osobní nezdolnost
 5 – míra osobní nezdolnosti

Ve výzkumném souboru 111 respondentů dosáhl pan Roman podprůměrnou hodnotu osobní nezdolnosti v dotazníku **SOC**.

Tab. č. 86. Porovnání dosažených hodnot pana Romana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).

	SR	ZV	SM	CS
R	38	43	36	117
Průměr	44	53	55,1	145,60
SD	7,38	7,91	8,35	18,58

Legenda: SR - srozumitelnost ZV - zvládnutelnost SM - smysluplnost
 CS - celkový skór R - dosažené hodnoty panem Romanem
 Průměr - průměrná hodnota české populace SD - směrodatná odchylka české populace

Dále jsme panu Romanovi pokládali dílčí otázky, abychom zjistili, jaké dílčí dimenze SOC má narušené. Okolní svět a chování lidí jsou pro něj částečně srozumitelné podle lidí, kteří jsou kolem něj. Budoucnost je částečně předvídatelná. Dokáže se připravovat a investovat čas, úsilí a energii. Jeho schopnosti jsou přiměřené situaci. Zdroje psychického zdraví jsou četba knih, poslech hudby, častější konzumace ovoce, lepší životospráva a modlitba. Je schopen vyřešit náročné situace, do kterých se dostává.

VI. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Roman sdělil, že předpokladem smysluplnosti je nezdolnost.

„Když hledám smysl, tak musím být nezdolný. Jinak ho nenajdu. ... Jistě. Musím vyvíjet nějaké úsilí, snažit se. Když budu mít hlad, tak budu muset jít k jeptiškám, jinak umřu hlady. Něco pro to budu muset udělat.“

VII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

V polostrukturovaném rozhovoru pan Roman vypověděl, že díky určité míře alkoholu byl jeho život smysluplnější. Nad 3 promile se pocit smysluplnosti výrazně snižuje.

„Ale samozřejmě jde o mez. Pokud jsem ožralý a pochcaný, tak život pak už nemá smysl. U mě je to do 3 promile. Nad 3 promile je to už špatný.“

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat ve **standardizovaných diagnostických dotaznících** v Existenciální škále a v Dotazníku závislosti AUDIT. V Existenciální škále získal pan Roman 194 bodů, což podle manuálu nasvědčuje, že dotyčný dokáže být otevřený, přístupný, přijímající, rozhodný, ochotný se angažovat s vědomím svých

povinností. Současně získaných 24 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT (průměr celého výzkumného souboru) nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Průměrná míra prožívání smysluplnosti a zároveň silná závislost na alkoholu není v souladu s existenciálním konceptem prázdnoty a nedostatku smysluplnosti u osob se závislostí na alkoholu.

Tab. č. 87. Porovnání získaných bodů panem Romanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Roman
ESK	194
AUDIT	24

Legenda: ESK – Existenciální škála AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

VIII. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

V **polostrukturovaném rozhovoru** pan Roman vypověděl, že s množstvím alkoholu roste i osobní nezdolnost. I když jsou navozené představy alkoholem pouhou iluzí, tak mu to vyhovuje, protože nic jiného nemá.

Další data vztahující se ke zodpovězení této otázky lze získat **ve standardizovaných diagnostických dotaznících** v Dotazníku osobní nezdolnosti SOC a v Dotazníku závislosti AUDIT. V SOC získal pan Roman 117 bodů, což podle manuálu vypovídá o snížené schopnosti vypořádat se s nároky a překážkami v životě. Zároveň získaných 24 bodů v Dotazníku závislosti AUDIT nasvědčuje podle manuálu silné závislosti na alkoholu.

Podprůměrná míra osobní nezdolnosti a zároveň vysoká závislost na alkoholu je v souladu s předpokladem, že osoby se závislostí na alkoholu mají narušenou osobní nezdolnost.

Tab. č. 88. Porovnání získaných bodů panem Romanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.

	Roman
SOC	117
AUDIT	24

Legenda: SOC – Dotazník osobní nezdolnosti SOC AUDIT – Dotazník závislosti AUDIT

IX. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

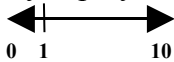
V **polostrukturovaném rozhovoru** vyjádřil pan Roman, názor že s rostoucí mírou konzumace alkoholu klesá smysluplnost a roste osobní nezdolnost. Díky malému množství

alkoholu roste pocit smysluplnosti. Toto tvrzení podle něj platí na 50%. Nedokázal ale vysvětlit, proč toto platí v polovině případů.

X. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Roman je přesvědčený, že skoro všichni lidé mimo oddělení jsou na tom výrazně lépe než on sám.

Smysluplný život v porovnání s druhými lidmi

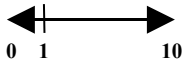
Legenda: 0 - žádná smysluplnost 10 - maximální smysluplnost 1 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Existenciální škále** získal pan Roman 194 bodů. V porovnání s normami standardizačního souboru je tento výsledek v pásmu směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 85). Podle existenciálního konceptu prožívá pan Roman svůj život stejně smysluplně jako většina lidí.

XI. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Pan Roman má opět pocit, že většina lidí mimo oddělení je na tom výrazně lépe než on.

Míra osobní nezdolnosti v porovnání s druhými lidmi

Legenda: 0 - žádná osobní nezdolnost 10 - maximální osobní nezdolnost 1 - hodnota v porovnání s druhými lidmi

V **Dotazníku SOC** získal pan Roman 117 bodů. V porovnání s orientačními normami je tento výsledek pod pásmem směrodatné odchylky střední hodnoty (viz. tab. č. 86). Podle Antonovského konceptu má pan Roman nižší míru osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

8.3 Shrnutí výsledků kvalitativního výzkumu

8.3.1 Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

8.3.1.1 Analýza čáry života

Většina respondentů (13) nakreslila svůj život jako křivku s vzhledem a pády. Pět respondentů nakreslilo svůj život rozdílně. Pan **Jakub** jej rozdělil do 4 období (0-20 let, 20-37 let, 37-41 let, po 41 roce) a přiřadil každému období sluníčko s různým výrazem podle toho, kolik pil alkoholu. Pan **Lumír** svůj život připodobnil k srdci, protože je pro něj důležitá láska. Pan **Jiří** se aktuálně nachází na rozcestí a zvažuje, jestli se vydá cestou drog nebo se pokusí žít jiný život a hledat si práci a rodinu. **Paní Zuzana** svůj život připodobnila ke spirále s výkyvy. **Pan Roman** se od úrazu v 1991 cítí být v začarovaném kruhu mezi životem na azyláku a v léčebně.

8.3.1.2 Analýza důležitých a smysluplnějších období, vztah abusu a životních období

Tab. č. 89. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu důležitých, smysluplnějších období a vztahu období a abusu alkoholu.

	Důležitá období	Smysluplnější období	Vztah životních období a pití
1. Radim	narození, dětství, ZŠ, manželství s prací, narození syna, rozvod, úmrtí rodičů	manželství, práce	pití s kamarády, řešení náročných situací -rozvod, úmrtí
2. Vojtěch	narození, dětství, konflikty v práci, neúspěch v práci, aktuální náprava	když se naučil něčemu novému	řešení náročných situací – výchova nevlastních dětí
3. Jan	svatba, vojna, autorodeo, autosoutěže, práce, záchrana života, myslivost, 2. svatba, úmrtí manželky	všechna období – každé mělo svoji hodnotu	pití s kamarády, řešení náročných situací – úmrtí manželky
4. Lukáš	narození, rozvod rodičů, studium SŠ a VŠ, práce, pobyt v léčebně	všechna období – každé mělo svůj smysl	pití s kamarády, řešení náročných situací
5. Jakub	upletení žíly v 17 letech	práce na stavbě silnice	pití s kamarády, životní styl
6. Lumír	studium na SŠ, partnerský vztah	žila jeho matka, vztah s přítelkyní, studium	řešení náročných situací – úmrtí matky a další stresové situace
7. Jana	dvě protialkoholní léčby, narození dcery	narození dcery	řešení náročných situací
8. Jiří	našel na zemi peníze, pobyt ve vězení	vědomí potřeby změny po předávkování se	dokázat něco druhým, řešení náročných situací -smrt kamaráda
9. Kamil	žádná událost – jen pil	žádná událost – jen pil	pití s kamarády, životní styl
10. Dušan	začátek podnikání, úmrtí matky a přítelkyně	období kdy pracoval	pití s kamarády, řešení náročných situací
11. Pavel	studium na SŠ a VŠ, přestěhování se zpátky domů, revoluce 1989, svatba, onemocnění otce, začátek krize, propad	aktivní účast na revoluci 1989	řešení náročných situací – stres v práci, potřeba uvolnění
12. Vladan	pád a rozvod s manželkou	když něco dokázal – např. splacení peněz	pití s kamarády, životní styl, zpřijemnění života

13. Zuzana	šikana ve škole, dospívání, odchod od rodičů, přestěhování do Prahy, vyhození z práce, partnerský vztah, návrat domů	práce v sociálních službách, péče o babičku	pítí s kamarády – společenější, lépe komunikovat, pocit dospělosti
14. Leoš	rozvod rodičů, šikana matkou, SŠ, 2. homosexuální vztah	když nebral návykové látky	pítí s kamarády – nebyl sám, neměl doma zázemí
15. Petr	narození dcer, recidiva závislosti	udržení míry alkoholu pod kontrolou	řešení úzkostí, samoty, odbourání soc. fobie
16. Ivona	násilí otce, rozvod rodičů, příchod otčíma, pítí matky	žádné nebylo smysluplnější	neměla doma zázemí, otupení stavů beznaděje
17. Tibor	úmrtí otce, narození dcery, onemocnění matky, dílčí úspěchy, rozchod s první přítelkyní	práce, vztah s přítelkyní, narození dcery	změna stereotypu, pítí s kamarády, řešení stresových situací, uvolnění napětí
18. Roman	vyučení, šikana na vojně, úraz, bezdomovectví, oslava padesátin	od vojny po úraz	pítí s kamarády, životní styl

Všichni respondenti kromě pana Kamila, který jenom pil, si dokázali vzpomenout na důležité životní události. Byly to pozitivní (nejčastěji: dětství, studium, partnerský vztah, narození dětí, naplňující práce, významné události - revoluce 1989 nebo najít peníze na ulici) i negativní (nejčastěji šikana ve škole a na vojně, onemocnění a úmrtí členů rodiny, rozchod a rozvod svůj nebo rodičů, dílčí a pracovní neúspěchy, násilí rodičů, abusus návykových látek, pobyt v léčebně a ve vězení, přestěhování se).

Smysluplnější období vymezovali respondenti úžeji. Pan Jan a pan Lukáš vnímají každé období za smysluplné, protože mělo svůj význam. Naproti nim pro paní Ivonu nebylo žádné období smysluplné, protože převažovala negativa. Většinou bylo smysluplnější období spojeno s naplňující prací, dětmi, udržením abstinence, s partnerským vztahem, se studiem na SŠ, s péčí o blízkou osobu, s obdobím, kdy se dotyčný naučil něco nového nebo měl naplňující činnost.

Respondenti nejčastěji dávali své pítí alkoholu do souvislosti s maladaptivním řešením náročných a stresových situací (např. úmrtí členů rodiny, rozvod nebo stres a ztráta zaměstnání). Dalším důvodem bylo pítí s kamarády. Alkohol jim pomáhal odbourat sociální zábrany, díky němu si našli nové přátele. Příčinou byla často absence stabilního podporujícího domácího prostředí v dětství nebo v manželství. Pan Jakub, Kamil, Vladan a Roman si na alkohol tak zvykli, že pítí považovali za svůj životní styl, který často odkoukali od lidí kolem nich. Pan Jiří chtěl pítím dokázat druhým, že to dokáže také a paní Zuzana zase sobě, že je již dospělá. Alkoholem dále řešili respondenti svoje potřeby – potřebu uvolnění (Pavel), zpříjemnění života (Vladan), otupění stavů beznaděje (Ivona), uvolnění napětí a změnu stereotypu (Tibor).

8.3.2 Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost a nezdolnost?

Tab. č. 90. Přehled, co jednotliví respondenti rozumí pod pojmy hodnota, smysluplnost, nezdolnost.

	Hodnota	Smysluplnost	Nezdolnost
1. Radim	co má pro něj cenu	směřování k cíli	nepodléhání vlivům okolí
2. Vojtěch	priorita v životě	užitečná činnost s výsledky	nenechat se negativně ovlivňovat okolím
3. Jan	čeho si váží	mít pro co žít	stát si za svým a nenechat se zviklat
4. Lukáš	něco, co chce	užitečná činnost s efektem	jít si za svým i přes překážky
5. Jakub	něco důležitého	naplňující činnost	být tvrdý jako kámen
6. Lumír	něco důležitého	smysluplná činnost	zdlouvání překážek
7. Jana	něco důležitého	smysluplná činnost	nepoddávání se problémům
8. Jiří	něco důležitého	užitečná činnost	boj za důležité věci, nic ho nepřekvapí
9. Kamil	cena	činnost, která ho baví	překonávání překážek, nic ho neporazí
10. Dušan	užitečné, čeho si váží	naplňující činnost	jít si za svým a překonávat překážky
11. Pavel	něco důležitého	smysluplná práce	houževnatost, zatvrzelost
12. Vladan	něco, čeho si váží	smysluplná činnost	jít si za svým a překonávat překážky
13. Zuzana	něco cenné, užitečné významné	činnost s výsledkem	odolávání nepříznivým okolním vlivům
14. Leoš	přesvědčení o významu	naplnění něčeho prázdného	nesražení na kolena a jít si za svým
15. Petr	věci důležité	pozitivní naplnění	houževnatost, bojování s překážkami
16. Ivona	něco, co má váhu	co ji naplňuje a dává smysl	jít si za svými cíli
17. Tibor	vědomí podstaty věci	co ho naplňuje a dává tomu přednost	touha po něčem novém, jít dál i přes překážky
18. Roman	cena věci	co má pro něj hodnotu a vidí v tom smysl	všechno zdolávat i s překážkami

Všichni respondenti dokázali zformulovat tyto tři pojmy. Významy se od sebe příliš neliší. **Hodnotou** je pro respondenty často něco důležitého, co má pro ně cenu a čeho si váží. **Smysluplnost** většinou spojovali s činností, která je užitečná, naplňující, baví a dává smysl. **Nezdolnost** vnímala většina jako nepodléhání okolním vlivům, schopnost jít si za svými cíli a překonávat překážky. Tato pojetí jsou tak v souladu s předmětným konceptem Antonovského (SOC) i Längleho (ESK). Proto je možné porovnávat výsledky odpovědí z rozhovoru s výsledky použitých standardizovaných metod.

8.3.3 Jaký má respondent hodnotový systém?

Tab. č. 91. Přehled hodnot jednotlivých respondentů.

	Hodnoty	Změna hodnot v čase
1. Radim	syn, peníze, zdraví	Ne
2. Vojtěch	být dobrým otcem a oporou nejbližším lidem, něco v životě znamenat, být spokojený sám se sebou	Ano. Dříve na prvním místě peníze a ostatní opomíjel.
3. Jan	otec, kamarádi, autorodea, mistr v učení	Ne
4. Lukáš	zabezpečení rodiny, vztah k dětem, manželce, k otci, klasická a alternativní medicína, pokračování ve šlépějích otce, vnitřní klid, zdraví	Ne
5. Jakub	něco dokázat sobě a druhým, najít si ženu a mít dítě	Ano. Dříve měl jen alkohol.

6. Lumír	láska, chování k druhým lidem, peníze, vzdělání, lidský život	Ano. Díky alkoholu vnímal hodnoty intenzivněji, ale o spoustu z nich přišel.
7. Jana	vztah k dětem, matce a sestřím, zaměstnání	Ano. Dříve důležitý hlavně alkohol.
8. Jiří	vztah s přítelkyní, léčba	Ano. Vlivem alkoholu vše zanedbával.
9. Kamil	práce	Ne
10. Dušan	život, zdraví, peníze, pobyt v léčebně	Ne
11. Pavel	spokojenost, vzdělání, vzdálené cíle, rodina, koníčky	Ano. Dříve upřednostňoval majetek.
12. Vladan	vztah s dcerou, ošetřující personál, peníze, bydlení	Ano. Peněz si nevážil.
13. Zuzana	slušnost, ohleduplnost, aktivita, pracovitost	Ano. Dříve závislá na názorech druhých.
14. Leoš	láska k přírodě, poznávání nových věcí, přátelství, spravedlnost, četba knih, poslech hudby, drobné koníčky.	Ano. Dříve nejvíce usiloval o to, aby ho druzí lidé měli rádi.
15. Petr	práce malíře, role otce a manžela	Ne
16. Ivona	její život, krásná místa	Ne
17. Tibor	jeho život, rodina, dcera, láska, lidskost, vstřícnost, slušnost	Ano. Dříve je díky alkoholu zanedbával.
18. Roman	zdraví, zázemí, rodina, majetek, víra	Ano

Všichni respondenti jsou schopni vyjmenovat, co je pro ně hodnotou. Nejčastěji uváděli hodnotu života, zdraví, zaměstnání, vztahu ke členům rodiny, peníze, koníčky, léčbu, spokojenost a vzdělání. Hodnoty se většinou (11 respondentů) měnily v čase. Důvodem byl především alkohol, díky kterému zanedbávali důležité věci. Pan Vojtěch a pan Pavel uvedli, že dříve upřednostňovali majetek.

8.3.4 Jak se daří respondentovi zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

Tab. č. 92. Srovnání hodnot na numerické posuzovací škále, ESK a standardizačního souboru.

	NPS-hodnoty	NPS-smysluplnost	ESK	SH ESK	S	Shoda
1. Radim	5	2	259	214,18	33,03	Ne
2. Vojtěch	7	7	246	214,18	33,03	Ano
3. Jan	9	9	264	214,18	33,03	Ano
4. Lukáš	9	9	221	214,18	33,03	Ano
5. Jakub	0	10	108	214,18	33,03	Ne
6. Lumír	5	0	143	214,18	33,03	Ano
7. Jana	5	3-4	79	214,18	33,03	Ano
8. Jiří	5	7	92	214,18	33,03	Ne
9. Kamil	2	0	75	214,18	33,03	Ano
10. Dušan	4	5	148	214,18	33,03	Ano
11. Pavel	5	6	147	214,18	33,03	Ano
12. Vladan	5	3	132	214,18	33,03	Ano
13. Zuzana	5,5	8	171	214,18	33,03	Ano
14. Leoš	5	1	171	214,18	33,03	Ne
15. Petr	5	8	188	214,18	33,03	Ano
16. Ivona	3	0	194	214,18	33,03	Ne
17. Tibor	4	7	218	214,18	33,03	Ano
18. Roman	1	5	194	214,18	33,03	Ne

Legenda:

NPS – hodnoty – míra uskutečňování hodnot na numerické posuzovací stupnici

NPS – smysluplnost – míra smysluplnosti na numerické posuzovací stupnici

ESK – dosažená hodnota v ESK

SH ESK – střední hodnota standardizačního souboru

S – směrodatná odchylka standardizačního souboru Shoda – zda je shoda mezi hodnotami

U většiny respondentů (12) byl soulad mezi hodnocením míry uskutečňování hodnot a pocitem smysluplnosti na numerických posuzovacích stupnicích a výsledky dotazníku smysluplnosti (ESK). Pan **Radim** měl nesoulad mezi subjektivním nízkým pocitem smysluplnosti oproti nadprůměrné hodnotě v ESK. Pan **Jakub** na jedné straně byl zcela nespokojen s uskutečňováním hodnot a zároveň subjektivně prožívá maximální míru smysluplnosti. Dosažené hodnoty ESK byly podprůměrné. Pan **Jiří** subjektivně prožívá vyšší pocit smysluplnosti, což bylo v rozporu s velmi nízkou hodnotou ESK. Pan **Leoš** při částečné spokojenosti z naplňování hodnot uvedl velmi nízký pocit smysluplnosti při hodnotě blížící se pásnu střední hodnoty standardizačního souboru. Paní **Ivona** vypověděla, že trpí ztrátou pocitu smysluplnosti a při tom získala průměrnou hodnotu v ESK. U pana **Romana** byl rozpor mezi průměrným pocitem smysluplnosti na numerické posuzovací šále a ESK oproti nízkému naplňování hodnot.

8.3.5 Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

Tab. č. 93. Srovnání hodnot na numerické posuzovací škále, SOC a standardizačního souboru.

	NPS-SOC	SOC	SH SOC	S	Shoda
1.Radim	7	162	145,60	18,58	Ano
2. Vojtěch	6	165	145,60	18,58	Ano
3. Jan	7,5	186	145,60	18,58	Ano
4. Lukáš	7	183	145,60	18,58	Ano
5. Jakub	10	113	145,60	18,58	Ne
6. Lumír	5	99	145,60	18,58	Ano
7. Jana	1-2	86	145,60	18,58	Ano
8. Jiří	3	99	145,60	18,58	Ano
9. Kamil	0	60	145,60	18,58	Ano
10. Dušan	1	68	145,60	18,58	Ano
11. Pavel	6,5	105	145,60	18,58	Ano
12. Vladan	5	125	145,60	18,58	Ano
13. Zuzana	7,5	93	145,60	18,58	Ne
14. Leoš	4	115	145,60	18,58	Ano
15. Petr	5	121	145,60	18,58	Ano
16. Ivona	7	121	145,60	18,58	Ne
17. Tibor	7	136	145,60	18,58	Ano
18. Roman	5	117	145,60	18,58	Ano

Legenda: NPS – SOC – míra SOC na numerické posuzovací stupnici

SOC – dosažená hodnota v SOC

SH SOC – střední hodnota standardizačního souboru

S – směrodatná odchylka standardizačního souboru Shoda – zda je shoda mezi hodnotami

U většiny respondentů (15) byl soulad mezi subjektivním hodnocením míry osobní nezdolnosti na numerické posuzovací stupnici s hodnotami od 0 do 10, dosažených hodnot v SOC v porovnání se střední hodnotou a směrodatnou odchylkou standardizačního souboru.

Pan **Jakub** subjektivně vnímá maximální míru osobní nezdolnosti a zároveň dosáhl podprůměrné hodnoty v dotazníku SOC. Paní **Zuzana** a paní **Ivona** jsou subjektivně spokojené s mírou osobní nezdolnosti a zároveň dosáhly podprůměrné hodnoty v dotazníku SOC.

Tab. č. 94. Projevy osobní nezdolnosti u respondentů.

	Projev SOC
1.Radim	Dokázal být v práci houževnatý, cílevědomý, ale často nedokázal věci dotáhnout do konce.
2. Vojtěch	Dokázal si postavit hlavu a jít si za svým, ale neuměl říkat ne a byl ovlivnitelný kamarády.
3. Jan	Dokázal jít za tím, co chtěl.
4. Lukáš	Houževnatost a schopnost jít za svými cíli i přes překážky.
5. Jakub	Je schopný jít za tím, co považuje za důležité.
6. Lumír	Dokázal překonávat překážky po úmrtí matky, když měl problémy ve škole nebo při hledání pomoci.
7. Jana	Není spokojená, nechává si všechno líbit, ustupuje a nechává se zdolávat.
8. Jiří	Není spokojený, nedaří se mu jít za svými cíli přes překážky, podléhá okolním vlivům.
9. Kamil	Není spokojený, na druhou stranu je rád, že stále žije i přes množství alkoholu.
10. Dušan	Není spokojený, rezignoval a cítí se prázdný, není schopen si najít dobře placenou práci.
11. Pavel	Dokáže být houževnatý, ale má problémy dotáhnout věci do konce.
12. Vladan	Není spokojený, podléhá alkoholu, drogám a automatům. Dokáže zároveň říci ne.
13. Zuzana	Částečně spokojená, nechává se i zdolat. Je ráda, že je ještě na světě i přes sui myšlenky.
14. Leoš	Dokáže vyjadřovat vlastní názory, nepodléhá lítosti, věří si a je schopný jít dál i přes překážky.
15. Petr	Je schopný překonávat překážky.
16. Ivona	Je schopná jít si za tím, co má pro ni smysl.
17. Tibor	Má touhu a schopnost jít za svými cíli i přes překážky.
18. Roman	I přes to všechno dál žije a má naději.

Nejvíce respondentů (7) má osobní nezdolnost spojenou s překonáváním překážek, dále se schopností jít si za svými cíli (6 respondentů) a být houževnatý (3). Mezi další projevy patřila naděje, vyjadřovat vlastní názory, nepodléhat lítosti, věřit si. Osobní nezdolnost snižuje nedotahování věcí do konce, neumět říkat ne, být ovlivnitelný kamarády, ustupování, nechat si všechno líbit, rezignace a podléhání alkoholu a drogám.

8.3.6 Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

Tab. č. 95. Vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti.

	Smysluplnost → nezdolnost	Nezdolnost → smysluplnost	Smysluplnost ↔ nezdolnost	Nesouvisí Neví
1.Radim	X			
2.Vojtěch	X			
3. Jan	X			
4. Lukáš	X			
5. Jakub	X			

6. Lumír				X
7. Jana				X
8. Jiří				X
9. Kamil				X
10. Dušan				X
11. Pavel	X			
12. Vladan	X			
13. Zuzana			X	
14. Leoš		X		
15. Petr			X	
16. Ivona	X			
17. Tibor	X			
18. Roman		X		

Legenda: Smysluplnost → nezdolnost – smysluplnost je předpoklad houževnatosti
 Nezdolnost → smysluplnost – nezdolnost je předpokladem smysluplnosti
 Smysluplnost ↔ nezdolnost – smysluplnost i nezdolnost mohou být vzájemným předpokladem

Většina respondentů (9) vnímá smysluplnost jako předpoklad pro to, aby byl člověk houževnatý a šel si za tím, co považuje za důležité, hodnotné i přes překážky. Druhá skupiny (5 respondentů) si myslí, že tyto dva pojmy spolu nesouvisí nebo nad tím nepřemýšleli. Pro dva respondenty platí vztah, kde nezdolnost je předpokladem k tomu, aby člověk dokázal smysluplně žít. Dva respondenti uvedli, že vztah mezi smysluplností a nezdolností platí i oboustranně.

8.3.7 Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

Tab. č. 96. Vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplností.

	Čím víc alkoholu, tím menší smysluplnost	Čím víc alkoholu, tím větší smysluplnost	S malým množstvím alkoholu větší smysluplnost/nemá vliv	Nesouvisí Neví
1. Radim	X		X	
2. Vojtěch	X			
3. Jan	X		X (nemá vliv)	
4. Lukáš	X			
5. Jakub	X			
6. Lumír	X			
7. Jana	X		X	
8. Jiří				X
9. Kamil	X			
10. Dušan	X			
11. Pavel				X
12. Vladan	X			
13. Zuzana	X			
14. Leoš	X		X	
15. Petr	X			
16. Ivona	X			
17. Tibor	X			
18. Roman	X		X	

Většina respondentů (16) se shodla, že s množstvím alkoholu klesá pocit smysluplnosti. Čtyři respondenti k tomu uvedli, že jim alkohol v malém množství pomáhal žít smysluplnější život. Pan Jan oproti ostatním sdělil, že alkohol v malém množství neměl vliv na míru prožívání smysluplnosti. Podle pana Jiřího tyto dva pojmy spolu nesouvisí a pan Pavel řekl, že množství alkoholu neovlivňovalo jeho pocit smysluplnosti.

Tab. č. 97. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu míry prožívání smysluplnosti a závislosti na alkoholu.

	ESK	AUDIT	Potvrzení, že osoby se závislostí prožívají nižší míru smysluplnosti.
1.Radim	259	33	Ne
2. Vojtěch	246	8	Nelze říci
3. Jan	246	16	Ne
4. Lukáš	221	26	Ne
5. Jakub	108	37	Ano
6. Lumír	143	37	Ano
7. Jana	79	30	Ano
8. Jiří	92	33	Ano
9. Kamil	75	29	Ano
10. Dušan	148	18	Ano
11. Pavel	147	5	Nelze říci
12. Vladan	132	5	Nelze říci
13. Zuzana	171	18	Ano
14. Leoš	171	26	Ano
15. Petr	188	12	Ne
16. Ivona	194	22	Ne
17. Tibor	218	24	Ne
18. Roman	194	24	Ne

Těsná většina respondentů (8) potvrzuje existenciální předpoklady, že lidé závislí na alkoholu prožívají prázdnotu a trpí nedostatkem smysluplnosti. Naopak sedm respondentů s vyšší mírou závislosti na alkoholu dosáhlo vyšších hodnot smysluplnosti. U pana Vojtěcha, Pavla a Vladana kvůli jejich nízkým hodnotám v dotazníku závislosti AUDIT nelze existenciální koncept potvrdit ani vyvrátit.

8.3.8 Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

Tab. č. 98. Vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností.

	Čím víc alkoholu, tím menší nezdolnost	Čím víc alkoholu, tím větší nezdolnost	S malým množstvím alkoholu větší nezdolnost/nemá vliv	Nesouvisí Neví
1.Radim	X			
2.Vojtěch	X			
3. Jan	X		X (nemá vliv)	
4. Lukáš	X		X	
5. Jakub	X		X	
6. Lumír	X			
7. Jana	X			

8. Jiří				X
9. Kamil	X			
10. Dušan	X			
11. Pavel				X
12. Vladan	X			
13. Zuzana	X			
14. Leoš	X			
15. Petr	X			
16. Ivona	X			
17. Tibor	X			
18. Roman		X		

Většina respondentů (15) se shodla, že s množstvím alkoholu klesá osobní nezdolnost. Dva respondenti k tomu uvedli, že jim alkohol v malém množství pomáhal mít větší osobní nezdolnost. Pan Jan oproti ostatním sdělil, že alkohol v malém množství neměl vliv na míru prožívání smysluplnosti. Podle pana Jiřího a pana Pavla tyto dva pojmy spolu nesouvisí a pan Roman řekl, že s množstvím alkoholu byl nezdolnější.

Tab. č. 99. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu míry osobní nezdolnosti a závislosti na alkoholu.

	SOC	AUDIT	Potvrzení, že osoby se závislostí mají nižší míru osobní nezdolnosti
1. Radim	162	33	Ne
2. Vojtěch	165	8	Nelze říci
3. Jan	186	16	Ne
4. Lukáš	183	26	Ne
5. Jakub	113	37	Ano
6. Lumír	99	37	Ano
7. Jana	86	30	Ano
8. Jiří	99	33	Ano
9. Kamil	60	29	Ano
10. Dušan	68	18	Ano
11. Pavel	105	5	Nelze říci
12. Vladan	125	5	Nelze říci
13. Zuzana	93	18	Ano
14. Leoš	115	26	Ano
15. Petr	121	12	Ne
16. Ivona	121	22	Ano
17. Tibor	136	24	Ne
18. Roman	117	24	Ano

Většina respondentů (10) potvrzuje předpoklad Antonovského, že lidé závislí na alkoholu mají nižší míru osobní nezdolnosti. Naopak pět respondentů s vyšší mírou závislosti na alkoholu dosáhlo vyšších hodnot osobní nezdolnosti. U pana Vojtěcha, Pavla a Vladana kvůli jejich nízkým hodnotám v dotazníku závislosti AUDIT nelze koncept Antonovského potvrdit ani vyvrátit.

8.3.9 Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

Tab. č. 100. Vztah skóre jednotlivých respondentů v ESK, SOC a AUDIT.

	C ESK	C SOC	ESK ↔ SOC	C AUDIT	ESK ↔ SOC ↔ AUDIT
1. Pan Radim	259	162	Ano	33	Ne
2. Pan Vojtěch	246	165	Ano	8	Ano
3. Pan Jan	264	186	Ano	16	Ne
4. Pan Lukáš	221	183	Ano	26	Ne
5. Pan Jakub	108	113	Ano	37	Ano
6. Pan Lumír	143	99	Ano	37	Ano
7. Paní Jana	79	86	Ano	30	Ano
8. Pan Jiří	92	99	Ano	33	Ano
9. Pan Kamil	75	60	Ano	29	Ano
10. Pan Dušan	148	68	Ano	18	Ano
11. Pan Pavel	147	105	Ano	5	Ne
12. Pan Vladan	132	125	Ano	5	Ne
13. Paní Zuzana	171	93	Ano	18	Ano
14. Pan Leoš	171	115	Ano	26	Ano
15. Pan Petr	188	121	Ne	12	Ne
16. Paní Ivona	194	121	Ne	22	Ne
17. Pan Tibor	218	136	Ano	24	Ne
18. Pan Roman	194	117	Ne	24	Ne

Legenda: C ESK – celkový skóre ESK ESK ↔ SOC- stejný kladný nebo záporný vztah
 C SOC – celkový skóre SOC ESK ↔ SOC ↔ AUDIT - stejný kladný nebo záporný vztah
 C AUDIT – celkový skóre AUDIT ESK a SOC negativně AUDIT

U většiny respondentů (15) je současně vysoká nebo nízká smysluplnost i osobní nezdolnost. U poloviny respondentů (9) platí, že je současně vysoká smysluplnost, osobní nezdolnost a nízká míra závislosti na alkoholu, nebo naopak současně nízká smysluplnost, osobní nezdolnost a vysoká míra závislosti na alkoholu.

8.3.10 Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Tab. č. 101. Srovnání hodnocení smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi.

	NPS-ESK	ESK	SH ESK	S	Shoda
1. Radim	3	259	214,18	33,03	Ne
2. Vojtěch	Nemůže říci	246	214,18	33,03	nehodnoceno
3. Jan	Nemůže říci	246	214,18	33,03	nehodnoceno
4. Lukáš	7	221	214,18	33,03	Ano
5. Jakub	4	108	214,18	33,03	Ano
6. Lumír	0	143	214,18	33,03	Ano
7. Jana	5	79	214,18	33,03	Ne
8. Jiří	5	92	214,18	33,03	Ne
9. Kamil	3	75	214,18	33,03	Ano
10. Dušan	0	148	214,18	33,03	Ano
11. Pavel	6	147	214,18	33,03	Ne
12. Vladan	Nemůže říci	132	214,18	33,03	nehodnoceno
13. Zuzana	6	171	214,18	33,03	Ne

14. Leoš	5	171	214,18	33,03	Ne
15. Petr	4	188	214,18	33,03	Ano
16. Ivona	7	194	214,18	33,03	Ne
17. Tibor	5	218	214,18	33,03	Ano
18. Roman	1	194	214,18	33,03	Ne

Legenda: NPS – ESK – míra ESK na numerické posuzovací stupnici

ESK – dosažená hodnota v ESK

SH ESK – střední hodnota standardizačního souboru

S – směrodatná odchylka standardizačního souboru Shoda – zda je shoda mezi hodnotami

U těsné většiny respondentů (8) nebyla shoda mezi subjektivním posouzením toho, jak jsou na tom z pohledu smysluplnosti oproti ostatním lidem, a dosaženými hodnotami ve standardizovaném dotazníku ESK. Shoda byla u 7 respondentů. Tři respondenti se k této otázce nevyjádřili.

8.3.11 Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

Tab. č. 102. Srovnání hodnocení osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.

	NPS-SOC	SOC	SH SOC	S	Shoda
1. Radim	9	162	145,60	18,58	Ne
2. Vojtěch	7	165	145,60	18,58	Ano
3. Jan	7,5	186	145,60	18,58	Ano
4. Lukáš	7	183	145,60	18,58	Ano
5. Jakub	5	113	145,60	18,58	Ne
6. Lumír	5	99	145,60	18,58	Ne
7. Jana	4	86	145,60	18,58	Ano
8. Jiří	5	99	145,60	18,58	Ne
9. Kamil	0	60	145,60	18,58	Ano
10. Dušan	0	68	145,60	18,58	Ano
11. Pavel	7	105	145,60	18,58	Ne
12. Vladan	8	125	145,60	18,58	Ne
13. Zuzana	6	93	145,60	18,58	Ne
14. Leoš	5	115	145,60	18,58	Ne
15. Petr	4	121	145,60	18,58	Ano
16. Ivona	5	121	145,60	18,58	Ne
17. Tibor	5	136	145,60	18,58	Ano
18. Roman	1	117	145,60	18,58	Ano

U poloviny respondentů (9) byla shoda mezi subjektivním posouzením toho, jak jsou na tom z pohledu osobní nezdolnosti oproti ostatním lidem a dosaženými hodnotami ve standardizovaném dotazníku SOC. U druhé poloviny respondentů (9) shoda nebyla.

8.3.12 V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolností?

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou ESK

Pan Radim a pan Vojtěch se označili jako nevěřící, bez suicidálních myšlenek a suicidálních pokusů. Neměli zaměstnání, ale dlužili peníze. Za hlavní svůj problém označili nadměrnou konzumaci alkoholu. Oba dva nakreslili čáru života v podobě stoupání od narození. V dětství byli zvědaví a měli spoustu koníčků, které je bavily a naplňovaly. Rádi se učili novým věcem. Oba dva měli ústřední hodnotu, která je naplňovala (pan Radim vztah se synem, pan Vojtěch vztah s přítelkyní). Oba dosáhli oproti ostatním respondentům i nadprůměrnou hodnotu SOC. Vnímali sami sebe jako cílevědomé a houževnaté.

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou SOC

Pan Jan a pan Lukáš byli poprvé hospitalizovaní v léčebně. Neměli sebevražedné myšlenky, sui pokusy ani další závislost. Podle obou jsou závislí krátkou dobu (1-2 roky). Nikdo v rodině nebyl závislý na alkoholu. V čáře života je důraz na stoupání. To hlavní, co podle nás oba dva spojuje, je vnímání celého života jako smysluplného, protože každé období mělo určitou hodnotu a také negativní události měly svůj smysl a posunuly je dále dopředu v životě. Oba dva si dokázali vzpomenout oproti ostatním na větší množství důležitých událostí v životě. Pro oba dva byl důležitou hodnotou vztah s otcem a jimi uvedené hodnoty se neměnily v čase. Oba se označili za houževnaté a dokázali jít si za svými cíli i přes překážky. Oba dva respondenti měli hlavní koníček, kterému se naplno věnovali a který jim přinášel uspokojení a radost. Pan Jan i Lukáš dosáhli nadprůměrnou hodnotu smysluplnosti oproti ostatním respondentům. Zajímavé je, že oba dva přiznali výraznou míru závislosti na alkoholu.

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou AUDIT

Pan Jakub a pan Lumír nakreslili křivku svého života v neobvyklé podobě (sluníčka s výrazy a srdíčko). Oba dva měli třetí hospitalizaci kvůli závislosti na alkoholu, jsou věřící, nezaměstnaní s dluhy. Za největší problém označili alkohol, který jim i nejvíce škodil. Za hlavní motivaci k léčbě označili abstinenci. Oba dva dokázali vyjmenovat několik hodnot, které jsou pro ně důležité, a jsou schopni jít si za svými cíli přes překážky. Pan Jakub i pan Lumír dosáhli shodně podprůměrné hodnoty v ESK i SOC.

Dva respondenti s nejnižší hodnotou ESK

Paní Jana a pan Jiří jsou nezaměstnaní, s dluhy, nevěřící, se suicidálními myšlenkami a suicidálními pokusy. Za hlavní problém označili alkohol a za přidružené problémy úzkosti a depresi. Nikdo v rodině nebyl závislý na návykových látkách. Oba dva dokázali vyjmenovat několik důležitých hodnot v jejich životě. Oba dva nedokázali říci, v čem je podle nich souvislost mezi smysluplností a nezdolností. Paní Jana i pan Jiří dosáhli zároveň i podprůměrných hodnot SOC a vysoké míry závislosti na alkoholu.

Dva respondenti s nejnižší hodnotou SOC

Pan Kamil a pan Dušan mají dvě děti, se kterými se nestýkají. Oba jsou nezaměstnaní s dluhy, věřící, bez sui pokusů. Oba nakreslili čáru života v podobě stoupání a klesání. Dokázali si vzpomenout na hodnoty pro ně důležité. Pan Kamil i pan Dušan dosáhli zároveň podprůměrných hodnot SOC a vysoké míry závislosti na alkoholu.

Dva respondenti s nejnižší hodnotou AUDIT

Pan Pavel a pan Vladan mají dvě děti. Oba dva jsou poprvé hospitalizovaní na psychiatrii kvůli závislosti na alkoholu. Nikdo v rodině nebyl závislý na alkoholu. V křivce života dominuje jeden výrazný propad, ze kterého se jim podařilo se dostat. Za smysluplnější období oba označili dobu, kdy se aktivně věnovali něčemu smysluplnému (např. aktivní účast na revoluci v roce 1989 nebo budování sítě restaurací). Oba dva dokázali vyjmenovat spoustu důležitých hodnot v jejich životě. Pan Pavel i pan Vladan dosáhli podprůměrných hodnot v ESK i SOC.

Dva respondenti se střední hodnotou ESK

Paní Zuzana a pan Leoš byli ve střední dospělosti, svobodní, bezdětní s první hospitalizací na psychiatrii kvůli závislosti na alkoholu. Oba dva bez zaměstnání s dluhy, věřící se sui myšlenkami. Za hlavní svůj problém označili převzetí odpovědnosti v jejich životě a odkládání úkolů. Nejvíce jim škodil stres. Nikdo v rodině nebyl závislý na alkoholu. Na křivce svého života vyznačili četné výkyvy. Oba dva začali pít, aby navázali nové vztahy a přátelství. Oproti dosažené střední hodnotě ESK oba dva získali pouze podprůměrné hodnoty v SOC s vyšší mírou závislosti na alkoholu.

Dva respondenti se střední hodnotou SOC

Pan Petr a paní Ivona byli svobodní, zaměstnaní, se sui myšlenkami a s další závislostí na návykových látkách. Na křivce svého života vyznačili oproti ostatním výrazně více vzestupů

a pádů. Oba dva se shodli na tom, že dokážou jít za svými cíli a překonávat překážky. Oproti dosažené střední hodnotě SOC oba dva získali nadprůměrné hodnoty v ESK s vyšší mírou závislosti na alkoholu.

Dva respondenti se střední hodnotou AUDIT

Pan Tibor a pan Roman dokončili střední školu, byli svobodní, nezaměstnaní, s dluhy, se sui myšlenkami, bez sui pokusů, bez další závislosti. V rodině nebyl nikdo závislý na návykových látkách. Oba dva zažili smysluplnější období a dokázali vyjmenovat důležité hodnoty. Pili s kamarády v hospodě. Pan Tibor a pan Roman dosáhli shodně nadprůměrných hodnot v ESK oproti ostatním respondentům.

9. Diskuse

Výzkum jsme realizovali v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži s ohledem na znalost prostředí a skloubení pracovních a výzkumných aktivit. Jsme si vědomi toho, že **spektrum** lidí potýkajících se se závislostí na alkoholu je daleko širší a zahrnuje klienty dalších center, případně závislé, kteří se aktuálně nikde neléčí. Spektrum jsme nemohli rozšířit z časových důvodů s ohledem na výběr respondentů na kvalitativní analýzu podrobnějších rozhovorů. Zvoleným postupem byla získána data od poměrně malého počtu respondentů (n=111). Pokud bychom navýšili počet respondentů, bylo by náročné realizovat rozhovory podle výsledků ve standardizovaných metodách, ještě po dobu jejich hospitalizace na oddělení. Výzkumný soubor tak není z kvantitativního pohledu zcela reprezentativní. Bylo by tedy vhodné na tento výzkum navázat dalším zkoumáním závislých z jiných prostředí.

Alespoň částečnou odpověď na otázku, zda se závislí na alkoholu významně od sebe liší, můžeme najít v realizovaných výzkumech. Výzkumně se tomuto tématu věnovala např. Štěpánková (1995), která zjistila ve výzkumném vzorku, že anonymní alkoholici vykazovali vyšší míru prožívání smysluplnosti oproti respondentům z Psychiatrické léčebny v Brně a ambulantně léčeným. Sýkorová (2005) zjišťovala rozdíl mezi životní spokojenosti klientů kontaktních center, psychiatrických léčeben a doléčovacích programů. Zjistila, že respondenti z kontaktních center vnímali menší míru vlastního vlivu na události, respondenti z léčebny dávali důraz na pevný vztah k rodině a respondenti z doléčovacích programů dávali nejčastěji najevo spokojenost s aktuální situací. Terapeutickými komunitami se zabývala Doležalová (2006), která zjistila, že kvalita života se u respondentů této skupiny signifikantně neliší od kontrolního souboru. Kubáčková (2007) a Kavenská (2007) se věnovaly pouze respondentům v léčebnách. Doležalová (2014) realizovala výzkum u klientů nízkoprahových adiktologických služeb a zjistila, že prožívají svůj život méně smysluplně oproti běžné populaci. Zúber (2011) zjistil, že u klientů terapeutických komunit, chráněných bydlení a nízkoprahových center je rozdíl mezi abstinujícími a neabstinujícími závislými ve strategiích zvládnání stresu. Výsledky výše uvedených výzkumů se bohužel nedají zevšeobecňovat s ohledem na nízký počet respondentů (n<100).

Při výzkumu jsme vystupovali v roli výzkumníků, ale zároveň jsme byli v roli zaměstnanců zařízení a na oddělení 18B a 20 i v roli ošetřujícího personálu – klinického psychologa. Nemohli jsme tak zajistit všem respondentům úplně stejné podmínky. Zároveň jsme ale nechtěli tato dvě oddělení vynechat s ohledem na potřebu pestrosti respondentů. Na oddělení 18B se výzkumu zúčastnili respondenti, kteří kromě závislosti na alkoholu měli také neurotické

potíže a na oddělení 20 byli respondenti vystavení dlouhodobému účinku alkoholu. Zdvojení rolí podle nás nemělo vliv na procentuální účast respondentů ve výzkumu. Ta na těchto dvou odděleních nebyla ani nejvyšší ani nejnižší. Výběr respondentů do kvalitativního výzkumu proběhl podle získaných skóre v ESK, SOC a AUDIT. Překvapilo nás, že z 18 respondentů bylo 11 právě z těchto dvou oddělení, konkrétně 5 respondentů z oddělení 18B a 6 respondentů z oddělení 20. Čekali jsme, že respondenti pro kvalitativní rozhovor budou rovnoměrněji zastoupeni z většiny oddělení. Účastníci výzkumu ovšem předem neznali kritéria výběru. Proto tento jev považujeme za náhodný a logicky těžko vysvětlitelný. Nepřipadalo nám, že by na odpovědi respondentů mělo vliv, že jsme se již předem s některými znali. Nezaznamenali jsme ani situace, kdy by odpovídali žádoucím způsobem, aby získali primární nebo sekundární výhody.

Původně nás zajímalo, jestli se liší ve výsledcích muži a ženy. Od srovnání jsme nakonec upustili, protože bohužel obě skupiny byly značně nevyrovnané (72% mužů a 28% žen). Výzkumně se tomuto tématu věnovali např. Štěpánková (1995) a Slabý (2007). Zjistili, že rozdíl mezi muži a ženami závislý na alkoholu v prožívání smysluplnosti nebyl statisticky významný. Naopak Reiner (in Längle, 1997a) zjistil, že ženy oproti mužům projevily větší míru prožívané smysluplnosti. Ve výzkumu Neunera (2006) nebyly zjištěny rozdíly mezi pohlavími v SOC. Naopak u longitudinálního výzkumu Grevensteina (2014) byl zjištěn vyšší SOC u adolescentů mužů.

Rozhodli jsme se, že ve výzkumu využijeme smíšený design. V první části jsme na větším souboru ověřili předem stanovené hypotézy a podle výsledků jsme vybrali vždy dva respondenty, kteří dosáhli nejvyšší, střední a nejnižší skóre v ESK, SOC a AUDIT. Vybraný počet vycházel z časových možností, protože bylo nutné rozhovory realizovat co nejrychleji po získání kvantitativních dat. Potřebovali jsme, aby respondenti byli ještě hospitalizovaní, abychom se vyhnuli uskutečňování rozhovorů mimo rámec aktuální hospitalizace. Hlavními důvody kromě časové náročnosti byly:

- 1) ze zkušenosti je obtížná komunikace s pacienty po propuštění z léčby
- 2) pacienti na protialkoholní léčbě jsou často z různých míst České, případně i Slovenské republiky
- 3) zajištění srovnatelných podmínek výzkumu všem respondentům

Byli jsme mile překvapeni, že dobrovolně ze 111 respondentů uvedlo 98 i svoje jméno, případně svůj specifický symbol, podle kterého bylo možné respondenta identifikovat. Všech 18 vybraných respondentů bylo v době oslovení ještě hospitalizovaných a souhlasili

s rozhovorem. V tomto okamžiku jsme měli štěstí, protože z důvodu nemoci vyhodnocení dotazníků trvalo 2 týdny a v tuto dobu mohl být někdo z vybraných respondentů propuštěn, což by způsobilo komplikace. Původně jsme chtěli vybrat respondenty na rozhovory pouze podle míry závislosti v AUDITU. Ze zkušenosti z příjmových vyšetření a ze skupinové psychoterapie jsme měli obavu, že příběhy respondentů budou velmi podobné. Proto jsme se rozhodli, že respondenty vybereme podle různých hodnot ve třech dotaznících, abychom získali pestrost životních příběhů. Jsme si ovšem vědomi, že jsme mohli vybrat na rozhovor i respondenty, kteří získali atypické hodnoty, např. vysoké ESK a nízké SOC. Bohužel z časových důvodů jsme od dalších rozhovorů upustili. Toto vnímáme jako jeden z nedostatků práce. Při výzkumu podle nás ale vždy dochází k redukci komplexity, kdy uskutečňujeme některé možnosti na úkor jiných.

Realizovaným výzkumem jsme se snažili najít odpovědi na následující výzkumné hypotézy a dílčí otázky:

K hypotézám č. 1 až 5

Očekávali jsme, že schopnost vypořádat se s nároky a překážkami v životě (SOC) bude souviset se schopností smysluplně utvářet svůj život (ESK). Navíc jedna dimenze SOC je smysluplnost, jejímž základem je motivace člověka, jestli vidí smysl ve svém jednání a zda je cíl směřování pro něj hodnotou. Takovýto pohled na smysluplnost je v souladu s existenciálním přístupem A. Längleho. Z jednotlivých dimenzí ESK byla nejsilnější korelace k celkovému SOC zjištěna u dimenze odpovědnost ($r=0,632$). Jednotlivé dimenze SOC podle nás dávají důraz na odpovědnost respondentů – v rovině schopnosti vnímat celkový obraz světa, hodnotu lidí i sebe sama (srozumitelnost), v rovině vnímání možností, které má dotyčný k dispozici, aby zvládl požadavky dané situace (zvládnutelnost) a v rovině angažovanosti, kterou dotyčný vidí jako smysluplnou (smysluplnost). Naše výše uvedené očekávání se potvrdilo, protože nejsilnější pozitivní korelace byla nalezena mezi celkovým skórem SOC a ESK ($r=0,664$). Čím vyšší byla míra osobní nezdolnosti, tím více byli respondenti schopni smysluplně utvářet svoji existenci.

K hypotézám č. 6. a 7

Tyto hypotézy jsme si zvolili, protože existenciální analýza vychází z předpokladu, že osoby se závislosti na alkoholu prožívají vnitřní prázdnotu a trápí je pocit nedostatku smysluplnosti. Antonovsky byl podobně přesvědčený, že závislí na alkoholu mají sníženou míru osobní nezdolnosti. Zajímalo nás, jestli se potvrdí předpoklad, že s mírou alkoholu klesá smysluplnost i osobní nezdolnost. Výzkumně se touto otázkou zabýval Slabý (2007), který zjistil středně slabou negativní korelaci mezi alkoholem a celkovým pocitem smysluplnosti ($r= -0,303$).

Ve výzkumech Neunera (2006), Nilssona (2007) a Poppia (2008) byla zjištěna negativní korelace mezi SOC a alkoholem, tedy s množstvím alkoholu klesala osobní nezdolnost. Naopak ve výzkumu Grevensteina (2014) se potvrdil pouze slabý (nesignifikantní) negativní vztah mezi mírou SOC a množstvím alkoholu u německých adolescentů. Dále v tomto výzkumu bylo zjištěno, že změny v SOC nepředvídají míru zneužívání návykových látek. V našem výzkumu vyšla pouze velmi slabá negativní korelace mezi celkovou smysluplností a mírou závislosti ($r = -0,113$, $p = 0,118$). Mezi SOC a závislostí vztah nebyl zjištěn ($r = -0,048$, $p = 0,308$). Dále jsme k ověření vztahu mezi mírou závislosti na alkoholu, prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností použili parciální korelace. Vztah mezi AUDIT a ESK, pokud kontrolujeme SOC, ani vztah mezi AUDIT a SOC, pokud kontrolujeme ESK, a ani vztah mezi ESK a SOC, pokud kontrolujeme AUDIT, nevyšly statisticky významné. Toto zjištění nás překvapilo. Proč tomu tak je? Napadají nás dvě možná vysvětlení. První je, že nad určitou mírou konzumace alkoholu už nedochází k takovému ovlivnění smysluplnosti a osobní nezdolnosti jako tomu je např. mezi abstinenty a závislými. Všichni respondenti byli do výzkumu zahrnutí, protože měli potíže s alkoholem, pili ve větší míře než např. někteří ambulantní pacienti, protože tato míra a nezvládání nároků sociálního prostředí už vyžaduje hospitalizaci. Otázkou by bylo, jak by vypadala míra vztahu, pokud bychom mohli srovnávat respondenty z odlišných prostředí. Další možné vysvětlení je, že dotazník AUDIT nedostatečně citlivě zjišťuje míru závislosti. Z tohoto pohledu by bylo vhodnější použít ve výzkumu jinou výzkumnou metodu, např. ADS (Alcohol Dependence Scale) s využitím mezinárodního srovnání. V tomto zpětně vidíme slabší místo práce, když jsme použili AUDIT i přesto, že v předešlém výzkumu nevyšla signifikantní korelace (Slabý, 2007).

K hypotézám č. 8 až 10

Ve výzkumu nás také zajímalo, zda se liší respondenti, kteří udávají pouze závislost na alkoholu, od respondentů, kteří udávají další potíže. Zajímalo nás, zda se potvrdí závěry výzkumu Samkové (2014) na vzorku 21 mužů. Ta zjistila, že se tyto dvě skupiny nelišily v osobnostních faktorech, existenciální schopnosti a životní spokojenosti.

Pokud bychom zkoumali respondenty pouze závislostí na alkoholu ($n=28$) oproti skupině, která udávala různé problémy ($n=83$), tak bychom zkoumali dva výrazně početně odlišné soubory. Proto jsme respondenty rozdělili na 3 skupiny – kteří za hlavní svůj problém udávají pouze závislost na alkoholu ($n=28$) – H8, dále ty, kteří kromě závislosti udávají i další přidružené problémy ($n=37$) – H9 a ty, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost na alkoholu ($n=46$) – H10. Tyto tři skupiny se od sebe signifikantně nelišily v hodnotách ESK.

Signifikantní rozdíl vyšel v hodnotách SOC, kdy respondenti, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, měl nejvyšší SOC. Další signifikantní rozdíl byl zjištěn ohledně míry závislosti na alkoholu, kdy skupina se závislostí na alkoholu a jinými přidruženými problémy dosáhla signifikantně vyšší míru závislosti na alkoholu oproti zbylým dvěma skupinám.

Výsledky nás překvapily, protože jsme čekali, že rozdíly mezi těmito třemi skupinami nebudou signifikantní, protože nadměrná konzumace alkoholu sama o sobě způsobuje další přidružené problémy (např. narušení blízkých vztahů, ztráta zaměstnání a bydlení, úzkosti a deprese z neřešených problémů).

K hypotézám č. 11. a 12

Chtěli jsme zjistit, jestli se potvrdí četné české i zahraniční výzkumy, které porovnávaly dosažené skóre u této skupiny respondentů z normami dané populace. Štěpánková (1995), Reiner (in Längle, 1997a), Pazderová (2000), Halama a Timuřák (2004), Kubáčková (2007), Slabý (2007), Samková (2012) a Doležalová (2014) zjistili nižší míru prožívání smysluplnosti u předmětné skupiny. Naopak ve výzkumech Tumpachové (2005) a Kavenské (2007) se toto nepotvrdilo. Ve výzkumech Neunera (2006) a Noskové (2014) byla zjištěna nižší míra SOC u závislých na alkoholu v porovnání s normami běžné populace.

V našem výzkumu byla prokázána u souboru respondentů signifikantně nižší míra smysluplnosti i osobní nezdolnosti oproti porovnávaným normám populace. Signifikantně snížené byly i jednotlivé dílčí dimenze ESK i SOC. Předpokládáme, že bychom získali podobné výsledky, pokud bychom použili i jiné standardizované metody na zjišťování smysluplnosti (např. Logotest) nebo nezdolnosti (např. PVS 50).

Samostatnou kapitolou by mohla být otázka standardizace diagnostických metod v České republice a používání norem. V klinické i výzkumné praxi se bohužel neustále musí používat zastaralé zahraniční normy. Není tomu jinak ani v našem případě. V České republice se aktuálně používá pouze manuál ESK (Längle, 2001) s normami z 90. let z Rakouska, kdy standardizační soubor tvořilo 1028 respondentů. Součástí manuálu jsou pouze normy studentů pražských vysokých škol (n=182). Ohledně SOC bohužel neexistují oficiální české normy. Podařilo se nám najít dva výzkumy, ve kterých se snažili výzkumníci vytvořit orientační normy. Kupka (2009) sestavil orientační normy dotazníků SOC 29 a PVS 50 na vzorku 718 respondentů s věkovým průměrem 31 let. Protože většina respondentů spadá do věkové skupiny 21-40 let, je snížená zobecnitelnost výsledků. Pro porovnání výsledků našich respondentů jsme použili normy z disertační práce Pelcáka (2008). V průběhu let 2001-2006 administroval SOC 29 různým

skupinám české populace (n=2758). Normy považujeme za orientační. Ve výzkumu nám chyběly podrobnější informace o věkovém rozložení respondentů.

K výzkumné otázce č. 1 - Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?

Většina respondentů (13) nakreslila svůj život jako křivku s pády, které byly zapříčiněny abusem alkoholu (např. rozvod, ztráta zaměstnání), nebo posloužily jako spouštěč pití. V této souvislosti se nabízí otázka, co bylo příčinou a co následkem konzumace alkoholu. V rozhovoru jsme se na toto nezaměřili. Domníváme se, že není vždy možné přesně rozlišit příčinu a následek, protože dochází ke zpětnému hodnocení situace a spíše platí cirkulární kauzalita, tedy vzájemné ovlivňování více faktorů. Pět respondentů nakreslilo svůj život rozdílně (různá období, kterým byly přidělené specifické výrazy obličej, podoba srdce, symbolika rozcestí, spirála s výkyvy, začarovaný kruh). Všechny podle nás spojoval důraz pouze na jednu klíčovou věc, kolem které se točil celý jejich život (pití alkoholu, nenaplněná láska nebo vědomí si špatného životního stylu). Všichni respondenti dokázali pojmenovat smysluplnější období jejich života. Většinou bylo smysluplnější období spojeno s naplňující prací, dětmi, udržením abstinence, s partnerským vztahem, se studiem na SŠ, s péčí o blízkou osobu, s obdobím, kdy se dotyčný naučil něco nového, nebo měl naplňující činnost. Dá se z toho vyvozovat, že i tato skupina respondentů dokázala rozlišovat hodnoty v životě a alespoň částečně je naplňovat svou angažovaností.

Respondenti nejčastěji dávali své pití alkoholu do souvislosti s maladaptivním řešením náročných a stresových situací, dále s pitím s kamarády, s absencí stabilního podporujícího domácího prostředí v dětství nebo dospělosti, případně s navyklym životním stylem, který jim dával uvolnění, zpříjemnění života, změnu stereotypu. Respondenti tak dokázali pojmenovat nenaplněné potřeby, které řešili maladaptivně. V tomto vidíme velký prostor pro psychoterapii, díky které by si mohli hlouběji uvědomit nenaplněné potřeby a najít funkčnější způsob uspokojování potřeb.

K výzkumné otázce č. 2 Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost a nezdolnost?

Tyto otázky jsme respondentům pokládali, abychom zvýšili validitu výzkumu. Potřebovali jsme zjistit, jak respondenti rozumí těmto třem pojmům. Chtěli jsme se vyvarovat nedorozumění ve významech, které by mohly být námi nesprávně interpretovány.

Hodnotou je pro respondenty často něco důležitého, co má pro ně cenu a čeho si váží. Smysluplnost většinou spojovali s činností, která je užitečná, naplňující, baví a dává smysl.

Nezdolnost vnímala většina jako nepodléhání okolním vlivům, schopnost jít si za svými cíli a překonávat překážky. Z tohoto se dá usuzovat, že respondenti jsou schopní porozumět běžným výrazům, protože sami mají z těchto významy osobní zkušenosti.

Protože všichni respondenti rozuměli těmto třem pojmům velmi podobně, bylo možné kvalitativně porovnávat jejich odpovědi.

K výzkumné otázce č. 3 Jaký má respondent hodnotový systém?

Všichni respondenti byli schopni vyjmenovat, co je pro ně hodnotou. Nejčastěji uváděli hodnotu života, zdraví, zaměstnání, vztahu ke členům rodiny, peníze, koníčky, léčbu, spokojenost a vzdělání. Potvrdily se tak výsledky předešlých výzkumů Slabého (2007), Doležalové (2014) a Staňkové (2014), že závislí na alkoholu dokážou vnímat a žít spoustou hodnot. Toto je podle nás v rozporu s existenciálními předpoklady, že tito lidé trpí nedostatkem hodnot a jsou schopni je vnímat nanejvýš pouze povrchně. Staňková (2014) zjistila u výzkumného souboru deseti respondentů, že tito měli naplněné významné životní hodnoty (práce, svoboda, pravda a děti). V této souvislosti chybí další výzkumy mapující podrobněji šíři hodnot u této skupiny na větším souboru respondentů.

Zajímavé bylo také zjištění, že u většiny respondentů (11) se hodnoty měnily v čase. Důvodem většinou byl alkohol, díky kterému zanedbávali důležité věci. Tato skupina dokáže vnímat hodnoty velmi podobně jako zbytek populace, zatímco v období konzumace alkoholu se tato schopnost ztrácí.

K výzkumné otázce č. 4 Jak se daří respondentovi zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?

U této otázky jsme porovnávali odpovědi ve formě polostrukturovaného rozhovoru, numerické posuzovací škály a Existenciální škály. Většina respondentů (12) vyjádřila soulad mezi těmito třemi různými formami odpovědí. Domníváme se, že tato konzistence je projevem upřímnosti respondentů vylíčit svůj životní příběh podle toho, jak jej subjektivně vnímají. Z bohaté palety různých odpovědí se lze domnívat, že neplatí obecný existenciální předpoklad nenaplněnosti života a ztráty hodnot u této skupiny lidí, protože každý do určité míry žije smysluplný život, respektive se snaží dát svému životu smysl a uskutečňovat hodnoty v daném okamžiku.

K výzkumné otázce č. 5 Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?

Podobně jako u předešlé otázky jsme porovnávali odpovědi respondentů ve formě polostrukturovaného rozhovoru, numerické posuzovací škály a Existenciální škály. U většiny respondentů (15) byl opět zjištěn soulad mezi těmi třemi formami odpovědí. Z velmi pestré škály odpovědí (od 0 až po 10) na numerické posuzovací škále lze usuzovat, že lidé závislí na alkoholu mají určitou míru osobní nezdolnosti, díky které stále žijí. Všichni respondenti dokázali najít konkrétní případy, jak se nezdolnost projevovala v jejich životě. Pan Roman, který byl po 42. hospitalizovaný kvůli abusu alkoholu, dlouhodobě pendluje mezi léčebnou a ubytovny a většinu života propil, to vyjádřil takto: „*Ještě přemýšlím, jak se zachránit. Ještě jsem to nezabalil. Pořád věřím, že se stane zázrak. Nevím jaký, ale třeba jo.*“

K výzkumné otázce č. 6 Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?

Většina respondentů (9) vnímala smysluplnost jako předpoklad pro to, aby byl člověk houževnatý a šel si za tím, co považuje za důležité a hodnotné, i přes překážky. Při vyhodnocování jsme si uvědomili, že jsme udělali chybu, protože jsme se zapomněli respondentů zeptat, jestli tento vztah platí i recipročně. To si mysleli dva respondenti. Druhá skupina (5 respondentů) si myslela, že tyto dva pojmy spolu nesouvisí nebo nad tím nepřemýšleli. Nabízí se tu zajímavý námět na další zkoumání, jestli např. existují osobnostní vlastnosti, které jsou pro oba pojmy společné.

K výzkumné otázce č. 7 Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?

U této otázky jsme porovnávali odpovědi ve formě polostrukturovaného rozhovoru, Existenciální škály a dotazníku závislosti AUDIT. Většina respondentů (16) se shodla, že s množstvím alkoholu klesá pocit smysluplnosti. Čtyři respondenti k tomu uvedli, že jim alkohol v malém množství pomáhal žít smysluplnější život. Čekali jsme, že bude větší počet respondentů, kteří přiznají zisky alespoň z malého množství alkoholu, který nebyli schopni většinou udržet. Dá se očekávat, že vědomí negativního vlivu alkoholu na pocit smysluplnosti si respondenti uvědomovali i dříve, ale nebylo to pro ně dostatečnou motivací pro změnu. Zajímavé zjištění se objevilo při srovnání hodnot ESK a AUDIT. Těsná většina (8) dosahovala vysoké hodnoty AUDIT a zároveň nízké ESK, což by podporovalo existenciální předpoklad výrazného narušení smysluplnosti u této skupiny respondentů. Naopak sedm respondentů s vyšší mírou závislosti na alkoholu dosáhlo vyšších hodnot smysluplnosti. Z tohoto se dá vyvodit, že

existenciální předpoklad nemá obecnou platnost u celé skupiny závislých na alkoholu. Také je možné usuzovat, že se u početné skupiny lidí nemusí vylučovat vysoká míra závislosti na alkoholu a zároveň vysoký subjektivní pocit smysluplnosti.

K výzkumné otázce č. 8 Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?

U této otázky jsme porovnávali odpovědi ve formě polostrukturovaného rozhovoru a dotazníků SOC a AUDIT. Podobně jako u předešlé otázky se většina respondentů (15) shodla, že s množstvím alkoholu klesala osobní nezdolnost. Naopak méně respondentů (2) uvedlo, že jim alkohol v malém množství pomáhal mít větší osobní nezdolnost.

Byla také větší shoda (10 respondentů) mezi nízkým SOC a vyšším AUDIT. Naopak pět respondentů s vyšší mírou závislosti na alkoholu dosáhlo vyšších hodnot osobní nezdolnosti. Z tohoto se dá opět usuzovat, že neplatí obecný předpoklad Antonovského, že lidé se závislosti na alkoholu mají výrazně narušenou schopnost zvládat náročné situace a překonávat překážky v dosahování smysluplných cílů. Početná skupina lidí může mít vysokou míru závislosti na alkoholu a zároveň vysoký subjektivní pocit osobní nezdolnosti.

K výzkumné otázce č. 9 Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?

U většiny respondentů (15) byla současně vysoká nebo nízká smysluplnost i osobní nezdolnost. Toto zjištění podporuje předpoklad těsného vztahu mezi těmito dvěma pojmy, jak jsme o tom psali v diskusi k výzkumné otázce č. 6. Pouze u poloviny respondentů byla nižší ESK a SOC současně s vyšší hodnotou AUDIT. Oba dva výsledky odráží hodnoty celého souboru, kde se potvrdila signifikantní pozitivní korelace mezi ESK a SOC, ale nepotvrdila se signifikantní korelace k AUDIT.

Většina respondentů uvedla, že s mírou konzumace alkoholu klesala smysluplnost a osobní nezdolnost. Toto tvrzení většinou dle nich platilo na 75%, protože na klesání smysluplnosti i osobní nezdolnosti měly vliv další proměnné (např. neshody s partnerem, potíže v práci, vyčerpanost), které nesouvisely s alkoholem. Bylo by zajímavé dále zkoumat, co má vliv na klesání nebo stoupání pocitu smysluplnosti a osobní nezdolnosti a jakou míru v tom hraje alkohol.

K výzkumným otázkám č. 10 a 11

Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?

U těsné většiny respondentů (8) nebyla shoda mezi subjektivním posouzením toho, jak jsou na tom z pohledu smysluplnosti oproti ostatním lidem a dosaženými hodnotami ve standardizovaném dotazníku ESK. Šest z nich vnímalo svoji smysluplnost vyšší oproti normám.

Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?

U poloviny respondentů (9) byla shoda mezi subjektivním posouzením toho, jak jsou na tom z pohledu osobní nezdolnosti oproti ostatním lidem a dosaženými hodnotami ve standardizovaném dotazníku SOC.

O diskutabilní otázce validity norem jsme mluvili v úvodu diskuse. Domníváme se, že i sebedokonalejší normy nezohledňují jedinečnost každého člověka. Normy vycházejí z nasbíraných hodnot, tedy z odpovědí na položené otázky, u kterých musí dojít k redukci komplexity zkoumaného jevu. Myslíme si, že může dojít k situaci, kdy člověk na jedné straně prožívá velmi nízkou míru smysluplnosti nebo osobní nezdolnosti podle norem a přitom subjektivně prožívá naplnění a schopnost vypořádat se s překážkami v životě, protože jeho vlastní hodnocení je komplexnější oproti diagnostické metodě.

K výzkumné otázce č. 12 V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolností?

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou ESK

U pana Radima a pana Vojtěcha je důležité, že v dětství byli zvědaví a měli spoustu koníčků, které je bavily a naplňovaly. Rádi se učili novým věcem. Oba dva měli ústřední hodnotu, která je naplňovala. Bylo by zajímavé dále zkoumat, do jaké míry souvisí zvědavost, naplňující záliby a učení se novým věcem s celkovým pocitem smysluplnosti na větším souboru respondentů. Domníváme se, že významnou roli hraje skutečnost, mít ústřední naplňující hodnoty.

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou SOC

Zaujalo nás, že pana Jana a Jakuba spojuje vnímání celého života jako smysluplného, protože každé období mělo určitou hodnotu a i negativní události měly svůj smysl a posunuly je dále.

Bylo by zajímavé výzkumně dále ověřit, jestli toto není právě dominantní přesvědčení u osob s vyšší hodnotou SOC.

Dva respondenti s nejvyšší hodnotou AUDIT

Překvapilo nás, že pan Jakub a pan Lumír nakreslili křivku svého života v neobvyklé podobě sluníčka s různými výrazy podle období a velké srdíčko. Na to se dá dívat z různých pohledů, např. jako na kognitivní deficit v důsledku abusu alkoholu, nebo naopak jako na vyjádření kreativity. Podle nás jejich život určuje pouze jedna dominantní věc – u pana Jakuba alkohol, který určuje hodnotu období, a u pana Lumíra nenaplněná potřeba lásky. Myslíme si, že je funkčnější, když život určuje více věcí než jenom jedna.

Všichni respondenti s nejnižší hodnotou ESK a SOC

Všichni čtyři respondenti s těmito hodnotami si dokázali vzpomenout na smysluplnější období i pro ně důležité hodnoty. Z tohoto opět vyplývá, že i lidé s nejnižší mírou prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti dokážou prožívat smysluplné chvíle a mít důležité hodnoty.

Dva respondenti s nejnižší hodnotou AUDIT

Překvapilo nás, že tito respondenti dosáhli zároveň i podprůměrných hodnot ve smysluplnosti a osobní nezdolnosti. Čekali jsme, že tito dva respondenti naopak budou mít nadprůměrné hodnoty ESK a SOC.

K výzkumné otázce č. 13 Jak by se daly výsledky výzkumu využít v psychoterapii?

Ze shora uvedených hypotéz a dílčích výzkumných otázek vyplývá, že není možné dopředu říci, že konkrétní člověk se závislostí na alkoholu trpí nedostatkem smysluplnosti, hodnot a schopnosti se vypořádat s nároky každodenního života a že není schopen jít si za svými cíli přes překážky. Je důležité si naše předpoklady ověřovat, abychom druhým nevnucovali něco, co je pro ně cizí a co pro ně neplatí. V rozhovorech všichni respondenti vypovídali o nenaplněných potřebách. V rámci psychoterapie se nabízí prostor hledat funkčnější způsoby naplňování. Pokud bychom věděli, které dílčí dimenze ESK a SOC mají snížené, mohli bychom vést klienty k jejich posilování.

Domníváme se, že výše uvedené odpovědi na výzkumné hypotézy a dílčí výzkumné otázky dávají odpověď na hlavní výzkumnou otázku: **Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolností?** Byl potvrzen předpoklad, že respondenti mají

signifikantně snížené všechny dimenze ESK i SOC oproti normám populace. Dále se potvrdilo, že s mírou osobní nezdolnosti roste i pocit smysluplnosti. Naopak nebylo prokázáno, že s mírou závislosti na alkoholu signifikantně klesá pocit smysluplnosti i osobní nezdolnosti. Všichni respondenti vnímali bohatou šíři hodnot a v minulosti dokázali prožívat smysluplné okamžiky.

Při analýze získaných dat nás napadala zajímavá témata na další zkoumání. V České republice chybí dlouhodobé longitudinální výzkumy na zjišťování změn prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti v čase. Antonovský byl přesvědčený, že SOC se vytváří do 30-ti let a potom se nemění. Tomuto nasvědčují zahraniční výzkumy Poppia (2008) a Grevensteina (2014). Naproti tomu Nosková (2014) zjistila signifikantní rozdíly mezi různými věkovými pásmy respondentů. Dále by bylo zajímavé zjišťovat, zda se smysluplnost a osobní nezdolnost vyvíjí závisle nebo nezávisle na užívání návykových látek. Grevenstein (2014) poukazuje na to, že se osobní nezdolnost v jeho výzkumu vyvíjí nezávisle na užívání návykových látek. Dalším námětem na výzkum by bylo zkoumání změn smysluplnosti a osobní nezdolnosti na začátku léčby a na jejím konci v souvislosti se snížením rizika relapsu abusu. Ve výzkumech Pazderové (2000), Bolka (2001), Halamy a Timuřáka (2004) a Tumpachové (2005) byl prokázán nárůst smysluplnosti na konci léčby. Nosková (2014) poukázala na nárůst pocitu osobní nezdolnosti na konci léčby, který ovšem nebyl signifikantní. Toto jsou zajímavá zjištění, ale chybí další následné zkoumání, zda případné zvýšení smysluplnosti a osobní nezdolnosti na konci léčby bylo protektivním faktorem, který vedl k abstinenci a snížení potřeby další psychiatrické péče.

10. Závěry

V této kapitole shrnujeme nejdůležitější zjištění z našeho výzkumu. Ten jsme realizovali začátkem roku 2015 v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži na sedmi odděleních. Výzkumný soubor tvořilo 111 respondentů závislých na alkoholu. Z tohoto počtu bylo 80 mužů a 31 žen. Průměrný věk celé skupiny byl 41,3 let. Většina respondentů bydlela ve městě, byla svobodných, bezdětných, nezaměstnaných s dluhy, nevěřící, se střední školou s maturitou, se sebevražednými myšlenkami a bez sebevražedných pokusů. Z výzkumného souboru jsme vybrali 18 respondentů pro kvalitativní rozhovor (po dvou respondentech, kteří dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední hodnoty smysluplnosti, osobní nezdolnosti a závislosti na alkoholu).

Za výzkumné metody jsme použili dotazník na zjišťování míry smysluplnosti (Existenciální škála - ESK), dotazník na zjišťování míry osobní nezdolnosti (Dotazník Sense of coherence – SOC 29), dotazník na zjišťování míry závislosti na alkoholu (AUDIT) a osobní dotazník zjišťující základní údaje o respondentech. Dále jsme využili modifikaci techniky „čáry života“, polostrukturovaný rozhovor a posuzovací stupnice.

Zjistili jsme, že:

- 1) Jednotlivé dimenze smysluplnosti silně pozitivně korelují s jednotlivými dimenzemi osobní nezdolnosti. Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti schopni smysluplně utvářet svoji existenci.
- 2) Míra závislosti na alkoholu signifikantně nekoreluje s mírou smysluplnosti i osobní nezdolnosti. Nebylo potvrzeno, že čím vyšší je míra závislosti na alkoholu, tím více jsou respondenti podle svého posouzení schopni smysluplně utvářet svoji existenci.
- 3) Výzkumný soubor jsme si rozdělili na tři dílčí podsoubory. První skupina, respondenti, kteří jako hlavní problém uváděli pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů (n=28). Druhá skupina, respondenti, kteří kromě závislosti na alkoholu udávali i další přidružené problémy (n=37). Třetí skupina, respondenti, kteří označovali jako hlavní jiný problém než závislost (n=46). První skupina měla nejvyšší osobní nezdolnost oproti ostatním dvěma skupinám. Druhá skupina měla vyšší míru závislosti na alkoholu oproti ostatním dvěma skupinám.
- 4) Respondenti výzkumu dosahovali signifikantně nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích smysluplnosti i osobní nezdolnosti oproti běžné populaci.
- 5) Respondenti nejčastěji dávali své pití alkoholu do souvislosti s maladaptivním řešením náročných a stresových situací, dále s pitím s kamarády, s absencí stabilního podporujícího

domácího prostředí v dětství nebo dospělosti, případně s navykým životním stylem, který jim dával uvolnění, zpříjemnění života a změnu stereotypu.

6) Všichni respondenti byli schopni vyjmenovat, co je pro ně hodnotou. Nejčastěji uváděli hodnotu života, zdraví, zaměstnání, vztahu k členům rodiny, peníze, koníčky, léčbu, spokojenost a vzdělání.

7) Většina respondentů uvedla, že zažívala smysluplné chvíle i období. Potvrdily se tak výsledky předešlých výzkumů Slabého (2007), Doležalové (2014) a Staňkové (2014), že závislí na alkoholu dokážou vnímat hodnoty a žít smysluplným životem.

8) Většina respondentů dokázala být v životě nezdolná. Nezdolnost spojovali nejčastěji s houževnatostí, s překonáváním překážek a se schopností jít si za svými cíli. Mezi další projevy patřila naděje, říkání druhým své názory, nepodléhání lítosti a víra ve vlastní schopnosti. Osobní nezdolnost snižuje nedotahování věcí do konce, neschopnost říkat ne, přílišná ovlivnitelnost kamarády, ustupování, nechání si všechno líbit, rezignace a podléhání alkoholu a drogám.

9) Většina respondentů vnímala smysluplnost jako předpoklad pro to, aby byl člověk houževnatý a šel přes překážky za tím, co považuje za důležité a hodnotné.

10) Většina respondentů se shodla, že s množstvím alkoholu klesá pocit smysluplnosti a osobní nezdolnosti. Někteří respondenti k tomu uvedli, že jim alkohol v malém množství naopak pomáhal mít vyšší smysluplnost a osobní nezdolnost.

11) Dva respondenti s nejvyšší hodnotou smysluplnosti nakreslili čáru života v podobě stoupání od narození. V dětství byli zvědaví a měli spoustu koníčků, které je bavily a naplňovaly. Rádi se učili novým věcem. Oba dva měli ústřední hodnotu, která je naplňovala.

12) Dva respondenti s nejvyšší hodnotou osobní nezdolnosti dávali v čáře života důraz na stoupání v životě. Všechna období svého života hodnotili jako smysluplná, protože každé období mělo určitou hodnotu a také negativní události měly svůj smysl a posunuly je dále.

13) Dva respondenti s nejvyšší mírou závislosti se shodli, že často zažívali pocity beznaděje.

V průběhu výzkumu se před námi objevily nové otázky pro další zejména longitudinální výzkumy se zaměřením na vývoj smysluplnosti a nezdolnosti v čase pod vlivem konzumace návykových látek. Dále by nás zajímalo, zda zvyšování smysluplnosti a nezdolnosti v průběhu léčby snižuje riziko relapsu abusu návykových látek.

11. Souhrn

Ústředním tématem práce je vztah mezi smysluplností v existenciálním pojetí A. Längleho, smyslem pro osobní integritu v pojetí A. Antonovského a mírou závislosti alkoholu podle mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT u osob léčících se ze závislosti na alkoholu v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži. Závislost na alkoholu z tohoto pohledu zatím nebyla v České republice zkoumána.

Teoretická část

Existenciální analýza předpokládá u osob závislých na alkoholu pasivitu v uskutečňování jejich přání, vyhýbání se negativním pocitům, nedostatek vnímání hodnot, negativní sebehodnocení a napětí z mnoha nedostatků. Závislost v existenciálně analytickém pohledu spočívá ve ztrátě svobody a jejích následcích. Závislost vzniká z nedostatku, kterou závislý prožívá jako nenaplněnou potřebu. Netrpí tak nadbytkem, ale napětím z mnoha nedostatků. Dalším výrazným znakem je, že předměty závislosti, jako je např. alkohol, ostatní návykové látky, sex nebo práce ztrácejí svou jedinečnou hodnotu a kvalitu. Dotyčnému jde zejména o příjemný účinek a tím jsou tyto objekty degradovány na pouhou látku. Proto jde především o pouhé množství zkonsumovaného alkoholu a ne o hodnotu projevující se v kvalitě nápoje.

Längle se oproti Franklovi přiklání k analýze subjektivního prožívání jedince. Základem terapeutické práce je zaměření na emoční prožívání člověka. Dále Längle klade důraz na analýzu pozitivních i negativních podmínek, které ovlivňují život člověka. Existenciální analýza se snaží, aby se měl člověk rád sám o sobě a prožíval se jako hodnotný. Tento stav pak považuje jako výchozí pro sebepřesah ke světu. Längle se nedrží vytvořených logoterapeutických technik dereflexe a paradoxní intence, modulace postoje a sokratovského dotazování. Rozvíjí vlastní metody, např. metodu osobní existenciální analýzy, která se snaží najít soulad mezi vnitřním a vnějším světem. Frankl se naopak ve vztahu mezi člověkem a situací zabývá zaujetím svobodného postoje k danostem a nejde mu o vytvoření souladu. Dalším teoretickým základem existenciální analýzy je teorie motivace. Podle Längleho je člověk motivován čtyřmi hlavními osobními motivy - ano ke světu, ano ke svému životu, ano k vlastní osobě a ano ke smyslu. Pro Frankla je základní motivace zejména poslední jmenovaná, a to vůle ke smyslu. Budoucnost pojímá Längle jako otevřenou, která se neustále vytváří. Frankl se spíše zabývá osudem a vnitřními a vnějšími danostmi. Existenciální analýza se v biografické práci zabývá také minulostí klienta. Tímto se liší od Frankla, jehož logoterapie se zaměřuje na současnost i budoucnost, a biografii považuje za pouhé odvádění pozornosti od přítomnosti.

Při zvládání stresu a zátěže se uplatňují zejména dvě proměnné, a to osobnostní výbava jedince (schopnosti, dovednosti, znalosti), a podmínky prostředí, které na člověka klade určité požadavky. Z osobnostní výbavy jsou v tomto kontextu podstatní tzv. protektivní činitele, kteří umožňují lépe se vyrovnat se stresovou situací. Řada autorů (např. Křivohlavý, 2001 nebo Kebza a Šolcová, 2008) k nim řadí zejména nezdolnost v pojetí resilience, koherence a hardiness. Dále také Rotterův koncept místa kontroly (Locus of control - LOC), Banderovo sebeuplatnění (self-efficacy) na myšlení, chování a prožívání člověka, Seligmanovu koncepci naučené bezmocnosti (hopeless- helplessness) a Friedmanovu a Rosenmanovu koncepci chování A a B. Nezdolnost v pojetí koherence A. Antonovského tvoří tři základní dimenze, a to srozumitelnost situace, smysluplnost angažování se a zvládnutelnost úkolů. Všechny tři složky koherence chápe Antonovský jako dimenze, které mají kladné a záporné póly.

Bylo provedeno několik výzkumů smysluplnosti a osobní nezdolnosti v České republice i v zahraničí. Některé výzkumy se zaměřily u osob se závislostí na alkoholu na srovnání dosaženého skóre smysluplnosti a osobní nezdolnosti s normami dané populace. Štěpánková (1995), Reiner (in Längle, 1997a), Pazderová (2000), Halama a Timuřák (2004), Kubáčková (2007), Slabý (2007), Samková (2012) a Doležalová (2014) zjistili nižší míru prožívání smysluplnosti u předmětné skupiny. Naopak ve výzkumech Tumpachové (2005) a Kavenské (2007) se toto nepotvrdilo. Ve výzkumech Neunera (2006) a Noskové (2014) byla zjištěna nižší míra osobní nezdolnosti u závislých na alkoholu v porovnání s normami běžné populace.

Další výzkumy zjišťovaly vliv míry konzumace alkoholu na prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti. Slabý (2007) zjistil středně slabou negativní korelaci mezi alkoholem a celkovým pocitem smysluplnosti. Ve výzkumech Neunera (2006), Nilssona (2007) a Poppia (2008) byla zjištěna negativní korelace mezi osobní nezdolností a alkoholem, tedy s množstvím alkoholu klesala osobní nezdolnost. Naopak ve výzkumu Grevensteina (2014) se potvrdil pouze slabý (nesignifikantní) negativní vztah mezi mírou osobní nezdolnosti a množstvím alkoholu u německých adolescentů. Dále v tomto výzkumu bylo zjištěno, že změny v osobní nezdolnosti nepředvídají míru zneužívání návykových látek.

Některé výzkumy se zabývaly otázkou, zda se liší míra prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti u mužů a žen. Štěpánková (1995) a Slabý (2007) zjistili, že rozdíl mezi muži a ženami závislými na alkoholu v prožívání smysluplnosti nebyl statisticky významný. Naopak Reiner (in Längle, 1997a) zjistil, že ženy oproti mužům projevily větší míru prožívané smysluplnosti. Ve výzkumu Neunera (2006) nebyly zjištěny rozdíly mezi pohlavími v osobní nezdolnosti. Naopak u longitudinálního výzkumu Grevensteina (2014) byla zjištěna vyšší osobní nezdolnost u adolescentů mužů oproti stejné věkové skupině žen.

Ve výzkumech Slabého (2007), Doležalové (2014) a Staňkové (2014) bylo zjištěno, že závislí na alkoholu dokážou vnímat bohatou šíři hodnot a žít i v určité míře smysluplný život.

V České republice chybí dlouhodobé longitudinální výzkumy na zjišťování změn prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnosti v čase. Antonovský byl přesvědčený, že osobní nezdolnost se vytváří do 30-ti let a potom se nemění. Tomuto nasvědčují zahraniční výzkumy Poppia (2008) a Grevensteina (2014). Naproti tomu Nosková (2014) zjistila signifikantní rozdíly mezi různými věkovými pásmy respondentů.

Ve výzkumech Pazderové (2000), Bolka (2001), Halamy a Timuřáka (2004) a Tumpachové (2005) byl prokázán nárůst smysluplnosti na konci léčby. Nosková (2014) poukázala na nárůst pocitu osobní nezdolnosti na konci léčby, který ovšem nebyl signifikantní.

Výzkumná část

Cílem disertační práce je porozumět vztahu mezi smysluplností (existenciální pojetí A. Längleho), smyslem pro osobní integritu (v pojetí A. Antonovského) a mírou závislosti na alkoholu (podle mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT) u osob léčících se v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži ze závislosti na alkoholu. Abychom získali odpovědi na tuto hlavní výzkumnou otázku, stanovili jsme si tyto dílčí výzkumné otázky:

1. Jak spolu souvisí životní období a konzumace alkoholu?
2. Co znamená pro respondenta pojem hodnota, smysluplnost a nezdolnost?
3. Jaký má respondent hodnotový systém?
4. Jak se daří respondentovi zvolené hodnoty uskutečňovat a naplňovat svůj život smysluplností?
5. Jaká je míra osobní nezdolnosti a jak se projevovala v životě respondenta?
6. Jaký je vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolností?
7. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplnosti?
8. Jaký je vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností?
9. Jak spolu souvisí konzumace alkoholu, prožívání smysluplnosti a osobní nezdolnost?
10. Jaká je míra prožívání smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi?
11. Jaká je míra osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi?
12. V čem se shodují respondenti s nejvyšší, nejnižší a střední mírou závislosti na alkoholu, smysluplností a osobní nezdolností?
13. Jak by se daly výsledky výzkumu využít v psychoterapii?

Dále jsme ověřovali platnost níže uvedených hypotéz:

H1 Sebeodstup (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

H2 Sebepřesah (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

H3 Svoboda (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

H4 Odpovědnost (dimenze ESK) koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

H5 Celkový skóre ESK koreluje s celkovou nezdolností (SOC) kladně.

H6 Celkový skóre ESK koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

H7 Celková nezdolnost (SOC) koreluje s mírou závislosti na alkoholu (AUDIT) záporně.

H8 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře prožívané smysluplnosti (celkový skóre ESK) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

H9 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře nezdolnosti (celkový skóre SOC) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

H10 Nepředpokládáme statisticky významný rozdíl v míře závislosti na alkoholu (celkový skóre AUDIT) mezi lidmi, kteří jako hlavní problém uvádějí pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů, lidmi, kteří kromě závislosti na alkoholu udávají i další přidružené problémy, a lidmi, kteří označují jako hlavní jiný problém než závislost.

H11 Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích ESK než uváděné příslušné hodnoty standardizačního souboru.

H12 Respondenti výzkumu dosahují nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích SOC než uváděné příslušné hodnoty orientačního souboru.

Na základě výzkumného cíle, dílčích výzkumných otázek a hypotéz se jedná o explorativní retrospektivní výzkum s kvantitativně-kvalitativním charakterem. Design výzkumu je tzv. smíšený.

Výzkum jsme realizovali v lednu až březnu 2015 v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži na oddělení 8B, 10A, 15, 16, 17B, 18B a 20.

Výzkumný soubor tvořilo 111 respondentů závislých na alkoholu. Z tohoto počtu bylo 80 mužů a 31 žen. Průměrný věk celé skupiny byl 41,3 let. Většina respondentů bydlela ve městě, byla svobodných, bezdětných, nezaměstnaných s dluhy, nevěřící, se střední školou s maturitou, se sebevražednými myšlenkami a bez sebevražedných pokusů. Z výzkumného souboru jsme vybrali 18 respondentů pro kvalitativní rozhovor (po dvou respondentech, kteří

dosáhli nejvyšší, nejnižší a střední hodnoty smysluplnosti, osobní nezdolnosti a závislosti na alkoholu).

Jako výzkumné metody jsme použili dotazník na zjišťování míry smysluplnosti (Existenciální škála - ESK), dotazník za zjišťování míry osobní nezdolnosti (Dotazník Sense of coherence – SOC 29), dotazník na zjišťování míry závislosti na alkoholu (AUDIT), osobní dotazník zjišťující základní osobní údaje, ekonomické informace a údaje o hospitalizacích, aktuální problémy, podrobnosti o závislosti na návykových látkách, informace vztahující se k případným suicidálním myšlenkám a pokusům, přítomnost rodinné zátěže a motivaci k léčbě. Dále jsme využili modifikaci techniky „čáry života“, polostrukturovaný rozhovor a posuzovací stupnice.

Analýza kvantitativních dat byla provedena za použití parametrických a neparametrických metod. Používali jsme program SPSS for Windows, v. 20 a MS Excel. Pro zpracování kvalitativních dat jsme získaná data nahráli na audiozáznam. Po přepisu záznamu následovala redukce prvního řádu, kódování dat podle obsahově specifických schémat. Analýza výzkumných dat byla provedena metodou vytváření trsů.

Hlavní cíl se nám podařilo naplnit. Našli jsme odpovědi na dílčí otázky a otestovali jsme platnost hypotéz.

Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,483$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni vytvořit si vůči sobě potřebný odstup. Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,588$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni vnímat a uskutečňovat sebezpřesahující hodnoty. Byla nalezena středně silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,591$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni nacházet reálné možnosti hodnot v každém okamžiku a svobodně se rozhodovat. Byla nalezena silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK odpovědností ($r = 0,632$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni realizovat s vědomím vlastní odpovědnosti své osobní úkoly a hodnoty. Byla nalezena silná pozitivní korelace mezi SOC a ESK ($r = 0,664$, $p < 0,001$). Čím vyšší je míra osobní nezdolnosti, tím více jsou respondenti podle vlastního posouzení schopni smysluplně utvářet svoji existenci. Byla nalezena velmi slabá negativní korelace mezi ESK-c a AUDIT ($r = -0,113$, $p = 0,118$). Nebylo potvrzeno, že čím vyšší je míra závislosti na alkoholu, tím více jsou respondenti podle svého posouzení schopni smysluplně utvářet svoji existenci. Nebyla nalezena korelace mezi SOC-c

a AUDIT ($r = -0,048$, $p = 0,308$). Nebylo potvrzeno, že čím vyšší je míra závislosti na alkoholu, tím více mají respondenti podle svého posouzení míru osobní nezdolnosti.

Výzkumný soubor jsme si rozdělili na tři dílčí podsoubory. První skupina, respondenti, kteří jako hlavní problém uváděli pouze závislost na alkoholu a jsou bez přidružených problémů ($n=28$). Druhá skupina, respondenti, kteří kromě závislosti na alkoholu udávali i další přidružené problémy ($n=37$). Třetí skupina, respondenti, kteří označovali jako hlavní jiný problém než závislost ($n=46$). První skupina měla nejvyšší osobní nezdolnost oproti ostatním dvěma skupinám. Druhá skupina měla vyšší míru závislosti na alkoholu oproti ostatním dvěma skupinám. Respondenti výzkumu dosahovali signifikantně nižší hodnoty hrubých skóre ve všech dimenzích smysluplnosti i osobní nezdolnosti oproti běžné populaci.

Respondenti nejčastěji dávali své pití alkoholu do souvislosti s maladaptivním řešením náročných a stresových situací, dále s pitím s kamarády, s absencí stabilního podporujícího domácího prostředí v dětství nebo dospělosti, případně s navyklym životním stylem, který jim dával uvolnění, zpříjemnění života a změnu stereotypu. Všichni respondenti byli schopni vyjmenovat, co je pro ně hodnotou. Nejčastěji uváděli hodnotu života, zdraví, zaměstnání, vztahu ke členům rodiny, peníze, koníčky, léčbu, spokojenost a vzdělání. Většina respondentů uvedla, že zažívala smysluplné chvíle i období. Potvrdily se tak výsledky předešlých výzkumů Slabého (2007), Doležalové (2014) a Staňkové (2014), že závislí na alkoholu dokážou vnímat hodnoty a žít smysluplným životem. Většina respondentů dokázala být v životě nezdolná. Nezdolnost spojovali nejčastěji s houževnatostí, s překonáváním překážek a se schopností jít si za svými cíli. Mezi další projevy patřila naděje, vyjadřování vlastních názorů, nepodléhání lítosti a víra ve své schopnosti. Osobní nezdolnost snižuje nedotahování věcí do konce, neschopnost říkat ne, přílišná ovlivnitelnost kamarády, ustupování, nechání si všechno líbit, rezignace a podléhání alkoholu a drogám. Většina respondentů vnímala smysluplnost jako předpoklad pro to, aby byl člověk houževnatý a šel přes překážky za tím, co považuje za důležité a hodnotné. Většina respondentů se v rozhovorech shodla, že s množstvím alkoholu klesá pocit smysluplnosti a osobní nezdolnosti. Někteří respondenti k tomu uvedli, že jim alkohol v malém množství naopak pomáhal mít vyšší smysluplnost a osobní nezdolnost. Dva respondenti s nejvyšší hodnotou smysluplnosti nakreslili čáru života v podobě stoupání od narození. V dětství byli zvědaví a měli spoustu koníčků, které je bavily a naplňovaly. Rádi se učili novým věcem. Oba dva měli ústřední hodnotu, která je naplňovala. Dva respondenti s nejvyšší hodnotou osobní nezdolnosti udávali v čáře života důraz na stoupání v životě. Všechna období svého života hodnotili jako smysluplná, protože každé období mělo určitou hodnotu a také negativní události

měly svůj smysl a posunuly je dále k plnějšímu životu. Dva respondenti s nejvyšší mírou závislosti se shodli, že často zažívali pocity beznaděje.

V rozhovorech všichni respondenti vypovídali o nenaplněných potřebách. V rámci psychoterapie se nabízí prostor hledat funkčnější způsoby jejich naplňování. Pokud bychom věděli, které dílčí dimenze smysluplnosti a osobní nezdolnosti mají snížené, mohli bychom vést klienty k jejich posilování.

V průběhu výzkumu se před námi objevily nové otázky pro další zejména longitudinální výzkumy se zaměřením na vývoj smysluplnosti a nezdolnosti v čase pod vlivem konzumace návykových látek. Dále by nás zajímalo, zda zvyšování smysluplnosti a nezdolnosti v průběhu léčby snižuje riziko relapsu abusu návykových látek.

Použitá literatura

Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.

Babor, T., F, et al. (2001). Audit, The alcohol use disorders identification test, guidelines for use in primary care, Second edition, World Health Organization [online]. [cit. 2015-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.dass.stir.ac.uk/DRUGS/pdf/audit.pdf>>.

Blatný, M., Čermák, I. et al. (2004). Manuál Brněnského výzkumu celoživotního vývoje člověka. Zprávy – Psychologický ústav AV ČR, 10, 4, 4-23.

Bolek, T. (2001). *Vývoj smysluplnosti života klientů v terapeutické komunitě pro drogově závislé*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Doležalová, P. (2006). Kvalita života drogově závislých v terapeutických komunitách. *Adiktologie*, 6, 1, 13-25.

Doležalová, K. (2014). *Analýza hodnot a smyslu života u uživatelů drog v prostředí nízkoprahových adiktologických služeb*. Diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Frankl, V.E. (1990). Dynamika a hodnoty. *Československá psychologie*, 34, 6, 112-131.

Frankl, V.E. (1998). *Psychoterapie pro laiky*. Brno: Cesta.

Gassmann, W., et al. (2013). The influence of Antonovsky's sense of coherence (SOC) and psychoeducational family intervention (PEFI) on schizophrenic outpatient's perceived quality of life: a longitudinal field study. *MBC Psychiatry*, 13, 10, 1-6.

Grevenstein, D., et al. (2014). Sense of coherence and substance use: Examining mutual influences. *Personality and Individual Differences*, 64, 52-57.

Halama, P., Timuřak, L. (2004). Zmeny zmyslu života v resocializácii drogově závislých z pohľadu klientov. Logoterapie. Človek při hľadání seba samého – logoteoretický prístup. *Zborník príspevkov z 2. vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava, 137-147.

Chen, G. (2009). Gender differences in crime, drug, addiction, abstinence, personality, characteristics, and negative emotions. *Journal of Psychoactive Drugs*, 41, 255-266.

Kavenská, V. (2007). *Existenciální kontext závislosti na alkoholu*. Diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Kebza, V., Solcová, I. (2008). Hlavní koncepce psychické odolnosti. *Československá Psychologie*, 34, 511-517.

Kobasa, S.C. (1979). Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality & Social Psychology*, 37, 1, 1-11.

Křivohlavý, J (1990). Salutogeneze a behaviorální medicína. *Časopis lékařů českých*, 129, 1121-1124.

Křivohlavý, J (2001). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.

Křivohlavý, J (2002). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.

Kubáčková, E. (2007). *Možnosti využití principů logoterapie a existenciální analýzy při sociální a terapeutické práci s drogově závislými klienty Psychiatrické léčebny Kroměříž*. Bakalářská práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Kupka a kol. (2009). *Orientační normy dotazníků SOC 29 a PVS 50*. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Längle, A. (1993). *Personale Existenzanalyse in Wertbegegnung. Phänomene und methodische Zugänge*. Wien: GLE-Verlag.

Längle, A. (1997a). *Süchtig sein. Entstehung, formen und behandlung von abhängigkeiten*. Wien: Facultas Universitätsverlag.

Längle, A. (1997b). Nalézt přitakání k životu [online]. [cit. 2015-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.volny.cz/slea/archiv.htm>>.

Längle, A. (1999a). Authentisch leben - Menschsein zwischen Sachzwängen und Selbstsein oder: Wie können wir trotzdem werden, wer wir sind? - Anregungen aus der Existenzanalyse. *Existenzanalyse* 16, 1, 26-34.

Längle, A. (1999b). Was bewegt den Menschen. Die existentielle Motivation der Person. *Existenzanalyse* 16, 3, 18-29.

Längle, A. (2000a). *Praxis der Personalen Existenzanalyse*. Wien: Facultas Universitätsverlag.

Längle, A., Wagner R. (2000b). Die existentielle Wirklichkeit. Ein existenzanalytisches Verständnis fundamentalen Bezogenseins. In Fazekas T. Die Wirklichkeit der Psychotherapie. Beiträge zum Wirklichkeitsbegriff. Klagenfurt: Kitab, 47-55.

Längle, A. (2001). *ESK – Existenciální škála*. Praha: Testcentrum.

Längle, A. (2002a). *Sinnspurun- Dem leben antworten*. Wien: Niederösterreichisches Presshaus St. Pölten.

Längle, A. (2002b). *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta.

Längle, A. (2002c). *Wenn der Sinn zur Frage wird...* Wien: Picus Verlag.

Längle, A. (2003a). *Emotion und Existenz*. Wien: WUV-Facultas.

Längle, A. (2003b). Zur Begrifflichkeit der Emotionslehre in der Existenzanalyse. In Längle A. *Emotion und Existenz*. Wien: WUV-Facultas, 185-200.

- Längle, A. (2003c). Lexikalische Kurzfassungen zu Emotion und Existenz. In Längle A. *Emotion und Existenz*. Wien: WUV-Facultas, 201-220.
- Lin, Ch. & Chan, F. (2009). Structure of the SOC-13 in alcohol and other drug abuse clients: A confirmatory factor analysis. *Australian Journal of Rehabilitation Counselling*, 15, 1, 28-39.
- Midanik, L., T., Zabkiewicz, D. (2009). Concepts: sense of coherence. Indicators of sense of coherence and alcohol consumption-related problems. The 2000 U.S. National alcohol survey. *Substance use & misuse*, 44, 357-373.
- Machová, L. (2011). *Copingové strategie ve vztahu k osobnostním charakteristikám u pacientů léčících se ze závislosti*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta MU.
- Marková, N. (2011). *Závislost na alkoholu a její léčba – projektivní a oslabující faktory*. Bakalářská práce. Praha: Pedagogická fakulta UK.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Neuer, B., et al. (2006). Hazardous alcohol consumption and sense of coherence in emergency department patients with minor trauma. *Drug and alcohol dependence* 82, 143-150.
- Nilsson, K., et al. (2007). Alcohol-related problems among adolescents and the role of sense of coherence. *International journal of social welfare*, 16, 159-167.
- Nosková, H. (2014). *Úloha smyslu pro integritu (sense of coherence) u klientů léčících se ze závislosti*. Diplomová práce. Brno: Fakulta sociálních studií MU.
- Pazderová, M. (2000). *Psychologické aspekty závislosti*. Diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.
- Pelcák, S. (2008). *Smysl pro soudržnost A. Antonovského v prevenci, léčbě a podpoře zdraví*. Disertační práce. Brno: Fakulta sociálních studií MU.

Poppius, E., et al. (2008). The sense of coherence and risk of injuries: role of alcohol consumption and occupation. *J Epidemiol Community Health*, 62, 35-41.

Samková, D. (2012). *Smysl života u závislých na alkoholu*. Diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Slabý, M. (2007). *Smysl života a závislost na alkoholu v kontextu adiktologie v pojetí existenciální analýzy Alfreda Längleho*. Diplomová práce. Brno: Fakulta sociálních studií MU.

Slabý, M. (2009). *Systemický přístup a existenciální analýza v pojetí A. Längleho*. Rigorózní práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Svoboda, M. (1999). *Psychologická diagnostika dospělých*. Praha: Portál.

Sýkorová, T. (2005). *Prožívání životního smyslu a životní spokojenosti u uživatelů drog – klientů kontaktních center, psychiatrických léčeben a doléčovacích zařízení*. Diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP.

Staňková, A. (2014). *Kvalita života abstinujících závislých na alkoholu a absolvovanou KBT léčbou*. Rigorózní práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Štěpánková, M. (1995). *Analýza smyslu života u pacientů závislých na alkoholu*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Strang S., Strang P. (2001). Spiritual thoughts, coping and sense of coherence in brain tumour patients and their spouses. *Paliative Medicine*, 15, 127-134.

Tumpachová, N., N. (2005). Hodnocení smyslu života v průběhu psychoterapie osob závislých na návykových látkách. *Adiktologie*, 5, 4, 505-515.

Vinceová, E. (2012). *Životní smysluplnost u osob s poruchami příjmu potravy*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Zúber, R. (2011). *Rola copingových strategií u populace závislej na alkohole*. Diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta MU.

Wagenknecht, M. (2003). Osoba v dialogu [online]. [cit. 2015-03-04]. Dostupné z WWW: < <http://www.volny.cz/slea/archiv.htm> >.

Seznam příloh

Příloha č. 1. Anotace disertační práce

Příloha č. 2. Seznam tabulek

Příloha č. 3. Seznam obrázků

Příloha č. 4. Informovaný souhlas

Příloha č. 5. Osobní dotazník

Příloha č. 6. Výsledky k hypotézám H1-H9

Příloha č. 1. Anotace disertační práce

Název práce: Smysl života, nezdolnost a závislost na alkoholu

Autor: PhDr. Mgr. Martin Slabý

Školitel: prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

Název katedry: Katedra psychologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Počet stran: 287

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 57

Abstrakt:

Východiska: V České republice doposud chyběla ucelená výzkumná studie zjišťující vztah mezi smysluplností a osobní nezdolností u osob se závislostí na alkoholu. Teoreticky vycházíme z teorie smysluplnosti v existenciálním pojetí A. Längleho, z teorie osobní nezdolnosti A. Antonovského a míry závislosti na alkoholu podle mezinárodního dotazníku závislosti AUDIT. **Cíle:** Disertační práce se zaměřuje na porozumění vztahu mezi smysluplností, osobní nezdolností a mírou závislosti na alkoholu u osob závislých na alkoholu hospitalizovaných v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži.

Metody: Dotazníky ESK, SOC 29, osobní dotazník zjišťující základní osobní údaje, polostrukturovaný rozhovor, modifikace techniky „čáry života“ a posuzovací stupnice.

Soubor: Výzkumu se zúčastnilo 111 respondentů léčící se ze závislosti na alkoholu, kteří byli hospitalizováni v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži. Z tohoto počtu bylo 80 mužů a 31 žen. Rozhovoru se zúčastnilo z celého výzkumného souboru celkem 18 respondentů.

Výsledky a závěry: Ve srovnání s populací měli všichni respondenti signifikantně snížené všechny dimenze smysluplnosti i osobní nezdolnosti. Bylo signifikantně potvrzeno, že s rostoucí mírou osobní nezdolnosti roste i smysluplnost. Nebylo signifikantně potvrzeno, že s rostoucí mírou závislosti na alkoholu klesá smysluplnost a osobní nezdolnost. Všichni respondenti, kteří se zúčastnili rozhovoru, dokázali rozlišovat pro ně naplňující hodnoty a zažívat v životě i smysluplná období.

Klíčová slova: smysluplnost, existenciální analýza, osobní nezdolnost, závislost na alkoholu

Title: Meaning of life, resilience and alcohol addiction

Author: PhDr. Mgr. Martin Slabý

Supervisor: PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.

Department: Department of Psychology, Philosophical Faculty, Palacky University Olomouc

Number of pages: 287

Number of appendices: 6

Number of references: 57

Abstract:

Background: Until now we were missing unifying research study detecting relationship between life meaningfulness and personal resilience among alcohol addicted people in the Czech Republic. Theoretical background of this thesis is Längle's existential theory of meaningfulness, A. Antonovsky's theory of personal resilience and international alcohol level questioner AUDIT.

Objectives: This dissertation is focused on better understanding of relationship between meaningfulness, personal resilience and level of alcohol addiction among alcohol addicted patients from mental hospital in Kroměříž.

Methods: ESK and SOC 29 questioners, personal questioner on personal information, semi-structured interview, modification of lifeline technique and rating scale.

Sample: 111 respondents took part in this study. All of them were treated with alcohol addiction and were hospitalized in mental hospital in Kroměříž. There were 80 men and 31 women in the sample. 18 respondents took part in the interview.

Results and conclusion: Compare to general population, all the respondents showed significantly lesser dimensions in meaningfulness and personal resilience. It was significantly apparent that meaningfulness rises with growing level of personal resilience. It wasn't confirmed that meaningfulness and personal resilience declines with growing level of alcohol addiction. All respondents who took part in interview were able to talk about their values and they experienced meaningful periods in their life.

Keywords: meaningfulness, existential analysis, personal resilience, alcohol addiction

Příloha č. 2 Seznam tabulek

- Tab. č. 1. Porovnání hodnot osob léčících se ze závislost na alkoholu, n=46 a standardizačního souboru, n=1024.
- Tab. č. 2. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek standardizačního souboru a respondentů výzkumu, n=53 (Slabý, 2007, s. 86).
- Tab. č. 3. Porovnání rozložení SOC u onkologických pacientů a normální populace (Křivohlavý, 1990).
- Tab. č. 4. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).
- Tab. č. 5. Průměrné hodnoty SOC u vybraných skupin populace ČR, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).
- Tab. č. 6. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=718 (Kupka, 2009).
- Tab. č. 7. Hodnoty SOC 29 u žen s PPP, n=22 a bez PPP, n=51 (Vinceová, 2012).
- Tab. č. 8. Demografické a socioekonomické údaje celkového souboru respondentů, n=111.
- Tab. č. 9. Stav pacientů léčících se ze závislosti na alkoholu na jednotlivých vybraných odděleních Psychiatrické nemocnice v Kroměříži v lednu 2015.
- Tab. č. 10. Střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028 (Längle, 2001).
- Tab. č. 11. Hodnoty SOC 29 u české populace, n=2757 (Pelcák, 2008, s. 98).
- Tab. č. 12. Přehled dosažených skóre jednotlivých respondentů v ESK, SOC a AUDIT.
- Tab. č. 13. Základní charakteristika jednotlivých respondentů.
- Tab. č. 14. Výsledky Pearsonovy korelace k hypotézám H1 až H7.
- Tab. č. 15. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek standardizačního souboru a respondentů výzkumu v ESK.
- Tab. č. 16. Porovnání středních hodnot a směrodatných odchylek orientačního souboru a respondentů výzkumu v SOC.
- Tab. č. 17. Porovnání dosažených hodnot pana Radima a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 18. Porovnání dosažených hodnot pana Radima a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 19. Porovnání získaných bodů panem Radimem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 20. Porovnání získaných bodů panem Radimem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 21. Porovnání dosažených hodnot pana Vojtěcha a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 22. Porovnání dosažených hodnot pana Vojtěcha a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 23. Porovnání získaných bodů panem Vojtěchem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 24. Porovnání získaných bodů panem Vojtěchem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 25. Porovnání dosažených hodnot pana Jana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 26. Porovnání dosažených hodnot pana Jana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 27. Porovnání získaných bodů panem Janem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 28. Porovnání získaných bodů panem Janem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 29. Porovnání dosažených hodnot pana Lukáše a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 30. Porovnání dosažených hodnot pana Lukáše a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 31. Porovnání získaných bodů panem Lukášem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 32. Porovnání získaných bodů panem Lukášem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 33. Porovnání dosažených hodnot pana Jakuba a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 34. Porovnání dosažených hodnot panem Jakubem a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 35. Porovnání získaných bodů panem Jakubem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 36. Porovnání získaných bodů panem Jakubem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 37. Porovnání dosažených hodnot pana Lumíra a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 38. Porovnání dosažených hodnot panem Lumírem a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 39. Porovnání získaných bodů panem Lumírem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 40. Porovnání získaných bodů panem Lumírem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 41. Porovnání dosažených hodnot paní Janou a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

- Tab. č. 42. Porovnání dosažených hodnot paní Jany a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 43. Porovnání získaných bodů paní Janou v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 44. Porovnání získaných bodů paní Janou v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 45. Porovnání dosažených hodnot pana Jiřího a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 46. Porovnání dosažených hodnot pana Jiřího a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 47. Porovnání získaných bodů panem Jiřím v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 48. Porovnání získaných bodů panem Jiřím v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 49. Porovnání dosažených hodnot pana Kamila a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 50. Porovnání dosažených hodnot pana Kamila a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 51. Porovnání získaných bodů panem Kamilem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 52. Porovnání získaných bodů panem Kamilem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 53. Porovnání dosažených hodnot pana Dušana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 54. Porovnání dosažených hodnot pana Dušana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 55. Porovnání získaných bodů panem Dušanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 56. Porovnání získaných bodů panem Dušanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 57. Porovnání dosažených hodnot pana Pavla a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 58. Porovnání dosažených hodnot pana Pavla a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 59. Porovnání získaných bodů panem Pavlem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 60. Porovnání získaných bodů panem Pavlem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 61. Porovnání dosažených hodnot pana Vladana a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 62. Porovnání dosažených hodnot pana Vladana a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 63. Porovnání získaných bodů panem Vladanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 64. Porovnání získaných bodů panem Vladanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 65. Porovnání dosažených hodnot paní Zuzany a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 66. Porovnání dosažených hodnot paní Zuzany a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 67. Porovnání získaných bodů paní Zuzanou v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 68. Porovnání získaných bodů paní Zuzanou v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 69. Porovnání dosažených hodnot pana Leoše a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 70. Porovnání dosažených hodnot pana Leoše a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 71. Porovnání získaných bodů panem Leošem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 72. Porovnání získaných bodů panem Leošem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 73. Porovnání dosažených hodnot pana Petra a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 74. Porovnání dosažených hodnot pana Petra a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 75. Porovnání získaných bodů panem Petrem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 76. Porovnání získaných bodů panem Petrem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 77. Porovnání dosažených hodnot paní Ivony a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 78. Porovnání dosažených hodnot paní Ivony a průměru, směrodatné odchylky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 79. Porovnání získaných bodů paní Ivona v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 80. Porovnání získaných bodů paní Ivony v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 81. Porovnání dosažených hodnot pana Tibora a střední hodnoty a směrodatné odchylky standardizačního souboru, n = 1028.

- Tab. č. 82. Porovnání dosažených hodnot pana Tibora a průměru, směrodatné odchytky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 83. Porovnání získaných bodů panem Tiborem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 84. Porovnání získaných bodů panem Tiborem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 85. Porovnání dosažených hodnot pana Romana a střední hodnoty a směrodatné odchytky standardizačního souboru, n = 1028.
- Tab. č. 86. Porovnání dosažených hodnot pana Romana a průměru, směrodatné odchytky hodnot SOC u české populace, n = 2757 (Pelcák, 2008).
- Tab. č. 87. Porovnání získaných bodů panem Romanem v Existenciální škále a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 88. Porovnání získaných bodů panem Romanem v SOC a Dotazníku závislosti AUDIT.
- Tab. č. 89. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu důležitých, smysluplnějších období a vztahu období a abusu alkoholu.
- Tab. č. 90. Přehled, co jednotliví respondenti rozumí pod pojmy hodnota, smysluplnost, nezdolnost.
- Tab. č. 91. Přehled hodnot jednotlivých respondentů.
- Tab. č. 92. Srovnání hodnot na numerické posuzovací škále, ESK a standardizačního souboru.
- Tab. č. 93. Srovnání hodnot na numerické posuzovací škále, SOC a standardizačního souboru.
- Tab. č. 94. Projevy osobní nezdolnosti u respondentů.
- Tab. č. 95. Vztah mezi prožíváním smysluplnosti a osobní nezdolnosti.
- Tab. č. 96. Vztah mezi konzumací alkoholu a prožíváním smysluplností.
- Tab. č. 97. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu míry prožívání smysluplnosti a závislosti na alkoholu.
- Tab. č. 98. Vztah mezi konzumací alkoholu a osobní nezdolností.
- Tab. č. 99. Srovnání jednotlivých respondentů z pohledu míry osobní nezdolnosti a závislosti na alkoholu.
- Tab. č. 100. Vztah skóre jednotlivých respondentů v ESK, SOC a AUDIT.
- Tab. č. 101. Srovnání hodnocení smysluplnosti v porovnání s ostatními lidmi.
- Tab. č. 102. Srovnání hodnocení osobní nezdolnosti v porovnání s ostatními lidmi.
- Tab. č. 103. Výsledky Pearsonovy korelace k hypotézám H1 až H7.
- Tab. č. 104. Výsledky ANOVY k hypotézám H8 a H9.
- Tab. č. 105. Výsledky Bonferroniho post-hoc testů k hypotéze H9.

Příloha č. 3. Seznam obrázků

- Obr. č. 1. Rozložení skóru ESK u skupin respondentů dle uváděných problémů.
- Obr. č. 2. Rozložení skóru SOC u skupin respondentů dle uváděných problémů.
- Obr. č. 3. Rozložení výsledků AUDIT u skupin respondentů dle uváděných problémů.
- Obr. č. 4. Čára života pana Radima, věk 41 let..
- Obr. č. 5. Čára života pana Vojtěcha, věk 28 let.
- Obr. č. 6. Čára života pana Jana, věk 55 let.
- Obr. č. 7. Čára života pana Lukáše, věk 39 let.
- Obr. č. 8. Čára života pana Jakuba, věk 40.
- Obr. č. 9. Čára života pana Lumíra, věk 39.
- Obr. č. 10. Čára života paní Jany, věk 41 let.
- Obr. č. 11. Čára života pana Jiřího, věk 27 let.
- Obr. č. 12. Čára života pana Kamila, věk 62 let.
- Obr. č. 13. Čára života pana Dušana, věk 58 let.
- Obr. č. 14. Čára života pana Pavla, věk 55 let.
- Obr. č. 15. Čára života pana Vladana, věk 50 let.
- Obr. č. 16. Čára života paní Zuzany věk, 29 let.
- Obr. č. 17. Čára života pana Leoše, věk 21 let.
- Obr. č. 18. Čára života pana Petra, věk 44 let.
- Obr. č. 19. Čára života paní Ivony věk, 22 let.
- Obr. č. 20. Čára života pana Tibora, věk 38 let.
- Obr. č. 21. Čára života pana Romana, věk 50 let.

Příloha č. 4. Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Pan/Paní (dále jen respondent) souhlasí s poskytnutím informací PhDr. Martinu Slabému výhradně za účelem zpracování disertační práce na téma „Smysl života, nezdolnost a závislost na alkoholu“ za následujících podmínek:

Respondent podává všechny informace **dobrovolně** a za účelem obohacení vědeckých poznatků v oblasti výzkumu.

Respondent má právo kdykoliv od výzkumu **odstoupit** (tj. přerušit či ukončit svoji účast)

V doktorské práci ani v jakémkoli jiném příspěvku (ústním či písemném) vztahujícím se k tomuto výzkumu **nebude uveřejněno jméno a příjmení respondenta**. Informace získané od respondenta mohou být uveřejněny jen pod pseudonymem. Správně budou uvedeno informace vyplněné v osobním dotazníku, který je nedílnou součástí tohoto výzkumu.

Informace získané z výzkumného rozhovoru budou použity **pouze k vědeckým účelům** a nebudou publikovány jinde než v rámci vědeckých informačních prostředků (disertační práce, odborné publikace a konferenční příspěvky).

Výzkumník má právo zaznamenávat jen informace, které se vztahují ke zkoumanému tématu.

Případná audio nahrávka pořízená následně během rozhovoru bude použita **pouze za účelem přepisu rozhovoru** do textové podoby. Po přepsání bude záznam vymazán. Nikdo jiný kromě výzkumníka nebude mít do doby vymazání k záznamu přístup.

Respondent má po ukončení rozhovoru **právo na informace týkající se výzkumu**, kterého se účastní, pokud to není v rozporu s právy a povinnostmi ostatních účastníků.

V Kroměříži dne

.....

respondent

Příloha č. 5. Osobní dotazník

Osobní dotazník

I.

Věk: **Pohlaví:** muž žena **Počet dětí:**

Bydlení: město vesnice **Rodinný stav:** **Dosažené vzdělání:**

Dluhy: Ano (výše) Ne **Zaměstnaný:** Ano Ne **Věřící:** Ano (podoba)

Ne

Počet hospitalizací pro závislost: **Počet hospitalizací celkem:**

II.

1) Jaký je Váš největší aktuální problém:

2) Případné další přidružené psychické problémy:

3) Připadám si závislý na - alkoholu: Ano Ne

Jak dlouho:

- jiných toxických látkách Ano Ne

Jak dlouho:

Druh:

- něčem jiném Ano Ne

Jak dlouho:

Druh:

4) Jak dlouho se snažíte se závislostí vypořádat:

- co Vám nejvíce pomáhá?

- co Vám nejvíce škodí?

5) Přemýšlel jste někdy o sebevraždě? Ano Ne

Počet sebevražedných pokusů:

6) Spáchal někdo v rodině sebevraždu: Ano Ne

Kdo to byl:

7) Měl někdo z Vaší rodiny či příbuzenstva závažný problém vyžadující léčbu týkající se:

- pití alkoholu Ano Ne

Kdo to byl:

- braní návykových látek Ano Ne

Kdo to byl:

Druh:

- psychiatrický problém Ano Ne

Kdo to byl:

Druh:

8) Proč jste nastoupil na aktuální léčbu?

Příloha č. 6. Výsledky k hypotézám H1-H9

Tab. č. 103. Výsledky Pearsonovy korelace k hypotézám H1 až H7.

	A	SO	SE	SV	OD	P	E	EC	SR	ZV	SM	SC
A	Pearson Correlation	1	,016	-,138	-,156	-,089	-,085	-,129	-,113	-,029	-,031	-,048
	Sig. (1-tailed)		,432	,074	,051	,176	,189	,089	,118	,379	,372	,274
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SO	Pearson Correlation	,016	1	,635**	,559**	,638**	,858**	,641**	,789**	,329**	,381**	,473**
	Sig. (1-tailed)	,432		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SE	Pearson Correlation	-,138	,635**	1	,726**	,723**	,941**	,773**	,903**	,275**	,538**	,640**
	Sig. (1-tailed)	,074	,000		,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SV	Pearson Correlation	-,156	,559**	,726**	1	,756**	,726**	,928**	,876**	,397**	,525**	,524**
	Sig. (1-tailed)	,051	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
OD	Pearson Correlation	-,089	,638**	,723**	,756**	1	,759**	,945**	,902**	,528**	,478**	,530**
	Sig. (1-tailed)	,176	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
P	Pearson Correlation	-,085	,858**	,941**	,726**	,759**	1	,793**	,945**	,326**	,524**	,632**
	Sig. (1-tailed)	,189	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
E	Pearson Correlation	-,129	,641**	,773**	,928**	,945**	,793**	1	,949**	,498**	,533**	,562**
	Sig. (1-tailed)	,089	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
EC	Pearson Correlation	-,113	,789**	,903**	,876**	,902**	,945**	,949**	1	,437**	,558**	,630**
	Sig. (1-tailed)	,118	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SR	Pearson Correlation	-,029	,329**	,275**	,397**	,528**	,326**	,498**	,437**	1	,485**	,337**
	Sig. (1-tailed)	,379	,000	,002	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
ZV	Pearson Correlation	-,031	,381**	,538**	,525**	,478**	,524**	,533**	,558**	,485**	1	,637**
	Sig. (1-tailed)	,372	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SM	Pearson Correlation	-,058	,473**	,640**	,524**	,530**	,632**	,562**	,630**	,337**	,637**	1
	Sig. (1-tailed)	,274	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111
SC	Pearson Correlation	-,048	,483**	,588**	,591**	,632**	,602**	,654**	,664**	,767**	,870**	,795**
	Sig. (1-tailed)	,308	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111	111

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Tab. č. 104. Výsledky ANOVY k hypotézám H8 a H9.

		Descriptives							
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum	
					Lower Bound	Upper Bound			
					0	46			170,28
ESK-c	1	37	164,32	42,260	6,947	150,23	178,41	75	230
	2	28	181,82	41,850	7,909	165,59	198,05	110	259
	Total	111	171,21	38,886	3,691	163,89	178,52	75	264
SOC-c	0	46	117,20	24,242	3,574	110,00	124,39	68	186
	1	37	117,43	24,242	3,985	109,35	125,52	60	183
	2	28	131,64	22,815	4,312	122,80	140,49	89	177
	Total	111	120,92	24,488	2,324	116,31	125,53	60	186

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
ESK-c	2,113	2	108	,126
SOC-c	,092	2	108	,912

ANOVA

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4946,693	2	2473,346	1,655	,196
ESK-c Within Groups	161387,541	108	1494,329		
Total	166334,234	110			
Between Groups	4307,521	2	2153,761	3,773	,026
SOC-c Within Groups	61656,749	108	570,896		
Total	65964,270	110			

Tab. č. 105. Výsledky Bonferroniho post-hoc testů k hypotéze H9.

Multiple Comparisons

Dependent Variable: SOC-c

Bonferroni

(I) Alkohol_3stupne	(J) Alkohol_3stupne	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
0	1	-,237	5,276	1,000	-13,07	12,59
	2	-14,447*	5,727	,039	-28,37	-,52
1	0	,237	5,276	1,000	-12,59	13,07
	2	-14,210	5,985	,058	-28,76	,34
2	0	14,447*	5,727	,039	,52	28,37
	1	14,210	5,985	,058	-,34	28,76

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.